

*Aug⁹ / Hanc in obediā facit mi ludoine Sub ipa endpt
lati fel diamis sub spe mellis: lup⁹ sub pelle ovina: in
potu doli veneno spe lariat: 7 in olla spe moris pomit*

Preceptorium

Hycolai de Lira: sue Expositio tripharia p
utilis / in decalogū legis diuine: cū multis pul
cerimis tractatulis ac additiōibus / cunctis
christifidelibus scitu dignissimis: videlicet

De decimis tribuendis.

De duodecim articulis fidei.

De septem peccatis mortalibus.

De triplici modo peccandi in deum.

De operibus misericordie.

De natiuitate / vita / 7 morte Antichristi.

De fine mundi et extremo iudicio.

Exhortationes faciente infirmo morietē.

Dyalogus Anselmi 7 Marie de passiōe xpi.

Bernardus de placentia bte Marie virginis.

Colloquium peccatoris et Crucifixi.

Dyalogus Isidori de homine 7 ratione.

Utiles doctrine pro lucrandis animab.

De tercia aduina me Sita Anna

Ludowicus Joannis de bern Nouny

Prologus.

Venerabilis fratris Nicolai de Lyra:
ordinis seraphici francisci Preceptorii: siue
expositio tripharia brevis et utilis: in decalo
gū legis diuine **Incipit Prologus.**

Audi israel precepta deu. 10
domini et ea in corde tuo quasi in libro scri-
be: et dabo tibi terram fluentem lac et mel.
Deutero. vi. ¶ In hīs verbis ppositis spi-
ritus sanctus circa diuina precepta tria tangit. **Primo**
nancq ostendit q sunt hilariter audiēda. **Secundo** q
sunt memorie p̄mendanda. **Tertio** q sunt eternaliter
premiāda. **Primū** innuit cum premittit (**Audi israel**
precepta dñi) **Scdm** cū subditur (et ea in corde tuo q̄
si in libro scribe) **Tertiū** cū annectitur (et dabo tibi ter-
ram fluentē lac et mel.) ¶ **Propter** p̄mum sciēdum q
pcepta dñi sunt hilariter et libēter audiēda triplici rō-
ne. **Primo** qz naturā lapsam releuāt. et omne peccati vul-
nus curāt. **Scdo** qz hoiem de vita beata p̄fecte certifi-
cant. **Tertio** qz mētem rationalē totaliter ad summā
p̄fectōem eleuant. ¶ **Primū** p̄z. natura nancq huma-
na ex p̄uvaricatōe primi parentis fuit triplici peccatū
vulnere sauciata. **Et** primo qdem in rationali: que fuit
offuscata in cognitōe primi veri. Nam p̄mus hō autē
peccatū habuit sincerā noticiā de deo p̄ species sibi in-
tellectualiter influxas. **Sed** post peccatū ratio fuit de-
pressa intantū vt p̄ species corpales ipsam cognitōem
diuinam oporteret mendicare. **Secundo** in concupi-
scibili que fuit viciata in dilectōe summi boni. **Apu**

Prologus

ritate namque diuine dilectionis: concupiscibilis depressa fuit
et contaminata amore terrenorum. Tercio in irascibili:
que fuit debilitata in detestatioe mali. Nam propter ve-
hementiam passionum homo in statu nature corruptens
potest ita viriliter detestari malum sicut fecisset in statu
innocentie. Hoc autem vulnus triplex per diuina precepta
perfectissime sanatur. Nam primo rationalem illumi-
nat in perfecta cognitione primi veri. Unde psalmista. Pre-
ceptum domini lucidum illuminas oculos. Secundo
concupiscibilem inflammatur in perfecta dilectione summi
boni. Unde psalmista. Ignitum eloquium tuum vehementer.
Tercio irascibilem conformant in perfecta detestatione
mali. quod perebat psalmista cum dicit. Confirma me
in verbis tuis. ¶ Unde propter predicta precepta diuina
non solum sunt hilariter audienda. sed etiam sunt pre-
omnibus intime diligenda. teste propheta qui dicit.
Ideo dilexi mandata tua super aurum et thopazium. An-
tus tamen causam triplicem predictis tribus personam red-
dit ibidem subdens. Propterea ad omnia mandata tua
dirigebar. In quo innuit quod homo per mandata diuina
dirigitur in perfecta dei cognitione: et in intima eius
dilectione. Sed per hoc quod sequitur: omnem viam in-
quam odio habui: ostendit etiam quod ad irascibilem
quod per ea homo perfecte dirigitur in perfecta detestatione ma-
li. Et quod precepta diuina sic sanant vulnera peccati. ideo
conuenienter in scriptura sacra nomine vnguenti sana-
tium exprimitur. ~~Ecclesiast.~~ xxxviii. Vnguentarius fa-
ciat pigmenta suauitatis: et unctionis conficiet suauita-
tem. Nam ad sanandum vulnera nostre meritis pigmenta-
rius deus ipse in apotheca diuine bonitatis partem et
magisterium sue sapientie increate conficit vnguentum et tri-

Prologus

plex antidotum poptime sanatiuū. Et hoc ex herbis nobilissimis ad inuicem pmixtis. ex diuina scz miscdia et ex eius melliflua doctrina z ex grā diuinit^{is} inspira/ta. Hec aut^{em} artificio diuine sapiētie sib^hinuicē pmixta illud vnguentū sanatiuū pficiūt. ¶ Scdm prz. nā ipsa voce veritatis hō ex diuinor^{um} pceptozū obseruātia cer/ tissime assecurat de vita beata. Et ideo saluator dicit **Mat. xix.** Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Propter qđ saluator discipulis eius doctrinā seruātū bus et pcepta eius impletibus premiū eterne beatitu/ dinis pollicet^{ur}. **Luce. xxi.** Ego dispono vobis regnum sicut disposuit mihi pater vt edatis z bibatis sup mē sam meam in regno meo: vbi vita eterna (s^{ecundum} Augusti nū) sine fine videbit^{is}. sine fatigatiōe laudabit^{is}. z sine fa/ stidio amabit^{is}. ¶ Tertiū pz. nā suprema pfectio hois actum in hoc triplici actu pficitur. ad quozū cōsumma/ tiōe pcepta diuina mentē rationale totaliter eleuat et sublimat. Primus est ois terrene sollicitudinis de/ positio z mētis ab omni specie creata pfecta denuda/ tio: ac in sui intimo oimoda recollectio. qđ prz. Opor/ tet em̄ mētē ad spūalem pfectōem conscendere volen/ tē ab omni sollicitudine terrenozū esse semotā. z ab oī specie creata esse abstractā. z in sui intimo totaliter re/ collectā. Qđ pulcre figuratū est in moyse. **Exo. xxiij.** qui cū deberet ad deū in montē ascendere pus fuit a tu multu ppli segregatus. deinde fratri suo aaron associa/ tus: quē tñ postea dimisit postqz cū eo partē montis ascendit. z ita demū solus remāsit. Moyses nāqz inter/ pra^{ter} assumptus de aq. vel depositio/ vel denudatio. et significat mētem pceptatiuā ab oī tumultu ppli segre/ gatā. Qđ innuit p hoc qd moyses segregat^{us} fuit a p^{op}lo

Prologus

Non ab omni specie creata denudatā z abstractā. qđ in
nuit p hoc q fuit a fratre seūctus. Et hoc notāter. qz
sicut aaron fuit moysi naturali vinculo colligatus: ita
spēs p quas in intellectuāle cognitionē deducimur sp
sunt mētī nrē naturalit pplantate. qđ pz qz nr intelle
ctus nihil intelligit naturalit nisi pūs fuerit spē aliqđ /
ter informatus. tertio de aia. Et iō moysi ab aaron se
paratio est mētīs rōnalis ab omni specie creata pfecta
denudatio. Tertio ipam mētē contēplatiuā oportet
ēē in sui intimo recollectā. qđ pz p hoc q moyses post
separatōem sui a fratre qđraginta dieb solitarius re
māsit. ad insinuandū q mēs ipius in sui intimo pfecte
recollecta fuit. Scđs actus est suiūpius oimoda de /
relictio. Oportet nāqz mētē ad ptemplatōis fastigiū
aspirantē seipam deserere z voluntatē ppriam oimode
abdicare z ipam diuine volūtati adeo pfecte cōforma
re q in nullis suis motib sequat impetū arbitriū ppriū
sed in oibus mere depēdeat ex voluntate arbitriū diui
ni. Quō autē mens vel q̄liter seipam deserere debeat
pulcre docet z subtiliter Bern. sup Cantica. sermone
lxxv. vbi dicit q hoc fit cū mens ineffabili verbi dul
cedine allecta seipam sibi quodāmodo furat z sup se
ipam rapit et elabit a seipsa vt pbo diuino fruatur. Qđ
etiāsi detur alicui experiri: nulli tñ datur posse eloqui.
cū hoc sit ineffabile. Un Bern. ibidē dicit. q si verbū
diligēter p̄sideret apparet q hoc emanat a p̄fundo cor
dis deifici qđ veritatē facti experimētali ter p̄probauit
In quo quidē verbo b̄tūs Bern. tria innuit q ad hoc
cōcurrūt vt mens seipam deserat. Primo nāqz requi
tur volūtatis pprie oimoda abdicatio. quod innuit p
hoc qđ dicit q mens quodāmodo se sibi furat. Scđs

Prologus

requiritur omnis operatio naturalis oimoda trascen-
sio: et in apice premeditationis perfecta suspensio. quod innuit
cum dicitur: per hoc quod mens super seipsum rapitur. Tertio re-
quiritur superius despectio et sue voluntatis in voluntate
diuinam perfecta transformatio. quod innuit per hoc quod
dicitur mentem elabi a seipsa ut verbo diuino fruatur. Tunc
enim mens a seipsa elabitur quando sibi ipsi et omnibus acti-
bus suis scilicet apprehensiuæ et appetitiuæ pre sua uitate di-
uine contemplationis funditus moritur verbo diuino
fruens et omnibus alijs mortua existens. Hec autem mors
est dulcissima. quod bene probauerat Iacob patriarcha
dicens. Nam letus moriar quia uidi faciem tuam. Be-
nesis. xlii. Hec autem superius derelictio pulchre figura-
ta est in Moyse: cui dixit deus ne ad ipsum appropinqua-
ret sed calciamenta pedum solueret. Exodi. ij. Ne ap-
propinques inquit huc. sed solue calciamenta de pedi-
bus tuis. locus enim in quo stas terra sancta est. Per
calciamentum quod perfecte pedi conformatur et sibi
quodammodo vinculo ligature astringitur: designatur
inclinatio naturalis qua quilibet inclinatur et reflecti-
tur ad seipsum eius commodum appetendo et propriam volun-
tatem sectando. quam oportet hominem prius deferere si di-
uine premeditationis velit esse particeps. Et ideo pedum
disalcinatio nihil aliud est quam propriæ voluntatis oimoda
abdicatio et eius in diuinum beneplacitum perfecta transfor-
matio. Quartus actus est mentis ad diuinam caligi-
nem introductio: et diuine claritatis purissima contem-
platio. Quod figurate innuit per hoc quod Moyses quo-
dam raptu deifico ad diuinam caliginem introductus:
ipsum deum per essentiam uidit. ut dicit Aug⁹. in libro de
uidendo deum ad Paulinum. Et hac est uisione et con-

¶ Prologus

sortio diuini sermonis / eius facies cornuta fuit. qz ra /
dñs claritatis maxime respēdunt: que etiā acumen vī
sus humani intantū reperiuit qz iudei nō poterāt in fa
cie Moysi respicere nisi eam p̄us velaret p̄ano suppo
sito. Sed notabile valde est qz sola facies moysi diui
na claritate respēdunt. qz cum aīa p̄ raptum ad diui
nā cognitōem pducitur: sola imago rōnalis aīe luce di
uine claritatis pfunditur. Et hec de p̄mo p̄ncipali.

Nota

Propter scdm est sciēdum qz diuina p̄cepta p̄ ius
gem meditātōem z deuotā affectiōem sunt scribenda
interius in corde z exterius in ope. Nec valet excusa
tio si aliq̄s diceret se nescire scribere cū nūq̄m lrās dī
dicisset. qz scriptor huius scripture interi⁹ in corde est
virtus spūs sancti interi⁹ inspirās. Penna scribēs est
diuina inspiratio voluntatē ad bonū excitans. Parga
menū in quo scribit (q̄d debet esse mundū z nitidū) est
cordis mūdicia. qz in pgameno nigro z lutoſo nō appa
ret scriptura pulchra z legibilis. Incaustū huius scrip
ture est grā spūs sancti. Continentia vero scripture est
dilectio dei z primi. qz fm aplm / finis p̄cepti est chari
tas. p̄ ad Thymo. p̄. ca. Et sicut instrumēta p̄ciōsa z
speciosa recūdunt in loco secreto z pauato. ita scriptu
ra p̄ceptoz dei (cū sit vtilissima z nobilissima) debet in
secreto pectoris cōseruari. Hieremie. xxxi. in fi. Dabo
legē meā z scribā eam in eoꝝ cordibz. Nec solū p̄cepta
diuina scribenda sunt in corde. sed p̄ p̄petuo memoria
li sunt etiā scribēda in corpore exterius ne vnq̄s obliuio
deleātur. Sunt autē scripta in triplici pte corpis. videli
cet in manibus. vt p̄t p̄ decem digitos manū. in pe
dibus p̄ decem articulos pedū. z in ip̄is sensibz p̄pter
quinq̄s sensus exteriores z quinq̄s interiores. Ideo autē

¶ Prologus

Scripta sunt in tribus partibus corporis predictis ad designandum quod precepta diuina debent in nobis regulari manus operatois. dirigere gressus affectoīs. et moderare sensus et motus pseruatoīs. ut videlicet in omni tua operatione diuinū honore attēdas. et in omni affectōe tua amorem diuinū exerceas. et in omni cōuersatōe tua exempla sanctitatis pretendas. Et de hac duplici scriptura potest intelligi illud quod scribit Apocal. v. **V**idi in dextera sedentis super thronū librum scriptum intus et foris. **U**bi per sedentē in throno intelligo pntiam diuine maiestatis que in aīa deuota delectatē requēscit et illā regem pre oībus alijs desiderabilibus appetit. iuxta illud **Proverbiorum**. viij. **D**elicie mee esse cū filiis hoīm. Per thronum vero intelligo dignitatē anime rōnalis que ad modū throni debet esse clara et lucida per mētis puritatē. solida et firma per viriū suarū in bono diuino perfectā stabilitatem. sublimis et alta per seruētis desiderij sublimatōem. et per omnimodā suā concupiscentia terrenorū elongatōem. **I**n hoc autē throno sedēs signatē tenet librum in dextra manu. quod desiderij aīe deuote spiritus inclināt ad amorē celestij et eternorū. quod per dexterā intelligit. **H**ic autē liber scriptus est intus et foris. quia precepta diuina debent scribi in aīa deuota: intus in corde per intimā dilectōem. et foris in corpore per opīs impletōem. **S**ciendū tñ quod licet ista scriptura tā in corde quā in corpore hoīs indelibiliter scribi debeat: tria tñ sunt que per dolorem in multis hāc scripturā delet et abscondūt. **I**n quibusdā aqua carnalis delectatōis. **I**n quibusdā ignis tpalis affectōis. **I**n quibusdā vero vetustas mūdialis pueruationis. **¶** **P**rimū per nā aqua carnalis delectatōis in quibusdā ad modū diluuij infantū pualet quod multoties

Prologus

et mētes pfectoz desicet et subuertit. **Uñ dicit Aug⁹**
in li. de singularitate clericorū. **C**rede mihi (epis loqr)
vidi pestē istam desicere cedros lyban: de qz lapsu nō
minus dubitabā qz **Hieronymi** vel **Ambrosij**. **E**t iō
si pcepta diuina in mēte tua desideras indelibiliter ob
seruare o3 q fluxus carnalis delectatōis in mente tua
domet z desiccet p ventū calidū z vrētem feruētissime
charitatis. **Q**d pulcre figuratū est **E**ro. xiiij. vbi deus
p ventū vrēntē sic desiccavit mare rubzū q ppls israe
liticus ipm sicco vestigio ptrāsiuit. **E**t hoc vere pplet
in nob qñ p ardorē charitatis ois flux⁹ labilis carna
lis voluptatis in nobis totalit desiccet. **S**ed est scien
dū q iste vctus vrēns signāter dī venire de deserto. qz
nūqz charitas pfecte in corde hoīs accendit nisi prius
ab oibus affectōibus mūdānis mēs totalit denudef.
¶ **S**cōm prz. nā sicut ignis materialis appositus radi
ci arboris tollit oēm eius virore z fecunditatē. sic ignis
pupiscētie terrenoz desiccet in aīa oīs grē fecunditatē
et abstergit oēm diuine scripture decozē in ipsa rōnali
imagine diuinitus inscripte. **E**t iō si diuina pcepta in
aīa tua indelibilr debēt obseruari: oportet q ardor cō
cupiscētie p rore celici et refrigeriū diuine grē tēperet.
Ros em grē obuians ardori cupiscētie ipsius estū tē
perat z enaruat. **E**t hoc triplici rōne. **P**rimo nāqz ex
eo q grā q est quedā emanatio lucis eterne p̄t offusca
re oīm rerū tpālū claritatē. z p psequēs appetibilitatē
Scōdo ex hoc q grā q est quidā gust⁹ spūalis emanās
a fonte diuine dulcedinis: p̄t obzuerē vel alienare oīm
tpālū suauitatē. ita vt eozū dulcedinē in amaritudinē
cōuertat. qz fm **Berni. de amore: internus gustus mē**
tes rāto dulcore pfundit vt de labore regem de mero

re gau
ex hoc
te diu
dignū
postea
dicat.
ciā. **R**
plena.
erat z
esuriē
deside
cōseru
cecat i
dilectō
qre tal
h. **E**t i
pta ap
veterē
uetera
gidū i
Qalis
cū oīm
dine. i
p̄terite
tur. **S**
est in
nāter e
mus p
creat⁹
Hoc e
thei. y

¶ Prologus

re gaudiū z de cōtumelijs gloriā habeamus. Tercio
ex hoc q̄ grā (q̄ est q̄ddā donū emanās ab immensita-
te diuine largitatis) p̄t menti annihilare oīm t̄paliū
dignitatē. ita vt illa q̄ p̄us estimabat p̄ciōsa z magna:
postea reputet vilia z abiecta. Qd̄ bñ sentit apl's cum
dicit. **Ma** arbitratus sum vt stercora vt ch̄m lucifica-
tā. **Nec mirū**. qz cūz omīa t̄palia sint vacua z egestate
plena. vt scribit **Hierem. iij.** **Asperi** terrā z ecce vacua
erat z nihil zc. **Dicunt** nanqz terrena vacua. qz nō p̄nt
esuriē aīe satiare. z dicunt plena nihil: qz non p̄nt eiūs
desideria q̄terare. ¶ Tercū p̄z. nā vetustas mūdialis
cōseruatōis ad modū vetustatis naturalis hōiem ex-
ceat in diuina cognitōe: z mentē infrigidat in diuina
dilectōe. z p̄tutes naturales debilitat in bona opatōe.
q̄re talis nihil p̄t efficere deo gratū. vt p̄z. **ij. ad Cor.**
ij. **Et ideo** hanc vetustatē in hōie abolentē diuina p̄ce
pta apl's docet deponere ad **Eph. iij.** **Quētes** inquit
veterē hōiem. i. antiquā peccādī p̄suetudinē hōiem in
ueterantē. **Facit** em̄ hōiem cecū in diuina cognitōe. fri-
gidū in diuina dilectōe. z impotentē in bona opatione
Talis autē vetus hō debet exui cū actibz suis. hoc est
cū omī affectōe z inclinātōe derelicta peccādī cōsuetu-
dine. ita q̄ intātum animus peccatū detestet q̄ nunqz
p̄terite delectatōis peccatū suauiter recordetur. **Sequi-**
tur. **Et induite** vos nouū hōiem qui fm̄ deū creatus
est in iusticia z sanctitate veritatis. **Eph. iij.** **Elbi** sig-
nāter est aduertendū. q̄ nouus hō quem induere debe-
mus p̄ totius virtutis exercitiū z decorē notāter d̄r ee
creat⁹ in iusticia vt qd̄ tibi vis fieri primo tuo facias
hāc em̄ iusticia naturalē ch̄is p̄sonaliter docuit **Ma-**
thei. vij. **Debet** etiā esse creatus in sanctitate. vt in om̄

Prologus

ni conuersatione tua primo tuo exempla sanctitatis exhibeas. Sed de esse creatus in veritate: ut in omnibus operibus bonis veram rectam intentionem habeas. Soli intendendo in eis diuinum honorem et primi edificationem. et tunc veraciter dicere poteris cum apostolo. Nostra conuersatio in celis est. quia licet pretendas in existetia naturali additionem humanam: seruas tamen in efficacia spirituali perfectiorem angelicam. **P**ropter tertium est sciendum. quod quicumque diuina precepta sic hilariter audierit et in toto corde memoriter retinuerit et in opere viriliter adimpleuerit: talis sine dubio eternaliter felix erit. propter quod signanter subiungit. Et dabo tibi terram fluentem lac et mel. Per terram eterna beatitudo intelligitur propter stabilitatem et permanentiam eterne felicitatis. quam quidem terra fuit lacte. id est claritate diuine cognitionis: et melle. id est suauitate diuine fructuositas. Quam nobis prestare dignetur qui sine fine regnat in celis deus benedictus.

Intendens igitur per dei exhortationem fidelium aliquam notitiam tradere diuinorum preceptorum tria sunt notanter diligenda. Primum respicit diuinorum preceptorum distinctionem. Secundum respicit eorum originem. Tertium autem eorum traditionem.

Propter primum est sciendum. quod distinctio preceptorum per summi tribus modis. Prima distinctio sumitur ex diuersitate status. et sic quidam precepta nos ordinant in vita prelatiua: sicut precepta prime tabule. et quidam in vita actiua: sicut sunt precepta secunde tabule que docet homines spiritualiter conuersari et habere. Secunda distinctio sumitur ex diuersitate finis. et sic quidam precepta finaliter nos ordinant in deum: sicut precepta prime tabule. quidam vero nos ordinant respectu primi sicut precepta secunde tabule. Tertia sumitur ex obiecti formali diuersitate: quam in hoc differt a secunda. quia ista distinctio applicat. cum qua formalem rationem unumquodque preceptum

Gen. 6. 6

ordin
cund
deu
qd d
et sic
alien
quiu
oris
scd
tio in
ad p
to v
ta p
ho p
mod
pda
vt si
vt m
rim
opie
na p
cude
mec
bet
ti o
ces)
oris
qn a
com
lis. 7
pxu

Prologus.

ordinet hominem in deum vel in primum: quod non faciebat secundum cuncta distinctio. quod sic est videre. Nam homo ordinatur in deum secundum triplicem rationem. Primo quidem in obsequio operis quod debet diuine patri. et hoc quantum ad personam patris. et sic est primum preceptum quo dicitur Exo. xx. (Non adorabis deos alienos) In quo precepto secundum Augustinum. includitur quodlibet obsequium operis deo necessario exhibendum. Secundo in reuerentia oris: quod debet diuine veritati quo ad personam filii. et sic est secundus preceptum (Non assumes nomen dei tui in vanum) Tercio in deuotione cordis quod debet diuine bonitati quantum ad personam spiritus sancti. et sic est tertium preceptum. (Memoratio ut die sabbati sanctifices) Et sic per quatuor rationes per precepta prime tabule homo directe ordinatur in deum. Per alia vero precepta secunde tabule homo ordinatur ad primum duobus modis. Primo in beneficentia: ut bona que per primo impenduntur. et sic est quartum preceptum (Honora patrem et matrem ut sis longeuus super terram) Exo. xx. Secundo in innocentia: ut nihil iniuste sibi inferat nec in alio sibi noceat. Pro primo autem per inferri triplex nocumentum. scilicet cordis. oris. et operis. Ope autem quod nocet primo. Primo quidem in persona propria. et hoc prohibet quintum preceptum (Non occides) Secundo in persona iuncta. et hoc prohibet sextum preceptum (Non mechaberis) Tercio in exteriori substantia. et hoc prohibet septimum preceptum (Non furtum facies) Aut nocumentum oris. et hoc prohibet octauum (Non falsum testimonium dices) Tibi secundum Augustinum. implicite prohibetur omne nocumentum oris respectu primi. Tertium nocumentum est cordis. ut quando aliquis cogitat malum contra primum. quod duobus modis committitur contra primum. Aut igitur est respectu rei rationalis. et hoc prohibet nonum preceptum (Non concupisces uxorem primi tui) Aut est respectu rei irrationalis. et hoc prohibet

¶ Prologus

decimū preceptū cū dicit **Rō** cupisces domū: nō agnō
nō seruū: nō ancillā: nō asinū q̄ primi tui sunt. **¶ Pro-**
pter scdm̄ est sciendū. q̄ fm̄ aplm̄ plenitudo legis est
dilectio. ideo dici p̄t q̄ oīa p̄cepta z eoz impletio salu-
tiferā originaliter emanant a radice charitatis tanq̄ a
suo fontali p̄ncipio z in ipam vltimate ordinant tanq̄
in finē z terminū cōpletiui. **¶ Qd̄** p̄t. nam p̄cepta p̄me
tabule emanāt a dilectōe dei. scdē vero tabule a dilec-
tione p̄mi. qd̄ est sic videre. Nam p̄fecta dei dilectio
mentē vnīt diuine p̄tati. diuine veritati. z diuine boni-
tati. **¶ Cur?** rō est. qz ex p̄fecta dei dilectōe sic hō vnitur
deo q̄ oēs suas actōes refert in dei laudē z honorē. p̄
suis potētiam cū obseq̄o venerādo quantū ad manda-
tū p̄miū. **¶ Silt̄** p̄ eā oēs locutōes suas refert in hono-
rē diuine veritatis quantū ad scdm̄ mandatū. **¶ Et ter-**
tio p̄ eā oēs suas actōes refert ad honorē diuine boni-
tatis eidē p̄ amorē p̄fectū suauissime inherēdo quantū
ad tertiū. **¶ Et** etiā alia septem p̄cepta emanēt a p̄fecta
dilectōe p̄mi sic p̄t. **¶ Costat** em̄ q̄ q̄cunq̄ p̄miū p̄fe-
cte diligeret ipm̄ libenter honoraret z eius necessitati-
bus studiose subueniret. z nunq̄ aliqd̄ nocuentū su-
bi nec corde nec ore nec opere inferret. **¶ In** q̄ alia p̄cep-
ta scdē tabule includūtur vt p̄t ex dictis. **¶ Propter**
tertiū est sciēdum q̄ p̄cepta decalogi p̄nt accipi vel vt
data vel vt innata. **¶ Si** p̄mo modo: sic solū pertinebāt
ad populū israeliticū cui fuerāt data diuinitus p̄mul-
gata. **¶ Si** scdō modo: sic vniuersaliter obligāt oēm ho-
minē. qz quicqd̄ cōtinēt p̄cepta decalogi explicite hoc
lex nature descripta in corde cuiuslibet hoīs p̄rinet im-
plicitē. **¶ Qd̄** p̄t. nā illud p̄ceptū legis nature (qd̄ nō
nō vis fieri alteri ne feceris) includit in se oīa p̄cepta

Prīmū Preceptum.

negatiua. sicut / nō occides / non furtū facies / z hmoi: q
decalogus ponit explicite. silt de pcepto legis nature
affirmatiuo. Quibus visis de forma cuiuslibet pcep
ti singulariter est agendū. Forma aut cuiuslibet pcep
ti pē distingui in tres ptes principales fm tres exposi
tiones cuiuslibet pcepti: vt videbīs in processu.

Primum preceptum.

Primū preceptū appropriate respicit psonā
patris quantū ad voluntariū obsequiū ois
opis qd debet diuine ptati. et hoc explicat
cū dī: (Nō adorabis deos alienos) Qd quē
dē preceptū chīs exponit **Matth. iiii.** cū dicit. **Qm̄ de**
um tuū adorabis z illi soli seruiēs. **In q̄** quidē euiden
ter pluralitas deoz excludit: z vnus sol⁹ verus de⁹ co
lēdus p̄dicat. Qd tñ euidētius p̄z **Deut. v.** **Audi isrl̄**
dn̄s deus tu⁹ vnus est. **Sciendū est** ac fm **Aug⁹.** in
eucheridion. q vnū solū deū debem⁹ adorare z colere.
trip̄lr. **Primo** quidem fide integra. **Secdo** spe sincera.
Tertio charitate p̄fecta. **Et fm** hoc accipit triphari
pm̄ pcepti intellect⁹. **Propter** pm̄z est sciendū q
fides dī: integra trip̄lr. **Primo** qz in actu suo nō est di
minuta. **Secdo** qz est operib⁹ bonis approbata **Tertio**
qz est charitate informata **Prīmū p̄z.** nam fides fm̄
Augustinū hz triplicē actuz. **Nā** vno mō fides credit
deū / cū aliquis credit ipm̄ esse pm̄am causam omnū.
Alio mō credit deo. sicut q̄ credit q̄ ipse est oīpotens
et q̄ vnicūqz tribuit fm̄ merita sua. **Et isti duo actus**
sunt imp̄fecti. z p̄nt etiā ip̄is demonib⁹ quēnre. **Aug.**
li.º. de fide z opib⁹: qz demones tremūt z tremiscūt

Preceptum

vñ pñt elici a fide informi. Tercio fides credit in de-
um. z iste est acrus fidei pfectus z charitate informa-
tus. qz fm Aug^o: in deū credere est credendo p amorē
in ipm ire z ei p fidē formatā tanqz fini vltimo inhere-
re. ¶ Secdo fides integra debet bonis opibus esse ap-
probata. z p charitatē efficacissimā vitaliter informata
qz fides sine opibus est sicut cadaver mortuū sine aīa
Propter qd scribit in canonica Jacobi. ij. Fides sine
opibus mortua est. Per istā autē expositōem non solū
dānant infideles nō baptizati (sicut iudei q in vñū ve-
rū deum credunt scz in messyā: z sarraceni qui credunt
in machometū) verū etiā quattuor genera hoīm bapti-
zatorū ptra hoc pceptū peccantiū. z p psequēs dānant.
¶ Prīmū genus est decipientiū. sicut heretici q falsis
surreptionibz simplices in fide subuertūt. qui etiā exco-
municati sunt ipso iure. extra de hereticis. Excomuni-
camus. ij. Silti sortilegi et divini. de qbus dicit extra
de sortilegijs Ex tuarum. q qui inspectōes sortilegas
faciūt. etiā si ex zelo et sola simplicitate hoc faciūt: gra-
uissimūz pctm incurrūt. Et si sacerdos ex simplicitate
hoc fecerit p annū debet segregari ab altaris ministe-
rio. Laicus vero si hoc fecerit qdraginta diebz a comu-
nione fidelū priuet z excomunicet. Laicus vero offi-
cio z bñficio pvari p. vt ptz in decreto qd ponit. xxvi.
q. v. vbi dī. Nō licz chziano gētiliū traditōes obserua-
re vel elemēta colere. Itē Aug. xxvi. q. vij. Nō obserue-
ris dies q dicunt egiptiaci. aut kl. ianuarij: in qbz cāde-
le quedā z quedā comestiōes z dona ad inuicē donant
qñ in pncipio boni anni fati augurio. Aut aliqz men-
ses aut tpa vel dies z ānos. nec lune nec stellaz cursum
obseruare: soliqz in zūgijs sociādis nec in herb colligē

Primum.

dis: nec incantatōes liceat attēdere. Omnes aut artes
hūmōi ex qdam pestifera societate hōim z demonū qsi
pacta infidelis z dolose amicitie a chziano penit⁹ sunt
fugiēde. Nū q talibz credūt aut ad interrogandū do-
mus eoz intrāt: aut eos in domos pprias introducūt
sciant se fidē catholicā z baptisimū puaricasse z paga-
nos z apostatas z dei inimicos esse z dei irā grauitē
incurrisse. Ad hoc genus infidelitat⁹ reducit obserua-
tio diei egyptiace: et certaz rotaz p mercimonijs faciē-
dis z p coniugijs sociādīs z herbis colligēdis. vt patz
xvi. q. v. Nō licet. vt in supiore decreto visum est. Ne
quāt magis pateat qn tales actus diuinatōis sūt pctm
mortale aut veniale: sciendū q actus diuinatōis z sor-
tilegiū pōt qz tripliciter exercere. Primo credēs p illū
actū realiter asse⁹ qd intendit. puta alicui⁹ amorē vel
furti reuelatōez: vel futuri euētus pccognitōem. Sicut
qz cū qua pprehendere debeat. qz cū amor hōis depēdeat
a libera volūtate habituata cui⁹ subest solū motus vo-
lūtati diuine atqz potestati. z sūt reuelatio occultoz et
pccognitio futuroz. Tertū est q cū credit talia posse as-
sequi p actū diuinatōis: oportet q credat in illo actū
aliquid existere diuini numinis. z psequēs fidē z bap-
tisimū: hoc est veritatem pfectam in baptismo abnegat
et est deterior pagano. qz cecidit a fide pfecta: qd nō fa-
cit paganus. z incurrit irā dei in ppetuū nisi peniteat.
Et hoc est grauissimū pctm z mortale. qz corrūpit fi-
dē que est fundamentū totius edificij spūalis. Se-
cūdo. licet nō credat p illū actū assequi realiter qd intē-
dit: vult tamē curiose experiri vtrū aliquid efficacie sit
in tali actū vel nō. z hoc est itēz mortale. licet nō sit ita
grave sicut prīmū. Et ratio huius est. qz talis est du-

Præceptum

būs et fluctuās in fide postq̃ p̃ra fidelit̃ firmatē et ve-
ritatem proponit talia experiri que scit vel scire debet
p̃ fidem catholicam esse reprobata. ¶ Tercio modo
si sola simplicitate vel leuitate talia exerceat: nihil tñ
in hoc credens esse virtutis vel efficacie. nec etiā experi-
ri intendat vtrū in hoc aliqua efficacia existat. sed solū
ex leuitate cordis et simplicitate hoc faciat: hoc videt̃
solū peccatū veniale: maxime quantū ad laicos et idio-
tas. Sed quantū ad clericos: qui scire tenent hoc esse
iure phibitum: q̃ est pctm̃ mortale. q̃ iura determināt
eos p̃ annū cōmunionē p̃uandos. quod solum indicat̃
pro pctō mortali. ¶ Quantū aut̃ ad obseruantia die-
rum fati sciendū. q̃ si certū tēpus obseruet in his acti-
bus q̃ depēdent a causa naturali. puta ab influentia ce-
lesti. sicut portionis sumptio et agri seminatio: hoc non
est ydolatrie: sed sagacitatis et prudētie. Si vero hoc
obseruet in hīs actibz qui solū depēdent ab hoīs libe-
ro arbitrio. vt puta mercatio vxoris traductio et bel-
l aggressio. cū sola virtus diuina possit ipedire et mo-
uere liberū arbitriū hoīs oportet q̃ q̃ talī intentōe hoc
exercent q̃ credant talibz actibz inesse aliqd̃ diuini nu-
minis. et p̃ sequeus peccant mortali. ¶ Et p̃missis igit̃
p̃tz q̃ obseruatio dierū et tēporū qñq̃ est ydolatrie et in-
fidelitatis. qñq̃ prouidentie et sagacitatis. qñq̃ est obe-
diētie et necessitatis. vt p̃tz in festis colendis et nuptiis
p̃m̃ statuta ecclie celebrādis. Patz etiā ex hoc q̃ in ta-
libus actibz et p̃similibz necesse est homini q̃ ad discre-
tū p̃fessorem recurrat p̃ quē possit informari qñ tales
actus sunt mortale pctm̃ vel veniale. ¶ Scdm̃ genus
infidelit̃ est qui tēpore necitatis etiā fidē simplr̃ dese-
runt. vt p̃tz in aplis fugiētibz a ch̃zo. Vel qui fidem

Primum.

solū in corde seruare volūt licet ore nō audeāt confite-
ri. qui sine dubio sū hanc expositiōem damnant. quia
sū aplm ad **Roma. x.** **A**orde credit ad iusticiā ore at
cōfessio fit ad salutē. **E**t ideo sacramētum p̄firmatiōis
datur in fronte vt ch̄stianus libere audeat p̄fiteri nō
men iesu ch̄risti. ¶ **T**ertiuū genus: in fide negligentū
qui articulos fidei negligūt addiscere cū possint z de-
beant eos scire. **S**ed nunqd laicus tenet scire omēs ar-
ticulos fidei. **A**d hoc respōdent doctores. q̄ scire arti-
culos fidei exp̄cite est fidei iam p̄bate vel p̄uecte: que
solū requirit in clericis. scire aut̄ omēs implicite est dī
minute fidei. z p̄ p̄sequēs mortale. **S**cire aut̄ quosdā
exp̄cite z quosdā implicite hoc est fidei necessarie. et
tales sunt articuli quoz festa celebrātur in eccl̄ia. puta
ch̄risti incarnatio. natiuitas. passio. resurrectio. vel eti-
am quoz vltus frequēs est in eccl̄ia. vt articuli de trinit̄
tate qui ex frequēti repetitiōe vel celebratione sciri p̄nt
Et quia in paruo symbolo apostolorū paulo plus cō-
tinet q̄ tales articuli. igit̄ videt̄ dicendum q̄ quilibet
ch̄stianus cū ad annos discretiōis p̄uenit tenet dī-
scere z scire illud symbolū: nisi vel ec̄ doctozis impos-
sibilitas: vel nisi p̄hiberet ingenij tarditas. **U**nde ad
remouendū impedimentū predictum statuerunt iura
q̄ patrini tenētur suos filios sp̄iales instruere z doce-
re symbolū z orōnem dominicā. vt patz p̄ decretū **Au-**
gustini. quod ponit de p̄secratione dist. iiii. **N**os ante
om̄ia. ¶ **Q**uartū genus est extollētium z presumptuo-
se fides scrutari volentū. qui nihil volunt credere nisi
possit eis rōne lucida demonstrari. z plerūq̄ in errore
labunt̄. **E**xplū in **Aug.** qui voluit humana rōne oīa
cōprehendere. z tales mortaliter peccant z meritū fidei

Preceptum

perdūt. qz fm Gregorij: fides nō habet meritū cui hu-
mana rō pber experimētum. **U**n hanc psumptuosam
pseruatōem phibet sapiens **E**ccli. iij. Altiora te ne q-
sieris z fortiora te ne scrutatus fueris. **E**t q- scrutator
est maiestatis opprēssor a glia. **E**t iō dicit Bern. Fidē
psumptuose inuestigare temeritas est: credere pietas:
noscere vita eterna est. **E**t hec de pma expositōe.

Secūdo adorabis spē sincera: to

tā spem tuā ponēdo in ipso deo. et hoc rōnabiliter. **U**t
gñe nāqz hō in ipso totā suā spem ponit sine q- nō pōt ad
momētū subsistere nec aliqd boni opari. **I**ob. xv. Si
ne me nihil potestis facere. **E**t q- ex ingenua bonitate
tibi in nulla nēcitate vnqz nouit deficere. **U**n sup illud
Math. xij. Ego suz nolite timere: dicit glo. ego sum
q- in omī necessitate vobis paterne sp- assisto z nūqz in-
uocantibz vobis deesse potero. **I**deo scribit **E**ccli. ij.
Quis sperauit in dño z derelictus est ab eo. **S**ciē-
tū aut q- fm duplicē spem duplex est adoratio siue cul-
tus diuinus. **P**ā quedā est spes salutis. z hec in solo
deo ponēda est. z ideo solus adorat adoratiōe latrice. z
imago eius z corpus chri rōe ppositatice vnionis. **A**a-
tria est seruus? siue cultus reuerēter deo exhibet. **A**lia
est spes suffragij: que pōt haberi in creatura dignissima
vt in virgine glorioza. z iō ipsa adorat inquantū est p-
sona scā adoratiōe dulcie. q- est honor q- debet creature
inquantū est imago dei: sicut sanctis. **S**ed inquantū
est mater dei adorat adoratiōe pperdulcie: q- importat
excellētē cultū veneratiōis. **P**ōt etiā hec spes poni in
aliquo scō in celis vel etiā in mūdo p cuius ordē con-
fidimus adiuari. **E**t talis adoratio pprē dicit dulcia

Primum.

Per hanc expositiōem dānant quidā heretici qui pra-
uis suggestionibz hoīes a sanctorz veneratiōe pniciose
retrahūt dicētes. q nec beata virgo nec aliqz sanctorū
debeat adorari. qz ad impetrandū effectum grē (vt di-
cunt) in nullo possumus adiuuari p ipsos: cū solus de-
us sit cā effectiua grē. qd quidē dictū est nephādum z
hereticū. **L**icet em solus deus sit causa effectiua grē.
sancta tñ hgo z ceteri sancti meritoz z p modū suffra-
gij deprecatiui pnt esse causa grē. **E**t est norandū q ex
ista expositiōe iudei nos de ydolatria calūniant obijciē-
tes nobis illud **Exodi. xx. et sile habes Deuteroni. v.**
Non facies tibi sculptile nec adorabis ea neqz coles.
Ad qd dicendū est q nō adoramus imaginē vt que-
dam res est: qz hoc esset ydolatria. sed inquātum ima-
go est signū alicuius rei. **E**t qz idem est motus q quis
fertur ad imaginē inquantū signū: z ipam rem cui⁹ est
imago. ideo z eadem est adoratio q veneramur ipam
imaginē z rem cui⁹ est imago. **S**ed ad hoc obijciunt z
dicūt q in lege veteri nunqz fuit vsus imaginū: que tñ
figura est noue legis. ergo nec in noua lege debet esse.
Ad qd est dicēdum. q qz deus in lege veteri non fuit
humanatus nec hō factus. ideo tunc nec debuit habe-
re figurā vel imaginē. **R**em dicūt q in noua lege nūqz
inuenit expresse de imaginibz. ideo videt q nō sunt tra-
ditōes diuine sed humane fictiones. **A**d quod dicē-
dum est. q formatōes imaginū nō sunt noue adinuen-
tōes: sed traditōes apostolice z diuine. qz dicit **Aug⁹.**
in libro de ciuitate dei. q chrs pannū pprie faciei suppo-
suit z figurā pprie faciei impisit: et regi **Abagaro** tras-
misit. **B**eatus etiā **Lucas** dicit depinxisse imaginē chri.
et etiā sculpsisse imaginē beate marie virginis. q ambe

Preceptum

Ad Rome habentur. Fuerunt autē imagines introducte propter tria. Primo propter simpliciū ruditatē. ut qui nesciūt legere in codice saltem legāt in pariete. Secundo propter affectuū tarditatē. ut qui ad deuotōdem nō pmo uenit ex auditis: saltem moueātur ex uisib. Tercio propter memorie labilitatem. ut si a memoria labātur audita sicut sepe cōtingit qđ p vnam aurem intrat p aliā exit: saltem memoriter teneāt uisa z pſentialiter depicta.

Tercio adorabis charitate perfe

cta ex toto corde z ex tota anima tua deū tuum diligēdo: omne actum dilectioni sue cōtrariū abijcēdo. Qđ cōfirmat glosa **Secūdi. xx.** que sic dicit. Sciendū qđ cōtra hoc mandatū seruare decreueris / habere scz z colere vnū deū tm / sicut in baptismo pmisisti. hoc est uelle renūciasse oibus hīs qbus in baptismo renūciasti z cōtradixisti: solū cōfitens patrē z filiū z spiritū sanctū. Sed nisi toto corde cū hoc diligamus deū nostrū / tota anima z tota uirtute ei adherētes / non sumus pſicipes dei nostri. Tū talibz dicis. nescio vos. Sed hic incidit rationabilis dubitatio. vtruz aliqđ in hac uita possit mandatū dilectōis implere. Diliges dñm deū tuū zc. Ad qđ dicēdum est. qđ pfectio dilectōis potest sumi dupliciter. Primo ut excludat omis actus extra / neus. z sic nō potest cōpleri in ista uita ut homo sp deum actu diligat ex toto corde. id est intellectu sine dubitatōe. ex tota mente: id est actuali memoria sine obliuione. z ex tota anima: id est uolūtate plena sine retractione. hoc em nō patitur fragilitas pſentis status. Secundo ut excludatur omnis actus cōtrariū charitati. z sic pōt impleri in hac uita. qz charitas pōt esse ita

Primum

perfecta in hac vita q̄ omnē actū peccati mortalis excludat. Qualiter autē homo ad charitatis tantā p̄fectio / nē exerceat q̄ nunq̄ mortaliter peccet: dicendū q̄ hoc potissime contingit exinde q̄ homo p̄fecte incorporat charitati ch̄i. Ad quod p̄fecte intelligendū duo sunt declaranda. Primo qualiter imago charitatis ch̄isti fuerit formata z q̄bus coloribz fuerit insignita. Secūdo qualis sue charitati tanq̄ forme ch̄i exēplari debemus im̄p̄i z ei p̄fecte pro modo nobis possibili conformari. Propter primū sciendū est. q̄ forma z imago charitatis ch̄isti fuit triplici colore insignita. **Pr**imus color potest dici humanus. secūdus celicus. tertius diuinus. Primus color est virtualis efficacie. secūdus gr̄ialis effluētie. tertius sup̄naturalis existentie. De p̄mo patz. nā gradus sui amoris mensurabat ex tota virtute anime sue z omnīū viriū īpius. z ex tota virtute cordis sui. z fm̄ vltimū posse totius anime. totius corpis. z totius virtutis eius fm̄ capacitatē sue nature. Et ideo iste color d̄r signāter esse virtualis efficacie. De secūdo patz. nam sue charitatis gradus mēsurabat fm̄ vltimā p̄fectionē omnis gratie z omīs virtutis: siue sit gr̄a gratis data: siue gr̄a gr̄atum facies: vel etiā gratia v̄monis. Omnes em̄ istas gratias z oēs istas p̄tutes z omīa dona ad p̄fectōem p̄tinentia ch̄is in summo habuit. Et ideo scribit **Ioh. ij.** q̄ nō fuit ei datus sp̄s ad mēsuram. q̄ nō est intelligendū q̄ gr̄a scz ch̄isti simpliciter fuerit infinita. qz sic nō esset creata. sed qz nō accepit gr̄am ad mēsuram aliorū hominū vel etiā angeloz. sed longe excellentiorē. qz ip̄e tanto excellentior est angelis effectus quāto differētius p̄e illis nomē hereditavit. ad **Hebr̄eos. i.** Inde est etiā q̄ gr̄a

U Preceptum

christi dicitur gratia capitis. quia sicut in capite est plenitudo
omnis sensuum. in alijs autem membris est solum sensus tactus.
Sic in christo fuit omnis plenitudo gratie. in alijs autem sanctis
fuit gratia limitata et ad certam speciem siue ad certum modum
habendi terminata. Sicut etiam a capite membris influit
motus et sensus. sic a gratia christi nobis influitur sensus
deuotionis et motus bone operationis. Et ideo signatur
iste color dicitur gratialis affluere. quia sua gratia omnem perfectionem
gratie comprehendit. Tercio patet. nam tanta fuit excellen-
tia charitatis christi quod non solum mentem ipsius inseparabiliter
coniungebat ipsi deo: verum etiam totam humanam naturam in-
separabiliter uniebat diuino supposito. Et ex hoc fuit tres
progeniuias nobilissimas persecutus. Prima est. quia esse
naturalis subsistentie ipsius humane nature est esse perso-
nale et hypostaticum ipsius verbi diuini. Secunda est. quia ex
hoc christus dicitur filius dei etiam secundum naturam humanam. quia na-
turaliter existit in esse diuino et hypostatico quod est proprium
filij secundum naturam. Tercia est. quia omnis honor et cultus la-
trie qui exhibetur ipsi deo etiam secundum humanam naturam compe-
tit ipsi christo. Et ideo dicit apostolus. Adoret eum omnes an-
geli dei. Et ideo bene dictum est quia ille color dicitur diuinus.
quia sue charitatis perfectio potissime mensuratur ab esse hypo-
statico et diuino. Propter tertium sciendum est quod isti
forme exemplari debemus tripliciter conformari. Primo
in hoc quod homo tenetur ex charitate deo viuere et ei solum
placere secundum ultimum posse sue cognitionis affectionis et
operationis. ita quod in exteriori conuersatione tam lucida ex-
empla sanctitatis prenda: et in interiori mentis illustra-
tione tam in decore gratie prefulgeat quod veraciter sibi co-
ueniat quod de vnigenito scribitur. **Matth. xv. Hic est filius
meus dilectus in quo mihi bene complacui.** Alius est

Primum.

homo efficit speculū z exemplū recte viuendi omnibus
secū cōuersantibz. quia ipse suo exemplo ipsos regit vir
tualiter: z allicit dulciter ad viuendū z placēdū deo
soli. Et de talibz scribit **Gal. ii.** Omnes qui viderint
eos cognoscēt eos. id est approbabūt vitam z sanctita
tem cōuersatōis eorū. dicent quoniam hoc est semen cui
benedicit dominus. Secundo in hoc q̄ homo ex cha
ritate deo viuat fm̄ oīa dona virtutū z gratie q̄ ab ip
so recepit. Hec em̄ anima debet p̄ deuotaz gratiarum
actionē in deū refundere: nihil de huiusmodi suis me
ritis vel viribz ascribendo. sed omnia in p̄mā veniam
diuine largitatis humiliter referēdo. vt ex hoc influen
tia donoꝝ z gratiarū sibi largius augeat. Et hoc in
nuat subtiliter Salomon cū dicit **Ecclesiastici primo.**
Ad locū vnde exiit flumina reuertunt vt iterū fluant.
quia p̄ hoc q̄ homo dona gratiaz p̄ humilem recogni
tionem in deum refundit sibi fluxus gratie copiosius
ampliatur. Tertio in hoc q̄ homo ex charitate deū
diligat fm̄ oēm modū z formā quo ipse eū primo dile
xit. Cōstat em̄ q̄ ch̄s dilexit hoīem fortiter. dulciter.
et p̄stanter. Fortiter q̄dem. q̄ tanto amore z tam siti
bundo desiderio nostrā salutē appetiuit q̄ corā Pylate
stans ad interrogata noluit respondere: ne ex respō
sione data plongerēt tempus sue passionis z nostre re
demptiōis. Dulciter quoq̄. q̄ tam p̄mpto affectu et
leta mente ex charitatis dulcore p̄ nobis passus est ac
si passionis acerbitem z amaritudinem et exprobra
tōis calamitatē sibi summas delicias reputaret. Cō
stanter vero. q̄ tam perseueranter nos dilexit q̄ vincu
lum amoris nunq̄ ad momentū dissoluit. quod p̄t̄ p̄
hoc quia vnionem suā cū natura humana nec propter

Preceptum

mortis acerbitatē. nec ppter penarū atrocitatē z opprobriorū multiplicatē vnq̄s ad momentū voluit separare. Et ideo Leo papa dicit. q̄ tāta fuit illa vniō q̄ nec penis nec opprobrijs potuit separari nec morte dissolui. Sic z tu si velis imp̄mi forme exēplari sue dilectionis debes ip̄m diligere ardentē. ita q̄ ardor sue dilectionis omnem trāsitoriam affectōem in te absorbeat: z adeo dulciter q̄ in dulcore sue dilectionis tibi om̄is aduersitas trāsitoria dulcescat. z adeo pseuerāter q̄ nulla res trāsitoria te ab ip̄ius amore auellat: dicens veraciter cū ap̄lo. Quis nos sepabit a charitate ch̄i. Sic ergo p̄ter tertio quō ch̄m debeamus adorare charitate p̄fecta. ¶ Sed est sciendū q̄ cōtra istud p̄ceptū faciunt gulosi. supbi. z cupidi. Nam supbus pro deo colit vanā gloriā. cupidus pecuniā. gulosus ventrem siue ventris ingluuiem. Unde ap̄lo ad Eph. v. dicit q̄ auaricia est ydolorū seruitus. Et de gulosis d̄r. Quorū deus venter est. ad Phylip. iij. Nam hoc est regulare s̄m Augustinū z Hieronymū. q̄ illud quod vnusq̄sq̄ supra deū vel equaliter deo diligit q̄ hoc sibi p̄ deo sit q̄dū illud diligit z p̄ deo sibi cōstituit. Sed est sciendū q̄ supbia in triplici genere p̄ deo cōstituit et colitur. Quādoq̄ em̄ supbia in pōpa singulari exercet. sicut in conuiuijs. in torneamentis. z in vestibus preciosis. z hoc est mortale si fiat ppter pompā vel ostentatiōem: aliter nō. puta si fiat ppter exercitiū militare vel vt homo decenter alijs viuere. quia quādoq̄ etiā exercet in virtutibz z religiosis actibz. Et illa s̄m Augustinū est de tertio prima. eo q̄ magis desipit sub religionis specie. Et hoc cōtingit q̄tuor modis. Primo cum q̄s bonū quod habet a se habere estimat. sicut fecit phariseus

Primum.

publicano se pferens. **Luce. xviij.** Secundo cum hoc datum credit pro suis meritis sibi erogatum. Tercio cum quis iactat se habere quod nō habet. tamen sibi datum putat. Quarto cum abiectis ceteris singulariter vult videri. **Hec glo. sup illud Luce. xviij.** (Duo homines zc.) Quandoq; vero exerceat in sacramentis. sicut cum quis p contemptum z inobediētiā se abstinet a cōmunionē / z nō pfitetur tpe statuto ab ecclesia. Et si hoc ex temeritate fiat peccatū mortale est. nō aut si fiat ex obediētia z reuerētia sacramenti. Generaliter autem ptra istud preceptū faciunt qui confitent deū oze factis autē ipsum negant. De quibus dñs cōqueritur **Eccl. xxiij.** Populus hic labijs me honorat: cor autē eorū longe est a me. Et istis ptez qualiter sit confitendum de trāsgressione huius pcepti. Et primo de prima expositione. Si quid contra deum deliquisti corde: aliquid contra fidem sentiēdo vel tenēdo. Ore: aliqua contra fidem dicēdo vel veritatem doctrine fidei deridēdo siue subfannādo. Opere: incantationes exercēdo. vel exercitibus fidem adhibēdo: dies egyptiacos z certas lunationes superstitione observando. veram fidem debiliter tenēdo. z eam p vitalia opa non exercēdo. vel etiā articulos fidei negligenter addiscēdo. Item de secunda expositione. Si in aliquo bono creato spem tuam posuisti. si p nimiam sollicitudinem spem tuam a diuina puidētia subtraxisti. aut si alios verbo vel exemplo a spe diuini adiutorij retraxisti. z p spe eterne salutis z diuini suffragij non orasti. sed potius pro sanitate vel vtilitate aliqua corporali. Item de tertia expositione. Si aliquid vltra deum dilexisti. vel etiam si actiones tuas precise in eius amorem

Notandum

Preceptum

vel honore non ordinasti. vel si vita tuam exemplari sue dilectionis non conformasti. et breuiter quicquid contra charitatem deliquisti. Et quibus etiam patere potest quod necessarium sit cuilibet ad discretum confessorum recurrere per quem de predictis valeat informari plenarie.

Secundum preceptum est.

Non assumes nomen dei tui in vanum. Exodi. xx. Ubi secundum Augustinum: prohibetur iuramentum fictum uolunt etiam piurium. Alterque enim et qui per nomen loquitur iurat et qui false iurat: assumit nomen dei sui in vanum. Quia primus sine causa nominat summam veritatem. secundus autem premit eam piurando. Et hoc preceptum tripliciter ponitur. Primo de transgressione iuramenti: ut sit sensus. Non assumes nomen dei tui in vanum: execrabiliterque iurando vel etiam periurando. Circa quod sunt tria per ordinem declaranda. Primum est quod iuramentum per modum istius precepti male iurando violatur. Secundum est. quod sunt attendenda in hoc quod aliquis licite et sine peccato possit iurare vel iuramentum recipere. Tertio videndum est quod sunt illa per que quis a peccato piurii merito retrahatur. Propter primum sciendum est. quod nomen dei in vanum assumitur male iurando tripliciter. Primo quidem iurando vane et inutiliter. et hoc fit diuinam veritatem sine causa nominando et obtestando. Secundo iurando dolose et fraudulenter: ut in contractibus primum decipiendo et iurando rem tuam meliorem esse quam sit. vel plus constare quam fecit. Tertio iurando temerarie et pernaciter. et hoc iterum fit tripliciter. Primo execrabiliter iurando. ut cum aliquis iurat per viscera dei vel intestina: vel per pulmonem et huiusmodi. sicut contra faciunt fla-

Secūdum.

mingi. **S**ecūdo irreuerēter iurādo. vt cū quis sine causa iurat p quinqz vulnera chri. **H**ec em iuramēta quantū cūqz sunt vera sunt illicita. qz primū sonat in dei blasphemia. eo q aliqd deo ascribit quod non puenit sue dignitati. **S**ecūm aut sonat in dei irreuerēciam. qz magna est deo irreuerētia sua vulnera pōiosa in vanū assu mere vnde nobis tota salus effluxit. **I**deo si talia iuramenta ex deliberatōe fiant sunt pctā mortalia. **P**ropter quod in qbusdam locis talia iuramēta sic sunt restricta. qz qcūqz deum talibz offendit aure vel digitū vel etiā quādoqz linguā amittit. **S**i aut talia fiant ex cursu lingue z indeliberate sunt venialia sicut z primū motus infidelitatis. **T**ertio piurando sciēter z veritate diuinā prinaciter ptemnendo. z hoc etiā fm theologos z etiā iuristas cōtingit qtuor modis. z in quolē bet eoz piurium pmittit. **P**rimo cū quis iurat sciēter falsum. z hoc est sp pctm mortale. secus qui ignorāter hoc facit putās esse verū qd iurat. **E**t non solū qui piurat sed etiā ille qui disponit plena voluntate iurare etiā anteqz piuret videt esse piurus cēsendus. qz deus nō iudicat ex opibus sed ex cogitatōibus. vt. xxi. q. vltima in decreto. **S**ciēdum tñ q piurium solēizatum et deliberatū est grauissimū pctm. **U**n p tres digitos quos ponit sup sanctos libros: significat q corpus et aiām z res siue famā ponit in potestate diaboli. **D**eliberatū aut iuramentū sed nō solēizatum si tñ furiose iuret z plene deliberet: tūc est pctm mortale. **S**i autē hoc facit vel fiat solo cursu verborz non solēizatū nec deliberatū: est peccatū veniale. **S**ecūdo modo dicitur piurium iuratio indiscreta siue dubia. vt cū qs iurat de quo dubitat an sit verū. z hoc si fiat ex delibera

Preceptum

tionem et proposito. sic est peccatum mortale et maxime quando est solennizatum. Si autem fiat incaute et iocosa leuitate sic est peccatum veniale. **T**ertio dicitur piurium iuramentum transgressio. aut igitur iuramentum est illicitum: ut cum quis iurat non dare elemosinam. et sic fit piurus ipso facto et peccat non dando et iurando. sed non peccat contra ueniendo. Quia secundum Isidorum. xxij. q. iij. **N**on incaute uisum non facias. impia enim promissio quam scelere adimplere in malis promissis rescinde fidem et in turpi voto mura decretum. Aut est licitum. ut cum quis iurat quod nolit ludere pro poculeto vel esculetio. et sic spiritus mortaliter peccat quod tunc scilicet ludit. Si autem quis iurat elemosinam dare vel ieiunare vel peregrinari: tunc si transgreditur ex necessitate vel impotentia: a piurio excusatur. Si autem ex voluntate piurus efficitur. extra de iureiurando. Querelam. **Q**uarto modo dicitur piurium receptio iuramenti. Qui enim iurat et piurare compellitur uterque piurus est. ut patet xxij. q. v. ca. primo. Qui compellitur. cuius ratio est. Qui enim aliquem compellit ad iurandum et scit eum falsum iurare vincit homicidam. quia iste occidit corpus ille animam imo duas animas. scilicet illius qui falsum iurat. et suum ipsius qui recipit. ut patet xxij. q. v. ca. Qui erigit. **P**ropter secundum sciendum est. quod ad hoc quod aliquis possit licite erigere vel iuramentum recipere considerandum est quod erigens iuramentum: aut est persona publica ut puta iudex. et ille non peccat. quia tenet ex ordine iuris iuramentum recipere: siue sit verum siue falsum. Aut est persona priuata. et tunc aut erigit ad obligationis confirmationem. et hoc fit sine peccato. Aut ad veritatis subuersionem: ut cum scit eum falsum iurare. et sic mortaliter peccat. Aut ad dubitationis remotionem. ut quando pro re litigiosa iura-

Secūdum.

tur. z sic nō peccat iuramentū exigens / cū sit finis p̄ro
uerſie. vt scribit ad Hebreos. vii. **P**otest etiā aliquis
probare innocētiam suā iuramēto. z debz sibi credi nē
si cōtrariū possit p̄ testes p̄uinci fide dignos. **A**d hoc
aut q̄ aliqs possit sine omī p̄cto iurare z iuramentū re
cipere tria requirunt. **P**rimo veritas ex pte p̄scientie.
Secdo iudiciū. id est discretio siue deliberatio ex parte
ratōis. **T**ertio iusticia ex pte rei iurāde. i. q̄ illud qd iu
rat sit iustū z licitū. **E**t p̄dicta tria s̄m Hieronymum
dicunt comites iuramēti. qz debet comitari qdlibet iu
ramentū licitū: put notauit idē **H**iero. sup̄ **I**eremi
am. z. xxi. q. ii. **A**nimaduertēdum est q̄ iusiurandū ha
beat hos comites: veritatē. iudiciū. atqz iusticiā. **S**i
aut ista defuerint nequa qz iuramentū erit s̄ p̄iurium.
Ite qui falsum iurat mentis. mentiēdo autē iurare nī
hil aliud est qz deierare. i. piurare siue p̄iurium p̄mitte
re. **P**ropter tertium est sciēdum q̄ quilibz merito a p̄
iurio debet retrahi. p̄pter tria mala q̄ ex p̄iurio incurrit
mus. z s̄nt p̄pter tria bona que ex p̄iurio amittimus.
Primū malum est penitētie austeritas. quia s̄m cano
nes. p̄ p̄iurio manifesto z solēnizato debet imponi pe
nitētia septēnis. vt p̄tz in illo q̄ deierat. i. valde vel fir
miter iurat. xxi. q. v. vbi sic habet. **S**i quis se piuraue
rit. **S**ecdm malū est reatus immanitas. qz s̄m **H**ost.
hoc crimen in penitētia comparatur homicidio vo
luntario. imo s̄m **A**ugustinum. xxi. q. v. **Q**ui cogit alē
um iurare duplici ratione superius tacta vincit homi
cidam. **T**ertium malum est fame irrecuperabilitas.
quia p̄iurus infamis efficitur: vt postea quantūcūqz
peniteat in testimonium non admittitur. extra de te
stibus. ca. **T**estimonium. et ca. **S**icut. **S**unt etiam

¶ Preceptum

¶ tria bona q̄ p̄iurio amittimus. Amor namq̄ veritatis tria bona facit q̄bus hō ex periurio denudat. **P**rimū bonū est. q̄ amor z p̄seruatio veritatis hōiem a seruitute liberat. **¶** *Uñ scribit Ioh̄is. viij. Si filius vos li- berauerit vere liberi eritis: si māserit in sermone meo vere discipuli mei eritis z cognoscetis veritatē z veritas liberabit vos.* **G**losa. In p̄nti veritas fidei liberat a seruitute culpe: in q̄ inchoat libertas vera. **¶** Et in futuro a seruitute miserie q̄n ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptōis in libertatem glorie filiorū dei. **¶** *ut habet Roman. viij. Et tunc libertas p̄ficietur. q̄a aia erit subiecta soli deo in quo cōsistit ei⁹ libertas.* Propter quod dicit Augustinus. Voluntas tua erit libera si fuerit pia. Aia aut̄ est seruitus dei z corpus erit subiectum omnino anime p̄ dotes glorie. **S**ecundū bonū est q̄ p̄seruatio veritatis ipsum hominē omnibus donis z virtutibus fecūdat. **¶** *Ecclesiastici. xxiij. Penetra- bo omēs inferiores partes terre: z illuminabo omnes sperātes in dño.* **T**ertiū bonum est. q̄ hōiem de adēptione beatitudinis affecurat. **¶** *Sapien. vi. Concupis- cētia z amor sapiētie p̄ducit hominē ad regnum p̄pe- tuū.* **S**ed hoc est notatē sciendū. q̄ ex illo qd̄ ch̄istus dicit **¶** *Matth. v. Ego vobis dico nō iurare oīno* quidā simplices sumpserūt occasionem erroris: sic intel- ligentes q̄ ch̄istus inhiibuerit om̄e iuramētum tanq̄ oīno illicitū. z hoc multi heretici senserūt z sentiūt **S**z hoc nō est ver. q̄z ch̄istus in hoc verbo nō phibet sim- pliciter iurare. s̄ solū sine causa legitima et necēria non sit iurandū. z hoc ad p̄iurij periculum euitādum.

¶ **Secūdo exponitur hoc de trans**

Secūdum.

gressione voti sub hoc sensu (Non assumes nomē dei tui in vanū) votum scz deo factum trāsgrediēdo. quia fm Hugonem de sacramētis libro secundo. parte secunda. capitulo quarto. z fm magistrū sentētiarum in quarto. dist. xxvii. Votum est testificatio qdam pro missionis spōrānee que ad solū deum z ad ea que dei sunt refert. Et hoc patz q transgressio voti hoc pcep to prohibet. Unde ad maiore euidētiā huius circa votum sunt quattuor pro p̄senti inquirenda. Primo quid sit votum z quot requirunt ad ipsum. Secundo vtrum licitum semper obliget ad seruandum. Tercio vtrum post votum simplex possit quis matrimonium contrahere. Quarto vtrū melius sit facere aliquid ex voto q̄ sine voto. ¶ Propter primū sciendū est q votum nihil aliud est q̄ spōrānea pmissio cum deliberatione vel obligatiōe firmata. Et hoc patz q ad votū tria requirunt. Primum est propositum voluntatis quod debet fieri ex animi libertate. non autem ex coacta necessitate. Et ex hoc patz q si quis cogatur metu cadēte in constātem virum ad aliquid vouēdum: non tenetur exoluere. xxxij. q. v. Notificasti. Secūdum est deliberatio voluntatis. quia si quis subito bonum alē quod p̄cipiat non obligatur ad seruandum ex voti necessitate. sed solum ex quadam decētia z p̄gruitate in quātum diuinis z bonis instinctibus non est resistendum. Tertium est. q votum sit de re bona. quia si de re mala nō obligat. dicēte Isidoro. In male promissis rescinde fidē z in turpi voto muta decretum. z ponit xxij. q. iij. ¶ Propter secundum est sciendū. q votum licitum semp obligat ad seruandum si vouēs sit sui iuris. quia eius trāsgressio est peccatū mortale exceptis

Preceptum

quattuor casibz. **P**rimus est. si aliq̃s voueat sub cō-
ditione. tūc em̃ nō exstēte cōditione nō tenet exoluerē
votū. puta si aliq̃s vouit beate ygnī ieiunare vt sane-
tur: talis nō tenetur ad solutiōem si nō sanat infra tps
pfixum. **S**cōds. si accedit dispēlatio eius q̃ pōt. que ta-
men nunq̃s debet fieri in voto: nisi in eque bonū vel in
melius pmutetur. **Q**uius grā queri p̃t. vtrū papa in
voto continētie solēnizato possit dispēlare: **A**d q̃d cōi-
ter rñdent **Hugo. Iohes. Hostien. z Innocentius**: q̃
sic. qz in oī voto sicut in omī iuramēto intelligit̃ excep-
ta pt̃as pape. ideo hoc d̃r posse de plenitudine potesta-
tis. z maxime si cōis vtilitas regni vel puincie hoc ex-
poscat. **S**ed **Albertus** sup̃ q̃rto sententiāz dicit q̃ vo-
tū p̃tinētie solēnizatū nullo modo recipit dispēlatiōem
qz hoc p̃ nihil melius z dignius poterit compēsari: cū
nō sit digna pōderatio aīe cōtinentis. vt scribit̃ **Ecclesi.**
vi. Et extra de sta. mo. ca. **Cū** ad monasterium. in fi-
ne sic habet. **A**ustodia castitatis adeo p̃nexa est regu-
le monachali vt cōtra eam nec summus p̃c̃fex possit
licentiā indulgere. **Innocen. iij.** **Cū** iuxta sniam mag-
noz doctoꝝ papa in voto p̃tinētie dispēlare nō potest
Nec valet illud q̃d dicit̃ de vtilitate regni vel puincie.
quia fiñ **Augustinū** nō sunt faciēda mala vt eueniant
quēcūq̃ bona. **Cū** cōsilio b̃ti **Bathej** **Effigia** vir
go deo dicata noluit nubere regi hirtaco: cum tamē se
cum omni populo p̃mitteret fieri christianū. nec **Ba-
theus** ap̃ls ad hoc cōsentire voluit. sed pro eo potius
mortem sustinuit. **E**t hanc op̃inione sine p̃iudicio re-
puto meliorem z tutiorem. **C**astitas sola est que cū fi-
ducia potest deo animas p̃sentare. **I**n autēti. de leno-
nibus. **s. Sanguinus. col. iij.** **Q**ui tū oppositū vellent

Ab bened.

Ab

Secundum

diceret tali mō. qz si nō potest aut hoc est qz votū aut
qz solēne. sed nō qz votū: qz tunc nō posset in aliquo vo
to dispensare qd est falsum. **Nec** qz solēne. quia solēni
tas est ab ecclia. z ideo sup eam potest papa. **Uñ** dico
qz p̄t papa ppter bonū cōe. **Et** qd dicit. qz nō est digna
ponderatio aīe p̄nientis: ibi p̄nientia nō simplr cap̄
tur p castitate. sed p cōneru virtutū qui restringit om
nia illicita. **Et** etiā qz **Barthe** nō dispēsavit hoc erat
qz nō videbat expedire. vel qz non p̄tinebat ad eū cum
esset eps z nō pontifer summus. **Nec** dispēsatur vt fi
at malū ppter bonū. sed ne minus bonū amittat. quod
scz est bonū p̄mune. **Tertius** casus est. si impotētia et
impossibilitas accidat. nā quicqd votū fiedum impe
diret si p̄ns esset. hoc ip̄m superueniēs voro facto au
fert obligatōem. **Uñ** si aliqd possibile dū voueret po
stea fiat impossibile: tollit obligatio quātū ad hoc. pu
ta si aliqs diues vouerit edificare eccliaz. z postea pau
perate subueniēte eam pficere nō possit. nō abligat. sed
tū sic intelligēdo: si factus est impotens totaliter/ abso
lutus est a toro. **Si** aut impotēs sit in parte ita qz to
tū pficere nō possit: tunc solū remanet obligatus ad il
lud. qd potest z nō ad aliud. **Quartus** casus est. si vo
uens nō sit sui iuris. **Cū** em votū sit sp̄tanea pmissio
melioris boni cū animi deliberatōe firmata (vt visum
est) p̄t qz ille solū vouere p̄t. z p psequēs p votū suum
obligat q sui iuris existit. scda scde. q. lxxviiij. **Et** ideo
q̄cumqz subest volūtati aliene nō p̄t vouere id qd ip̄m
a debito subiectōis impediāt. **Tho. ar. viij. in solutiōe**
p̄mi argumēti. **Uñ** seruus q subest dño non p̄t quicqz
vouere qd ip̄m a seruicio dñi impediāt. in solu. scda ar.
Uñ aut q subest mulieri quo ad redditōem debiti: z

Preceptum

mulier ecōuerso nō pōt vouere p̄tinctiā sine licentiā
coniugis. nec etiā peregrinatiōes longas: excepto voto
terre sancte. xxxij. q. v. Si dicat. **A**icet abstinentiā et si /
mulia vir posset vouere sine licentiā vxoris. **M**ulier autē
que subest viro in oībus. nihil pōt vouere sine licentiā
viri. nec etiā monachus sine licentiā plati. **T**homas
vbi supra. **A**ū nullū tēpus exceptū sit in quo nō possit
platus subditū circa aliqd occupare. ideo nullū votū
religiosi firmū est: nisi de cōsensu plati. qz religiosus nō
est sine potestatis. xxviij. q. iij. **M**onachus. **S**ilr ep̄s
qui subest pape: in hīs que ad episcopatū p̄tinent non
pōt vouere peregrinatiōes longas: nec etiā religionē in
trare sine consensu pape. extra de vo. et vo. redemptis.
Dagne deu otōis. **A**bstinentiā autē et elemosynā et si
mulia huius pōt vouere p̄ que nō detrahāt ab admini
stratiōe sibi p̄missa. **C**lericus autē secularis. qz subest
ep̄o quātum ad bñficiū: ideo nihil pōt vouere quod
ip̄m retrahat a seruitio bñfici. licet alia vouere posset
in qbus sui iuris existit. **F**ilius familias. quia subest
patri in hīs que ad regimē domus p̄tinent: ideo circa
talita nihil vouere pōt sine patre. **S**ed religionē intrat et
alia in qbus patri nō subest sine licentiā eius vouere po
test. **E**t hoc notant **B**anfredus et **H**ostiensis. **E**. **S**ed
cū mulier nihil vouere possit sine cōsensu viri: merito
querit vtrū peccat votū aliquod emittēdo sine cōsensu
mariti. **A**d hoc dicendū est q nō. nisi hoc faciat teme
rarie. scda scde. q. lxxv. iij. **A**icet em votū vxoris et om
nium h̄mōi qui nō sunt sui iuris nō sit firmū sine con
sensu eorū quibz subijciunt. nō tamē peccant vouēdo
absolute loquēdo: in solis secūdi articuli. quia in eorū
voto intelligit debita cōditio. scz si suis superioribz pla /

Secūdum

euerit vel nisi expresse renitatur. In talibz em̄ sufficit ta-
citus p̄sensu s̄m Innocētium. puta si superior sciat et
nō p̄tradicat. xx. q. ii. Si in qualibet. Sciendū tamen
q̄ licet vxor nō possit aliquid vouere sine p̄sensu viri. si
enī faciat nō debz cōtra venire auctoritate p̄pria. sed vir
eius p̄t irritare. etiā si vouit anteq̄ matrimoniū sit con-
tractū dūmodo nō fuerit adimplētū. imo etiā qđ plus
est si mulier de p̄sensu viri voueat abstinentiā peregrī-
natiōem et h̄mōr. et postea vir eius executiōem phibet
ei: debet obedire viro. et nō peccat viro obediēdo. licet
vir eius peccet illud qđ p̄senserat retractando vel etiā
prohibendo. xxii. q. v. ca. Voluit. In hoc tamē distin-
guendū est. quia aut dedit licētiā in facie eccl̄ie et q̄si
in iudicio. et tūc s̄m Petri nō potest reuocare. Aut de-
dit in puato. et tūc an vsū licētie pōt reuocare. sed po-
stea nō potest. Quā Thomas et etiā Albertus dicunt
q̄ si vir licētiā coniugi dederit de castitate vouenda
nō potest eā post votū emissū reuocare. sed intellige
q̄ hoc nō pōt sine pctō. Sed si vir solum dissimulet et
post plenā deliberatiōem reuocare velit: potest. et muli-
er tenet ei obedire. Cuius causam videt dare Innocē-
tius dicens. Qui dat licētiā vouēdi nō p̄pter hoc im-
peditur exigere debitū nisi et ipse similiter voueat. Illa
tamē que vouit impedit ab exigēdo et non a reddēdo.
Sed forte dices. Aliquid vir peccat irritādo votum
vxoꝝis qđ sine cōsensu suo emiserat. Dicēdum q̄ non.
quia vitur suo iure diuinitus sibi concessio et etiā a ca-
none sibi indulto. ¶ Propter tertiu: scz vtrū post vo-
tum simplex p̄tinentie possit aliq̄s p̄trahere matrimo-
niū: sunt tria videnda. Nam primo ostēdendum est q̄
mortaliter peccat qui post votū simplex cōtrahit ma-

Preceptum

trimonii. tum quia facit contra preceptum divinum quo dicitur: vouete et reddite. tum quia in foro conscientie et apud deum tantum obligat secundum doctores votum simplex quantum solene. extra Qui clerici vel vouentes possunt matrimonium contrahere. ca. Rursus Celestinus. iij. Quidam. Et quo euidenter patet quod per phane aliqui consulunt et licentiant personas contrahere matrimonium post votum simplex emissum continentie. qui peccant tripliciter. Primo quia suo consilio homines ad peccatum infidelitatis impellunt. Nam transgressio voti sicut et iuramenti videtur quedam abnegatio diuine veritatis. Et ideo post ydolatriam peccatum piurum et transgressio voti videntur secundum locum tenere in gravitate peccati. propter quod etiam utrumque prohibetur secundo precepto. quod immediate se habet ad primum. Secundo peccat. quia personam illam maximo exponunt periculo. cum secundum certioris opinionem nunquam possit debitum petere sine peccato. Tercio quia dignitatem angelicam homini addimunt. quod patet. quia per continentiam homo puritati angelice conformatur. imo etiam per eam dignitatem supponit angelicam. quod secundum Hieronimum. Continentiam in carne corruptibili seruare est dignius et excellentius et maioris meriti quam eam per naturam habere. ¶ Secundo videndum est: cum ille qui post votum simplex continentie postea iurat se cum aliqua contrahe: utrum plus debeat seruare votum quam iuramentum. Dicendum quod votum seruandum est: etiam si postea iurauit uxorem ducere. et per temerarium iuramento penam agat. Alii dicunt Hostiensis in casu contrario (ut cum primo iurauit uxorem ducere et postea votum continentie emisit) dicat magis seruandum esse iuramentum quam votum. ¶ Tercio videndum est. an votum sit magis voluntarium quam iuramentum. Et sic quod si. nam obligatio voti causatur ex fidelitate quam deo

Secūdum.

debemus: ex qua tenemur vt verificemus qđ p votū ei pmisimus. Omnis aut infidelitas est irreuerentia z no ecōuerso. qz infidelitas videt etiā maxīma irreuerētia: quare cū infidelitas iporet maxīma irreuerentiā: maior videt obligatio voti qđ iuramēti si attēdamus ad ppiam rōnem obligatōis vtriusq. **Pr** aut Hostie sis dicat vtrūqz esse eiūsdē firmitatis/ hoc pōt verificari quantū ad idēitatē obiecti. qz vtrūqz obligat ipi deo. Sed quantū ad rōnem obligādī maior videt esse obligatio voti vt dictū est. **P**ropter quartū sciendum est. q multo melius est facere aliqd ex voto qđ sine voto. quod pōt ex tribus. **P**rimo quia vouere est actus latrīe que est nobilior virtus. **C**onstat autē q actus q a pfectiori virtute pcedit vel elicitur/ est nobilior. quare zc. **S**cdo qz fm Anselmū libro de similitudinibus Perfectius est dare arborē cū fructū qđ fructū sine arboze. sed cōstat q bona voluntas est qđ arbor secūda. actus autē pīnetie est qđam fructus bone volūtatis. **A**ū igit qui pīnet sine voto det solū fructū. qui aut ex voto continet etiā ipam voluntatē bonā cū omī fructu ex ea veniēte deo ppetuo dedicat: pōt q multo melius est pīnere ex voto qđ sine voto. **N**ec valet instācia si dicitur. q pīnens sine voto libere pīnet. qui aut ex voto continet ex necessitate pīnet. melius aut videt aliqd fieri ex libertate qđ ex necessitate. quare zc. **A**d hoc respondet Anselmus libro secūdo (Cur deus homo) q felix est necessitas que hominē ad meliora compellit. **C**onstat autem q necessitas que nascitur ex voto pcedit ex libera voluntate qua homo spontanee se deo per votum obligat. quare zc. **T**ertio hoc idem patet. quia p votum voluntas immobiliter firmatur ut

Preceptum

bono. facere aut aliquid ex voluntate magis firmata
ad bonū hoc est pfectius. quia p̄tinet ad p̄fectionē vir
tutis. vt patet secūdo **E**thicoꝝ. quare &c.

Tertio exponitur de trāgressione

verbi maledicti sic. Non assumes nomē dei tui in va
num in verbo scz maledicto. Et sic contingit quattuor
modis peccare. Primo nō maledices deo sicut luso
res faciunt cum nō prosperant in ludo tarilloꝝ qui cul
pam diabolicā retorquēt in diuinā innocentiam z deo
maledicunt. qđ etiā horrendū est audire. **H**oꝝ vicioꝝ
p̄ncipes sunt qui talibz puiciantibz hospitia pcedunt.
et qui vestimēta illoꝝ delusa diuidūt. vel q̄ cum ip̄sis
familiariter viuūt. vel ab ip̄sis sortem lucri recipiunt.
Secūdo nō maledices alicui sancto: z specialiter bea
te virgini. put faciūt iudei blasphemī. Tales nō p̄nt
absolui nisi ab ep̄o vel eius penitentiario. z maxima de
bet eis penitētia imponi. put dicitur extra de maledi
cis li. vi. Statuimus. **U**bi plura inuenies de hoc in
textu z in glosa. Tertio non maledices dei verbo: ip̄
sum scz subannādo vel etiam p̄dicationē impediēdo.
Extra quod faciūt qui verba p̄dicatoris derident vel
ad ip̄m impediendū clamores vel rīsus z alias trifas
erercunt. Quarto non maledices diuine voluntati. vt
faciunt illi qui maledicūt aure pluuiāli vel eorū infir
mitati seu etiā rerū p̄ditioni: ppter que multi maledi
cunt deo z etiā sibī ip̄is. **E**xēplum de clerico p̄ quattu
or annos infirmante: dicēte deo. tu accepisti mihi cor
pus z ego auferā tibi aiām: diabole veni z aiām meā
accipe. quod diuino iudicio factum fuit. **N**otandum
tū qđ maledictio quāq; procedit ex voto yltionis z odio

Tertium.

sequentis. et hoc prohibet quia est peccatum mortale. Quādoq; etiā pcedit ex amore iusticie. et hoc pceditur nec est peccatum: cum etiā sancti ea vsi sunt. quod pr. xxiij. q. iij. **A**ū sancti. **I**nsup est sciendum. qd istud pceptum tripliciter violat a multis christianis. videlicet corde. ore. et opere. **C**orde quidem sicut illi qui solo nomine christiani vocant rem et veritatem nominis abnegantes. qd licet sacramentum baptismi receperint: re tñ sacramentū id est gratia carent. **O**re vero scz mala iuratione. voti transgressione. verbi dei derisione. predicatōe que fit mala et vana intētiōe. et etiā in deuota oratiōe. **D**e quo dicit **Isa. lxxix.** Popul⁹ hic labijs me honorat cor zc. **O**pere pō sicut ypocrite qd nomen dei inuanū assumūt in simulatōe opīs exterioris et nō in pietate cordis. **B**e ne nāq; illud inuanū recipiūt qui vanā gloriā appetentes mercedē suā receperūt. **E**t pmissis diligēter pside rātū pr. qualiter qd de isto pcepto debeat pferri.

Tertium pceptū est.

Emēto vt diem sabbati sanctifices. **H**oc pceptū refert ad spūsancti grām siue bonitatē: sicut scdm ad filiū veritatem et primum ad patris potestātē. **D**ocet autē hominē p affectū deuotiōis totalit⁹ hac die quiescere: ita qd si homo quicq; in orōnibus vel bonis opibus p totam septimanā neglexerit hoc recuperet isto die. **U**n ad euidentia huius pcepti pmo querit quare homini fuit datū. **A**d qd dicitur dū est. qd huius triplex est rōalis. **P**rima est diuini cultus vacatio vt homo isto die simpliciter deuotiōi studeat. et quicqd boni alio die neglexerit hoc isto die

Preceptum

potissime restauraret. **S**ecunda rō fuit auaricie restrit-
ctio. **U**n non tm ab opibus mechanicis: sed z a mer-
caturis isto die abstinere debemus. **T**ertia fuit diut-
ne omnipotentie maior recordatio. qz sicut deus rege-
uit die septimo ab oibus opibus z rebz quas fecerat
in obsequiū hoīs. ita hō debet desecere ab omni ope ex-
teriori vt vacet diuine laudi: deo scz laudes referendo
p creatōis bñficio. qz deus oīa in sui obsequiū z substi-
diū pduxit. ¶ **A**it etiā huius pcepti triplex rō mystica
Prima est allegorica. scz qz sabbatū significat redēm
corpis christi in sepulcro. z etiam p̄solationē animarū
in limbo: q̄ per p̄ntiam aīe ch̄i facta fuit. **S**ecda rō est
tropologica. qz sabbatū fecit requiem aīaz in deo p̄ de-
uotōis affectū z p̄ contēplatiōis exercitiū. **T**ertia rō
est anagogica. qz fecit dētem aīaz in celo: ad quā p̄ p̄n-
tē vacatōem mētis in deo speramus puenire. ¶ **S**ecdo
querit. quare dies sabbati fuerit trāslata in dominicā.
Ad qd dicēdum est qz hoc fuit factū silt̄ triplici rōne.
Primo ob memoriā bñficii incarnatiōis. qz sicut die
dnico mūdus fuit creatus / ita eodē die p̄ incarnatiōis
mysteriū recreatus est. **E**t hoc beneficiū dignissimū in
memoria iugiter est habendū. qz p̄ hoc nobis deo sum-
mā charitate exhibuit: dicente aplo. **P**rop̄ nimīā cha-
ritatē qua deus dilexit nos misit deus filiū suū vnige-
nitū zc. **E**t maxima em̄ charitate pcessit qz ideo verbū
eternū hō fieri voluit. vt te deificaret z vt hominē ab-
fectū ineffabiliter exaltaret. z vt hoīem medicū the-
sauro diuinitatis locupleraret. **E**t vt ista in nobis ef-
ficeret lumē diuine claritatis abscondere voluit sub ve-
lamine nostre mortalitatis: et potentiam diuine ma-
iēstatis sub velamine humane infirmitatis. **S**ecunda

Tertium.

ro est. ppter memoriā bñficij nostre redēptōis. Nam christus illa die naturā humanā de vinculis captiuitatis eripuit. in qbus fere p qñqz milia annoz fuerat miserabilr captiuata z de carcere tenebray eduxit. qz licz aīe in lybo nō haberēt penā sensus. habebāt tñ penā dānt: cum puare erant vīsiōne diuina: ad quā illa die p verbi diuini pñtiam feliciter admitterant. Eadē etiā die diabolū alligauit eius potentiā adimēdo. Que qdem bñficia merito debēt in memoria retineri z iugit recolī cū gratia pñtōe. ad qd monemur exēplo. **F**ate dicētis. Miserationū dñi recordabor. **T**ertio ppter memoriā bñficij resurrectionis q fuit causa z exēplar nre resurrectionis. Nā illa die tria beneficia nobis cōtulit. **P**rimū qz mortē destruxit z eam in seipso occisus occidit. **N**am sicut **Augustinus** dignū erat vt quia diabolus christū innocētē pemit potestātē pderet in eos quos sua calliditate vinctos detinebat. **S**cōm est. qz qñ resurrexit naturā humanā veste immortalitatis induit: cū immortalis z impassibilis resurrexit. **T**ertū. quia timorē mortis a nobis abstulit quando p resurrectionem suā nos de beatitudine eterna assecurauit: cum certū sit qz mēbra sequi debeant vbi caput suū pcessit. **E**t ideo dicit **Leo** papa qz hec dies tantis diuinay dispensationū est mysterijs psecrata vt quicqd insigne a deo est cōstitutum in terris in huius diei dignitatē sit gestum. vt pñz in spiritussancti missione. in episcopozum cōsecratione. z in sanctimonialium velatione: z huiusmodi. **S**pecialis tamē ratio trāslationis fuit ne videremur iudaizare diem sabbati more iudeozū obseruādo. **S**ed est sciēdum qz istud pceptum potest tripliter accipi. **P**rimo generalr vt celsēmus a vicijs. **S**e

Preceptum

Vundo specialiter: vt celssemus ab opibus corporalibus et actibus mechanicis p que mens impedit ne libere possit deo vacare. Tercio specialissime. vt cōtingit in viris prelatiuis qui ab oibus occupatōibus mundanis se abstinēt vt totaliter deo vacent. **P**rima vacatio est ad salutem necessaria. **S**ecunda est debita. quia cōuenit obediētie diuini pcepti. **T**ertia est pfecta. quia solum cōuenit pfectioni status prelatiui or. qui sibi in omnibz mūdialibus mortui soli deo vacant. Et iuxta pdictam distinctionem istud preceptum tripliciter exponit. **P**rimo sic. **D**emēto vt diem sabbati sanctifices id est summo studio illū diem honores: nihil scz corporalis opis in ea faciendo quod possit impedire quietē mentis in deo. Et fm hūc intellectum istud preceptū ptingit trāsgredi quattuor modis. **P**rimo maius operādo. **S**ecūdo mercatoriis intendēdo. **T**ercio placita secularia frequētando. **Q**uarto actum iudiciarium exercēdo. quia ius statuit vt illo die strepitus iudiciarius conquiescat. **A**. de feriis. li. iij. l. **O**mnēs dies iubemus esse iuridicos. **I**mp. val. **I**tem ibi dem imp. **L**eo. l. **D**ies festos. **P**otest tamen vt dicit **G**uillermus in glo.) vel pro pace tractāda vel pfirmāda licite iuramentum prestari. **E**x quo patz q quicunqz sabbatū violat mortalit' peccat. **E**xculat tñ qd a peccato mortali qrtuor modis. **P**rimo ppter laboris vel opis modicitatē. puta si labor sit tñ modicus q de tem mētis in deo nō possit impedire. **E**t hoc innuit in glosa **E**ro. xxi. sup illo verbo. **Q**uicunqz polluerit sabbatū glosa: turbādo qtem aie (morte moriat) scz aie et corpis. **E**x quo patz q solū ille labor q turbat quietē et spūs libertatem causat pctm mortale. **S**ecūdo

Tertium

propter laboris necessitatē: q̄ tanta debet esse vt labor
opis sine rei piculo nō posset pueniri nec differri: sicut
cōtingit in messibus ppter incursum hostiū: z in vinde
mijs ppter frigus. z in captura alleciū que solū fit tpe
determinato. In talibz em̄ excusat nēcitas q̄ legem nō
habet. vt pz extra de consuetudine. ca. iij. Quanta aut̄
sit necessitas vel etiā laboris quātitas que a pctis ex
cusat: ad arbitriū boni viri iudicandū est. Unde dicit
Guillelmus in glo. q̄ viatores/ minutores/ z ferrato/
res equoz si talia faciūt nō ppter questum ppiū/ sed
propter nēcitatē aliorum: excusant a pctō. aliter nō.
¶ Tertio ppter cordis pietatē. quia bñ licet arare in
sabbato ppter deū z agrū paupis propter deū semina/
re/ vel ducere religiosi ligna. z alijs miserabilibus p/
sonis. ¶ Quarto ppter publicā vtilitatē. puta labora/
re p ponte vel via seu etiā ecclia reparanda/ dūmodo
hoc gratis fiat. Sed hīc incidit dubitatio. cū em̄ ob
seruatio sabbati sit de pcepto diuino: diuinum aut̄ pre
ceptum sit maius q̄ humanū/ videt̄ dubitabile quo/
modo ecclia que vtitur potestate humana poterit dis
pēsare in casibus p̄dictis sup̄ trāsgressione diuini pre
cepti: Ad quod dicendū est q̄ ecclia bene videt̄ dispē
sare in p̄dictis duplici rōne. Primo quia ecclesia nō
tm̄ vtit̄ potestate humana vt rō supponit. sed etiā pote
state diuina. ideo eadē potestate dispēsāt ecclia in p̄ce/
pro diuino q̄ deus ipam p̄didit. Ex hoc pz q̄ quicūqz
potestatē vel clauēs ecclie contēnit: dei ptatē cōtem
nit. *Luce. x.* Qui vos spernit me spernit. Secō quia
dispēsatio vel sumit̄ pro mādati relaxatione. z sic verū
est q̄ ecclia vel minoz ptās nō potest dispēsare in man
dato superioris. vel sumit̄ pro mandati interpretatiōe.

Preceptum

puta declarādo in quo casu fm intentōem legislatoris
mandatū obliget ad sui obseruatiā / z in quo casu nō
Et hoc modo ecclia p̄r dispēlare in p̄cepto diuino

Secūdo exponitur sic Sabbata

sanctifices). i. summo studio illo die p̄cipue pctā mor/
talia caueas / nihil in eo facinoris p̄mittēdo. qz multo
peius ē peccare vel delinquere tali die sancta q̄ in alia
Cū narrat br̄s Gregorius in libro tertio dialoꝝ.
qz quedā legitima a viro suo cognita cum se p̄cessioni
iungeret a diabolo rapit̄ z multum ab eo verat̄. Et si
hoc fit in p̄sonis legitimis: quāta pena erit plectēdus
illegitimus ꝓcubitus. Un̄ dicit Aug⁹. in libro de de/
cem cordis. Dico tibi qz spūaliter obserues sabbatū
nō q̄uo iudei obseruāt. Corporali em̄ ocio vacare volūt
ad nugas z luxuriās suas. multo aut̄ melius facerent
si in agro suo aliquid vtile die sabbati seminarēt q̄ qz
in theatro z ceditiōibz insisterēt. z melius femine eo/
rū lanas in sabbato filarēt q̄ qz tota die in chorea im/
pudice saltarēt. Un̄ Seneca derisit sabbata iudeorū
dicens eos p̄dere septimā partē vite sue. Un̄ in talibz
implet illud threnoz p̄mo. Viderūt eam hostes z de/
riserūt sabbata eius. z hoc rōnabiliter. Cum em̄ p̄in/
cipalis intētiō legislatoris sit p̄pter hoc nos abstinere
a corporalibus opibz vt liberiū possumus vacare spi/
ritualibus. vt p̄z de ꝓse. dist. v. vbi sic dicit. Ieiunium
magnum z generale est abstinere ab iniquitatibus z ab
illicitis voluptatibz seculi. qd̄ est p̄fectum ieiunium: patz
qz illorū sabbata merito derident̄ qui tali die deuotio/
ne reiecta solum ocio corporali z sue lasine vacant.
¶ Sciendū aut̄ qz sunt duo peccata q̄ maxime frequē

Tertium

tant dominicis diebus et festiuis. scz chorea et ebrietas
Quod ideo de chorea est primo notandum. q. licet in se non
sit mortale peccatum. tamen ex quattuor circumstantiis
contrahit deformitatem peccati mortalis. **P**rimum quod
dem ratione persone. puta si persona sit religiosa vel ecclesia/
stica: tunc enim ratione scandali potest committere peccatum
mortale. **S**ecundo ratione temporis: ut si fiat tempo
re missae vel alio deuotiois tempore qd chorizet. **T**er
tio ratione loci. ut si fiat in ecclesia vel cimiterio. tunc
enim propter irreuerentiam deo in loco sacro exhibi/
tam potest committi peccatum mortale. **Q**uarto ra
tione finis vel modi. ut si fiat libidinosa intentione: vel
etiam seruetur impudica gesticulatio. vel saltatio lasciu
ua prouocans ad libidinem. **A**d quam intentionem
videtur referri verbum Augustini supra positum de
decem cordis. **E**t predictae quattuor conditiones com
plectuntur in hoc metro. *Tempore. sine loco. persona cho
rea caueto.* **S**ecundo notandum de ebrietate et gu
la quando sint mortalia vel venialia. **N**am vno modo
ebrietas potest dici mentis obnubilatio: vel gula po
test importare solam corporis ingrauationem. et sic non
sunt peccata sed pena peccati. ut patet. xv. q. i. ca. **S**ane.
Secundo ebrietas importat immoderatam potatio
nem: vel gula immoderatam cibi sumptionem. et tunc
si in talibus actibus qd intendat vel appetit inebriari
aut etiam crapulari: sic vtrq. est peccatum mortale. **S**i
autem talia nec appetit nec intendit sed solo casu eueniunt:
sic solum sunt venialia. **S**i etiam ex fortitudine potus
vel nimietate cibi vel debilitate summetis pueniunt: sunt
venialia. put. notat iura. dist. xxv. ca. **T**riminis. **Q**uod
autem notandum. q. transgressores huius precepti vide

Preceptum

tur specialiter memoriā amississe. ppter quod eis signā
ter dicat. **M**emēto vt diē sabbati sanctifices. **N**ā ideo
videntur memoriā amississe. qz nec recordant̃ eorū que
vident̃ in natura vbi om̃ia vegetabilia z sensibilia qe/
tem appetiūt post laborē. sicut est videre in arboribus et
plantis: que fructificāt z laborāt in estate sed quiescūt
in hieme. **N**ec etiā eorū que in scriptura legimus. **R**e
gimus em̃ **Gen. ij.** q. dñs requieuit die septimo ab om
ni ope quod patrarat. **I**sti aut̃ laborāt p totā septima
nā p misero corpore sed in die dñico laborāt pro damna
tōe aie. cū tamē deus pceperit tali die vacare ab omni
corpali ope vt hō liberius et quietius vacaret diuino
cultui: cuius vtiqz isti vident̃ obliti qui p totā hebdo/
madā dies sanctificant laborādo in opibus licitis. sed
diem dominicā polluiūt z contamināt intēdendo volu
ptatibus / ebrietatibus / z choreis. **E**t de hijs querit̃
dñs **Ezech. xxiij.** Sanctuaria mea spreuistis z sabba
ta mea polluistis: propterea dabo vos cōtempnibiles
omnibus nationibus.

Tertio exponitur sic. **M**emēto vt
diē sabbati sanctifices. id est vt illa die purissime con
templatōi z pfecte quieti mētis intēdas ab oibus mū
danis cogitatōibus vel occupatōibus te subtrahēdo:
et p actū intime ptemplatiōis veritati diuine liberri
me vacādo. qđ p̃prie cōuenit mētibus contemplatiuis
que singula dei bñficia mente deuotissima ptractant.
et p quolibet pcepto bñficio deo pfectas gratiaz actio
nes exoluūt: replicates tota die illud **Eccl. lxxij.** **D**i
serationū dñi recordabor: laudē dicā p oibus que de
dit nobis dñs deus noster **E**t istā quietē mētis in deo

Tertium

quelibet mens deuota feruēter emulari debet propter
tria bona q̄ exinde sequunt̄. ¶ **P**rimū est seminis dei/
fici in aīa sepulti fructuosa germinatio. qđ pr̄z. qz mul
ta semina virtutū naturalī hōī plantata latēt in men
te rōnali. z ibi quadā desidīa z ariditate mentis pere/
unt z desiccant̄. que oīa copiosum fructū producerēt si
p lumen gracie diuīne z p feruorem deuotōis secunda
rent. Quis exemplū pr̄z in sole materiali/ qui radijs
sui splēdoris z feruoris terram penetrās semen in ter
ra defossum z occultatū uiuificat z fecundat. Sic etiā
p lumen diuīne gracie z feruorē dilectōis z deuotōis
qua mēs quiescat in deo: virtutū semina in mēte rōna
li latētia vberius fecundant̄. ¶ **S**cđm est pñtis vite
attēdiatio z oīm terrenoz libera despectio. Nam cer
tū est qđ dulcor quo mens intimo feruore q̄scit in deo
causat in hōīe tediū z merorē totius vite pñtis z indu
cit menti deuote quadā insipiditatē z nauseam oīm
terrenoz. Nec mirū. qz fm Gregoriū: gustato spū desi
pit oīs caro. Quis rō est. qz sicut ignis materialis in
rebus suo feruore adustis aufert oēm pulcritudinem
et placabilitatē: reddens ea nigra et deformatia ad vidē
dum. Ita feruor interne deuotōis oēm dulcedinē vite
pñtis in tediū z merorē: z rerum tēporalium pulcritu
dinē z placabilitatē in quadam insipiditatē z nauseā
cōuertit. qz sicut fm Bernardū serpens Moysi deuo
rabat serpētes magorū. ita dulcor intīme deuotionis
omnē dulcedinē vite pñtis tollit z in quadā insipidi
tatem pūertit. ¶ **T**ertū est cordis frigidi duri z rigi/
di pfecta liq̄factio z diuīnoz instinctū p̄mpta execu
tio. Qđ pr̄z. nā sicut radij solares glaciē resoluunt: ita
feruor interne deuotōis mētem frigidā gelu torporis

Preceptum.

et desidia pstricta adeo resoluit et liquefacit vt pmpre
diuinis instinctibz consentiat: et p via mandatorz dei in
oim virtutū exercitio seruēter et celeriter currat. Quē
motum bñ senserat psalmista cū dicebat. Quā manda
torz tuorū cucurri cū dilatasti cor meū. Postq̄ meam
mentē dilatasti et inflāmaisti seruoze tue deuotois omi
no desidia paul mora mandata tua impleui et omnibus
diuinis instinctibz pmpre et delectabilr acquieui. Sed
forte diceret aliqs. paup sum: tantū habeo laborare p
cōibus indigētis q̄ inde obliuiscor contemplatiōis et
orōnis. Hinc ego rñdeo q̄ talis debet diligēter aduer
tere an sua occupatio sit maior q̄ illi⁹ erimij regis Da
uid qui habuit regnum latissimuz et terras plurimas
gubernare. q̄ tamen de seipso dicit. Meditatio cordia
mei in p̄spectu tuo semp. Et alibi. Septies in die lau
dem dixi tibi. ¶ Sciēdum autē q̄ sicut q̄libet christia
nus adultus tenet omni die ad aliquale memoriaz de
deo p suis bñficijs habendā. ita religiosus et clericus
bñficiatus tenet ad horas canonicas: quas si sine cau
sa legitima omittūt mortaliter peccant. Et nō solum
illi qui horas canonicas ad quas tenent omittūt: pec
cant mortaliter: verū etiam q̄ eas negligēter dicunt nō
q̄dem ex impotētia vel infirmitate. sed potius ex con
temptu vel mala cōsuetudine. q̄ licet negligētia in tali
bz fm se et fragilitatē humanā cōsiderata sit venialis.
cōtemptus tñ et mala p̄suetudo faciūt eam mortalem
vt p̄tz de p̄se. dist. xx. in textu et glosa. Et sic patēt tria
p̄cepta que ordinant hominē ad deū. Primum q̄dem
ad venerādum patris potētiā. Scđm ad colēdum
filij veritatē. Tertiū ad iugiter meditādum spūsan
eti bonitatē. ¶ Sed est diligentissime aduertēdum q̄

Tertium

cōtra tria p̄cepta p̄dicta p̄tingit hōiem tripl̄r peccare.
¶ Primo ex impotētia vel infirmitate. aut etiam ex ti-
more. z sic peccat quasi p̄ patris potentia z cōtra p̄mū
p̄ceptum. Dicit aut̄ peccatū ex impotētia vel infirmi-
tate quando peccat ex passione que indicat nature cor-
rupte fragilitatē z impotētiam. Ex timore aut̄ contin-
git peccare dupl̄r fm̄ duplicē timorē. Est em̄ quidam
timor humanus qm̄ sēs timent pericula carnis. Est ti-
mor mūdānus qm̄ sēs timent pericula rerum. Et isti ti-
mores mali sunt. z mortāl̄r peccant q̄ propter eos faci-
unt illicitū qd̄ est cōtra deum. vel omittūt aliqd̄ licitū
ad quod tenētur. Un̄ istos timores excludit saluator
Matth. x. Nolite timere eos q̄ occidūt corpus. sed po-
tius eū timete q̄ potest aiām z corpus mittere in gehē-
nam. Ex quo sequit̄ correlatiō. q̄ si q̄s miles iuuat do-
minū suū in bello iusto. vel si p̄babiliter credit eum ha-
bere iustū bellū In hīs duob̄ casibus p̄r iuuare dñm
suū sine peccato. sed nō cognatū vel amicū nisi sciat eū
habere iustum bellum. Et hoc probat. xxiij. q. i. Quid
culpat. Iustum aut̄ bellū fm̄ Guillermiū est quod vl-
ciscit iniurias: vel qd̄ gerit pro reb̄ debite repetendis
et sic gens vel ciuitas plecti potest. ¶ Secundo fit pec-
catū p̄ ignorātiā siue errorem quasi p̄ra filiū sapien-
tiā. z sic peccat p̄ra secūdum p̄ceptum. Dicit aut̄ pec-
catū ex ignorātia qm̄ aliqd̄ ignorat eorū quorū scientia
a pctō impediuisset. z tūc distingue. quia vel hoc fit ex
ignorātia iuris. z hoc nō excusat. quia est vincibilis. vt
pr̄z. i. q. iij. ca. vlti. Sed si est inuincibilis excusat. sicut
patz de infantib̄. furiosis. vel dementib̄: quibus non
imputat qd̄ faciūt: vt dicit Bernardus in glosa. Sūt
etiā excusat is qui sequitur vnam op̄inonē probabilem

Nota

Preceptum.

et famosam ubi magistri inter se prarie opinantur. Hoc fit ex ignorantia facti, et sic homo excusatur a peccato obli-
to dummodo duo in se habeat. Primum est, si adhibet dili-
gentiam quam potest ad inveniendum peccatum oblitum, ut ha-
bet **Eccl. xxiij.** Recogitabo tibi omnes annos meos
22. Secundum est, si orat deum ut reuellet sibi, tunc enim secundum
Augustinum aut reuelat aut relaxat. Tertio fit pec-
catum ex malicia siue ex electioe, ut cum homo ex voluntate deli-
berato peccato adheret. Et sic peccat contra tertium precep-
tum, quia contra bonitatem spiritus sancti, et talia dicuntur peccata in
spiritu sanctum. Circa que duo per ordinem sunt declaranda.
Primum est, que et que sunt peccata in spiritu sanctum. Secundum est
an illa peccata sint mortalia spiritus: vel si quandoque possint esse venia-
lia. Propter primum est sciendum, quod peccatum in spiritu sanctum
proprie dicitur illud quod impugnat bonitatem spiritus sancti cuius gratia
fit remissio peccatorum. Et tale peccatum quod fit ex certa mali-
cia secundum theologos, vel ex electioe secundum philosophum, iij. Ethicorum dicitur
irremissibile, ut patet **Matth. xij.** in textu et glossa. Non quod
nunquam remittatur, sed quod non habet causam irremissibilitatis,
tollit enim omnia illa que requirunt ad remissionem peccatorum. Et quia
sex sunt conditiones que requirunt ad remissionem peccatorum, ideo
sunt sex species peccati in spiritu sanctum. Hanc autem sex due sumuntur
ex parte remittentis. Prima est dei misericordia pro donans cul-
pa, et contra hanc est desperatio, quia homo propter gravitatem
peccatorum desperat, ut patet per **Thayn** qui desperavit de dei mi-
sericordia. Dixit enim **Chayn** domino **Genes. iij.** Maior est
iniquitas mea quam ut veniam merear, et sic fuit deceptus, quia
psalmista teste. Prope est dominus omnibus invocantibus eum
in veritate. Prope enim, id est propius est omnibus invocantibus
eum, et hoc in veritate, id est non secundum mala desideria que ali-
ud querunt quam ipsum deum, glo. increpationibus et minis non

Tertium.

conuertunt ad deū. sed desperando accumulāt crimen suū. Gregorius. Scda est iusticia obligans ad penā. z contra hanc est psumptio impunitatis. Silt ex parte penitētis duo requirunt. Primum est dolor de pctis preritis. z ptra hoc est finalis impenitētia. Scdm est ppositū abstinēdi a pctis futuris. Et contra hoc est obstinatio qua hoīs mēs ita obstinat a peccato q nō vult penitere. Silt tertio ex pte grē gratū facientis p quā simplr pctm remittit/ duo requirunt. Nam hec grā vel confert in fide ecclie. z cōtra hoc est impugnatio veritatis agnite. Vel in sacramētis ecclie vel legis noue. z cōtra hoc est inuidētia fraterne gratie. Et non accipit inuidētia fraterne grē put aliq̄s inuidet fratrem suo vel alicui singulari psonē. sed quādo tanta est malicia in eo q displicet sibi de grā dei crescente in mundo. Et sic patz que z quot sunt peccata in spiritūsanctum quia sex. puta desperatio. psumptio. finalis impenitētia. obstinatio. impugnatio veritatis agnite. z inuidētia fraterne grē. Patz etiam qualis ista pctā dicant irremissibilia z qualiter non. ¶ Propter scdm est sciendum. q si quis labat in desperatōe ex infirmitate vel prauitate pplexionis z de hoc dolet z renitat in quantum potest. sic desperatio nō est pctm/ nisi forte veniale. Si aut contingat ex errore vel deceptōe. puta si aliquis putās se obsequiū prestare deo seipm occidat. sic est peccatū mortale. Si vero q̄s desperat ex certa malicia z electiōe. vt diffinitine dicat cū Thayn. Maior est iniquitas mea q̄ vt veniam merear. sic desperatio est peccatū in spiritūsanctū. z tali cōsiliendū est vt cogitet de immēsitare diuine misericōdie. Et simili modo de alijs dicendū est. Nam aut psumptio nascit ex infirmitate

Preceptum

qua homo nimis de dei misericordia confidit. et sic dicitur peccatum veniale. Aut nascitur ex errore nimis de meritis suis presumendo. et sic presumptio est peccatum mortale et species superbie. Aut nascitur ex certa malicia qua omnino intendit dei iusticiam non seruare presumens de impunitate peccati. et sic proprie est peccatum in spiritum sanctum. quia aufert iusticie dei equitatem. et tali consulendum est ut frequenter cogitet de rigore diuine iusticie. Si impugnatio veritatis agnita: aut puenit ex infirmitate ut cum aliquis propter verecundiam vinci nolens impugnat veritatem agnitam. et sic est peccatum veniale. Aut prouenit ex malicia: puta cum propter munera vel similitudinem in damnum alterius. ut patet in malis aduocatis. et sic est peccatum mortale. Aut hoc puenit ex certa malicia. ut cum quis deliberate impugnat fidem catholicam vel consilia vel precepta euangelica. et sic proprie est peccatum in spiritum sanctum. Similiter inuidia fraterne gratie aut puenit ex infirmitate: puta si dolet alium meliorem sibi preferri. tunc si dolet propter sui insufficienciam non peccat. quod secundum glossam Bernardi: dolor iste bonus est. Si autem dolet propter eminentiam alterius et talis mortuus sit in deliberatus: sic est peccatum veniale. Aut puenit ex ignorantia. puta si quis dolet de alterius excellentia quod per hoc sibi timet diminui proprium bonum: sic est peccatum mortale et species inuidie. Aut prouenit ex certa malicia. puta cum propter deprauationem affectus aliquis nec amat bonum in seipso nec etiam videre potest in alio. et sic est peccatum in spiritum sanctum. De obstinatione autem et finali impenitentia sciendum est quod talia aut sumuntur punitiue. et sic obstinatio dicitur permanentiam voluntatis in peccatis. Et si

Quartum.

nalīs impenitētia solū importat priuatōem penitētie.
et sic ista duo nō sunt peccata specialia sed circūstantie
cuiuslibet peccati. Aut sumūtur cōtrarie. z sic obstina
tio importat voluntatē deliberatā pmanendi in pctō.
et finalis impenitētia importat voluntatē nō penitēdi
que duo sic differūt. Nā finalis impenitētia sumit re/
spectu p̄teriti. qz importat ppositū nō penitēdi de pec/
catis p̄missis. z sic p̄uat peccati emēdam. Obstino
vero sumit respectu futuri: vñ p̄uat peccati cautelam.
et sic ista duo p̄prie dicunt peccatū in spiritūs sanctum.
Et p̄missis p̄z qualiter cōfitendū sit de transgressio/
ne huius p̄cepti fm quēlibet eius intellectū. Et sic pa
tent tria p̄ma p̄cepta que ordinant hōiem ad deū.

Quartum p̄ceptum est.

Honora patrē tuū z matrē tuā) Exodi. xx. In
quo p̄cepto fm Augustinū libz de decē cor/
dis: implicat oīs actus bñficientie primo im/
pendēdus: siue ex debito naturalis obligatiōis / sicut
honor q̄ debet patri naturali: siue ex charitatis debīto
sicut aliū actus pietatis q̄ ex charitate ip̄i proximo im/
pēdunt. Implicant etiā in hoc p̄cepto oēs actus vir/
tutū q̄ ex charitate vel pietate seu humilitate sunt cir/
ca primū exercēdi: vt videbīs in p̄cessu. z ideo hoc p̄ce
ptū hz triplicē expōem fm q̄ p̄r z m̄r triplr accipiunt.
Prima q̄dem p̄ p̄re naturali. put est p̄ncipiū gñatiōis
naturalis. Scōda p̄ patrē sp̄uali. put est p̄ncipiū regene
ratiōis sp̄ualis Tertia p̄ p̄re eternali: videlz p̄ ip̄o deo
q̄ est p̄ncipiū creatiōis sup̄nalis. Et cuilibet istoz pa
trū triplicē honorem deferre debemus. Nam patrē et

Preceptum

matrē naturalē honorare debemus. ¶ **P**rimo ipsis reuerēciam exhibēdo: nec verbo nec facto ipsis vnq̃ in iuriā inferēdo. Ad quod hortat̃ sapiens **Ecc̃i. vii.** Honora patrē tuum: ⁊ gemitus matris tue ne obliuiscaris. Memēto qm̃ nisi per ipsos nō fuisses. In quo verbo innuit̃ rō potissima quare parētes honorare debemus. qz traximus ab ipsis p̃fectionē nobilissimā que est esse. Nec em̃ est p̃ma ⁊ fundamētum oim̃ aliarū p̃fectionum. Et ideo dicit̃ ph̃s. vii. **Eth. caplo. ij.** versus finē. qz filij nō possunt parētibus reddere equalens. qz tria bona nobilissima ab ipsis recipiunt quorū nullū recōpensare possunt sufficiēter. videlicet esse naturale / nutrimentum ⁊ doctrinā. Nam rōne esse naturalis qd̃ traximus a parentibz: ipsis tenemur humiliter reuerēter seruire tribz modis. **P**rimo ex tota virtute corp̃is. vt si debiles sint ipsos corp̃aliter portemus et eis naturaliter seruiamus. Qd̃ est contra illos q̃ parētibus manus violētas inq̃iūt vel ipsis victū necessarium subtrahūt. **Exod. xxi.** Qui percuſerit patrē aut matrem morte moriat̃. Secūdo ex tota virtute cordis vt ipsos tota mente diligamus. Quod est p̃tra illos qui mortē parētibus optant vt ipsorū hereditatem p̃cipiant / aut vt sine rephensione fm̃ motū p̃prie volūtatē viuānt. Tercio ex tota virtute oris: vt nec duris nec asperis ṽbis vnq̃ cū ipsis p̃tendamus. sed blādīs verbis eis respōdeamus ⁊ ipsoz rephensiones humiliter et patiēter sustineamus. Qd̃ est cōtra illos qui parentibus maledicūt: ⁊ ex hoc diuinā maledictionem incurrunt. **Exod. xxi.** Qui maledixerit patri vel matri morte moriat̃. ¶ **S**ecundo ipsos honorare debemus ipsi si indigerint vite necessaria ministrando. ⁊ post

Quartum

hanc vitam eorum aīas missis et elemosynis de purgatorio liberādo. **Et** ad hoc tenemur propter secundum donum quod ab ipsis recipimus. scilicet naturale nutrimentum: in quo filij non possunt reddere parentibus equalens. quia parentes nutriti sunt filios de sua carne et substantia propria. Filij autem de substantia aliena nutriunt suos parentes. **Et** ideo filij qui parentibus in sua necessitate non subveniunt mortaliter peccant. sicut et illi qui eos iniurijs molestant. quod patet per glossam **Exodi. xxi. ca.** que dicit quod hic precipit quod filij honorent parentes officio pietatis ipsis in eorum necessitate subueniendo. Qui enim inquit hoc parentibus non facit quomodo faciet alijs **Valerius** in secundo. **Quid prodest foris esse strenuum si domi male uiuit.** Nota ex quinto **Valerij** de filia que matrem incarceratam et condemnatam matrem nutrit. propter quod ipsam a morte eripuit. **Quo** inquit ipse non penetrat aliquid non excogitata pietas. **Tertio** debemus honorare parentes: ipsis in hijs que ad bonum suum et salutem pertinent obediendo. **Et** ad hoc tenet filius ratione tertij doni quod ab eis accepit. scilicet salutare in forma matrem et doctrinam. **Et** ad hoc nos christus proprio exemplo inducit qui suis parentibus subditus fuit. ut habetur **Luce. ij.** **Quia** contra illud faciunt filij quando suorum parentum precepta negligunt vel premunt. et ideo mortaliter peccant et iram diuine ultionis incurrunt. **Quod** patet ex hoc. nam triplici hasta diuine ultionis cor filiorum perforatur: qui suos parentes perturbant vel eorum indigentis non subveniunt: aut mandatis eorum pertinaciter recalcitrant. **Prima** est subtractio temporalium rerum. nam diuino iudicio eis omnia infortunia rerum temporalium eveniunt qui suis parentibus secundum diuinum preceptum in suis indigentibus non succurrunt. **Secunda** est

Preceptum

abbreviatio tēporalis vite et pditio fame. Nam sicut
prium parētes honozantiū est vite longeuitas. ita a
ptuario sensu ipsos dehonozantium est vite breuitas.
quia plurimi improuise et subito moriunt. Vñ psalmi
sta. Subito defecerūt et perierūt propter iniquitatem
suam. Tales etiam sū iura reddunt infames et a testi
monio ferēdo et ab omni actu legitimo repellūt. vi.
q. i. ca. Infames. Unde sū canones et legitimas san
ctiones: parētibus ingrati a testamēto et donatiōe sibi
facta excludunt. et hereditaria successione priuant. Ter
tia est condēnatio aīe. Vñ glosa sup illud Exodi. xxi.
Qui maledixerit patri vel matri morte moriā. morte
scz eterne damnatois. Nec mirū si tales reputentur in
digni vita eterna: quia reputant indigni hac vita pena
li et misera: que eis diuino iudicio repēte subtrahit.
cū tamē alijs peccatoribz vita ad penitentiā cedatur.
Et ex hoc rōnabiliter potest colligi quātus sit reatus
trāsgressio huius pcepti. qz cōtra ipm peccātes expū
tur ob huius peccati detestatiōes a sentētia pietatis ip
sius dñi qua de ceteris pctōribz dñi Ezech. xviij. No
lo mortē peccatoris sed vt cōuertat et viuat. De istis
aut ppter repentinā mortē qua plectunt p diuinam sen
tētiā dici potest econtrario. Nolo vitam peccatoris
hoc scz pceptum trāsgredientis. sed vt morte moriatur
et eternaliter condemnetur.

Secunda expositio respicit patrē
spūalem: puta sacerdotē cōfessorē q te fonte baptisma
tis regenerauit. q tibi p sacramēta diuinū alimentū mi
nistrat. q te scia p dicationibz et exēplis instruit et infor
mat. Hūc patrē triplr honozare debemus. Primo

Quartum.

humiliter obediēdo: in hīs potissime ad q̄ teneris de iure p̄bytero tuo obedire: cū tibi p̄ceperit celebrandū q̄ celebres: cū ieiunandum ieiunes. q̄ interdicta eccl̄ie obserues. z excōicatos strictissime vites. **¶** Vm̄ em̄ p̄dictoz t̄rāsgressio maxime si sit ex deliberatōe z cōtemptu inducit pecc̄m mortale. Circa qd̄ tria sunt notāter aduertēda. **¶** Prīmū est quantū ad excōicatiois sentētiā quā q̄libet ch̄ristianus merito debz abhorrere. **¶** Per ip̄am em̄ excōicati a p̄sortio diuino z beatoz in eterna felicitate excludunt̄. **¶** Per ip̄am etiā ab om̄i suffragio z cōmunionē om̄i bonoz que sūt in eccl̄ia militante totaliter priuant̄. **¶** Per ip̄am a p̄tate dei (vt sic loq̄ liceat) et defensione sanctorum angelorum eripiunt̄. z tam in anima q̄ in corpe potestati diaboli tradunt̄. patz hoc p̄ma ad **Thymoth. p̄mo.** **¶** Secundū est. cum quanta cura z diligentia excommunicatos debemus euitare. quod patz ex hoc q̄ ex eozum cōmunionē p̄tinaci peccatum mortale incurrit̄. Ideo aut̄ dixi (cōmunionē p̄tinaci) qz si ignorātia vel inaduertētia seu etiam p̄ coactionē absolutā excōicatio cōices nō ligaris. qz in hoc casu magis videris pati q̄ agere. Si p̄o p̄ coactionē p̄ditionatā: puta si aliqd̄ damnū t̄pale cōminez. z ex h̄ excōicatio cōices sn̄iam nō euitas. qz licet talis metus culpā attenuet nō t̄m annihilat. cū p̄ nullo metu rei tēporalis q̄s debeat peccare mortalit̄. extra de hīs q̄ v̄t vel mer̄ ca fuit. ca. **¶** Sacris. **¶** Sz hoc intelligit Host̄s. de hīs q̄ in p̄emptū clauū cōicant. vel q̄n p̄babit̄ cre dit̄ clauēs ex hoc p̄tēni. extra de clerico ministrāte. ca. **¶** Si celebret. **¶** Tertiū est. cū quāto conatu z diligentia p̄nam in p̄fessione positā debeas adimplere. qz negligentia z p̄tēptus penitētie iniuncte facit p̄fessionē p̄ce/

Preceptum.

dentē nō valere. **Uñ** in hoc casu sicut in alijs quattu /
or casibz oportet p̃fessionē totaliter reiterare. vt pbat
de penitētia. dist. l. **D**enfuram. vbi dicit q̃ sacri cano
nes tpa penitētie p̃ fide z p̃ uersione penitentū abbe /
uīāda p̃cipiunt. z p̃ negligētia p̃telanda existimāt. **E**t
q̃ negationē Petri insecuta est satisfactio lachrimaz:
q̃ etiā trina p̃fessio dñice lectionis penitus deleuit pec
catū trine negationis. **Uñ** in aggravatōe talis inobe
diētie scribit **Deuterōn. xviij.** Qui sup̃bierit nolēs obe
dire sacerdotis imperio morte moriat. **E**st autē scien
dum q̃ quilibet ch̃ristianus ad p̃mpte obediēdum su
is sup̃ioribus merito debet induci p̃pter tres preroga
tiuas ipsius obediētie. **P**rima est. quia obediētia est
via certa humane salutis. q̃ sicut p̃ inobedientiam hō
est expulsus a gaudijs paradisi. ita p̃ obediētiā illuc
certitudinaliter redire debet. **Uñ** legit in figura hui⁹
de tribz magis **Math. ij. q̃** p̃ aliā viā reuerſi sunt in re
gionē pp̃riam vt exponit **Gregori⁹**. **S**cda est. q̃ obe
diētia est scala celestis beatitudinis. in cuius figura vt
dicit **Jacob** scalā cuius summitas celos t̃gebat z ange
li p̃ eam ascendebar̃ z descēdebar̃. z dñs erat innixus
scale. **Sc̃i. xvj.** In q̃ innuit q̃ obediētia ponit hoīem
in vita celesti in p̃uersatione angelica z in manutenētia
diuina. **Bñ** nanq̃ dñs erat innixus huic scale. q̃ men
tem z cor veri obediētis in seipm inobl̃q̃uibiliter diri
git z firmat hoīs desiderū ne vnq̃ in momentū a di
uino bñplacito deflectat. **Hui⁹** autē scale tm̃ sunt tres
gradus quantū ad p̃ns. licet **Bernard⁹** septē assignet
Primus est obedire libēter sine recalcitratōe. **A**d qd̃
hortat **Eusebius** cesariēsis in omelia dicens. **Q**uidā
vobis a sup̃ioribus p̃cipitur hoc ita accipite ac si

Quartum.

ore dei. platum. **S**cds gradus est obedire hilariter sine murmuratiōe. Qui em inuitus et cū murmuratiōe obedit: crucē post crucē portat vt itez christum crucifigat. **E**xplū de Symone syreneo q cū angaria etiā inuitus crucē portauit. **T**ertius gds est obedire pseuerāter et sine interruptiōe. qz nō qui incipit sed q pseuerauerit hic saluus erit. vt dicit saluator **M**ath. x. **N**ā humilis imo pfectissima gloriose pgnis marie obediētia aperuit nobis regnū celoz quādo dixit āgelo gabriel **L**uce. i. **E**cce ancilla dñi. **T**ertia progatiua est q obediētia est clauis eterne iocūditatis. qz sicut p inobediētiā nobis aditus eterne iocūditatis claudis. ita ecōtrario p obediētiā apitur. **S**cds ipm honorare debes sibi debitū iusticie integralit pfoluēdo. vt scz sacrifices qñ sacrificādum fuerit. et decimationem pstes de oibus bonis de qbz fuerit decimādum. et etiā sibi pfitearis cū fuerit pfitēdum. **S**ed dices. qñs et qñ teneor sacerdoti pfiteri. **A**d hoc dicēdum est q rigoze iusticie et de iure scripto teneris sibi ad minus semel in anno (hoc est in qdragesima) pfiteri. **E**t etiā de bona et cōi cōsuetudine (cū vultū sui pecoris agnoscere debeat) p a te exigere vt pfitearis qñs debz tibi sacramentū eucharistie ministrare. **A**lijs tpius p totū annū postq debitū tuū exolueris tuo sacerdoti poteris postea pfiteri cuiuslibet religioso per sedē apostolicā priuilegiato. **S**ed hic notabilis incidit triplex dubitatio. **P**rima est. an de nēcitate absoluta subditus teneat sui pbyteri licentiā petere cū religioso priuilegiato voluerit pfiteri. **A**d qd dōm est q postq subditus p pfectionē semel factā. pprio curato satisfecit de debito iusticie et paruit statuto ecclie non videt q de nēcitate

Preceptum

absoluta teneat requirere licentiam alteri cōfitendi potissimum in eo casu in quo religiosi actū confessionis psequuntur: nō solum frute privilegii eis cōcessi, sed etiā de voluntate et assensu diocesani. qz p privilegiū fm oēs et cōcedit liber vsus clauis. et p assensum diocesani videtur fieri applicatio illius vsus ad debitā materiā quā tum ad psonas in sua diocesi pntas. **D**icit tñ pōt q licet nō de necessitate absoluta teneant ad dictam licentiā petendū. ad hoc tñ teneri videtur ex quadā cōgruitate et decetia. **I**nde etsi pōt nō est necārium: tñ vtile est petere licentiā ppter duo. **P**rimo quia in petēdo licentiā p bonū obediētie meret et suus act⁹ magis meritorius inuenit. **S**ecōdo qz p humilitatē petendi a nō ro inobediētie excusat. quā notā fortasse videret incur rere si nō petita licentiā alijs psumeret pferri. **S**ecunda questio est. an curatus subdito petēti licentiā teneatur dare alteri cōfitendi / maxime postq statuto ecclie satisfecit de semel in anno pfitēdo sacerdoti. **D**icendū est q sic. qz ex debito sui officij qlibet curatus tenet zelare et pcurare salutē sui subditi. sed cōstat q salus cuiuslibet augeat ex hoc q pluries pctā sua confiteat et q a plurib⁹ peritis p ipsorū p̄silium ad cautelā et p̄seruationē et etiam emēdam suorū peccatorū dirigat. igit curatus talē licentiā petēti subdito pcedere tenetur. quia si eam negaret: euidentē esset q suā salutē nō zelaret. s; potius impediret: cū sibi pcluderet viam p quam posset assequi p̄mp̄tiorē veniā de p̄missis et vberiorē cautelam ac p̄seruationē de p̄mittēdis. **N**ū certū est q nullus eorū q salutē suorū subditorū zelat talē licentiā petētib⁹ negat: sed potius gratatē et liberalit̄ indulget. **S**ciēdū tñ q multi casus sunt in iure exp̄ssi in qbus

Quartum

Irredicto curato:imo et contra ipsius prohibitionem expressam
per quod licite alteri confiteri. Primus est. si sacerdos sit in
sciens et ignarus. Secundus. si sit reuelator confessionis. Ter
tius. si ipsemet sit princeps criminis: ut puta si ipse pecca
uerit cum persona que sibi confitetur. tunc enim tollit erubescen
tia confiteri. et sic ut plurimum puritas contritionis impedit.
Quartus. si verisimiliter timeat quod personam confiterem solli
citet ad peccatum. et maxime si hoc constet ex probabilibus iudi
ciis. Quintus. si peccatum commissum sit directe contra personam ip
sius curati. et potissime si sit tale peccatum cuius confessio req
rat expressionem circumstantie illius persone in quam commissum est.
ut patet de infamia et detractioe et huiusmodi. ¶ Sed quod fiet si
ex metus preterita petita licentiam neget et subdito phi
beat ne alteri confiteatur. Respondetur quod in hoc casu sentiunt
maiores doctores ecclesie quod subditus non potest prohiberi quando
sua salute querat confitendo illi quod auctoritate apostolica vel
etiam episcopi potest eum absolueret. nec in hoc tenet ei obedire.
quod talis prohibitio est directe contra charitatem et contra sub
diti salutem. Privilegiatus tamen absolvens debet iniungere
confessio quod se preterit proprio sacerdoti et dicat se esse confessum
et absolutum. et sacerdos tenet ei credere et eucharistiam
ministrare. Et hoc sufficit sacerdoti per sua conscientiam quod
ex dicto penitentis sciat ipsum esse confessum et absolutum: cum
de peccatis occultis et eius conscientia non potest habere aliam certam
tendunt nisi per ipsummet. Unde sicut tenet sibi credere de
hujus quod in confessione sibi reuelauit. ita pari ratione sibi cre
dere tenet si dicat se esse confessum et absolutum ab eo qui
auctoritate apostolica ipsum absolueret potuit. Unde dominus quod
ei credere tenet et quod iniuste agit si tali eucharistiam neget
quod sic prohibet se esse confessum. Tunc primo: quod ponat eum iure
suo. eo quod quis catholicus habet ius precipiendi eucharistiam

Preceptum.

diūmodo p̄tritus fuerit z cōfessus. Tū etiā qz enarrat
quantū est in se auctoritatē sedis aplice dantis liberā
facultatē p̄uilegiatis sibi p̄fessos absoluedi. **¶** Tertia
questio est. vtrū p̄fessus p̄uilegiato teneat eadē pctā
suo curato hoc petēti iterū p̄fiteri. **¶** Dm̄ est qz de hoc
antiq̄tus fuerunt diuerse sentētie doctorū. Quidā em̄
dixerūt qz cum platus teneat agnoscere vultum sui pe
coris subditus tenet sibi iterare p̄fessionē si petat. alii
nō posset cognoscere suā p̄scientiam vtrū esset dignus
recipere eucharistiā quam sibi tradere tenet. **¶** Preterea
dicit Bern. in glo. sup̄ illo verbo (pprio sacerdoti.) qz
cū quis ex causa declinet a pprio sacerdote z p̄fiteat su
periori: p̄t absolui ab eo nec tenet h̄mōi peccatū cōfite
ri pprio sacerdoti. Sed vt dicit non tenet ei credere qz
sit absolutus nisi p̄fiterit ei p litteras supioris vel alio
modo legitimo. ergo multo minus videtur qz debeat
reputare subditū de peccatis p̄uilegiato p̄fessus abso
lutum / nisi eadem pctā pprio sacerdoti iterū p̄fiteatur
¶ Alij dixerūt z vere melius. qz nullo modo tenet pprio
sacerdoti iterū p̄fiteri. **¶** Cuius rō est. qz nullus tenet p̄fi
teri pctā que nō h̄z. sed iste qz est absolutus a penitētia
rio epi vel a p̄uilegiato sedis aplice / iā nō h̄z ista pctā
ergo nō tenet ea p̄fiteri. **¶** Si tñ aliqua postmodū cōmi
sitilla tenet p̄fiteri anteq̄ ad cōmunionē accedat. Sed
si tpe cōmunionis imēdiate sit p̄fessus p̄uilegiato: tūc
sufficit qz solū se rep̄itet suo curato z dicat se cōfessum
tali vel tali p̄sone p̄uilegiatē. z sacerdos tenet ei crede
re. **¶** Tū qz de occultis sacerdos nih̄l pōt scire nisi p ip
sum referētem. **¶** Tū qz in foro p̄scientie tenet sacerdos
credere subdito p se z p̄tra se. **¶** Qui p̄cordat Hostien
sis in q̄stione qz querit q̄s sit ordinarius vel patriarcha

Quartum.

libro. ij. ca. Patriarche. vbi dicit: in foro penitentiali credo cuiuslibet qd dicit se habere licentiā a suo iudice. sed ipse caueat ne mentiat. Et hoc nūc expresse determinatū est p Johānem papā vicesimū scdm. qd dicit qd confessi fratribz nō plus tenent eadem pctā iterū confiteri q̄ si ea fuissent ppro sacerdoti cōfessi. Et sententiā p̄trariam Johis de poliaco: qui dicit qd eadē tenent iterū confiteri: papa dicit exp̄sse esse erroneā z a catholicis mentibz respuendā. Nec illa cogūt que p opinionē p̄trariā supius sunt inducta. nā ad illud quod pmo inducū qd pastor tenet agnoscere vultū sui pecoris dicendū est qd verum est qd tenet cognoscere si aliquod pctm habeat ad hoc qd possit dīiudicare si ipm debeat ad cōmunio / nē admittere. Sed de hoc sufficiēter informat per hoc qd dicit se esse p̄fessum p̄uilegiato: cui etiā tenetur in foro p̄scientie credere vt visum est. Illud aut qd obij / citur p Bernardū nō obuiat. qz hoc intelligit de pctis manifestis. vt qn curatus suū iubditū pbabiliter habet suspectū de aliquo pctō notorio. tunc nō tenet credere subito de absolutiōe facta p superiore nisi p̄bet eū legitimo documēto. Secus est aut de occultis in q̄bus subito penitus credere debet: siue p se siue p̄tra se vt visum est. Tertio patrem spūalem honorare debemus: ei debitū honorem z reuerētiā exhibēdo. Et de hoc scribit Ecclesiastici. vij. ca. Honorifica sacerdotē z da illi partē vt mandatū est tibi. Sed ve illis qd sacerdotes nō solū nō honorāt. sed detrahūt eis z eos infamant z crucifigūt rursū filium dei in semetipsis vt ait ap̄ls. Nā quoties religioso aut sacerdoti detrahis toties coronā spineā xp̄i capiti imp̄mis. qz ipi sunt caput z supior pars ecclie militantis. Quoties aut in

Preceptum

iuriā eis feceris toties chām clavis cōfigis. q̄tiens eis
p̄uiciatus fueris toties in faciē ch̄i sp̄is. z q̄tiens ip
sos exolos habueris vel dictavel facta exprobraueris
toties latus ch̄i lācea trāssigis. **U**n̄ deus ostēdere vo
lens quantū illud pctm̄ detestat. declarauit hoc in pe
na insolita quā in dathan z abyron p̄tulit dum eos vt
uos terra absorbit. p̄ eo q̄ ip̄is sacerdotibz insultaue
rūt z ignē obtulerūt alienū. **Q**uābus parz. q̄ sacerdo
tes merito sunt ab oibz honorandi p̄ter tria. **P**rīmo
rōne vtilitatis. qz p̄ absolutōem a pctis te purificāt. et
p̄ sacramēta in esse gratie te p̄firmant. z regnū celozū p̄
clauē sue lingue referāt. **S**cdo rōne dignitatis q̄ tanta
est q̄ suum creatōrē mirabiliter creant. z pro humana
salute hostiā immortalem p̄secrant. **T**ertio rōne po
restatis. quia iram dei p̄ oblatōem suā placant z ma
num dei ad vlciscendū extēsam quodāmodo immobē
litant virtute oblatōis pro te facte.

Tertia expositio est de patre sup
nali: videlicet ip̄o deo q̄ te creauit z q̄ te p̄pria imagine
insigniuit. z de p̄pria carne z sanguine p̄auit. **E**t hunc
patrē tripl̄r debes honorare. **P**rīmo q̄dem in seip̄so
Scdo in eius filio vnico iesu ch̄o. **T**ertio in ei⁹ ma
tre b̄ndicta glorioza p̄gine. **I**n se q̄dem patrē celestem
honorare debes tripl̄r. **P**rīmo sibi de oibz b̄nfici
ijs suis tam donis naturalibz q̄ gratuitis deuotas
et iuges gratiaz p̄actiones referēdo. **A**d quod exequēdū
te monet scriptura p̄pheta dicēte. ps. xxiij. **B**ndicam
dominū in om̄i tpe. **A**d hoc etiā monet te creatura ir
rōnalis. **V**idemus em̄ q̄ auicule statim cantant z su
um factorem laudāt cū in auroza b̄nficiū lucis p̄ci

Quartum.

Sentiūt. Valde autē est absurdū q̄ ibi obmutescat crea-
tura rōnalis vbi deo laudat z iubilat creatura irrōna-
lis. Ad hoc etiā te excitat tua natura ppria. nā in corpo-
re humano ingeminauit natura tot membra vt dicūt
p̄bi q̄t sunt dies in anno: vt ex hoc rōnali instinctu in-
formis vt nulla dies te transeat sine laude diuina z
grātia actōe. De hac laude diuina dicit q̄dam sic. Non
sufficit p̄fessio mētis diuine laudis sine p̄fessione oris
ei q̄ habet t̄ps opandi. Est in q̄t aliud deo grās agere
aliud deū laudare. aliud q̄ deū b̄ndicere. *Gratias* deo
agere est de collatis a deo b̄nficijs ei se grātū exhibere
Laudare vero deum est ip̄m laudabilem z deū laude
demonstrare. B̄ndicere vero deū est optare vt ab om̄i-
bus z sp̄ z vbiq̄ benedicat. id est dignus benedictiōe
ostendat. ¶ Secūdo ip̄m honorare debes: om̄es actio-
nes cogitatōes z affectōes tuas in sui laudem z glori-
am referendo. Ad q̄s hortat apls cū dicit ad Coloss.
iij. Om̄ia quēcūq̄ facitis in verbo aut ope in nomi-
ne dñi nr̄i iesu ch̄i facite. om̄ia vestra dicta cogitatio-
nes z facta in eius gloriā z honorem referēdo. vt ex
hoc tue actōes non censeant humane. sed potius celi-
re z diuine. qz celicam formā in eis imp̄mis quādo in
eis solū diuinū honorem intendis. Ec̄tra magnam
deo iniuriā irrogat qui in suis actibus intendit offēta-
tionē propriā aut p̄placentiam humanā. Exemplum
de illo qui arborē fructiferā in horto alicuius planta-
tam sibi p̄ violentiam surripit z in pprio horto reponit
Nam arbor fructifera est volūtas bona p̄ diuinā gra-
tiam irrigata z secūdata. que tot bonos fructus pdu-
cit quot actus bonos z meritorios elicit: quā tunc de
horto dei euellimus z in hortū diaboli trāplantamus

Preceptum

quādo de actibz virtuosibz et alijs donis nobis diuinitus concessis supbimus et nobisipis ascribimus. vel p ipsorū recognitiōe deo laudes debitas nō referimus.

Tertio ipm honorare debemus pze oīmbz et sup oīa diligendo. Ad qđ moueri potissime debes eo qđ tātis amoris bñficijs te diligēdo puenit. Nam cuz nō esses ex nihilo te creauit. cū pditus esses suo pprio sanguine te redemit. et vt brūs esses seipm in laboris tui pmiū repromisit dicens **Gen. xv.** Ego ero merces tua magna nimis. **Ideo autē** Augustinū te tam multiplici dilectōe puenit vt a corde tuo excluderet oēm in/ gratitudinē et tepiditatē sui amoris. vt si quicqz te piguisset amare iam nō pīgeat reamare.

Scđo istū patrē honorare debes in eius filio vnico iesu chřo. et hoc tri/ pliciter. Primo salte in anno semel ipm ad tuū hospētiū dulciter inuitādo. sciens qđ quoties deuote pmiu/ cas toties ad tuū hospitiiū inuitas. Et qđcunqz semel in āno nō cōicando statutū ecclēie prinaciter violauerit pētm mortale incurrit. Scđo qđ quicunqz videris cor/ pus chři in missa eleuari siue in via portari teipm genibz flectis humiles et eum deuote et reuerēter adores.

Ad qđ hortat apls ad **Phīl. ij.** In noīe iesu omē genu flectat. Tertio vt eius filiū bñdictū in sacramēto altaris qlibet chřianus ad minus semel in die libenter vi/ deat et deuote ptemplet. quia ex illa vīsiōe duplex pec/ catori solatiū prouenit. Prima est de pētis punctio. **Exemplū** de Petro qui statim post negatōem cū chři stū vidit p punctus fuit. Scđm est eterne salutis asse/ curatio. **Exemplum** Jacob qui dicit **Gen. xxxij.** Vidi dñm facie ad faciē et salua facta ē aīa mea. Ob hoc em nobis chřs in sacramēto corpus suū reliquit vt seipm

Quartum

nobis christus q̄si pro pignore ⁊ arza salutis eterne ob
ligaret. **T**ertio ip̄m honorare debes in sua matre
b̄ndicta ꝑ gne gl̄iosa. quā merito honorare debes r̄oē
triplici. **P**rimo qz in ista matre oīm corz q̄ ad salutem
tuā p̄uenit iubēdi est auctoritas. **Q**uod apte figuratum
est. **ij. Regū. ij. vbi Salomon dixit matri sue. Vere a**
me qd̄ vis necem fas est mihi vt auertā faciē meā a te
Secundo qz in ip̄a matre ē diligēdi sinceritas. **S**icut em̄
mater nēcitate naturalis affectōis inclināf ad dilectio
nē filiū. sic beata ꝑgo ex inclita sui benignitate inclināf
ad dilectōem tuā. **U**n̄ q̄libet nostrz p̄t dicere illud qd̄
scribit. **ij. Regū. i. Sicut mat̄ vnici amat filiū ita te dī**
ligebā **Q**uod hoc em̄ ch̄s in morte videt matrē recōmē
dasse discipulo vt q̄libet nostrz ip̄az diligēs in sue mor
tis articulo se matrē piā ⁊ ꝑpiciā exhiberet nos ab in
cursu demonū p̄gendo: vt ita ꝑ sue pietatis patrocī
niū cuiuslibet nostrū veraciter possit dicere illud **Ioh̄s**
xix. Ecce mater tua **T**ertio qz in ip̄a est ꝑpatiēdi fide
litas. qd̄ pulcre figuratū est. **ij. Regū. ij. vbi mater il**
la pia cuius filius erat viuus dicit ad regē. Date illi in
fantē viuū ⁊ nō occidat. **A**d hoc r̄ndit rex. **D**ate hūc
infantē viuū. hec est em̄ mater eius. **E**t p̄t esse verbū
ch̄risti r̄ndentis matri. ꝑ ꝑctōribus interpellant vt dī
cat angelis suis. **D**ate hūc miserrimū vel peccatorem
matri que tam materna pietate ꝑ sua vita ⁊ sua salute
petiuit vt nō diuidatur ꝑ mortis resolutionē: vbi cor
pus datur vermibus. bona tēporalia parentibz ⁊ amī
cis carnalibz. ⁊ aīa demonibus. **R**ogemus igit virgī
nē gl̄oriosam vt in nostre mortis articulo se nobis ma
trē ostendat piā nos ab hoste maligno defendendo
et ad gaudia celestia ꝑducendo. **A**men.

¶ Preceptum

¶ Quintum preceptum est.

¶ Non occides In quo explicite prohibet omne homicidium, sed implicite, prohibet omne nocumentum quod potest inferri contra proximum: siue illud nocumentum consistat in interiori preceptione cordis, ut ira vel inuidia, siue in expressione oris, ut detractio, vituperatio, maledictio, vel contumelia: siue in perpetratioe operis, ut percussio vel depopulatio. ¶ Sciendum autem quod multe sunt species homicidii. Quoddam enim est corporale, quoddam spirituale. Corporale dicitur illud quo homo occidit corporaliter, et hoc committitur dupliciter, scilicet manu et lingua. Spirituale vero dicitur quo quis spiritualiter et mentaliter occidit. Et secundum hoc erit triplex expressio precepti huius. Prima respicit homicidium corporale quod compleretur manu vel facto. Et hoc homicidium committitur quattuor modis. ¶ Primo iusticia dictante, ut cum iudex reum iuste condemnat: vel minister taliter damnatum occidit, et tale homicidium non est peccatum, imo potest esse meritorium, si fiat amore iusticie et pro preservatione boni communis et reipublice. Peccatum autem esset si iudex eum condemnaret libere vindicte, vel si minister hoc exquereret non de mandato iudicis sed ex sola libidine et delectatione fundendi humanum sanguinem, vel pro aliquo questu quem exinde consequi speraret. Sicut etiam vterque tam iudex quam minister peccat mortaliter si reum occidat iuris ordine non seruato, hoc est si occidat non sententia, sed libere condemnatum. Et hoc probatur, xxij. q. iij. ca. Unde etiam. Et est Augustinus libro de sermone domini in monte, ubi dicitur quod ad vindictam inferendam non est idoneus nisi qui odium (quo homines flagrare solent quod se vindicare desiderant)

Quintum

dilectōis māsuetudine superauerit. **Et** post. ca. **Debz**
hō. **Augustinus** ad macedoniū. in quo dicit qd vindicta
est inferenda nō amore ipsius vindicte sed zelo iusticie.
nō vt odiū exerceat sed vt prauitas corrigat. **Et. xxiij.**
q. v. ca. **Piles.** Quia iuste qd iustu est zc. **Et. Tu** mi
nister. **Et. Ter** eterna. xxiij. vrs. **Ex** quo patz qd subti/
liter qñqz vicia se mentiant esse virtutes dū sub clamē
de virtutis z iusticie talia homicidia q sunt pctā mor/
talia pmittunt. **Et hoc pulcre docet Bernardus** sup
Matia dices. q mens illa q in magnā celsitudinē vir/
tutū pfectōis cōscendere nitit debet actus suarū virtu/
tū in puluere redigere: z oēs circūstantias z intentōes
actū subtili mentis p̄sideratōe discutere ne aliqd im/
purū in ipso actu z intentōe virtutū valeat latitare. qz
multoties aliqs actus p̄uosus estimat: q si subtiliter
discutiat latēs in eo viciū reperit. put dicit **Proverb.**
xvi. **Est** via q videt hōi recta nouissima aut eius du/
cit ad mortē. **Et** ideo nccarium est tam iudici qz mini/
stro vt suos actus sp̄ exerceant seruatō iuris ordīne et
cū recta z debita finis intentōe si pctm mortale volue/
rint euitare. ¶ **Scdo** fit nccitate instigante. z tūc distīn/
guendū est. quia aut illa necessitas est euitabilis: puta
cū quis potest euadere hostem insequētem se. z tūc est
reus homicidij. z tanqz pro mortali debet agere peni/
tentia. **Aut** est necessitas inuitabilis. puta si qd occi/
dat hostē insequētem se: nō ex odiū fomite sed ex animi
dolore. qz aliter nō poterat periculū occasiōis euadere
Et talis non peccat nec astringit ad penitentia nisi ad
cautelā ppter ambigūū dubietatis. qz vt dicit glo. xxiij.
q. v. ca. **Excomunicatorū.** qz potest timere ne illū occi/
derit motus ex indignatiōe vel iracūdia: vel ex libidi

4 Preceptum

ne vindicte. z non ex sola necessitate se defendēdi. inter
riorē tamē penitentiā sp̄ debet agere z quasi suis pecca
tis ascribere q̄ in tantā venerit necessitatē. Et in hoc
p̄cordat **Sanfredus** z **Hoslicis** cū **Raymūdo**. q. iiii.
§. iiii. Que pena. f. Quid si nccitate. ¶ Sciēdum tñ
q̄ licet p̄ s̄servatōe p̄sone p̄prie liceat in necessitate ine
uitabili aliū occidere ne ab ip̄o occidatur. qđ fm̄ **Tho
mā scđa scđe**. q. lxiij. arti. vij. illicitū est si hoīem homo
intēdat occidere vt se defendat. nisi ei qui publicā ha
bet auctoritatē. quia dicit **Augustinus** ad publicolam
De occidēdis hoīb̄us ne ab eis quisq̄ occidat nō mī
hi placet cōsiliū. nisi forte sit miles aut publicā serut
tione teneat. hoc tamē nullatenus est licitū pro conser
uatōe rerū temporalīū. quia vita p̄oximi p̄ferenda est
rebus fortunē. nisi forte ex talium ablatōe extremā ne
cessitatem incurreret. Puta si aliquis iret in deserto a
cōiectu hominū semotus z tñ vnum panem haberet.
tunc videt q̄ illum pro cōservatiōe sui victus sicut z p̄
sonā p̄p̄riam p̄servare deberet. ¶ Tercio fit a casu. sed
ibi distingue. q̄a aut dabat operā rei illicite aut licite.
Si illicite. puta si p̄iciebat lapidē vel iaculum siue in
ludo siue p̄ corp̄is exercitio versus locū vbi consuevit
esse trāsitus hoīm. reus est homicidio. vt patz. xv. q. i.
Verito. z dist. l. Merico iaciente. Et insup talis scz q̄
dabat operā rei illicite siue adhibuit diligentiam siue
nō. sp̄ imputat ei. fm̄ glosam extra de homicidio volū
tario vel casuali. ca. Presbyterū. z irregularis efficitur
vt patz p̄ Innocētium sup̄ ea. Prohibita. Si vero da
bat operā licite rei. puta si pulsabat campanā. z lapis
cadens aliquem occidat. non imputatur ei. vel si aliq̄s
secans arbozem. z arbor cadens fortuitū aliquem occi

Quintum.

Datū est culpabilis. quod verū est si fiat in puato loco. Si aut fiat in publico et nō adhibeat debitam diligentiam. sed in circūspiciēdo et alte clamādo ut sibi caueant sibi imputat. ut patz dist. l. ca. **Hij** qui arborē. et duo ob capitulis sequētibz. et ff. ad legē aquileā. l. Si puator. **¶** Quarto hoc fit voluntate impellente. puta si qd ex odio vel liuore vindicte aliquē occidat. et tūc sine omni distinctōe dicendū est qd tale homicidiū volūtariū sp est peccatū mortale et enorme. ut patz dist. l. ca. Si qd volūtarie. **¶** Patz etiā ex pena de restitutōe homicidij. **Scotus et Richard⁹** in q̄rto. dist. v. Excusat tñ a peccato fm **Hosielem** in homicidio voluntario in q̄druplici casu. **¶** Primo si hoc fiat iuris pmissione. sicut iudex occidit malefactores p condēnationis sententiam. **¶** Secdo si hoc fiat p sua necessaria defensione ut visum est. **¶** Tercio si laicus occidat aliquē in bello iusto: hoc nō imputat ei. ut patz. xxiij. q. i. **¶** Quid culpatur. **¶** Quarto si hoc fiat ne ab ipso occidat fm **Tho. vii. s.** Sed p̄ vim vi repellere cū moderamine inculpate tutele. **¶** Nec oportet istū actū moderate tutele p̄mittat ad euitādū occasionem alterius. quia plus tenetur homo prouidere vite sue q̄ vite alterius. **¶** Et ita si p̄ter intentōem defendētis ille occiditur: non peccat.

¶ **Secunda expositio respiciat homicidiū corpale qd cōplet lingua. et hoc p̄mittit tripliciter.** **¶** Primo q̄dem p̄cepto. et sic **Platus** occidit **christū** p̄cipiens illū militibz dari et crucifigi. **¶** Secdo fit cōsilio. puta cū quis alteri suadet vel rogat ipm homicidiū facere ostēdens sibi vtilitatē que sequit ex homicidio. et talis fm **Innocē. reus est** homicidij et irregulari

Preceptum.

tate incurrit. **N**ec solū ille reus homicidij efficitur qui di-
recte persuadet homicidiū fieri: verū etiā ille fit homici-
da et irregularis qui persuadet illud unde sequitur homi-
cidij. vt patz p. **Innocen.** in glo. sup. ca. **Ad** audientia
extra de homicidio. parte. v. puta si suaserit alicui iactū
machine ptra hostes. vel q. vadat ad capiēdum castz
qđ de facili capi nō pōt sine morte hoim. **Nā** si ibi occi-
dat aliq. est reus homicidij. et irregularis efficitur
Innocen. ibidē. vt dī de pe. dist. i. **Nō** solum q. manibz
occidit hoim homicide fit. ca. **Periculose.** et ca. **Nō** /
li putare. **Sed** etiā illi quoz cōsilio et fraude hō occidi-
tur. **Nec** interest si ille cui dat cōsiliū statim occidat
vel diu postea tpe interiecto. nisi interim cōtrariū sua-
deret et pmiū cōsiliū reuocaret. imo qđ plus est: oportet
q. illi denūciat de cuius morte tractatū est q. sibi caue-
at: nisi p. habiliter credat q. post reuocatiōem cōsiliij ille
cui dedit cōsiliū reuocet a pposito occidēdi vt dicit **In-**
nocentius ibidē. **In** eo autē q. mandasset fieri homicidiū
p se videt sufficere: q. cū p. trariū mādaret vel si pacem
cū eo mīret vel parentelā cū eo cōtraheret sciēte eo cui
mandatū erat de occidēdo: forte sufficeret. ff. de homi-
cidio. l. pma. **Et** est rō diuersitatis. qz qn mādato alte-
rius et p alio tm debet fieri homicidiū: videt q. a pmo
mādato vel p.ia volūtate ostēsa dī ab homicidio cel-
sare. **Sz** vbi nō fit homicidiū p alio sed p se ille q. con-
sultat q. dī p. trariū suadere et etiā illi denūciare vt vi-
sum est. caute tū ne quēq. p. dat. **Si** autē alicq. reuocet
cōsiliū ille pcedat in actū homicidij: etiā postq. tam pe-
nituerat: reus erit homicidij. et cū hoc irregularis efficitur
Et ad illud duplex homicidiū discernendū quedā euā-
gelica tradit chm crucifixū hora tertia. q. in dei p.ia

Quintum

tuis suis p̄sulis machinātes mortē christi suis linguis
 crucifixerūt hora tertia. **Alia** p̄o hora sexta. qz milites
 hoc facto impleuerūt hora sexta. **¶ Tertium** homicidū
 um sit defensiōe sola siue aio defendēdi eū qui p̄petrat
 homicidū. **¶ Qd** p̄z. nam si q̄s vadat ad interficiendū
 aliquē. z tu ip̄m sciētē associas: non tñ incitas ad p̄pe
 trandū homicidū nec sup hoc cū eo aliq̄ verba habui
 sti nec ip̄e tecū: imo tu sibi ex aio dissuasisti licz tibi ac
 q̄scere noluerit: nihilominus tu de ip̄o timeas ip̄m as
 sociās eo aio vt si ille inseq̄ret forte tu ip̄m defenderes
 et sic p̄ te associat⁹ aliū occidit. **In** hoc casu dicit **Ho**
 stien⁹. **¶ Qd** si q̄s. extra e. **Sicut** dignū. q̄ talis est ho
 micida z nunq̄ poterit ad ordines p̄moueri. **Et** sic in
 tellige q̄ defensiōe sola p̄mittit homicidū. vt p̄z extra
 de clerico pugnāte in duello. p̄te. v. ca. vi. **¶ Heretic⁹.** **¶ S**
 vtz tenet q̄libet liberare primū a morte vel defendere
 eū p̄z: **¶ Videl** q̄busdā q̄ sic p̄pter h̄ qd̄ scribit extra eo
 de. **Sicut** dignū. **¶ Ali** aut. vbi d̄r. **¶ Qui** potuit hoīez
 liberare a morte z nō liberauit ip̄m occidit. **¶ Itē** Amb.
 dr. xxiij. q. iij. c. **¶ Nō** inferēda. **¶ Qui** a socio suo nō repel
 lit iniuriā cū possit: tā ip̄e in vicio est q̄ ip̄e q̄ facit. **¶ Et**
Aug. xxiij. q. iij. ca. vi. dr. **¶ Qui** desinit obuiare cū p̄t ut
 dubitater p̄sentit **Sed** h̄ qdā intelligit de iudice q̄ ex
 officio tenet iniurias repellere. **¶ Alij** dicūt q̄ hoc gñali
 ter de oibz sit intelligēdū. **¶ Et** h̄ videt approbare **Hos**
Et idē dōm est de eo q̄ p̄t defendere clericū ne p̄beret
 et nō defendit: q̄ excoīcat⁹ est. **¶ Et** h̄ videt rōnabili⁹ dici
 q̄ q̄libz tenet ex debito charitat⁹ repellere iniuriā p̄rio
 ri p̄t: vt vsum ē p̄ Amb. z Aug. **¶ Et** istā autoritatē eū
 dent docet instinc⁹ natural⁹ in brutis aīalibz. vtz de por
 cis z delph. put docet p̄bs. xi. de aīalibz. **¶ Nō** tñ q̄libet

¶ Preceptum

hō tenetur se p tali liberatōe alterius periculo mortis
exponere. sed solum ad hec tenet iudex q etia manu ar
mata iniurias tenet repellere ex officio. Si autē aliq
ex charitate vel pietate hoc faceret opus pfectōis z lu
perogatiōis exerceret. vt patz p beatū Paulinū ep̄m q
seipm in captiuitatē regi tradidit vt filium vnicū vt
dne liberaret. Qui pro tanto pietatis actu deus hanc
grām repēdit. q reddita sibi captiuitate oīm ch̄ristia
noz detentoz cū honore z opibus ad patriā libere est
remissus. Sciēdum tñ q ad istā liberatōem aliter re
net psona publica z aliter psona priuata. Nam psona
publica tenet hoc defendere potestatiue z cum armis:
dūmodo speret q talis liberari posset. De psonis ve
ro priuatis dicunt magni doctores. q si credant q solo
verbo pnt hōiem liberare a morte iniusta q teneant
verbo impedire: imo etiā credunt q facto hoc teneant
si hoc pnt efficere sine psonarū periculo. alioqn credo
q psona priuata non teneat se exponere periculo corporis
in tali casu. Sed qui faceret hoc esset pfectōis z consi
lij z opus superogationis vt visum est.

¶ Tertia expositio respiciat homicidā
dium spūale quo q̄s interpretatiue dicit homicida. Et
hoc homicidiū spūale pmittit quattuor mōis. **¶ Pri**
mo qdem in corde primū odiendo vel sibi inuidendo
De quo dicit p. Job. iij. Om̄s q odit fratrem suū homici
da est. Et sequitur. oīs homicida nō hz vitā in se manentem.
tem. glosa ibidē. Est viuens inter sanctos p fidem vi
uere cernit impetū tamē cū Chayn damnabit. Et
illud homicidiū tanto grauius est homicidio corporali
quāto aīa q̄ inuidiā occidit est pstantior corpore. **¶**

Quintum.

enā patz ex hoc q p hoc homicidiū corpale hō interficit aliū. p inuidiā aut hō perimit seipm. Et ideo qnto nefandius est hoīem occidere seipm q̄ aliū tāto detestabilius est spūale homicidiū corpali. Et isto modo tam pueri q̄ mulieres iudeoz chzm crucifigentū facti sunt homicide odiētes dñm iēsum. Et sūt hodie nī iudei fūt hoc mō homicide. De q̄bus scribitur Sapientie. ij. Ipsi vero homicide thesaurizauerūt sibi malū: insipientes et maligni oderūt sapiām et rei facti sunt in cohabitatioibus suis. Et qz fm Augustinū sup Genesim. Inuidia est dolor aliene felicitatis. ideo glidrandū ē q dolor q̄ pcepit de p̄speritate aliena aut subito transit. et sic vocat passio et est veniale peccatū. Aut diu manet. et tunc aut dolet de p̄speritate tpali. et sic est pctm mortale et viciū capitale qd̄ vocat inuidiā. Aut dolet de p̄speritate spūali. Et adhuc distinguendū est fm glo. ad Ro. ij. qz aut dolet q nō est similis melioz propter sui insufficientiā. et talis dolor est bon⁹. qz causat in hoīe displicētiām et cōtempnū sui. Aut dolet de alterius excellētiā. et sic est pctm in spiritūs sanctū. vt p̄ter ex supradictis. et reducitur ad inuidiā fraternę gratie. ¶ Secūdo cōmittit in volūtate: ferū scz spūalem et bone volūtatis ppositū suffocando. Nam quoties in te bonū pceptum diuinitus inspiratū p negligentia vel cōtempnū extinguis: toties ferū diuinū manu diuine gratie in te plantatū volūtariē iugulas et perimis. qd̄ homicidiū tāto est scelestius quāto diuinus fetus est nobilioz pfectioz et vtilioz q̄ humanus. Un ap̄ls. Spm nolite extinguere. ¶ Tercio pmittit verbo scz ore. p̄tmo detrahēdo. qz ille cui detrahit in p̄sciētiā illius qui audit detractōem occidit in qua p̄s viuebat per bo-

Preceptum

nam famā. Et hanc detractōem diffinit Anselmus in libro de similitudinibus dicens. Detractio est quotiēcumq; aliq; falsum aliq; ea intentōe de alio dicit vñ ipe minus amari vel appciari p̄r. ¶ Ubi notandū q; tria cōcurrunt ad hoc q; detractio sit mortale pctm̄. Prīmū est. cū q; loquit falsum vel saltē aliqd de q; dubitat an sit ver. Et hoc innuit dicit Anselmus cū dicit falsum aliq; Scdm̄ est. q; hoc loquat aīo deliberato. ideo dicit (ea intentōe) Tertiū est. q; loquat aīo nocēdi vel in corpe vel in aīa seu etiā in fama. ideo ipe dicit (vnde ipse minus amari vel appreciari possit) Et sic detractio sp̄ est pctm̄ mortale. qd̄ z bñ homicidiū d̄r. qz est homicidiū spūale grauius homicidio corpali. qz ibi solum corpus vnus occidit. hic autē plures aīe simul occidūtur. vna scz ipius detractoris. alia eius cui detrahitur. tertio ipsoz audientū. Cū tale homicidiū est periculosissimum: qz est p̄tagiosum. Serpit em̄ de vno in alium z letaliter inficit oēs illos in q; virus detractōis infundit. Et ideo hoc pctm̄ est summe formidabile ppter tria. Primo qz est contagiosum z infectū alioz vñ visum est. Scdo quia inter om̄ia pctā difficiliter videt expiari. Hoc p̄r p hoc quia fm̄ Augustinū: nō dimittit peccatū nisi restituat ablatum. Ergo cum p detractōes abstuleris. primo famā suam: que inter bona tpalia est nobilissimū. id impossibile est vel summe difficile vt ei posses restituere. qz scire non posses in quocordib; hoim̄ venenū tue detractōis sit infusum. Tertiū qz illud pctm̄ inter oīa alia magis dicit inhumanē ter p̄mitti. quod patz p Anselmū in quodam tractatu quē fecit de detractōe sic dicentē. Quotiēs primo detrahis toties mortuum durū suis carnib; dentibus tuis

infir
mila
nerat
alter
lupa
in ho
q; lup
ctoꝝ a
carne
et fam
suas
ras z
re vic
do. ¶
spūale
et. lxxx
disti. A
sub p̄
vidēd
mini si
liter si
pie cer
que sur
nam ci
ter p̄m
culo ca
eternal
stis mi
m cad
pto sine
Primi p

Quintum.

infigis. **¶** Si illud viciū propter sui detestabilitatem affi-
milat lupe rapacissime q̄ in hoc ab alijs aialibz dege-
nerat. qz nullū aliud aialium vtr̄ carnibz sue sp̄ei sed
alterius. qz n̄s nō comedit n̄sūm. z sic de alijs. **De**
lupa autē leḡit q̄ p̄re fame nimia comedit lupū. **Sed**
in hoc ipse detractor adhuc prauitatē lupe superat. eo
q̄ lupa solū comedit carnes recentes z crudas. detra-
ctor autē frequēter mortuum detractōis infigit etiam in
carnes putridas. quia quotiēs hōi mortuo detrah̄is
et famā eius diminuis: totiēs mortui detractōis tue
suas carnes putridas inhumaniter dentibz tuis lace-
ras z corūpis. **¶** Quarto homicidiū cōmittit in ope-
re victū nēcariū z nēcitat̄is articulo paup̄i subtrahē-
do. Nam q̄ victū paup̄i nēcariū in nēcitate subtrahit
spūale homicidiū cōmittit. **¶** Si dicit Amb. li. de offi-
et. lxxvi. dist. Nasce fame morientē: si non paup̄i occi-
disti. **Et** gr̄a huius q̄ri pōt vtr̄ dare elemosynā cadat
sub p̄cepto. **¶** Ad cuius euidentia q̄ttuor p̄ ordinē sunt
vidēda. **¶** Primo videndū est q̄n dare elemosynā sit ho-
mini sub p̄cepto z q̄n sub p̄silio. **¶** Secōdo videndū est q̄-
liter sit dāda elemosyna. **¶** Tercio videndum est q̄bus
p̄re ceteris sit dāda elemosyna. **¶** Quarto declarabitur
que sunt illa q̄ digne solent hōiem mouere ad elemosy-
nam cū hilaritate z p̄mptitudine eroganda. **¶** Propter
p̄mū est sciendū q̄ dare elemosynā in nēcitat̄is artē-
culo cadit sub p̄cepto. qd̄ p̄r̄z p̄ hoc. qz ip̄am omittens
eternali puniet. vtr̄ p̄r̄z **Mat. xxv.** Esuriui z nō dedi-
stis mihi māducare. **Et** rō huius est. qz cū dilectio p̄r̄i
mi cadat sub p̄cepto: necē est om̄ia illa cadere sub p̄ce-
pto sine q̄bz dilectio p̄r̄imi nō seruaf. **¶** Ad dilectōez autē
p̄r̄imi p̄r̄inet vt nō solū velimus ei bonū. sed etiā opere

Preceptum

mur fm illud **Joh. iij.** **N**ō diligamus sēbo neq; lingua
sed ope z veritate. **A**d hoc autē q; velimus alteri bonū
requirē q; eius nēcitatē subueniamus: iuxta illud. **Joh.**
ij. **Q**ui viderit fratrem suū nēcitatē hīc z clausit vīscē
ra sua ab eo: quō charitas dei manet in illo. **E**rgo ele/
mosynaz largitio est in pcepto. qz intentio legislatoris
est ciues facere sēuosos. **ij. z. v. Arth.** **S**ed q; pcepta
dant de actib; virtutū: nēce est vt hoc modo donū ele/
mosyne cadat sub pcepto fm q; ille actus est de nēcessi/
tate sēutis. puta fm dictamen recte rōnis. **E**t fm hoc
est cōsiderandū aliqd ex parte dantis: aliqd ex parte re/
cipientis. **E**x pte quidē dantis requirē q; illud qd datur
in elemosynā sit supflūū. nō solū respectu supflūs sed
etiā respectu alior; quorū sibi cura incūbit. qz recta rō/
dictat q; pmo vnusq; sibi pvideat z hīs quor; cura
sibi incūbit. z postea de residuo nēcitatē alior; subueni/
at. **E**t pte autē recipientis requirē q; nēcitatē habeat.
aliqd nō est ratio pietatis quare ei dare. **lxxxij. dist. in**
glo. sup illud ca. Generalr. **H**īs paupibus danda est
elemosyna q; suis manib; laborare nō pnt. **N**ā q; labo/
rare pnt si se immiscēt elemosyne petitiōi redigūt in
seruitutē. **ca. de medicantib; validis. lege vnica. Lun /**
ctis. **I**ntegritas em̄ membror; z robur in offerēda ele/
mosyna est attēdenda. **vr. A. de medicantib; validis. li.**
ij. l. vnica. **Q**uia robusti z fortes frequēter de cibo se /
cui iusticiā negligūt. **E**t quedā glo. sup **2^a Arth.** dicit
Iustus feceris si iniuste petentes correxeris q; si eis
dederis. **N**ō em̄ oīs nēcitas obligat ad pceptū. s; solū
illa sine qua qd sufficere nō pōt. **E**t ideo relinquit q; da/
re elemosynā de supfluo est sub pcepto respectu ei; q;
est positus in extrema nēcitate. **E**t sic intelligit verbum

Quintum

Ambro. *Pasce fame morientem. Sed citra necessitatem*
extremam dare elemosinam est sub psilio: sicut et de glibet
meliori bono dant psilia. Quia dicit Basilus. Cur tu
abundas ille vero medicatur: nisi ut tu bono dispensationis
merita consequaris ille pro patientie meritis decoret. Va
melici panis est quem tu detines. nudi tunica quam in co-
clavi perservas. discalcia ti calceus qui penes te marcescit.
Ita dicit Amb. xlvij. dist. **Sicut huiusmodi.** **Et addit.** **Tan-**
torum te scias invadere bona quaris possis prestare quod
velis. Sciendum tamen quod non est simpliciter expectanda ultima
necessitas. quia tunc forte non posset invari natura fame sic
presumpta. Sed tunc intelligendus est casus extreme neces-
tatis quando apparerent signa probabilia future necessitatis extre-
me. ut cum aliquis videt alios impotentes vel pigros ad
subveniendum: et videt pauperes vite necessariis indigere
nec sibi posse satisfacere. tunc enim ex precepto charitatis si-
bi tenet subvenire. Propter quod est sciendum. quod circa da-
tionem elemosine tria sunt consideranda. Primo quod fiat
de proprio et licite acquisito et non de alieno. Ideo scribitur
Proverbi. iii. Honora dominum de tua substantia. Et hoc
est necessarium. quia alius perdit triplex fructus qui est proprius
elemosine. Primus est. quod animam a peccato emundat. quod
facere non potest elemosyna de furto vel rapina vel usura
acquisitis. Nam sicut aqua turbida vestes lotas non de-
purat sed maculat. ita elemosyna de illicite acquisito animam
a peccato non emundat sed magis contaminat. Secundus quod iura
divine ultionis placat: quod non facit elemosyna de illicite
acquisitis. Hec enim dante insitit et proximum ledit cui suum
pro iusticiam reddi debuit. et deum offendit. Iuxta illud
Eccli. xxiij. Qui offert sacrificium de substantia pauperis
sicut qui victimam filium in conspectu patris. Tertius fru-

¶ Preceptum

ctus est. qz animā diuina p̄templatiōe irradiat. **¶** Tho
bye. iiii. **¶** Elemosyna a morte liberat. ⁊ nō p̄mittit aīas
īre in tenebras. sed eas ad fontē vite luminis eterni p̄
ducit. qd nō potest facere elemosyna de illicite acq̄sīto
facta. qz hec potius lucē claritatis diuine excludit ⁊ ad
tenebras eternas p̄ducit. **¶** Sc̄do p̄siderandum est q
elemosyna fiat recto ordine et decenti modo. **¶** Rectus
autē ordo in hoc attendit qz hō p̄mo habeat pietatē
ad seipm. ⁊ postea ad aliū. **¶** Sicut eīm p̄uersus est ordo
qz homo neglecta indigētia patris ⁊ matris extraneis
subueniret. quia in hoc nō exerceat pietatem sed poti
us crudelitātē Ita multo minus dicēda est elemosyna
quā q̄s facit alteri p̄pria salute neglecta. **¶** Un̄ d̄. Eccl̄.
xxx. **¶** Diserere gr̄ie tue placēs deo. **¶** Pecēs etiā modus
in hoc attendit qz elemosyna de se leto vultu / dulci ver
bo ⁊ p̄mpta manu. q̄a letus vultus elemosynā in di
uina acceptiōe saginat: cū hilarē datorē diligat deus.
dulce verbū ipam dulcorat. **¶** Pura sūt verba ⁊ obui
gatiua elemosynā paupi amarificant. **¶** Silt p̄mpta ma
nus elemosynā multiplicat. iuxta illud. **¶** Qui cito dat
bis dat: dare nescit qui dare tardat. **¶** Tercio in mo
do dande elemosyne cōsiderāda est recta intētiō. vt nō
decur p̄ vana gl̄ia s̄ p̄ diuino honore. **¶** Nam vt inquit
Gregori⁹. **¶** Insuper esset nimis q̄ mercedē eterne retrī
butiōis p̄mutaret in fumum vane ⁊ trāsitorie laudis.
¶ Tercio ostendēdum est q̄bus p̄e alijs sit dāda ele
mosyna. **¶** Propter qd est sciēdum. qz circa dationē ele
mosyne modus ⁊ discretio sunt seruāda. **¶** Nā eoz q̄ pe
tūt elemosynā: alij petūt quasi ex debito. vt predicator
res ⁊ plati. talibusqz debet et si non ex debito stricti iu
ris: saltē ex debito charitatis ⁊ etiā naturalis equita

Quintum.

eis vt recipiāt sustentatiōem ab hīs quibz predicant.
vel qbz sacramēta ministrāt. vt euidenter docet Aug⁹.
li. de ope monachoz. Si euāgeliste inq̃t z ministri sunt
altaris fateor plane q̃ habeāt prātem viuēdi de sum/
ptibz fidelīū. vñ ista sibi nō irrogāt sed plane q̃si ex de/
bito sibi vendicāt potestātē. Alij petunt elemosynā ex
grā simplr p corpis sustentatione. In pmo casu distin/
gue. qz aut sūt notī aut nō. Si sūt notī z pstat eos mis/
sos vel institutos ad pdicandū: talibz est elemosyna p
oibus alijs erogāda/ cū eis nō simplr ex grā sed q̃si ex
debito officij debeat. Vñ dicit apls. Si nos semina/
mus vobis spūalia nō est magnū si ṽra metamus tpa
lia Si vero sunt ignoti z dubitat an tale officiū sit eis
comissum: pus debet examinari an ita sit añq̃ recipiā
tur. In hīs vero q̃ petūt simplr p sustentatione corpis
sūt distingue. qz aut oībus potes subuenire vel non
In pmo casu debes indistincte dare oībus indigētibz
nisi forte q̃s ex securitate cibi preruīret z negligeret iu
sticiam. In tali em casu dicit Aug⁹ ad Vincentiū do
natištā. Vtilius esuriētī panis tollit si de cibo securus
iusticiā negligat: q̃s esuriētī panis frangat vt iniusticie
seductus acq̃scent. Et ponit. v. q. v. Nō oīs. Sed hoc
dictū intellige de hīs q̃ non esuriūt ad mortē. tunc em
quātūcūqz iusticiā negligēt pasci deberēt. vt p̃t su
pra. Pisce esuriētē zc. In hoc etiā casu: vbi scz q̃s oī
bus indigētibus sufficeret: loq̃tur Iohes chzpf. dicēs
Quiescamus ab hac diabólica curiositate discernēdi.
scz inter pauperē z pauperē. nō em ex eorum vita quos
recipis mercedē tibi daturus est deus. sed ex bona vo
lūate z misericōdia z bonitate multa quam ipsīs impen
dis. hoc ponit dist. xliij. In scdo casu: qū quis nō potest

Preceptum

oibus sufficeret: tunc cui magis sit dandum hoc docet Aug⁹. li. iij. de doctrina christiana sic dices. Illi qui sunt nobis magis coniuncti quam qui quadam sorte nobis adueniunt eis magis providere debemus. Circa hoc tria sunt de secretis ratione adhibenda secundum differentiam coniunctionis et sanctitatis et communis utilitatis. Nam multo sanctiori maiorem indigentiam patienti et magis utili pro bono communi est danda magis elemosyna quam persone propinquiori. Quia in extrema necessitate magis subveniendum est extraneis quam parentibus. Si autem duorum qui reputantur eque sancti et eque utiles pro bono communi unus sit magis coniunctus et alter magis indigens non potest circa talia determinari cui sit magis subveniendum. Sed hoc erit prudenter iudicandum ex diversis gradibus indigentie et propinquitatis. Ambrosius tamen docet in talibus novem esse consideranda: ex quibus prae elici quod alijs sit in elemosyna preferendus. Primo considera fide. quia fidelis preferendus est infideli. Secundo causam. quia illi qui tenent captivi ab hostibus sunt in misericordia alijs preferendi. Tercio locum. ut si quis iustus crucietur in carcere propter debitum. quia licet omnibus debeat misericordia: iusto tamen et afflicto per amplius. Quarto tempus. quia tempore afflictionis magis debemus misericordiam exercere. Quinto modum. ut non totum detur uni: sed elemosyna pluribus partiatur. Sexto sanguinis propinquitatem. quia tales ceteris paribus sunt extraneis preferendi. Septimo etatem. quia senes sunt iuvenibus preferendi. Octavo debilitatem. quia ceci claudi et egroti sunt sanis preferendi. Nono nobilitatem. quia hijs qui ex divitijs sine suo vicio labuntur in egestatem magis est primum subvenire. quia tales de egestate magis verecundantur et etiam magis cruciantur. **¶** Quarto declarandum est que

Quintum

sunt illa q̄ vnūquēq; hoīem digne mouere debent ad
dandū elemosynā cū hilaritate ⁊ p̄mptitudine. ⁊ talia
sūt tria. Primo qz debes attēdere q̄s sit ille q̄ petit: qz
deus ip̄e in figura paupis. iuxta illud **Barth. xrv.** **Qd**
vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. Cū quāta
aut gratitudine de⁹ sibi factū reputer qd impēdis pau
peri. p̄tz ex hoc q̄ de solo isto actu in die iudicij gloria
bit oībus alijs p̄tuoīs actib; omīssis cū dicit. Veni
te b̄ndicti patris mei ⁊c. Hoc idē apparet ex hoc q̄ istū
actū pietatis singulari honore premiāt ⁊ extollit. **Qd**
euidēter apparet in **Bartha** sua hospita: quā dñs ie
sus manu sua p̄p̄ia sepeluit. vt p̄tz in copia exēploꝝ
Scdo qz debes attēdere qd petat. nō em̄ a te petit tu
um sed suū. qz bona dei sunt q̄ possides. ⁊ tu nō es dñs
sed solū dispēsator existis. Et ideo sicut seruus ille in
fidelis ⁊ nimis ingratus existeret q̄ dñō rem suā petē
ti negaret ⁊ ei⁹ bona p̄tra dñi voluntatē infidelit̄ dispē
saret. Ita tu infidelis es ⁊ ingratus existis ip̄i ch̄zo qm̄ si
bi petēti in p̄sona paupis negas modicā elemosynā q̄
tibi tot bona terrena p̄tulit. ⁊ cū hoc omnē creaturā in
tuū obsequiū deputauit. ⁊ insup̄ seipm̄ in p̄miū tibi p̄
mercede elemosyne eterne repromisit. **Qd** p̄siderauit
Dauid cū dixit. Dñe deus isrl̄ tua sunt oīa: ⁊ q̄ de ma
nu tua accepim⁹ dedimus tibi. Tercio debes attēde
re p̄pter qd petit. qz nō petit p̄ suo cōmodo s; p̄ tuo. nec
petit p̄ dato sed p̄ mutuo. Vult em̄ liberalit̄ tibi dare
in p̄nti vita donū centuplū. ⁊ in eterna beatitudine se
ip̄m in p̄miū. Cū **Aug⁹.** **Qd** hō feneraris hoī fene
reris potius deo. qz centuplū accipies ⁊ vitā eternam
possidebis. Et iō nimis ē ingratus q̄ ad tales vsuras
nō vult deo cōmodare ad quales mutuarē iudeo vel

Preceptum.

sarraceno. Propter quod bñ scribit Luce. xij. **V**edite
que possidetis et date elemosinā. facite vobis sacculos
qui nō veterascunt thesaurū non deficientē in celo. **E**t
pmisiss pr̄z qualiter de isto p̄cepto sit p̄stendū.

Sextum p̄ceptum est.

On mechaberis. **Q**uod qdē exp̄sse phibet lesio
nē iungalē in p̄sona iuncta. sicut p̄cedens p̄ce
ptū phibet lesionē alicui⁹ in p̄sona p̄pria. **S**ed
fm Aug⁹. implicite phibet oēm illicitū ꝓcubitū et ve/
nereorū mēbroꝝ oēm illicitū vsus et oēm carnis immū
diciā: vt videbit. **E**t hoc p̄ceptū sūt h̄z triplicē expōs
Prima respicit mechā corpalem q̄ talis est. **N**ō me
chaberis. i. nulli alij excepto federe matrimoniali te cō
misceris. vt d̄t glo. interlineal. **S**ciendū autē q̄ istud
p̄ceptū octo ḡnā hoīm trāsgrediunt. fm trāsgressiōē
octo legū. **N**ā p̄mi trāsgrediunt legē naturalis disere
tōis. **E**t isti sūt fornicarij q̄ p̄tra dictamē recte rōnis su
is ꝓcubinis carnalr̄ ꝓmiserūt. **E**t licet qdā hui⁹ crimi
nis fautores dixerint fornicatōes simplicē nō esse p̄ctm̄
mortale. qz vtī mēbro alij fm actū debitiū et fm incli/
natōem sue nature nō videt p̄ctm̄ cū ad hoc p̄ naturā
sit institutū. **H**oc tñ est falsum et impossibile. p̄pter duo
Primo. qz fornicatio simplex inuenit in lege diuina. p̄
hibita. **A**ex autē diuina nihil phibet nisi p̄ctm̄ mortale
et iō relinquit q̄ fornicatio simplex est p̄ctm̄ mortale.
Quod etiā scdo p̄z euidēter ex hoc. qz nihil excludit a p̄ci
cipatōe celestis regni nisi p̄ctm̄ mortale. s̄ hō p̄pter sim
plicē fornicatōem excludit a p̄cipatōe celestis regni.
vt pr̄z p̄ aplm̄ ad **Eph. v.** **H**oc autē scitote qm̄ oīs for

Sextum.

nicator aut immundus non hz partē in regno chri. igit.
¶ Scōi trāsgrediunt legē spūalis pfectōis / q̄ errores
dogmatizāt. s. q̄ hō possit in hac vita tantū gradū pfe
ctōis attingere q̄ corp⁹ ita erit subditū rōni q̄ hō pote
rit libere sine pctō corp⁹ indulgere q̄dcunqz corp⁹ appe
rit. qd̄ simplr falsuz est ⁊ erroneū. Nā ppter infectōem
fomitis natura corp⁹alis in ipsam ꝑcupiscentiā natura
lis inclināf: rōne cur⁹ lex carnis fm aplm etiā in vīris
pfectis aduersat legi mētis. iuxta illud ad Ro. vii. Et
deo aliā legem in mēbris meis repugnantē legi mētis
mee. Hec at natural inclinatio fomitis licz ꝑ grām pos
sit repmī: nō tñ ꝑ totālē tolli de lege cōi. licz hoc ꝑ pū
legiū spēale ꝑcessum fuerit ꝑgini glōse. ¶ Tertij trāf
grediunt legē natural libertatis. ⁊ isti sūt raptōres ꝑgi
nū q̄ ꝑ potentiā mūtis parētibz qñqz ꝑgines rapiūt ⁊
eas ꝑ legē natural libertatis ⁊ libere volūtatis oppri
mūt ꝑgineā integritatē in eis deflorātes. Vbi sciendū
q̄ dñā est inter stupz ⁊ raptū. Nā stupz est illicita ꝑgi
nū defloratio. ita tñ q̄ ipa puella spōtanca volūtate in
talē defloratōem ꝑsentiat. Rapt⁹ pōt esse ⁊ meretriciū
et viduaz. Host⁹. e. t. Rapt⁹ at ꝑprie dīr qñ ꝑgo ꝑ raptō
ris violētiā deflorat. Et tal rapt⁹ ꝑmittit duplr. Prī
mo cū ipa puella violent rapit: eo tñ aio vt in ꝑpetuū
teneat. Scōdo cū nō ipa ꝑsona rapit: s. vsus ei⁹ ipa ꝑhi
bēte violēter vsurpat. qz pena fm leges est vt tales ca
pit ꝑuent. ⁊ eoz bona rapte applicet. si tñ rapiūt inge
nuā. C. de rap. ꝑ. l. vnica. §. Sinaūt. ⁊. §. Et qdē. ⁊. §.
Penas. ⁊. §. vl. In autē. De mulieribz q̄ ꝑprij raptō
ribz nubunt. §. Sanctimus. C. olla. ix. Si vero rapiūt
ancillā vel liberā tunc nō amittūt substantiam. sed so
lum decapitātur. fm Ray. ar. xxi. q. ij. de raptoribus

¶ Preceptum

Scdm canones po efficit seruus rapte nisi velit se redimere: vt dz ibide. Pot tñ rapta cū raptoze p̄trahere si velit. vt p̄z extra eodē titulo. **A**ccedēs. Itē raptor de bet excoīcari cū oībus suis fautorib. vt p̄z. xxvi. q. iij. **H**os qui rapiūt. **E**t Gregor⁹ Mauricio impatori. Qui desponsatā puellā p̄tini in iugē accipit anathematis. Nā diuine legis mos est sp̄sas appellare iuges vt in euāgelio. Accipe mariā iugē tuā. **E**t ill⁹ Dens. xxiij. Si q̄s cuiuslibet desponsatā puellā in agro vel in quolibet loco opp̄sserit v̄l adduxerit in domū suā: moriatur qz vxorē p̄tini violauit: nō que iā vxor erat: s̄ a p̄rētibz debebat fieri vxor. **S**ed est sciendū q̄ p̄dicta intelligunt solū in foro iudiciali. **U**n dz extra de adulterijs. q̄ si q̄s defloret virgīnē inuitā tenet eā ducere vel maritare. **S**ed si defloret eā voluntariā ad neutrū tenet. **I**n foro autē penitēciali est iniūgendū tali q̄ puellē satisfaciāt vel cū ea p̄ponat. **Q**uarti trāsgrediunt legē cōiugalīs p̄missionis q̄ fidē thori temere violātes p̄adulteriū se polluūt. **U**n dz adulteratio q̄si ad alterius thori illicita accessio. z iō adulteriū est q̄uius p̄tini q̄ stuprū. qz maior fit iniūria in abusu mulieris q̄ alterius p̄tini subijcti quantū ad vsum generatōis: q̄ in p̄sona q̄alteri subijcti quantū ad solā custodiā. **T**erūq̄ autē istoz aggravat p̄ violentiā. iō raptus p̄gnis ē maior p̄tini q̄ stupr. s̄ adulteriū excedit vtrūq̄. **Q**ui trāsgrediunt legē regularis p̄fessionis q̄ vorū p̄nitentie q̄ se deo astrinxerūt violāt. **E**t isti peccāt cōtra fidē deo datā z p̄tra veritatē diuine obligatōis quā se deo astrinxerūt. **U**n tales sacrilegi dicunt. vt s̄t religiosi z clerici in sacris ordinibz p̄stuturūz sanctimonialēs poss

Sextum.

q̄ p̄ velatōem dñi fuerint p̄secrete. z hoc pctm̄ est gra-
 uius oibus p̄dictis. qz in eo maior fit iniuria etiā ipsi
 deo. ¶ Sexti trāsgrediunt legē naturalis p̄gnatōis. vt
 incestuosi q̄ cū suis p̄sanguineis p̄miserunt. qd̄ tñ aialia
 bruta verent. vt p̄tz de camelo q̄ sue matri naturalr re-
 futat cōmisceri. ¶ Tñ p̄hs narrat in libro de aialibz. q̄
 qdā oculos cameli sua chlamide texit z sic matrē sub-
 misit. qd̄ cū camelus post p̄cubitū cognouisset statim
 illū calcibz pemit z suis pedibz p̄culcauit. ¶ Septimi
 trāsgrediunt legē naturalis inclinatōis: q̄ vicio indica-
 bili se p̄tamināt. p̄tra naturā peccātes z naturālē vsuz
 coeundi quacūqz arte vel ingenio pueritētes. Et h̄ pec-
 catū est ḡuius oibus alijs. p̄pter qd̄ mutū vel indicia-
 bile d̄z. eo q̄ ipm̄ noiare turpissimū est. ita vt os dicen-
 tis z aures audientū polluant. vt p̄tz. xxxij. q. v. Adul-
 terij malū. Et istud idē pctm̄ p̄pter sui enormitatē est
 vñ de pctis clamātibz z diuinā vltionē postulantibz
 iugiter. ¶ Octauū trāsgrediunt legē naturāl̄ dilectio-
 nis. vt sunt ipi p̄iuges p̄cubitus cōiugales cū nimia lē-
 bidine exercētes. Ad cui⁹ intellectū pleniorē est aduer-
 tendū. q̄ coitus p̄iugalis alius d̄z licitus / alius fragi-
 lis alius impetuosus. Vici⁹ exercet triplici de cā. vel fit
 cā p̄rolis. p̄creāde ad cultū dei. vel cū fit cā reddēdi de-
 bitū. vel causa fornicatōis vitandē: nō in se sed in sua
 p̄iuge. Primus est pietatis. Scd̄s iusticie. Tertius cau-
 tele. H̄is tribz modis nullū p̄mittit pctm̄. imo primi
 duo modi s̄tz meritorij simplr. nisi aliud obster. Tertius
 modus licz sit sine pctō: nō tñ videt habere rōnem
 meriti. Et isto mō patres veteris testamēti vsi s̄tz actu
 cōiugali cū tanto dei timore z tāta libidinis rep̄sione.
 et etiā cū tanta mentis puritate solū in eo p̄pagatiōem

Preceptum

diuini cultus intendentes. q. bñs Aug⁹. dicit se nō au-
dere celibatu^m solis pferre iugio Abrahe. Qd tñ nō
sic est intelligendū q. cōtinētia iugalīs in dignitate p-
fectōis eqparet p̄tinentie p̄ginali: cū isti debeat fruct⁹
centesimus: illi vero tricesimus. Sed solū sic intellige
q. ipse in tāta charitate z puritate intentōis exercebat
actu iugale sicut seruabat iohānes p̄tinentiā virgina-
lem. Fragilis est ille actus q. solū fit causa delectatio-
nis exercēde. Sed tūc distinguit. qz vel illā delectatio-
nē exercet affectu maritali, vel fornicario. Si maritali
vtpote si delectatio sistat infra terminos matrimoniū
ita q. eam nō cognosceret si vxor sua nō esset. sic solum
peccet venialiter. Si autē affectu fornicario: vtpote qñ
affect⁹ delectatōis impetu p̄cupiscētie fert extra termi-
nos matrimoniū. ita q. eā cognoscere veller si vxor non
esset. tūc peccat mortali. qz actus illi⁹ delectatōis p̄po-
nit ipsi deo. Imperuosius p̄o est ille actus q. ex sola li-
bidine puenies metā honestatis z rōnis trāscendit. qd
tñ fit qñq. modis. Primo p meretricias blādicias se
ad libidine p̄uocādo. Secdo cū talis actus p̄tra natu-
rale modū exercet. Tercio cū h fit tpe. phibito. Quar-
to cū exercet in loco p̄secrato. Quinto cū acceditur ad
pregnantē vicinā partui: vel als in fluxu mēstrui. Tū
ab ipa ineptitudine viciosa boni iuges debēt se mar-
ito studio p̄seruare. Et hoc p̄pter octo dāna que exin-
de sequunt. ¶ Primū est cecitas mētis. qz fm Aug⁹. z
etiā fm phm: in actu carnali rō totalit⁹ absozbet. ita q.
lumen rōnis quodāmodo extinguit vt hō totus qualē
carnalis efficiat. z ideo est q. viciū carnis plus hoīem
vilificat z p infamiam denigrat q. alia vicia maiora.
Qd p̄tingit ex hoc. qz p̄extinctionem rōnis hō priuat

Septimum.

naturali dignitate sua qua p vsum rōnis cetera pcellit.
¶ Scdm est inconsideratio mortis z inferni. Infantū
em volūtas carnis delectatōi immergit. q nec de ama
ritudine mortis cogitat nec penā inferni formidat. sed
si sp liceret viuere sp vellet peccare. Et inde est q de
iusto iudicio actū peccādi trāsitorū eternalit punit. qz
fm Aug⁹. si hō malus sp viueret eternalit ipm peccare
liberet. **¶** Tertū est mētis incōstātia. q puenit ex eo q
p voluntate malā intēdit delectatōi trāsitorie. Et ideo
necē est mētē variari. put vna delectatio momētanea
trāsīt z alia succedit. Sola autē mens illa in pstātia fi
at que bono immobili z inuariabili p mortē innititur
¶ Quartū est inordinat⁹ amor sui. qz carnalis affectus
seipm z aliū solo amore pcupiscētie diligens oia in sui
modum ordinat vt in eis pamplius delectet. Talis
em longā vitā desiderat vt diuturnius carnali delecta
tōi insitāt. Et q prz q pnciosum sit istud damni. qz
hōiem puat pfecto z ordinato amore suūp⁹ius z omni
um creaturaz. **¶** Quintū est pcpitatio sui. qz amore z
feruore pcupiscētie excecatus pcpitāter currit ad lu
rum: frequēter exponēs se periculo mortis ppter libidī
nē explendā. **¶** Sextū est odiū dei. z licz deus sit purz
suminū bonū qd directe odiri nō pōt. d: tñ odiri indire
cte ppter duo. Vel ppter penā quā iusto iudicio peccātibz
infligit. vel ppter bonū delectabile qd mor pia puiden
tia eis subtrahit ne quius peccet. **¶** Septimū ē amor
pūtis seculi cui carnales inherēt ppter appetitū bonoz. di
uitiaz. sanitatis. fortitudinis z ceteroz p q carnal⁹ affe
ctus suū finē psequitur z delectatōe momētanea fruitur
¶ Octauū ē despatio future britudis. qz carnal⁹ affect⁹
pcupiscētie carnali z delectatōi finali imersus sibip⁹

Preceptum

male p̄seus diffidit de futura gl̄a vel venia p̄sequēda.
et hoc rōnabiliter. **¶** Cū em̄ spes sit certa expectatio fu-
ture beatitudinis et meritis pueniēs: ille q̄ nullū me-
ritū in seipm̄ p̄spicit merito diffidit de gl̄a beata. **¶** Ec-
ce octo dāna rāgit b̄tus Gregorius in libro moralū.

¶ **Scda** expositio respicit mechā
spūalem q̄ talis est (Nō mechaberis) turpia cogitādo
et in lasciuīs delectatiōibz delectādo seu etiā sensibz ex-
terioribz abutēdo. **¶** Contra istud p̄ceptū faciūt multe
p̄gines infelices et etiā religiosi nimī curiosi et volup-
tuosi: qui deo in castitate firmiter decernētes seruire et
ad hoc se voto p̄mentie obligantes adhuc in lasciuīs
cogitatioibz et carnalibz spurcijs delectant. in q̄ casu
frequēter pctm̄ mortale incurrit. **¶** Si em̄ quis morose
in carnali delectatiōe delectet etiāsi nuncq̄ adesset volū-
tas talē turpitudinē pficiendi in ope adhuc fm̄ Augu-
stinū pctm̄ mortale incurrit. **¶** Cuius rō est. qz talis co-
gitatio turpis includit in se deformitatem pcti mor-
tis. ideo cū volūtas p̄ p̄sensum et deliberatiōem rōnis
in talē actū interiorē inclinā ipm̄ acceptādo et in eo de-
lectādo p̄stat q̄ inclinā in obiectū deforme pcti mor-
talis. et p̄ p̄ns talis inclinatio volūtatīs in delectatiō-
nē interiorē turpis actus est pctm̄ mortale. **¶** Sciendū
tū q̄ delectatio d̄r morosa nō fm̄ morā vel diuturnita-
tē magis ex eo q̄ rō deliberās circa eā immorat ipas
tenēs et voluēs nec eā repellit. q̄ tū statū vt aīm artigit
reprimi debuerat. vt d̄r Aug⁹. xij. de trini. **¶** Nec solū in
mechā spūali cauendū ē ab imūdis cogitatioibz. s̄ etiā
ab illicito visu odoratu et tactu. **¶** Qui em̄ in istis sensibz
corrūpūnt p̄ginali dignitate p̄uant. et iō p̄gines dici nō

Sextum

pnt. **N**ā ppter restrictōem sensuū talū ab illicitis delectationibz saluator oēs fideles p̄gines appellat: q̄ si p̄tineret viuāt ppter honorē dei z spem eterni p̄mij dicunt p̄gines prudētes. **S**ed ille q̄ p̄tinetet viuūt ppter laudem humanā dicunt v̄rgines fatue. **E**t bñ fatue qz p̄mij eterne salutis p̄mutant in vanitatē laudis humane. **U**n sapientibz p̄ginibz ad eterna gaudia intromis/sis: fatuis dñs m̄dit. **A**mē dico vobis nescio vos. i. n̄ hīl in vob̄ inuenio dignū approbatōe z eterna remunerationē. **U**n ip̄s d̄r illud **Matth. xvj.** **I**te maledicti in ignē eternū. **E**t qz ista mechia magis p̄prie habet locū infra in nono p̄cepto vbi deus oēm cōcupiscentiā interiorē prohibet. ideo nunc dicta de ip̄a sufficiant.

Tertia expositio respiciat vxoris legitime desertionē vel etiā receptōem: que talis est (**N**ō mechaberis) vxorē sez p̄p̄riā dimittēdo: vel p̄p̄riā dimissam recipiēdo. **U**n scribit **Matth. v.** **O**m̄s q̄ dimiserit vxorē excepta causa fornicatōis facit eā mechari. q̄ aut dimissam duxerit adulterat. **E**t aut plenius apparet qm̄ vxorē dimittere vel eā recipere sit peccm̄ z qm̄ nō. **N**otandū qz vxorē dimittere pōt esse dupl̄r. vel in occulto: vel in manifesto. **I**n occulto aut̄ q̄s d̄r vxorem dimittere q̄ sibi debitū non vult reddere nec exigere. z qui vxorē sic dimiserit: aut ille scit aliqd̄ impedimentū occultū p̄iugij: aut nullū. **S**i nullū impedimentū sciat nec in se nec in p̄iuge z tñ non vult debitū reddere nec exigere talis peccat mortāl̄. **A**ū qz tollit mulieri debitū iusticie ad quod tenet. tñ etiā qz ille vel illa p̄bet viā adulteri ad maritū: maxime si sciat eū lubricū vel econtra. **S**i p̄o sciat ip̄edimentū cōiugij. ppter qd̄ nō possit

Præceptum

reddere debitū sine peccato mortali. licet in facie ecclesie hoc pbari nō possit. talis potius debz excoīcatōem sustinere q̄s debitū reddere. Si vero tale impedimentū p certo nesciat sed pbabiliter vel leuiter credat. tunc p prudētis p̄fessoris cōsiliū debet talē credulitatē temerariā z leuē deponere ac debitū reddere ac etiā exigere. nisi pus añ iugū alter iugū se voto continentie astrinxerit. In hoc em casu iuxta certiorē opinionē doctorū: talis nūq̄ p̄t petere debitū sine pctō mortali. Et ideo bñ sibi p̄uideant quāto periculo se exponunt q̄ post votū continentie emissum matrimonii p̄trahūt. In hoc etiā apparet q̄s periculose q̄dam talibz p̄sulant q̄ post votū continentie de p̄trahēdo matrimonii licentiāt siue cōsiliū p̄stāt. q̄ nō vident aliud facere q̄ aīas occidere z eas diabolo p̄stituere. Si autē dimissio vrozis fiat in manifesto hoc nō licet nisi auctoritate ecclesie z p̄pter fornicatōem tm̄: que tripl̄r dicit̄. Uno modo pprie. puta adulteriū carnale. Alio modo cōiter: puta ip̄a heresis. Et p̄pter vtrq̄s potest dimitti iūnx quantū ad cohabitacōem p̄petuam. sed differēter. qz fornicatio carnalis facta semel sufficeret ad diuortiū: nisi alter iugū similiter fuerit fornicatus. xxxij. q. vi. p̄ totum. Et extra de adulterio. ca. Inlelligimus. z ca. Qua. Spūalis autē nō sufficit absolute: nisi cōiūx p̄seueret in heresi. extra de diuortijs. ca. De illa. z ca. Quāto. in textu z glosa. Tercio fornicatio dicit̄ p̄mumissime. scz q̄libet pctm̄ mortale. z tunc distinguit̄. Quia aut pctm̄ vnus cōiugis est scandalū alterius. vt si nitat trahere alium ad pctm̄ mortale. z sic talis p̄t dimittere eū ad t̄ps. videlicet quousq̄ corrigat̄. Aut pctm̄ vnus nō est scandalū alterius: nec nitat trahere eū ad mortale pctm̄. z sic nō

Septimum.

pōt eū dimittere. **Deest** inia Ray. z Guillermi. **De**
aut sciat quādo q̄s peccat si dimissam recipit z q̄n nō
Sciendū q̄ crimē p̄gis aut est manifestū aut ocul
tū. Si occultū nō p̄t eam dimittere / cū nō p̄t pbare cri
men impositiū. Aut est manifestū. z tūc distinguit. Aut
em adultera pseuerat in malicia. et sic tenet dimittere
eam. **Par** q̄ talē retinet vel q̄ dimissam recipit peccat
mortalit. q̄ sic videt in crimen p̄sentire. vt habet. xxxij.
q. i. ca. i. z est **Chrys.** sup **Matheū** ca. ix. **Sicut** crude
lis est z iniquus q̄ castā dimittit. sic fatu^s est z iniustus
q̄ retinet meretricē. **Patronus** etiā turpitudinis est q̄
celat crimē vxoris. Aut nō pseuerat sed est spes de cor
rectiōe: vel etiā est correcta. z sic nō tenet eā dimittere:
imo iuste p̄t eā recipere. **Uñ** illud qd post dicit **(Et q̄**
dimissam duxerit adultera) solū intelligit de illa re /
ceptiōe illius que nō est correcta sed p̄manet in malicia
seu pseuerat. Aut etiā q̄n impedimentū interuenit. pu
ta p̄sanguinitatis z h̄mōi. **Ex** p̄dictis patere pōt qua
liter de trāsgressiōe huius p̄cepti est p̄tendum

Septimum p̄ceptū est.

Qñ furtū facies) **Ubi** fm **Aug^s**. phibet om
nis subtractio rei aliene pueniens ex cupidita
te vel iniuria. **Qd** iō dico. qz subtractio rei alie
ne p̄t licite fieri tribz modis. **Primo** qñ fit nō ex cupi
ditate s̄ ex obediētia. sicut fecerūt filij isrl^l auferēdo va
sa egyptioz. **Pro. xij.** **Secdo** qñ fit ex cautela. vt si aliq̄s
fures gladiū furiosi ne sibi vel alijs noceat **Tertio** qñ
fit ex mera necessitate. vt cum q̄s ad mortē elurics pa
nem furat. quia in necessitate extrema om̄ia sunt com
munia. **Et** hoc p̄ceptum tripliciter exponitur p̄pous

Preceptum

nocumētum qđ qđ in iuriſe. primo inferit in bonis ſu-
is tripl'r variat. Nā illud nocumētum: vel inferit ſupe-
rioribz: vel inferioribz: vel equalibz. Et ſm hoc prima
expositio eſt (Nō furtū facies) tuis ſc; ſupioribz. Et
contra iſtud pceptū peccat ſex genera hoīm. ¶ Primi
ſunt qui ſuū plebanū fraudāt in ſuis oblationibz: z de
cimis ſibi de iure debitīs. Ubi notandū q' integre dā-
tes decimas a deo dupl'r p'miant. Primum eſt bonorū
tēporaliū augmentatio. Scđm eſt ſanctitatis aīe z cor-
poris aſſecutio. Et iſta duo euidentīſſime tangunt. xvi.
q. i. vbi dīr. q' ſi decimā dederis nō ſolū abundantiā fru-
ctuiū recipies: ſed etiā ſanctitatē corpis z anime pſeque-
ris. Ecōtra ipas decimas nō ſoluētes tripl'r peccant.
Primo qđm deū offendūt Ideo ſcribit. xvi. q. i. **H**ec
em dei eſt iuſtiſſima pſuetudo: vt ſi decimas nō dede-
ris tu ad decimam reuoceris. Pabis impio militi qđ
nō vīs dare ſacerdoti. Bñfacere ſp' deus paratus eſt.
ſed hominū malicia p'hibet. Scđo qz res alienas in-
uadūt. Nam decime tributa ſunt egentū aīarū vt ſcī-
bit ibidem. Tertiū qā ex morte pauperū homicidiū
incurrūt. qz quanti paupes in locis illis vbi ipſe habi-
tat illo nō dante decimas: fame mortui fuerint: tātoz
homicidiōz reus ante tribunal eterni iudicis appare-
bit. qz rem a dño paupibus delegatā ſuis vſibus refer-
uāt. Qui ergo ſibi aut premiū pparare aut peccatoz
deſiderat indulgentiā pmereri reddat decimas. **H**ec
ibidē. ¶ Secūdi ſunt qui cēſum debitū furtiue ſubtra-
hūt ſuis dñis. ¶ Tertij ſunt q' bona feudalīa tanq; p-
pria detinēt: vel feudū alicuius in aliū dñm traſſerunt
vel q' ipm ſine ſcitu z volūtate veri domini diminuit.
¶ Quarti ſunt ſerui z ancille qui res domnoz ſuozū

Septimum.

furtive subtrahūt. z etiam de rebz dominorū suorū eis
inuitis elemosynā faciunt. Tales em̄ ppter piam inten
tōem a pctō mortali non excusant. ¶ Quinti sunt vxo
res que res viroz suorū furtive subtrahunt z de ipsis
cōtra volūtatem maritorū suorū elemosynā faciunt. qđ
fieri non debet. ¶ *Ubi scribitur xxxij. q. v. Quod deo.* Et
sunt pba *Augustini ad Ediciā.* Nihil tu de tua veste
vel auro vel argēto vel quacūq; pecunia vel rebz vllis
sine mariti arbitrio facere debuisti. Fallit tñ in triplici
casu. Primo si vxor ipa sit lucratiua. vt notat *Bohan
nes. xxxij. q. v. De deo. in glosa.* Secūdo si habuerit
bona parafarnalia. i. localia sibi data in despōsatione.
De talibz em̄ bonis sicut de rebus lucratis mulieres
pnt facere elemosynā sine licentia maritorū. Tercio si
faciāt elemosynā de rebus sue dispensationi cōmissis.
puta de pane vino z hmoi. z maxime qñ maritus est
nimis durus in actibz pietatis. tunc em̄ mulier de talī
bus rebz pnt facere elemosynā p salute viri: dū tñ illa sic
moderate fiat q egestatē piugibz nō inducāt. ¶ Sexti
sunt q thelonia z vectigalia dñis suis frudulēter sub
trahūt. qui oēs tenent ad restitutōem: dū tñ tres condi
tōes habeāt hmoi vectigalia. Primo q imponantur
auctoritate pncipis. Secdo q subsit causa rōnabilis p
ter quā sunt impōsita. sicut p pace fieda: vel p via pub
lica reparāda. Tercio si sint moderata. qz sic sunt to
lerāda. extra de pboz sig. Sup quibusdā. vbi dicit. Alia
pedagia guidagia z salinaria scias esse interdicta q nō
sunt impatorū vel regū vel latranēsis cōsiliū largitione
cōcessa. vel antiqua p̄suetudine cui nō extat memoria
sint introducta. Glosa aut̄ exponens p̄dicta vocabula
dicit. q pedagia dant a trāseuntibz in locis p̄stitutis a

Preceptum.

principe. Guidagia dant pro ducatu. Salinaria p sal
le. Omnia ista dicunt petitoria. et solus princeps p hec
constituere et non ciuitas. Et qd si quis facit deportari
bladū vel vinū vel alias res ad vsum suum. id est vite
sue et familie necessaria: nūquid tenet dare pedagū p
hīs rebus: Rūdet Hostien. dices q non: etia si pluerit
do sit in contrariū. quia irrationabilis est et non tenenda. De
talibz em rebus nullū debet pedagū exigi. qz non datur
nisi de rebz q causa negociatōis seu mercimonie vehū/
tur. Nec pdicta sunt dāda nisi cum negociatōis causa
alibi portant. **¶** de vectigalibus. **Dee** Bern. et Joh.
Unde ad pdictoz evidentiā est sciendū. q quibet tene
tur soluere decimas nisi pbet se exemptū: et nisi habe
at illas in feudo ab antiq. extra de decimis. A nobis.
Cuius causam qdam assignat ex hoc q decime sūt pe
bite a iure naturali. **¶** Hugo de sancto victore dicit
q non sunt de iure naturali s de iure diuino. Qd pbat.
qz iacob votū emisit de dādo decimas. Totū autē non
est de eo ad qd qd tenet iure naturali. Propterea gre
ci non solunt decimas. nec Paulus q ordinauit eoz ec
clesias pcepit eos soluere decimas. qre rē. Sed dicen
dū q pceptū de solutōe decimarū partim erat naturale
qz innitit rōni naturali. partim diuinū: ex diuina scz in
stitutōe robur habes. Nā rō naturalis dicit vt hīs
qui p salute plī totius diuino cultui ministrāt: ipse po
pulus necaria ministrēt. Decimatio aut certe partis:
aut q detur decima pars: aut decima decime introdu
cta est ex institutōe diuina. qz dñs mādauit decimā p
uentū dari sacerdotibz et leuitis vt honorabilius viue
rent et in mētis quiete dño deseruiret. et sic erat iudicia
le. qz ptebatur ad equalitatē inter oēs inuicē conserua

Septimum

da. Nunc autem decimatio decime pris solueda est aucto-
ritate ecclesie q hoc instituit ppter quadam humanitate
vt scz no minus pls noue legis ministr? noui testame-
ti exhibeat q pls veteris legis ministris veteris testa-
menti exhibebat. psertim cum ministri noui testamenti
maioris sint dignitatis q veteris. Et pls noue legis
ad maiora obliget. fm illud **Dath. v.** Nisi abundaue-
rit iusticia vestra plus q scribar? z phariseorum no in-
trabitis zc. Sic ergo pr? q ad solutoem decimar? ho-
mines de iure tenetur? partim ex iure naturali. z prim
ex institutioe ecclesie. licz in qbusdam terris loco decima-
ru dentur aliqui census vel decimatōes minime.

Scda expositio (**Nō furtū facies**)

Ad est nullū nocumētum inferioribz te iniuste inferes.
Et ptra istud pceptū peccant qncz gĩa hoīm. **Pr**i-
mi st? raptōres q aliena rapiūt. z illi pctō picipant qn-
q genera hoīm. **Nō** em solū sunt raptōres q aliena ra-
piunt. s etia q precipiūt vel pfulunt vel eos scienter in
hospitio recipiūt. z q rapta emunt. **De** qbus infra ple-
nius dicef. **Agētes** em z psciētētes eadē pena plecten-
di sunt. **Secū** sunt inuētores rerū. qz qui rē inuentā
non restituit raptōz iudicat. put legit. xiii. q. v. **Si** qd
inuenisti z nō restituiſti rapuiſti. **Sz** de inuentōe est dē
stinguendū. **Aut** em qis inuenit thesaur? in loco sacro:
vel nō sacro. **Si** in loco sacro: aut hoc est casu foruito
et sic thesaurus est inuētoris. **Aut** studiose quesiuit. et
sic thesaurus est ecclesie. **Si** in loco nō sacro: hoc est du-
pliciter. qz aut hoc inuenit in loco ppio: aut alieno. **Si**
in loco ppo: aut iuenit ipm arte magica. z sic thesaur?
ē fisci. aut sine arte magica. z sic thesaur? est inuētoris

Preceptum

Si aut ipsum inuenit in loco alieno: aut hoc erat casu
fortuito: aut actu studioso. Si pmo mō: sic thesaurus
medius est inuentoris: et medius dñi loci. Si aut hoc
fiebatur studiosa inq̄ritio: tunc totus thesaurus est dñi
loci. Inft. de rez. di. 8. **Thezauros.** L. d. thesau. l. vni
ca. l. iij. put. notat **Bo. et Accur.** Ad hoc aut q̄ q̄ rem
alienā inuenit: euadat penā furti: dz publice pñciare
q̄ si ille cur⁹ est res veniat: et si certa iudicia exp̄ferit
reddat. alit̄ multi nō dñi forte peterēt. Et si nō inuene
rit cur⁹ sit: cū p̄silio et auctoritate sui penitentiarij eū reti
nebit si paup̄ est et egens. et oret p̄ illo cur⁹ sunt. alit̄ ero
get paup̄ibus. Qd aut dictū est de auctoritate penitē
tarij. glo. nisi supior sibi retinuerit dispensatōem de ta
libus. ¶ Tertij sunt q̄ p̄ callias et indebitas exactiones
a subditis bona extorquer. Ad cur⁹ euidentia est scien
dū. q̄ ille cēsus q̄ ab initio rei fuerit impositus sine do
lo et fraude integralit̄ dari debet. Et si q̄s ex hoc sub
traxerit peccat mortali. Sed adhuc distinguendū est.
qz aut hoc est certū q̄ talis census et onus ab initio rei
fuit impositus: vel nō. Si sit certū. tūc q̄lecunqz onus
sit siue cēsus tolerari debet et dari. qz vnusqz in re sua
onus p̄ imponere. Si aut cēsus nō sit cert⁹. vel etiā si
sit cert⁹. nescit tñ vtz licite vl̄ illicite fuerit institut⁹: sic
peccat recipiētes. qz mala fide recipiūt. et tenent restitu
ere. vt ptz p̄ **Gullemū et Bern.** extra de censibz. Sig
nificauit. Etia in glosa ibide dicit. q̄ cēsus nō inuatur
tpe nisi p̄bet causam p̄pter quā fuerit legitime institut⁹
tus. Innocentius tñ dicit. q̄ licet ignoret causa cēsus: h̄
tamen certū sit ipm ab antiquo debere solui: reddi de
bet. extra de censibz. Quāto. ¶ Sciendū est. q̄ vltra de
bitū censum nullus dñs pōt extorquere subditis sine

Septimum

pcō. extra de censib. ca. Cū apls. §. Prohibemus ne
subditos suos zc. Et subdit q si manifesta z rōnabi-
lis causa extiterit cū charitate moderatū ab eis valeat
auxiliū postulare. Ex causis tñ rōnabilibus p̄t petere
moderatū subsidii dūmodo hoc petat sine minis vel
coactōe directa vel indirecta. Indirecte autē cogit dñs
subditos qñ eis iusticiam denegat vel insinuat eis fa-
cit q vult ab eis tantū habere. z in tali casu cū pctō re-
cipit. z restituere tenet illi a q̄ recepit. nisi ille a quo re-
cepit esset seruus. cū em̄ illa res sit dñi sicut z ipe seru⁹
tūc nō tenetur ad restitutōem. licet dñs peccet si nimis
grauet seruos suos. **P**rimus casus in q̄ vltra censum
debitū licz dño moderatū subsidii petere: est p̄ defen-
sione patrie. puta cū patria ab hostib⁹ iniuste inuadit.
tūc em̄ subditi nō solū tenent res suas impartiri. s̄ eti-
am tenent ad hoc corporaliter laborare. Scōs est. si cap-
tus est in iusto bello. Terti⁹ est. si iussu p̄ncipis vel
pape debeat ire p̄tra hereticos vel paganos. Quar-
tus si debeat filiū militare vel filiā despōsare. In om̄i-
bus hīs z sibi⁹ pōt licite petere a subditis subsidii
moderatū. S; si dñs vult ludere ad aleas vel in alijs
vanitatib⁹ expēdere vltra vires. p̄pter tales causas nō
licet quicq̄s exigere a subditis. Et si exegerit tenet resti-
tuere fm̄ Guillelmum. extra de consuetudine. in fine.
¶ **Q**uarti sunt q̄ p̄pter debita dominoz suoz ciues
et subditos indebite impignerant. quod est rapina co-
rā deo. qz res pauper⁹ indebite impignerāt dimissis re-
bus p̄ncipalib⁹ dñoz suoz. ¶ **Q**uinti sunt q̄ mercedē
alioz iniuste detinent z p̄seruat. Cū sciendū q̄ iniuste
detinēt mercedē alienā tripl̄r peccant z triplex malū
incurrūt. **P**rimū est. qz irā dei grauissime p̄tra se pro-

Preceptum

uocāt. qđ ptz. qz istud est vnum de pctis clamātibus z
in auribz dei clamore diuine vltionis iugiter exposcēt
bus. **P**icit aut pctm clamare in deū. qz sua enormita
te deus puocat ad vindictā. **E**t talia pctā sunt q̄tuor.
scz oppressio vidue. fratricidiū. detentio mercedis pau
peris iniusta. z viciū p̄ra naturā. vñ. **C**lamitat ad ce
lū vox sanguinis. z zodomoz. **G**lor oppressoz. merces
qz retenta laborz. **S**cđm est. qz tales sibi p̄is influxum
diuine pietatis obstruūt. qđ ptz p̄ illud **P**rouerb. xxi.
Qui aure suā obturat ad clamore paupis: ipse clama
bit z nō exaudiet. **T**ertū est. qz omne semē diuine gra
tie arefcit in anima z desiccatur. **Q**đ patz p̄ hoc qz semen
diuinum cordibz talium cadit supra petrā. quod est
cor durū z aridum ab omni humore gratie desiccātū.
et ideo tale semen oportet arefcere: cum nullo humore
pietatis z gratie valeat humectari.

Tertia expositio est. **N**ō furtū fa
cies iſpis ſc̄z equalibz in rebus ſuis aliqđ nocuentū
inferēdo. **E**t cōtra iſtud p̄ceptū peccāt nouē genera
hoim. **P**rimi ſunt vſurarij. z tales ſunt publici. vel
puati. **P**am publici vſurarij plectunt a iure q̄druplici
pena. **P**rima eſt ſentētia excommunicationis. **S**cda eſt
puatio cōmunionis. **T**ertia excluſio oblatiōis. **Q**uar
ta. puatio ſepulture. quia nō debēt in cimiterio ſepeli
ri. z q̄ p̄ra fecerit ſuſpeſus manet ab officio donec ſm
arbitriū epiſcopi ſatiſfecerit. extra de vſuris. **Q**uia in
omnibz. **S**i aut ſunt vſurarij priuati. ſic iterum contra
hoc p̄ceptum peccant quattuor genera hoim. **P**ri
mi ſunt qui p̄ſtāt cum additione z pacto plus recipiē
di. z iſti ſunt expreſſe vſurarij. etiā ſm iudiciū eccleſie.

Septimum

Secūdi sunt q̄ sine pacto aliquo prestant / eo tñ aīo
q̄ vltra sortē recipiant: alīs nō mutuarēt. z isti sunt vsu
rarū quo ad deū ppter intentōem corruptā. quā etiam
dehortat saluator. **Matth. vi. vbi dī.** **M**utui dantes
nihil inde sperātes. **S**ed hic incidit rationabiliter du
plex dubitatio. **P**rima. cum lex diuina phibeat vt pu
niat tam manū q̄ animū. quare lex humana prohibet
īpsam manū. q̄ punit solū actū z nō animū. **S**cda est
cū lex diuina phibeat oēm inequalitatē: quare lex hu
mana phibet solū illam q̄ est notabilis z magna. q̄ p
hibet aliquē decipe vltra medietatē iusti p̄c̄j. **A**d pri
mū dicendū. q̄ lex humana est quedā regula z mēsurā
humanorū actūū. **M**ēsurā autē debet esse vnigena si
ue p̄grua mensuratio. vt scribit. **iii. Eth.** **N**ō oportet
q̄ lex humana cōformet additiōibz hoīm q̄bus datur
p̄ma. **ij. q. xvi. ar. ij.** **C**onstat autē q̄ lex humana datur
multitudini hoīm in qua magna ps deficit a p̄fectiōe
virtutis. z ideo lex humana nō phibet oīa vicia sicut
lex diuina / que solū datur p̄fectis z virtuosīs. sed solū
prohibz grauioza illa a q̄bus est possibile maiore par
tem multitudinis abstinere. z p̄cipue illa q̄ sunt in no
cumentū aliorū. sine quorū phibitione nō posset huma
na societas p̄seruari. **S**icut phibitio furti / homicidij
et h̄mōi. **E**t hoc rōnabiliter p̄m̄git. nam lex humana
gradatū z nō subito inducit hoīes ad virtutē. z ideo
nō imponit multitudini īmp̄fectorū vt ab oībus abste
neāt. alioqn īmp̄fecti h̄mōi p̄cepta ferre non valētes in
mala deterioza laborētur. **A**d satis innuit ch̄s **Ma
th. ix. vbi dicit. q̄ si vinū nouū id est p̄ceptū p̄fecte vi
te: mittat in vtres veteres / id est in hoīes īmp̄fectos:
vires corrumpūtur et vinū effunditur. id est p̄cepta**

¶ Preceptum

contēnunt ⁊ hoīes ad maiora mala prumpūt. **¶** Ad se/
cundū dicendū. q̄ lex q̄libet ꝑformat suo fini. Lex autē
diuina h̄z ꝑ fine bñplacitū diuine volūtatis. **¶** Huma/
na vero lex h̄z ꝑ fine ꝑmunicatōis sufficiētiam. ⁊ ideo
quandā parua ineq̄litate ꝑmittit hoībus imp̄fectis q̄
nō multū ab eq̄litate iusticie excedit. ⁊ que cōmuniōne
humane societatis nō multū impedit. **¶** Lex autē diuina
q̄z solū intēdit rectitudinē virtutis ⁊ iusticie: iō punit ⁊
phibet oē illud qd ꝑtrariat rectitudinē ꝑtutis ⁊ iusti/
cie. **¶** Scda rō ad idē est. q̄z lex humana dat ꝑpō cōmu/
nī in q̄ multi sunt deficiētes a ꝑfectiōe virtutis. ⁊ ideo
nō phibet oēm ineq̄litate in ꝑtractibz humanis **¶** Lex
autē diuina intēdit rectitudinē virtutis: ⁊ tñ datur vir/
tuosis ⁊ ꝑfectis. ⁊ iō phibet oē illud qd est ꝑtuti ꝑtra/
riū. **¶** Tertiū sunt q̄ mutuauit res suas ad certū termi/
nū: quo veniēte nō volūt ꝑstare vltēriore dilatoēm nisi
aliquod emolimentū recipiat. licet exp̄sse nihil ꝑerant.
¶ Quartū sunt q̄ vendūt res suas longe carius ꝑpter
dilatoēm solutiōis q̄z incōtinenti soluēt. **¶** Hec patet ex
tra de vsuris. ca. **¶** Consuluit. **¶** Et tenet restituere. vt ibidē
dicit in glo. **¶** Si em̄ veditōr statuat in corde suo ꝑ quā/
to velit rem suā dare nō ꝑ ꝑpter dilatoēm sine ꝑcto ꝑ/
cū augere. **¶** Si em̄ pecunia parata indigeat ꝑor quidē
ꝑ parata pecunia diminuere. sed nō ꝑ ꝑ dilatoē auge/
re. vt ꝑz extra de venditōe ⁊ em̄p̄tōe. **¶** Aū dilecti. ⁊ ca.
penultimo. **¶** Est em̄ regula gñalis. q̄ q̄cqd accedit ad
capitale vsura est. vt ꝑz. i. q. iij. **¶** Pleriqz. **¶** Hoc tñ fallit
in certis casibz infra scriptis. **¶** Primo rōne fideiussio/
nis. vt qñ fideiussor soluit fortē ⁊ vsuraz quā dedit ille
a q̄ mutuauit. ca. **¶** Qui soluit pro illo. tñc em̄ ꝑ vsuras
ꝑetere. extra de fideiussoribz. **¶** Secdo rōne oblationis

Septimum.

et consecratiōis. xij. q. iij. in legib. vbi dicit qd rapit ec/
clesiasticas oblatiōes. id est qd deo consecratū est debet
restituere in qdruplū. vbi petit pena nō vsura. ¶ Ter/
tio rōne dilatiōis qn quis est in mora soluendi. ad hoc
pōt agi vt reddat indēnis. ff. Socio sociū. ¶ Quarto
rōne locatiōis. vt qn petit aliquid p domo vel equo cō/
ducto. z qn pecunia locat ad pompā. qz nō est tūc mu/
tuū s locatū. ff. Cū mobilia. ¶ Quinto rōne venditio/
nis. vt si vendo vsum pecunie. Verbi grā. volui eme/
re merces: z rogasti me cessare vt mutuarē tibi pecuni/
am. z ego rñdeo tibi: nō mutuo s vsum pecunie vendo
ita q tali die reddas mihi tantū quantū possem lucra/
ri. periculū aut in me recipio. hoc nō est vsura in Job.
et Hostien. Qui aut simplr alicui pecuniam mutuat:
etiā si periculū in se recipiat si aliqd recipiat vltra for/
tem vsura est. extra de vsuris. Nauiganti. ¶ Sexto rō/
ne societatis. Vicitū est em q vnus prester pecuniā al/
teri: z alter suppleat laborē qz pecunia deest. ita tñ q pe/
riculūz lucrū spectet vtrūqz. ff. Socio. l. i. ¶ Septimo
rōne incertitudinis z dubij. vt qui dat nouē solidos vt
alio tpe sibi totidē mensure z vini z olei reddant. licet
tunc plus valeāt qz decem solidi. tñ si dubiū est vtrum
tpe solutiōis sint plus vel minus valiture nō est vsura/
rius. Sili rōne scz causa dubij excusant qui merces su/
as vendūt amplius qz valeāt tunc vt in certo termino
pecuniā recipiāt p eisdem. si tñ illo tēpore tractus nō
erat venditurus eas. extra de vsuris ca. vlti. Sili si vē/
do fructus vinee ad tps vite alicuius: z emptor longe
plus recipiat nō est vsura ppter incertitudinē. extra de
vsuris. Si ea. ~~Hec Hostienis z Sanfredus. licz Buil~~
lermus pcrariū sentiat. Notādum tñ q ecclia tantū

Preceptum

detestatur usurarum voraginem quod eam restrinxit omni modo
quo potuit. quod patet: cum quod publicum usurarium quadru-
plici pena percellit: tum quod contra ipsarum solutionem multu-
plex remedium adhibuit. **Q**uod patet. quod si aliquis promississet
usuras soluere non debet cogi ad soluendum. quod usure sunt
indebite. extra de usuris. **D**ebitores. **S**i autem aliquis iu-
rauerit ea soluere habet duo remedia secundum iura. **Q**uorum
primum est. quod faciat cogi creditorem quod relaxet iuramentum.
vel quod desistat ab actione. ff. de iur. iurando. ca. i. **T**ales.
Secundum remedium est. quod post solutionem usure potest eas
repetere. **S**i autem iurauerit soluere et non repetere: tunc ite-
rum habet duo remedia. **P**rimum est quod per iudicem denuncie-
re et iudex ex officio suo potest illum cogere ad restituendum.
Secundum est. quod potest illum exagere ad relaxandum iurame-
ntum. extra de iur. iurando. **A**d nostram. **S**i autem iurauit sol-
uere nec repetere nec denunciare: sic est illicitum iuramen-
tum nec obligat ad seruandum. extra de cognatione spirituali
Anobis. **D**ico quod non repetet directe propter vim iurame-
nti. sed indirecte bene repetet. scilicet denunciando ecclesie crime-
ntum illius: ut sic compellat ad penitentiam quantum potest agere re-
stituatur. **S**i autem iurauit quod non denunciaret non esset in hac
parte iuramentum cum sit illicitum. reputa pro salute primi
et per consequens pro preceptum de primo diligendo. **Q**uoniam non
obstat iuramento per procedere in hunc modum denunciatio-
nis. et ita occurreret fraudibus usurariis. extra e. **T**uas
dudum. **S**ecundi sunt sacrilegi qui rem sacra furant siue
auferunt de loco sacro siue de loco non sacro. ut patet. xvij.
q. iij. **Q**uisquis. **E**t tale furtum dicitur propter sacrilegium.
Quod etiam committitur cum quis facit iniuriam clericis vel per-
sonis ecclesiasticis. eos scilicet detinendo vel res ipsorum auferen-
do. **T**ales enim sacrilegi sunt excommunicati ipso facto et priua-

Septimum

Et sacramentorum precepto. xvij. q. iij. ¶ Tertij sunt qui non
tumentum inferunt reipublice. puta monetas falsificantes
in pondere vel labore: vel communem exactionem diminute
pluendo: vel etiam argentum semiplene depurando. Et
generaliter omnes qui in suis mercationibus pondus et measuras fal
sificant: dicunt fures reipublice. ff. de fal. emptio. l. pri
ma. Et tales fures exiunt in aqua bulliente. ff. de fal
sariis monetarum. l. ij. Nec talis moneta reproba liberat
solventem. ff. de pignozibus. l. Negat. Et istud peccatum re
probat Proverb. xx. Pondus et pondus mensura et mesu
ra: utriusque est abominatio apud deum. ¶ Quarti sunt
qui vendunt venenum mortiferum vel gladios intoxicatos
seu tarillos falsos: qui etiam dicunt fures reipublice. et ta
les sunt rei omnium scelex qui per emptores perpetrant occasione
illarum rerum. Et hoc potissime tenendum est quando talia vendun
tur intentione peruersa. Et de talibus rebus qui non possunt esse uti
les ad humanum usum: ut venena mortifera et huiusmodi
Quocumque autem res que ad debitum usum humanum possunt pue
nire. puta baliste et arma in iusto bello: talia licite ven
di possunt. quando tamen vendi non deberet ei de quo probabiliter posset
cognosci quod talibus vellet abuti. ¶ Quinti sunt qui plura
beneficia curata simul tenent: et se non faciunt statuto tempore ad
ordines promoueri. tales enim fures reipublice dicuntur:
non solum quia furantur et male sibi usurpant bona illa que sunt
pro bono communi fidelium deputata. verum etiam quia deo furantur
animas fidelium quia eas decipiunt. et in absolutioibus sacra
mentalibus deludunt. Quod verum est si sint per episcopum moniti
ut talibus beneficiis cedant vel si sint per episcopum privati. Sed
quod diu ipsi episcopi tales patiuntur: tunc subditi per ip
sos animarum periculum non incurrunt. Nec proban
tur extra de electione. ca. Cum in cunctis. et ca. Dudum.

¶ Preceptum

et extra de p̄bendis. ca. De multa. ¶ Sexti sunt qui fu-
rant pecora hoīm: qđ furtū dicit pecorū abigeatus. vel
qui sciēter vendunt pecora morboſa. De quo nota. q
nō tm̄ qui furat pecora: ſed etiam qđ ſciēter vēdit peco-
ra morboſa dī fur. z ſic tenet ad intereſſe ad intra rem
et extra rem. Qđ vt plen⁹ intelligat ſciēdum qđ id dī
interēſſe intra rē vt ſi ipm̄ aīal perit. ſ extra rē vt ſi alia
pecora perimūt de p̄tagione morboſi pecoris. vt notat
Hoſt. Si autē pecus morboſum vēdat qđ ignorāter
tūc tenet emptori quāto minoris empturus erat. ff. de
actōe empri. Iulianus. Vēditor em̄ cuiuſlibet aīalis
debet p̄ſtare aīal ſanū potēs comedere z bibere. ca. de
emp. z v̄. lege Emp̄tor. ¶ Septimi ſunt artiſices qui
opa ſua fraudulēter faciūt. vel qđ in diuerſis mercimo-
nijs hoīes decipiunt malū p̄ bono vendētes. p̄tra qđ
p̄pheta inuehit dicens ita. Ne qđ dicitis bonū malū: z
malū bonū. Tales raro dormiūt niſi ad minus ſepti-
es in die primū deceperint. De qđ ſcribit Prouerb.
iij. Danē impietatis comedūt z ſomnus nō capīt ab
eis niſi ſuplātauerint. ¶ Octaui ſunt qđ mala fide fa-
ciūt hoīes incurrere dammū. ſicut qđ incitāt alios ad lu-
dū alee z h̄mōi. Ad cui⁹ euidentiam tria ſunt p̄ ordine
declarāda. Prīmū eſt. quāntū p̄ctm̄ ſit ludus alearū z
taxilloz. Scđm̄ eſt. qđ ſit iuris de eo qđ perdit in alea
puta qñ z qbus p̄ſonīs ſit reddēda pecunia qđ in ludo
p̄ditur. z qñ non. Tertiū eſt. q̄liter z qñ tales ludi p̄nt
eſſe liciti z fieri ſine p̄cto mortali. ¶ Propter p̄mū ſciē-
dum eſt. qđ quātitas peccati in talib⁹ poteſt p̄gnosci ex
nouē circumſtantijs. quaz quelibet eſt peccatū mortale.
quas enumerat Hoſtien. de ludo alee. diſt. i. Prima
eſt deſideriū lucrādi. ecce cupiditas: que eſt radix oīm

Septimum

malor. vt dicitur. **ad Thymoth. v.** Secūda est volūtas
spoliādi. primum. ecce rapina. Tertia est vsura mari
ma. que attendit nō solū in anno vel in mense. sed in eo
dem die. extra de excessib. prelatoz. Inter dilectos.
Quarta est multiplicia mēdacīa et verba vana et ocio
sa q̄ in talib. ludis frequēter ptingūt. Quinta est ere
crabilis iuratio et blasphemīa que in talib. ludis fre
quēter in deū et in scōs refundit. ecce heresis. Sexta est
corruptio multiplex. primor. qui ad ludū de mala cō
suetudine pueniūt et respiciunt. Septima est scanda
lum bonorū quod ex p̄dictis cōditionibus nephā
dis incurrit. Octaua est p̄emptus phibitōis scē ma
tris ecclie. Nā glosa dicit q̄ h̄mōi ludi sunt prohibiti
nō t̄m dissuasi. Nona cōditio est amissio t̄pis et oīm
actūū bonorū q̄ in illo t̄pe d̄s facere potuisset. **¶** Pro
pter hoc sciendū est. q̄ s̄m leges. illud qd̄ perdit in alea
nō debet solui. et si solutū fuerit repeti p̄ vsq̄ ad quin
quaginta annos. ff. de aleatorib. l. vltima in fine. Hoc
etiā dicit greca lex q̄ est in fine tertij. **¶** Lex greca. ca.
de vsuris. Alecludus. Sed hoc intelligit Raymun
dus et Guillelmus de eo q̄ nō ludit volūtariē. s̄ attra
ctus. Si vero ludit volūtariē tūc qd̄ p̄didit nō potest
repetere. s̄ s̄m p̄dictos debet paupib. erogari. **¶** Qd̄
aut Bernardus dicit in glosa. q̄ hoc debet restitui. po
test intelligi de eo q̄ nō ludit volūtariē sed attractus.
Nō aut quare nullus retinere possit qd̄ in ludo acqui
rit. est hec. q̄ ludi aleę et taxillozū sunt phibiti p̄ leges.
et etiā p̄ iura scripta. Et ideo in talib. reb. acq̄sitis de
fict bonus titulus. bona fides. et iusta causa. ex quib.
innascit̄ homini licita rei possessio. **¶** Propter tertiu
sciendū est. q̄ ludus aleę d̄ oīs ludus q̄ innitit fortui

Preceptum

ne. Et ad hoc qd aliqs ludus sit licitus pmo requiritur congruitas persone. Alea enim in alea non licet ludere. qz publicus aleator repellitur a dignitate non obstante consuetudine. extra de excessibus prelatorum. Inter dilectos. Et talis de iure deponi potest si se non correperit. xiiij. q. iiii. Si quis. Secundo requiritur congruitas materie. vñ pro esculetis et poculato ludis potest. Tercio requiritur congruitas mensure. vñ ultra vñ solidum ludi non potest. Et si quis illud verberauerit in cuius hospitio lusum est in alea vel in dolo aliquid subtractum fuerit iudicium ei non datur. ff. de aleatoribus. l. i. Sed hoc intelligitur vt dicit Azo. de illo qd consuevit lutores aleae recipere cum emolumento. secus si apud aliquem incidenter ludatur. Quarto requiritur congruitas temporis. vt quod non ludatur tempore luctus vel penitentie vel orationis. Quinto requiritur quod non faciat contra legem ludi. vt quod non male computet nec etiam ludentem prouocet. put notantur hec. ca. de lusu aleae. lege. Ludus aleae. Poni sunt qui se furibus associant et furti eorum participes sunt. et talis participatio committitur noue modis. put sunt noue peccata aliena in quibus homo reus efficiatur criminis alieni et se furi associatur. secundum illud. Si videbas furem currebas cum eo. ps. xliij. Peccatum enim alienum primo committitur consentiendo. et hoc fit secundum quadruplicem sensum. qui ponitur extra de officio delegati. ca. i. vbi dicitur. Facientes et consentientes pari pena plectendi sunt. Primus est sensus negligentie vel dissimulatiois. vt si aliquis ex officio debet vel potest spolia percipere et non cauet: talis dicitur spoliator. non tamen tenetur ad restitutionem. sed debet illum cogere vt restituat. Si tamen aliquid emolumentum precepit de tali dissimulatioe: tunc tenetur ad restitutionem. Secundus sensus est consilij et persuasiois. Sed tunc distinguitur. quod vel predo vel fur facturus erat.

Septimum.

etiam sine cōsilio. et sic minus peccat q̄ faciēs. et sic nō tenet ad restitutiōem. Aut non erat facturū. et sic par est delictum agentis et consentientis. ff. de furtis. lege. Qui seruo suo. Et talis tenet ad restitutiōem. Tertius cōsensu est cooperatōis. et sic equaliter peccat faciēns et p̄sentiens. et equaliter punitur. ff. de furtis. lege. Vulgariter. Ibi dicitur. si duo vel plures vnū agnum furati sunt quē singuli tollere nō potuerunt omnes furti tenentur in solidum. Sed si vnus potuisset furtum fecisse sine alio. tunc q̄libet tenet pro parte sibi cōtingente. Quartus cōsensu est auctoritatis et defensionis. vt qui mandat fieri furtum. vel qui factum defendit. et talis plus peccat q̄ faciēns. et tenetur ad restitutiōnem. Quintus cōsensu cōmittitur partem capiēdo: et qui inde comedunt et bibunt. vel qui p̄ suis debitis furtum vel rapinam scienter recipiunt. tales tenentur ad restitutionem partis quam habuerunt. Sed diceres. quid faciet ergo vxor raptoris vel furis: potest ne comedere de furto vel rapina: Ad quod dicendum est q̄ si maritus habuerit aliquid de iusto: de illis debet mulier separatim expendere et victum sumere. Si vero nihil habeat extra rapinam: vel si sit aliqd de iusto et hoc ita p̄mixtum est q̄ discerni non potest: tunc mulier s̄m doctores non debet de rapina vel furto comedere. sed debet aliunde sibi victum querere: vel a con sanguineis vel amicis: vel labore manuum: vel etiam querendo elemosynas ostiatim. vt dicit Hostiensis. Si autē maritus sit ita malus q̄ omnino cogat eam viuere de rebus raptis nec possit sibi aliunde victū querere: tunc ne fame moriatur restat ei triplex remediū. Vnū q̄ viuat de dote vel sp̄sualitio. nā vt dicit glo. in

Preceptum

hoc casu p̄t recuperare dotē etiā p̄stante matrimonio
Scdm̄ remedium est vt denūciat ep̄o: qui p̄t p̄pellere
maritū vt pascat vxorē de iusto. ij. q. i. Si peccauerit.
¶ Vel p̄mittat eā alicui p̄sone honeste q̄ de honesto lu-
cro sibi p̄uideat. extra de p̄gnoribus. Et litteris. et de
dote post diuortii restituēda. Per nr̄as. Tertiu reme-
diū est. q̄ si sit in tam arto posita q̄ de nullo alio possit
sibi victū inuenire: tūc possit viuere de rapina. q̄ ncc̄i-
tas legē nō habet. Et quicqd̄ sic expēderit dolenter sit
mat et uiuat quātū parcius p̄t ad subleuandū ncc̄itātē
solā. et p̄ponat firmiter restituere q̄ citius poterit q̄qd̄
inde p̄sumpserit. Semp̄ tñ vxor tenet viro debitū red-
dere in casibz supradictis et ecōuerso. ¶ Est tñ sciēdum.
q̄ quis vxor de boue vel oue vel alia re rapta in specie
comedere nō possit extra casum vltime ncc̄itatis. si tñ
res sit empta de re rapta poterit comedere etiā sine ca-
su vltime ncc̄itatis. Cuius rō est. cū em̄ res rapta ven-
dit / tūc in p̄cio dato vicū furti vel rapine purgatur p̄
hoc q̄ emens volūtariē dando trāstulit dominū talis
rei. ¶ Tñ illud p̄ciū vel lucrū licite p̄t q̄libet ab eo reci-
pere nec tenet restituere. Quidam tñ magni doctores
dicūt. q̄ vxor licite p̄t vti de rebz p̄mixtis: dū tñ in mē-
te habeat q̄ libenter viuere veller de licite acquisitis.
¶ Sexto p̄mittit p̄ctm̄ alienū tacēdo. vt si q̄s solo ver-
bo possit p̄hibere furtū vel possit defendere ne aliq̄ ra-
perent: vel ne clericū p̄cuterent. et tales nō tenentur solū
ad restitutōem. sed etiā sunt excōicati. Sed hoc Ber-
nardus intelligit de illo q̄ ex officio talia tenet defen-
dere: alis nō. vel etiā de illo q̄ tacet in synodo siue in ci-
uili iudicio vbi talia forē facta debent merito publica-
ri. ¶ Septimo cōmittit adulādo vel detrahendo. vt si

Septimum

q̄s dicat alicui p̄sone potēti q̄ rapere sit strēuitas. vel
dicat illū esse dignū spoliatiōe. talis em̄ adulator vel
detractor tenet ad restitutiōem si ille als non fuisset fa-
cturus spoliū. vt pz. ij. q. ij. **Nemo.** Sed sciendū est q̄
triplex est adulator. Prima est attribuens bonū alicui
quod habz. Secda est attribuēs bonum qd nō habet.
et vtrūq̄ est pctm̄ veniale. licet scdm̄ sit grauius pmo.
Tertia est approbando malū qd facit. et hoc est mortā-
le. vt pz. xvi. dist. Sunt nōnulli zc. ¶ Octauo pctm̄
alienū p̄mittit hospitio colligēdo et occultando. **Qui**
em̄ furem nō indicant dño ipm̄ querētī participes fur-
ti fiūt. extra de furtis. **Qui furem.** Sz hoc intelligen-
dū est de illo q̄ ideo nō vult furem p̄dere ne particeps
furti fiat. ¶ Nono p̄mittitur pctm̄ alienū emendo. vt
qui emit furtū vel rapinā. Sed ibi distinguere opor-
tet. Nam ille qui furtū vel rapinā emit: aut intēdit ge-
rere negociū alteri? cui res est ablata. et sic p̄t repetere
p̄ciū qd dedit et expēsas quas circa illā rem fecit. **C.**
de re. v̄di. Aut intēdit gerere negociū propriū. puta
qz emit vt retineat. Aut ergo emit mala fide: aut fide
bona. Si fide mala: puta si sciūt vel p̄babiliter credi-
dūt esse furtū. et sic emptor grauat sex modis. Primo
qz tenet rem sp̄ reddere: etiā si aīal moriat vel violēter
rapiat. Instit. de vsucaptionibz. §. In rebus. **Sem̄**
em̄ emens furtum tenetur de casu fortuito nisi in vno
casu. scz si rem obtulit dño tpe et loco p̄gruo et ille noluit
recipere: tunc ille purgasset morā. ff. de cōditiōe
fur. In re. Secdo tenet restituere oēs fructus p̄ceptos
et qui medio tpe percipi potuerūt. Tercio qz res esti-
māda est fm̄ optimū eius statū. puta si res tpe vendi-
tionis fuisset melior q̄ postea. ff. de furtis.

Preceptum

ua. Quarto qz nō p̄t repetere precū qđ dedit. **Q**uinto. qz non p̄t agere p̄tra venditorē de p̄cio soluto. **O**bstat em̄ sibi turpitudine sua/ nisi de hoc exp̄sse caverit. x. q. ii. Sexto qz p̄dit exp̄nsas suas volūtarias. **C**de in fantibz z gagi. **S**i aut̄ emit bona fide. puta si p̄babiliter credidit rem esse iustā/ tūc illa bona fides q̄ttuor sibi p̄fert. **P**rimo qz nō tenet rem restituere durāte bona p̄scientia. **S**ed si postea sciuerit rem esse furtiua/ tenet eam restituere z etiā fruct⁹ extrātes. sed nō fructus p̄sumptos tenet restituere. **S**ecdo qz pōt eam alienare et vendere durāte bona fide. puta si p̄babiliter credit zc. **S**ed si aliqđ lucrū ex venditione p̄secutus fuerit illud tenet restituere postea dño veniēti. ff. de p̄ditione indebiti. lege. **N**am hec. **T**ertio qz rem nō tenet restituere in casu fortuito durāte bona fide. **S**i em̄ res interim pereat absqz culpa sua: in nullo tenet dño suo respondere. **Q**uarto qz post restitutionem rei pōt agere p̄tra venditorē de p̄cio qđ dedit dūmodo rem restituerit p̄ iudiciū. **U**n̄ cautū est in talibz q̄ emptor dicat dño rei q̄ ipm̄ trahat ad iudiciū. z postqz emptor citatus fuerit denunciēt venditori q̄ veniat z defendat rē venditā. z si tunc res ab eo euincitur vēditor tenet de emptōe: nisi emptor fuisset absens p̄ p̄tumaciā tpe date sentētie: v̄l nisi p̄ inuidiā iudicis sentētia lata fuisset. extra de emptōe z ven. ca. **T**rimur. **S**i aut̄ extra iudiciū restituat tunc venditor nihilominus tenet restituere p̄cium in foro penitēciali. licz p̄ iudiciū fori ad hoc cogi nō possit. **S**ed hoc est verū qñ raptor rem abstinuit iniuste. puta in bello qđ sciebat esse iniustū. qz si sciuit bellū iustum fuisse nō tenet restituere rem raptam. **S**i autē p̄babiliter credit bellū iustū fuisse. puta quia

Octauum.

vicini vel sapientes hoc dicunt. tunc sicut bona fides offert
sibi quatuor bona supradicta. Si si postea sciverit bellum
fuisse iniustum: tunc debet restituere rem et fructus extantes. non
tamen presumptos. Est autem una regula notanda in omnibus su-
perdictis nouis peccatis alienis. Nam quicumque fuerit causa spoli-
um vel alterius damni talis tenet insolubilem. aliter non tenet nisi
de parte precepta. Si autem illa res vendita fuerit: non tamen tenet
soluere pretium pro ipsa re datum: sed debet soluere iustum pretium rei.
uno tamen totum soluere omnes socii liberant: etiam si quilibet esset
insolubilem obligatus. et ille cui facta est solutio debet cedere
actioni ei qui soluit. ff. de furtis. Si plures. Et sic patet
qualiter sit procedendum de transgressione huius precepti.

Octauum preceptum est.

In falsum testimonium dices. Ubi secundum Augustinum.
prohibet omne nocumentum quo quis per falsitatem
oris ledit proximum. In secundo autem precepto prohibet
mendaciam falsitas respectu dei putat cadit sub peccato. Ad
cuius evidentiam maiorem est sciendum. quod secundum Augustinum
non solum prohibetur hic mendacium. sed etiam omne no-
cumentum oris. Mendacium enim non solum committitur in ver-
bis falsis secundum Augustinum. verum etiam in operibus simu-
latis. quod secundum ipsum mendacium est christianum se dicere et
opera christi non facere. xxij. q. v. Cauete. et primo Ioh. i.
Ideo primo est ostendendum quo fiat istius mandati trans-
gressio in verbis mendosis. Secundo quomodo in factis
mendosis primo nocius. Tertio quomodo in factis
simularis. Et secundum ista tria istud preceptum habet tri-
plicem expositionem: ut videbitur in processu.

Propter primum sciendum est. quod in verbis mendosis

Preceptum

istud pceptum trāsgrediunt nouē genera hoīm. quorū
tria offendūt in mendacio pncioso. tria in officioso. et
tria in iocoso. ¶ **Q**uod patz. **N**ā circa mendaciū pnci-
ciosum pmo offendūt illi q̄ mentiunt p̄tra fidei verita-
tem. vt q̄ diceret ch̄m nō esse natū de virgine z h̄mōi.
Scdo circa hoc offendūt illi q̄ p mendaciū ledunt p̄ri-
mi famā z honorē. sicut est mendaciū false detractōis
vel falsi testimonij in causa criminali. **A**d cuius euide-
tiam maiore est sciendū. q̄ omne mēdacium qd̄ in iudicio
dicat̄ de h̄is que ad iudiciū p̄tinent p̄ter iocosum. est p-
nciosum z mortale. qz̄ subuertit veritatē iudicij. qd̄ ce-
dit in pncipem totius cōitatis. **E**x quo pz̄. q̄ siue iudex
siue testis siue reus siue actor vel etiam pcurator. si in
iudicio falsum dicat̄. iudex falsam sententiā pferēdo. p-
curator falsam cām defendēdo. istud pceptū trāsgredit̄
unt z mortali peccāt. z tā iudex q̄ testis q̄ etia aduo-
catus tenent̄ ad interesse illius q̄ iniuriā passus ē. imo
fin iura testis falsus infamis efficit̄. vt pz̄. iij. q. v. **A**d
statutum. **E**t hoc est verū si sn̄ia lata sit p̄tra cū. als nō.
vt dicit̄ Job. ibidē. Sciendū etiā q̄ testis mortaliter
peccat nō solū mentiēdo z veritatē negādo. sed etiā ve-
ritatē occultando. extra de crimine falsi. ca. i. **Q**d̄ intel-
ligit̄ de teste in iudicio requisito. vt dicit̄ Job. xi. q. iij.
Quilsq̄s. **T**ertio circa idē offendūt illi qui p mēdaci-
um ledunt primū in rebz exterioribz. sicut illi q̄ aliquē
falso deferūt iudici vel tyranno. vel q̄ falsum testimo-
niū p̄tra aliquē in causa pecuniaria deponūt. ex quibz
primus damnificat̄. ¶ **S**cdo circa mēdacium officio-
sum pmo offendunt illi qui ex quadā pietate mentiunt̄
tur p p̄seruāda p̄mi vita. vt si q̄s videat hoīem que-
ri ad mortem. dicat se nō vidisse eum. **S**ecundo circa

Octauum.

hoc offendunt q̄ mentiunt̄ pro p̄seruāda hoīs p̄tinen-
tia. vt si virgo volēt eam deflorare mentiat̄ se esse cōiu-
gatā. Tercio circa hoc offendūt illi qui mentiunt̄ pro
cōseruanda hoīs exteriori sub̄stātia. vt si q̄s vidēs p̄re-
donē velle aliquē spoliare dicat. parcas sibi q̄z nō por-
tat pecuniā. ¶ Tercio circa mēdacium iocolum p̄mo
offendūt illi q̄ mentiunt̄ p̄ relevādo merore z tedio. si
aut aliqui q̄ aliqua ludicra fingunt vt hoīem melanco-
licū exhilarent. Sc̄do circa idē offendūt illi q̄ mētiunt̄
pro aliq̄ solatio. sicut illi q̄ cupiditate alijs cōplacendi
fingunt aliq̄ iocosa mendacia vt eos ad risum puocēt
Tercio circa idē offendūt illi q̄ mentiunt̄ ex adulatōe
sicut illi qui falso p̄mendant hominē vt ex hoc magis
placeāt. ¶ Unde ad maiorē euidentiā predictōz tria
sunt p̄ ordinē inquirēda. Primū est. que z quot sunt
genera mēdaciōz: z quot illorum sunt mortalia vel ve-
nialia: Sc̄dm est. vtrū pro liberatōe a quocūq; pericu-
lo sit dicendū mendaciū officiosum quod est veniale:
Tercii est. quomodo antiqui patres Abrahā Isaac
et Jacob q̄ vident̄ esse mentitiā mēdacio excusentur:
¶ Ad primū dicendū q̄ Augustin⁹ in libro de mēda-
cio distinguit octo genera mendaciōz: que tamē om̄ia
p̄prehēdunt̄ sub vna distinctiōe in generali: que ponit̄
xxij. q. v. que talis est. Nā mendaciōz aliud est p̄nicio-
sum siue malignitatis. aliud iocolum siue lenitatis. alē
ud officiosum q̄d est pietatis. Sub mēdacio aut̄ p̄ni-
cioso p̄prehēdunt̄ tria prima genera mēdaciōz. z illa
sp̄ sunt peccata mortalia. Quod patz. q̄z primū cōtra-
riat̄ directē dilectioni dei. Sc̄dm aut̄ z terciū p̄trariā-
tur dilectōi p̄mi. vt patz ex supradictis. Sub sc̄do sc̄z
iocoso cōtinent̄ alia duo. puta quartū z quintū: que ex

¶ Preceptum

genere suo sunt venialia. licet ex circumstantia aggravantur
quicquid potest fieri mortalia. ut si quis libidine sola metiendi
fallaciously libidine sine causa vel utilitate sibi finem co-
stituat et homini. Sub tertio autem scilicet officioso: continentur
sexty septimū et octavū. quod licet finem se sint venialia pfe-
ctis. tamen qui renūciaverunt populo seculi secundum glossam. xxij. q.
ij. Ne quis arbitreficet efficiunt mortalia. Cui videtur 2 cor.
dare magister sniarum in. ij. dist. xxxvi. dicens quod illud
mendacium quod fit per modo alterius pfectis debet esse da-
nabile. et idem dicit de mendacio iocoso. Sed istud non est
verum finem se per se loquendo secundum sententiam theologorum. quia nec
perfectio status nec intentio actus mutant speciem peccati.
¶ In illud quod est veniale in laico non potest esse mortale in
clerico vel in religioso per se loquendo nisi forte propter scan-
dalu quod in mendacio interdum annectitur. Iteratio etiam
am actus non facit peccatum mortale proprie. licet ad hoc di-
sponat. Et sic potest intelligi dictum magistri quod mendacium
iocosum vel officiosum est damnable pfectis. non quidem
per causam quia causet peccatum mortale. sed solum dispositivum.
quia iteratio ad mortale disponit. ¶ Ad secundum dicendum
quod propter liberationem hominis a quocumque periculo non est di-
cendum mendacium officiosum. ¶ In Aug⁹. Ne quis arbi-
traretur pfectum et spiritualem hominem per ista temporalia vita morte cu-
tus sua vel alterius non occidit animam: debere metiri. se quod
aliud 2c. xxij. q. ij. Et apostolus. Non sunt facienda mala ut
eveniant quicquid bona. Nec etiam veniale peccare. ut. xxij.
q. ij. faciat. Aug⁹. libro de mendacio. Et. xxij. q. v. Cui
homo. in fine. Aug⁹. ad Thymotheum. Constat autem quod
omne mendacium cum sit malum finem se non potest per peccatum excusa-
ri. et ideo metes pfectorum tanto amore debet in veritate
fundari quod nunquam vel leviter metiantur per quocumque peri-

Octauum

culo euitado. Nam fm Augustinū: in hoc casu nō est
mētendū. sed veritas prudēter celari p̄t sub tanta ver
boꝝ dissimulatōe vt dicit Aug⁹. li. de vera religiōe. et
in questionibz sup̄a **Genesim**. vbi dicit. cū Abraham
asseruit vxorē suā esse sororē eius: veritatē prudēter ce
lare voluit nō mentiri. Soror em̄ eius dici poterat: q̄a
filia fratris erat. vt ip̄emet abrahā dicit **Gen. xi.** Tha
re genuit Abrahā ⁊ Nachor ⁊ Aram. Et post duxerunt
abrahā ⁊ nachor vxores. nomen vxoris abrahā
Saray. ⁊ nomen vxoris Nachor Melcha filia Arā
patris Melche et Jesehe. id est Saray cognominata
Jesehe. Ad tertiu rñder Aug⁹. in li. p̄tra mendaciū
Nam vt ip̄e dicit intelligēdum est sanctos patres illa
verba dixisse non intentiōe fallendi. sed figuraliter ⁊ p
phetice. Nam abrahā excusat quādo dicit se reuersuz
cū puero: vel q̄ p̄phetice hoc dixit: vel q̄ firmiter cre
didit q̄ deus eū in momēto resuscitaret: sciens p̄missio
nē diuinā cassari non posse qua sibi dictū est. In ysaac
vocabit tibi semen. vt patz. xxi. q. ii. ca. Abraham. Ia
cob etiā dicendo se p̄mogenitū non est mentitus. q̄ nō
dicit se p̄mogenitum rōne natiuitatis: sed iure emptio
nis ⁊ legitime gmutationis. Similiter dicit christus
Iohannē esse Helyam nō in p̄sone veritate. sed in vir
tutis imitatione. vt pater. xxi. q. ii.

Circa scōam expositiōem nota. q̄
in verbis primo nociuis offendunt duodecim genera
hoim. quoz p̄ma sex ledūt fraternam fidelitatē. quod
p̄z. Nam p̄mi sunt qui offendūt primū suū deridē
do ⁊ sublannādo. q̄ timere debent illud. Sublannās
sublannabit ⁊ deridens deridebitur. **S**ecundi sunt

¶ Preceptum

qui bona dicta et facta primi conantur diminueret et illa
per iudiciū temerariū puertere. quod est enorme peccatū. quia
per hoc homo sibi usurpat diuinū honorē. diuinā sapientiā
et iusticiā. quia ratio predictorū soli deo uenit quod est arbitrer
et cognitor secretorū. **¶ Tertij** sunt qui falsa perditione sub
specie amoris primū quicquid latēter tradūt. et isti sunt si-
miles iude qui per osculū sub specie amoris christum perdidit.
¶ Quarti sunt qui per inuidiā et odiosam detractōem fa-
ma primi denigrāt. Et licet detractio sit peccatū oris: pro-
pter excessum tamen criminis peccatis oris non cōnumerat. que
sunt numero duodecim. scilicet sub homicidio reponit ut vi-
sum est. Quis ratio est. quia sicut vipera vno flatu tres ho-
mines occidit. ita tria homicidia spūalia in vna detra-
ctōe committunt. quia detractor seipsum et audientē et eū cui
detrahit ut frequētius in mēte audientū spūaliter oc-
cidit. **¶ Quinti** sunt qui primū iuricis et improperijs per-
turbāt. et isti spūaliter in faciē christi spūit: et sputis pro-
prium suorum amabilem eius faciē inficiūt. **¶ Sexti** sunt qui per li-
uorē vel arrogantiam primū indebite reprehendūt. et oēs
isti ledūt fraternā fidelitatē. **¶ Alij** sunt qui primū verbis
duplicibz et simulatis decipiūt prendendo amorē in fa-
cie. scilicet gerūt liuorē in corde. De quibus dicit propheta. La-
bia dolosa in corde et corde locuti sūt. **¶ Dolosus** enim cor-
mellitū gerit in ore. felleū autē cor gerit in mēte. **¶ Scdi**
sunt qui primū verbis rixosis ad iracūdiam puocant. qui
quidem verba tria mala causant. **¶ Primū** est quod per proba ri-
xosa pax cordis tollit et fraterna dilectio minorat. **Se-**
cundū est. quod tales rixosi in mēte cōsueuerūt esse obsti-
nati. quia nec ab alijs doctoribus volunt dirigi nec per su-
is defectibus reprehēdi. **¶ Tertium** est. quod isti per mentis
obstinatōem magis in suis defectibus insistūt et plus

Octauum

ceteris in peccatorum nexibus ligatur. Ideo de mēte ob
stinata dicit. ps. Fiat ei sicut vestimentū quo operit. z
sicut zona qua se pcingit. In quo euidenter ostendit q
tales obstinati z peccati consuetudine z peccatorum nexi
bus plus ceteris stringunt. Tertij sunt q verbis
procacibus z lasciuus inuerecunde prolatis primū scan
dalizant z mētis integritatē corrumpunt. Quod quan
tū sit peccm hoc ostēdit dñs 2 Barth. xviij. dicens oculū
dextrū manū z pedem eruēdos et abscindēdos ppter
scandalū euitandū. Nam p oculū intelligit ille qui nos
in actibus spūalibus dirigit. p manum intelligit ille q
nobis vite necessaria ministrat. p pedē vero ille q act
nostros exteriores disponit. Et quilibet istoz quantū
cunqz sit nccarius: tñ ipius amor ppter scandalū est ab
scindēdus. Quarti sunt discordiā inter homines se
minātes. qd peccm dñs inter omnia alia magis detesta
tur. sicut p oppositū de pcordiā z charitate z cordium
vnitate maxime delectat. Nū istī reuera christū plus
perturbant q ille q latus eius lancea aperuit. vel qui eū
cruci clauis affixit. Cuius rō est. qz tales eius sangui
nē euacuant p quem omnia pacificauit: siue que in celis
sunt siue que in terris. Quinti sunt qui malis filiis
homine ad peccandū inducūt. Sexti sunt q salubre
psilium z cetera pietatis opera primo subtrahūt. sicut
nō corrigere delinquētes. nō sedare lites. non instruere
ignozantes. z huiusmodi.

**Circa tertiā expositionē est aduer
tendū. q in factis simulatis offendūt duodecim gene
ra hoim. quoz quattuor offendūt sub specie simulate
sanctitatis. qtuor sub specie simulate veritatis. qtuor**

Preceptum.

or sub specie simulare iusticie z eq̄tatis ¶ **C**irca p̄mū
modū offendūt indigne ꝓmunicātes. Nam tales deo
maiore iniuriā faciunt q̄ iudas qui ip̄m tradidit. ¶ **Q**uod
p̄ter q̄ castrū deī sc̄z mētis puritatē qua deus maxime
delectat hostibz tradunt z ip̄m deū de cordis hospitio
turpiter eiciūt. p̄pter q̄d tales ꝓ sumptionē sacramēti
nec in gratia nec in virtutibz secundant. sed in pctis po
tius obdurant. ¶ **Q**uod aperte figuratū est in manna cele
sti: q̄d liquefiebat ad solē z arefiebat ad ignē. In quo
designat q̄ mens que cū deuotōe z puritate ad sacra
mentum accedit in donis z gratijs secundat. que vero
cū cupiditate z ardore ꝓcupiscētie ad sacramentū acce
dit in pctis ꝓ subtractionē gratie obdurat. ¶ **S**ecūdo
circa hoc offendūt in deuote orātes. q̄d **E**lias rephē
dit cum dicit. Populus hie labijs me honorat: cor autē
eorz longe est a me. ¶ **N**ō hoies tales seip̄os effectū orō
nis priuat z deo nausēā generāt. q̄ orōnem tepidū cor
dis abominat deus. ¶ **A**poc. iij. Utinā frigidus esses
aut calidus. ¶ **R**eg⁹. frigidus ꝓ ꝓcupiscentie carnis re
pressionē: aut calidus ꝓ charitatis inflātionē. sed q̄
tepidus es incipiam te euomere ex ore meo. ¶ **T**ertio
circa hoc offendūt nimis sibiꝓs in bonis actibz suis
ꝓplacētes. z tales ꝓpinant deo nō vinū ꝓditū cū sp̄o
sa in cāticis. sed vinū myrrhatū z fellenū cum iudeis.
¶ **Q**uarto circa hoc offendūt illi q̄ laudē humanā vel
utilitatē ꝓp̄iam in bonis actibz expetūt. qui oēs actus
ꝓtutū miserabilz corrūpūt. q̄ nullus act⁹ est adeo vi
tuosus q̄n in viciū degeneret si in ip̄o vel ꝓplacētia ꝓ
pria vel laus hūana seu terrena cupiditas vel ꝓmodi
tas attēdat. ¶ **E**t isti talē ꝓtumeliā deo faciūt. q̄ arborē
bone volūtatis ꝓ diuinā grām in hoīe plātā euellūt

Octauum

violēter et in hortum diaboli reponūt. ¶ Circa scđm
modū: sub specie scđ simulate veritatis pmo offendūt
illī q̄ ex humano timore retrahunt a libera veritatis cō
fessione. fm quē modū etiā discipuli anteq̄ eēnt in grā
spūsancti pfirmati a ch̄o fugerūt vbi beata p̄go sola
immobilis pstitit. Unde dicit Anselm⁹. Sola fides
ecclēie p illud tridū incōcussa remāsīt cū alij discipuli
lapsi essent. et p hoc hanc p̄rogatiuā p̄meruit. q̄ sicut
eius filius tot⁹ nature humane est reparator. ita ipsa
a tota natura feminea triplicem defectū exclusit et eam
in triplici p̄fectione singulariter sup omnes viros inef
fabiliter sublimauit. Quod patz. nā natura feminea est
fragilis ad resistēdū. mollis aut ad pseuerandū. et par
ui iudicij ad cōsulēdum. Ideo vulgo dī q̄ femina cito
p̄sulit sed raro melius eligit. Hūc aut triplicē defectū
a natura feminea abstulit: cū eam christus sup virilem
p̄fectiōem discipulorū ch̄ulsi singulariter sublimauit.
Quod patz. nā in tolerātia p̄fectionis et in p̄stantia fi
dei et dilectōis: aut etiā in p̄spicacia iudicij et electionis
ipsos discipulos a ch̄o electos incōparabiliter excessit.
Ad patz ex hoc q̄ discipulis p̄e timore mortis fugien
tibus et in fide vacillantibus ipsa incōcussa pstitit et in omī
casu sp̄ melius elegit. Ad euidēter patz ex hoc q̄ salutē
humani generis in passione sui filij pelegit: volēs ipm
magis acerbissima pena pati q̄ genus humanū nō re
dimi. ¶ Scđo circa hoc offendūt illi qui sub specie ze
li virtuosos alios alacriter reprehendunt: cū tamen multo
tius ex odio et liuore hoc faciant. q̄uis ex charitate la
tenter p̄cedere videātur. ¶ Tertij ex hoc offendūt qui
ex amore p̄uato excessus aliq̄ excusant vel attenuant.
alioz vero excessus q̄nq̄ magis aggrauāt q̄ oportet.

¶ Preceptum

¶ Quarto circa hoc offendūt qui simulate et fecte pri-
morū prosperitatibz gaudent. vel fecte ipsorū aduersita-
tibz condolēt. quā quidē fictionē dñs terribiliter dete-
testat. **¶** Circa tertium modū sub specie simulate iusti-
cie pmo offendūt illi q̄ iusticiā vendūt. sicut multi iudi-
ces et mali aduocati q̄ nolunt facere vel etiā defendere
iusticiā nisi p̄ emolūcto terreno. **¶** Secdo offendūt illi
qui iusticiā deprauāt. sicut malus iudex q̄ ex odio pua-
ro nō ex amore iusticie reū condēnat. q̄ vtrq̄ ex hoc rea-
tū homicidij incurrit. vel malus aduocatus q̄ scienter
malā causam suscipit defendendā. qui tenet ad interesse
illius cōtra quē aduocat. **¶** Tertio circa hoc offendūt
q̄ malis consilijs vel iniqs statutis ledūt primos. Et ta-
les mortaliter peccāt. et tenent ad restitutionē illis qui
p̄ statuta talia dānificant. nec talia statuta merent nō /
mē legis. sed magis iniuriōse machinatōis nomē hñt
¶ Rex em̄ fm̄ iudicorū debet esse talis q̄ cōi bono pficiat
et vnicuiq̄ iura sua conseruet. als nō dī lex sed potius
corruptela. In hoc etiā pctm̄ incedunt qui religiosīs et
chr̄i paupibz detrahūt. vel q̄ alios ab eorū bñficientia
auertunt dicētes ipsos aliorū elemosynis nō indigere
cū magnas structuras faciāt. q̄ nō aduertunt cū quan-
ta paritate victus et vestitus hoc faciāt. et q̄ sincero af-
fectu dei honorē et quietū statū deo famulantū in talibz
intendūt. **¶** Quarto circa hoc offendūt illi q̄ cōtra
libertatē ecclīasticā aliqua edicta sciēter faciunt. Et
hoc fit tribz modis put̄ libertas ecclīastica consistit in
tribz. Primū est. q̄ clericus verberari nō debz. Unde
q̄ fecerit vel fieri mandauerit. vel etiā facientē p̄ posse
nō impediuerit. excoīcatus est ipso iure. Scdm̄ q̄ cle-
rici ad iudiciū ciuile trahi nō pñt. Tertiu q̄ clericus ad

Nonum.

exactiones publicas non sunt obligati. Unde si quis statuerit q̄ clericus possint conueniri in ciuili iudicio vel etiam prohibere directe vel indirecte q̄ clericus cau / sam suam in foro ecclesiastico prosequi nō posset. vel q̄ debeant dare exactiones vel tenere vigiles p̄ custodia ciuitatis. tales ip̄o facto sententiā canonis incurrūt. ex tra de sententiā excommunicatōis. **Brauem.**

Nonum preceptum est

n **On cōcupisces rem prīmī tui** **Ubi licet** explē ate phibeat cōcupiscētia oculoꝝ in re aliena. im plicite tñ phibet vniuersaliter oīs cōcupiscētia siue cupiditas male volūtatis respectu rei aliene. **Nā** supius in septimo p̄cepto phibuit cupiditatē operis. hic aut phibet cupiditatē cordis. **Et** est notādum. q̄ hic nō phibetur cōcupiscētia q̄ innascit ex corruptōe fo mitis. vel delectatōe sensualitatis. q̄ impossibile est q̄ iste cōcupiscētie nō sint in nobis ppter naturā corruptā. s̄ hic phibet cōcupiscētia z appetitus q̄ innascit ex p̄sen su rōnis. **Et** hoc p̄ceptum s̄it h̄z triplicē expositionem. **Prima** est. **Non cōcupisces rem prīmī tui** eā sc̄z p auariciā appetēdo seu etiā p iniusticiā obtineudo. **Ad** cuius euidentia est sciendum. q̄ res aliena p̄ cōcupiscē rem alienā. sed sciētes q̄ non pnt eam cupitā obtinere. ideo nō prosequunt cōcupiscētiā. **Si** aut scirēt se pos se psequi cōcupitā. conarent ad psequendū cōcupiscētiā in effectum. **Et** isti realiter in cōcupiscēdo peccant mortaliter. z hoc in p̄mo gradu cōcupiscētie mortalis. **Secūdo** sunt q̄dam qui cōcupiscūt rem alienā. z cum

Preceptum

conatu exteriori laborat p̄trahere illicite obtinenda. q̄
q̄uis ea nō obtineat tñ mortali peccat / z grauius q̄
p̄mi. Et est sc̄ds gradus ꝑcupiscētie q̄ apparet in fure
et latrone p̄ furto z rapina laborantibz. qz licet in effectu
nec furent nec raptant; peccāt tñ mortali z grauius q̄
p̄mi. ¶ Tercio sunt q̄dam qui non solū conant ꝑcupi
sc̄dere aliena. sed etiā ꝑcupita p̄uauis conatibz assequun
tur. z isti oibz alijs grauius peccāt. Et est tertius
gradus ꝑcupiscētie mortalis. vt p̄z in furibz z latronibz
rem ꝑcupitā illicite obtinentibz. Et istis nuncq̄ dī
mittit p̄ctm nisi restituat ablatuz; vt dicit Aug⁹. cū tñ
habeāt facultatē restituēdi. De p̄mo gradu ꝑcupiscen
tie appropriare scribit Proverb. xi. Manus in manu
nō erit innocens. qz licet manus in manu teneat. vt sc̄z
q̄s actualiter nō furetur nec raptat. si tñ a furto vel ra
pina abstineat nō p̄pter deū nec p̄pter iusticiā. sed p̄pter
penā: qz timet suspendiū. talis nō erit innocēs. imo
mortaliter peccat p̄ auariciā rem alienā appetendo cō
tra diuinā iusticiā. Qd̄ quantū sit malū ostēdit Aug⁹.
in libro de libero arbitrio sic dicens. Cū auaricia alicui
dominat subiectus malis oibz demonstrat. qz de auar
icia mala oīa oriūtur z oīm p̄ctorum species ex ea p̄
ducunt. Et ideo bñ scribitur Eccl̄. i. Avaro nihil est
scelestius. Quis eām assignat Innocē. in li. de uilitate
p̄ditionis humane dicens. Avarus offendit deū. of
fendit primum. offendit seipm. Nam deo detinet de
bita. primo detinet necessaria. sibi p̄p̄i subtrahit opor
tuna. Nā gulā euacuat vt archā impleat. corpus exte
nuat vt lucrū extendat. Et ideo avarus quincit sibi p̄p̄i
crudelissimus. deo ingratus. z p̄mo impius. Nō eām
proximū diligit quem inedia perimit; egestas ꝑsumit.

Monum.

Inter cupiditatē et avariciam hoc distat. qz cupiditas mala est malis vel immoderat⁹ terrenoz appetit⁹. Avaricia vero est irōnabilis et intēperata tenacitas eoz que vtiliter expendēdi haberent locum.

Scda expositio (Nō cōcupisces rem. primi tui) eam scz iniusticiā est ad iniusticiā appe- cēdo et in malū finem ordinādo. Aliud est em̄ appetere aliena p iniusticiā: qd fit in pma expōne. Aliud est appe- tere ad iniusticiā: puta ad vanā gloriā / ad luxuriā / vel ad crapulā. sicut dives ille fecit q epulabat⁹ qtidie splē- dide. Et istū modū peccādi gēntiles etiā phi terigerūt ostēdentes q in vno actu pcti possit esse multiplex de- formitas. sicut dū qs furat⁹ vt exinde mechetur vel cra- pulet⁹ vel pōpas exerceat. Et fm hunc intellectū nō so- lū ptra hoc pceptū faciūt q aliena cōcupiscūt. sed q sua bona male et illicite expēdunt. vt voluptuosi pōposi / et hmoi. Pre oibus aut alijs in hoc casu magis peccant clerici quoz bona oia sunt pauper. et domus eoz om̄i- b⁹ debet esse cōmunes et plus ceteris debet vigilare in peregrinor⁹ hospitii. vt. xvi. q. i. Qm̄ qdqd. xij. q. ij. Au- rū gloriā et amico. Na licet clerici seculares nō teneant renūciare tēporalib⁹ quantū ad proprietatem et vsum. ta- men tenent eis renūciare quantū ad affectum. quia nō debet tantum affici circa temporalia sicut laici. et hoc designat corona in capite. Nam capitis ratio est oim̄ tēpaliū depositio. vt scribit. xij. q. i. ca. Duo sunt. Ra- tio aut quare minus debet affici ad tēpalia q̄ laici est. quia sollicitudo tēpalis impedit spūalem. Clerici autē ideo dicunt quia sunt in sortem domini vocati et diui- no cultui mācipati specialiter. et ideo solum debet esse

Preceptum

dedisti p̄templatiōi z orōni z lectōi z ab omni strepitu
tpalium semoti. **Hec Hieronymus**. ca. Duo s̄b. z. xxxvi.
dist. Qui ecclesiasticis. z Si q̄s vult. Tū credo saluo
meliori iudicio: si clerici vel monachi p̄tra phibitōem
iuris nimis se immisceat temporalibz vel secularibus
negocijs sciēter z volūtariē intantū q̄ notabilis impe/
diant libertatē spūs qua soli deo vacare debēt: q̄ mor/
taliter peccāt vbi forte laici vix venialit̄ peccarēt q̄bus
nō est interdictū negocijs secularibz se immisceri.

Tertia expositio **N**on cōcupisces

rem. p̄mi tu) ip̄am sēz auare retinendo / vel eā nc̄ita
tis tpe nō cōicando. qd̄ nihil aliud est facere q̄s res pau
perū p̄ violentiā auferre. Nam s̄m Aug⁹. Nō solum
auar⁹ est q̄ rapit aliena. sed q̄ cupide seruat sua. z ideo
auarus vt dicit Aug⁹. anteq̄ aliqd̄ lucret̄ seipm̄ p̄dit
dist. xlvij. Sicut hij. Nō minoris est criminis habēti
collere q̄ cū possis z abūdes indigenti denegare. Estu
rientiū panis est quē tu detines. nudoz vestimentū est
qd̄ tu recludis. miseroz calce⁹ est q̄ apud te veterascit.
et est decretū Gregorij. Q̄r predictis patz q̄ omis cu
piditas cordis: aut est in appetēdo aliena p̄tra iusticiā /
am. vt p̄tz in p̄ma expositiōe. vel est ad iusticiā vt p̄tz in
sc̄da expositiōe. Aut est in retinēdo nimis cupide p̄ aua
ritiā. qd̄ p̄tingit in ista tertia expositiōe. Sed hoc pōt
esse dupl̄r. Vel qz absolute retinet z occupat alienum:
et sic est fur z latro. vt patz ex supradictis. Aut retinet
propriū. z tunc aut hoc fit tpe necessitatis quo ex p̄cep
to charitatis talia cōicare deberet. z sic retētiō cupidi
tatis censet homicidium. sicut supra dictū est in septi
mo p̄cepto. Nāsc̄e famē morientem zc̄. Aut si retinet

Nonum.

sua vt ea tpe oportuno distribuat. sed hoc iterū cōtin/
git dupl'r. Quia aut raro aut nunc sic retentū egenis
distribuit. z sic est pctm mortale. vt ptz in diuite q mi/
cas panis lazaro negauit. Aut aliqn distribuit z aliqn
nō. z sic est veniale. z hoc fm magis z minus. put ma/
ior vel minor facultas est in ipso dante. Sciendū est
etiā q ipsi auari nō pedites vel eqtes ad infernū ppe/
rant. sed ad infernū vehūtur cū curru p suā auariciam
eis prouiso. Qui qdem currus auaricie fm Bern. sup
Latica. sermone. iij. vehit quattuor rotis viciozū. que
sunt: pusillanimitas. inhumanitas. pemptus dei. ob/
liuio mortis. Iumēta ipm trahentia sunt: tenacitas. z
rapacitas. Et his ambobz vnus solus auriga p̄sident:
scz ardor habēdi. Sola qdem auaricia (qz nō patitur
plura pducere) vno auriga cōtenta est. Si aut queraf
quō z qualiter hō se habere debeat ad res possessas:
hoc pulere docet Seneca in suis puerbijs ita dicens:
Pecunie oportet impare non seruire pecunie. si illa vti
scias. ancilla est. si nescis. dñā est. z iō necesse est aut te/
ipm aut pecuniā vilē habeas. Et ideo dicit Bern. sup
Latica. sermone. ij. Si vere tua sunt q possides expen/
de ad lucra z p terrenis celestia zmuta. Si hoc nō va/
leas scias te pecunie nō esse dñm sed seruu. Et cōtra de
bonis z virtuosis possessoribz dicit Bern. li. moralū
Sāctis viris ipa rerū affluentia est onerosa. qz grauit
hoc tolerant. qz festinādo ad patriā multa portant in
itinere. ideo aut largiēdo distribuit: aut deferēdo con/
tēnunt. Sciendū aut q ista triplex expositio p̄dicta p̄t
colligi ex decreto dist. xlvij. Bonoz. vbi dī sic. Bono/
rū auroz inherere nō possumus: nisi cupiditate (q oīm
maloz radix est) abscondamus, z hoc quantū ad p̄mā

Preceptum

expositiōem. Pro scda vero subdit. virū catholicū z
p̄cipue sacerdotē sicut nullo implicari d̄z errore: sic nul
la cupiditate d̄z vinculari: dicēte scriptura. Post cōcu
piscētiās tuas nō eas. mens em̄ pecunie auida nec ab
stinere nouit a vetitis: nec gaudere p̄cessis. nec pietati
adhibere p̄sensum. **Hec** Leo ep̄s Anatholiō ep̄o. di.
xlvij. Virū. Quātum vero ad tertiā br̄s Ambrosi⁹
dicit sequēti ca. Sicut hij. Dicit forte cupidus. qd in /
iuste facio si p̄ aliena nō inuado. p̄p̄ia diligētius teneo
Impudēs dicitur: q̄ p̄p̄ia dicit: q̄ z ex q̄b̄ recōditis
in hūc mundū: q̄ intulisti qm̄ in hanc ingressus es lucē
qm̄ de ventre matris existi: q̄bus q̄so facultatib⁹ q̄bus
et subsidij⁹ stipar⁹ ingressus es: nōne nudus intraſti:
et nudus exibis. Tantoꝝ ḡ scias te inuadere bona qm̄
tis posses p̄stare bona z retines. **Uñ** trāsgressores hu
ius p̄cepti singulariter puniunt plaga muscar. qz mu
sca morietes p̄dunt suauitatē vnguētī. Et sollicitudo
possidēdi t̄p̄alia nō solū impedit deuotiōem sp̄ualium
sed etiā in corde hoīs suffocat dei verbum. Om̄is em̄
orō z orōnis deuotio z etiā p̄templatiōis p̄solatio fun
ditus morit vbi habēdi cupiditas dñatur. Cupidita
tem igit̄ desere si in deo vis delectari. **Ecce** p̄dictis p̄z
de trāsgressione huius p̄cepti z quō sit p̄stendum.

Decimum p̄ceptū est.

n On p̄cupisces vxorem p̄mi tui. **Ubi** phibe
tur ois p̄cupiscentia carnis: sicut in nono p̄cep
to phibetur om̄is p̄cupiscentia oculorū. Ideo
aūt dant̄ duo p̄cepta ad phibendū hanc duplicē cōcu
piscētiām. eo q̄ ad eas natura corrupta maxime incli

Decimium.

nas. Nam ad concupiscentiam carnis inclinatur propter sui conseruationem in esse speciei. Ad concupiscentiam vero oculorum inclinatur propter sui conseruationem in esse individui. Prohibetur etiam hic nihilominus duplex concupiscentia propter tria damna que facit in anima. Primum est, quod anima inficitur et maculatur. Alius ratio est, quod concupiscentia carnis est sicut aqua fluens, concupiscentia oculorum est sicut terra sitiens propter ariditatem terrene affectus. Unde sicut de terra et aqua fit lutum materiale, ita ex hac duplici concupiscentia fit lutum spirituale quo anima sordidatur. et per consequens fetida et displicibilis redditur in dei conspectu ad modum luti vilissimi. Secundum est, quod ad modum ignis inextinguibilis animam inflammat, de quo scribitur Iob. xxxi. Ignis est usque ad summationem deuorans, et non solum animam inflammat sed etiam inflammando incinerat. Et tunc superuenit tertia soror eorum scilicet superbia vite: quod ad modum venti animam insufflat et redactam in cinerem ad modum pulueris usque quod dissipat. Et ideo scribitur Prover. ij. Et erit tanquam puluis et cinis. Tercium est, quod utraque ad modum sitis insatiabilis animam spiritum cruciat. Unde iste due concupiscentie sunt due filie sanguisuge clamantes, affer, affer, ut scribitur Prover. xxx. Nam concupiscentia oculorum dicit, affer diuitias, et concupiscentia carnis dicit, affer delicias, et utriusque ultimus insatiabilis est appetitus. Homo enim mundanus diuitiarum et deliciarum sitibundus est quasi sacculus prorsus, et ideo non est mirum si non possit impleri nec etiam satiari. Hoc autem preceptum habet triplicem expositionem. Prima (Non concupisces uxorem proximi tui) id est non habear voluntatem violandi thorum proximi tui. Ubi diligenter est considerandum quod si deus solam voluntatem huius peccati prohibet: quanto ergo rigore iusticie voluntatem facto implentes puniet?

Preceptum

Et illos potissime q̄ pulcras / castas / z probas viros
hñtes aīas suas diuina imagine insignitas sordidis
cōcupiscētijs aliorū sunt maculatores feminarū. qđ tñ
prohibet ch̄s **Barth. v.** Qui viderit inq̄t mulierē ad
cōcupiscendū eam. i. q̄ cōcupiscētia trāseat in affectum
cordis z in p̄sensum rōnis / z etiā si facultas assit face-
re disponat iām mechatus est in corde suo. quia fm iū-
ra volūtas p̄ facto reputat. Sed p̄tra est qđ scribitur
dist. lxxvi. **Nō** satis est velle / sed etiā bñfacere oportet.
nec satis est bñfacere nisi p̄cedat de fonte bono. id est
ex bona volūrate. Sicut d̄r de p̄se. dist. v. Cogitatio
et volūtatē nemo penā patiat. Ad tollendū ergo di-
ctorū canonū p̄trarietate distinguendū est. Quia aut
volūtas h̄z facultatē operādi. z sic volūtas nō reputa-
tur p̄ facto. In quo casu loquunt̄ canones in cōtrariū
obiecti. Aut nō habet. z sic itēz distinguendū est. Aut
em volūtas est mala. z sic sp̄ p̄ facto reputatur. z sic sp̄
est p̄ctm̄ mortale in volūrate mala sicut z in ope malo.
q̄uis nō sit tantū p̄ctm̄ in volūrate sola sicut in volun-
tate cū operatōe simul. z illud est v̄x quantū ad iudi-
ciū dei q̄ intuet̄ cor. Sed quantū ad iudiciū ciuile si
volūtas mala suis terminis sit p̄nta nō punit v̄r di-
cit vltimū decretū. S; si volūtas p̄gredit ad actū vel
etiā ad conatū sicut in criminib; maximis; punit solus
conat⁹. licet machinatio nō habeat effectū. Quā lex nō
minus illū punit q̄ causa occidēdi hoīes inuēctus fue-
rit cūz telo / q̄s enī qui occidit. de p̄ma dist. l. c. x. Et est
ad. l. Corneliā de sicarijs. Si q̄s cū telo zc. In mino-
rib; tñ criminib; nō punit solus conat⁹. qz nō sum fur
licet sim conatus aliqd furari. ff. de furtis. Qm̄ furti.
Aut volūtas est bona. z tunc aut illa q̄ voluit cadunt

Decimum.

sub p̄cepto: aut sub p̄silio. Si p̄mo modo sic volūtas
nō reputat̄ p̄o facto. vt p̄z in ieiunijs: etiā in elemosy
nis ab ecclia institutis. z hoc potissime qm volūtas ha
bet facultatē progrediēdi in opus. Si aut cadunt sub
p̄silio: sic distingue. Quia aut illa nō respiciūt premiū
aureole. z sic volūtas reputat̄ p̄o facto. vt patz de scō
Martino. de quo scā ecclia canit. O sanctissima aia
quā etsi gladius p̄secutoris nō abstulit: tū palmā mar
tyrii nō amisit. Aut respiciūt premiū aureole. z sic nō
reputat̄ p̄ facto. qz nō sufficit p̄ premio aureole sola vo
lūtas p̄inētie: nisi actus p̄inētie in ope teneatur.

Iscōa expō (Non cōcupiscēs vxō
rem p̄imi tui) id est nō formabis imagines de vxore
p̄imi tui cogitādo. s. q̄ pulcra est q̄ gratiosa / q̄ ama
bilis. Cōtra hoc p̄ceptū phdolor multi faciunt tam
viri q̄ mulieres. q̄ licet nolint cōcupiscere nec cōcupiscit
ab alijs. tū volūt agere diem festū cū reliquijs nociua
rū z turpiū cogitationū. qd tū nimis est periculosum.
qz facile ex hoc pctm̄ mortale incurrit. Qd pbat 3a /
cobus in sua canonica. ca. i. cū dicit. Cōcupiscētia aut
que est animi interior delectatio cū cōceperit (subaudi
cōsensum rōnis) parit pctm̄: scz mortale vel etiā pctm̄
veniale. Peccatū aut cum p̄summatū fuerit p̄ delibe
ratū scz p̄sensum rōnis in ipam delectatōem interiorē:
etiā in opus extrinsecū: generat mortē. id est peccatum
mortale p̄fectum. Et vt euidentius patefiat q̄liter in
terior cogitatio z cogitatōis delectatio sint pctm̄ mor
tale z qualiter nō: sciendū s̄m Gregorū. q̄ humana rē
tatio p̄ficiat̄ ex tribus. scz suggestiōe / delectatiōe / z
p̄sensu. Si em suggestiō inducit passiōē que est subv

Preceptum

tus motus animi cogitatis seu delectatis in re cogita-
ta. sic est peccatum veniale. Si autem suggestio inducat passi-
onem que est quedam animi forma vel deliberatio. tunc autem
non sentit delectatio in tali cogitatione, et sic non est peccatum
vel solum est veniale. Aut vero sentit delectatio in cogi-
tando. et hoc pringit dupliciter. Quia tunc autem deliberatio
rationis non sentit in delectationem. et sic est veniale. Aut
consentit. et sic est peccatum mortale: siue consentiat in delecta-
tionem interioris actus: siue consentiat in ipsum opus. Au-
tius ratio est. quia non solum sensus verus puta cum deus consentit
in opus: est mortale. sed etiam interpretatiuus. ut cum deus
consentit in solam delectationem interiori et non in opus. et
hoc habet veritatem si delectatio cadat super obiectum in-
cludens in se deformitatem ad rectam rationem. Si autem quis
non delectatur in cogitatione turpi: puta si cui placeat co-
gitare de specie pulcre mulieris absque alia deformita-
te concurrente. sic consensus in talem delectationem non
erit peccatum mortale: sed potius veniale.

Tertia expositio (Non concupisces)

Id est non concupisces desideres ab uxore primi tui: ut ibi
concupisces teneatur passive et relative. Et sic primo osten-
dendum est quod istud preceptum transgrediuntur tria genera ho-
minum. quod erit primum. Secundo declarabitur que sunt illa que po-
tissime hominem a delectatione carnalis concupiscentie retra-
here debeant. Tertio ostendetur que sunt illa que speciali-
ter hominem in meritis puritate conservant. Propter pri-
mum sciendum quod primi qui hoc preceptum transgrediuntur sunt per-
sone religiose licet sint ficte. que postquam deo se voto continen-
tie astrinxerunt adhuc delectantur in spurciis carnalium
delectationum. Et isti sunt similes filiis israel qui egerunt

Decimū.

dientes ab egipto manna celeste fastidiēbāt: z cibaria
vilia egypti appetebāt. Sic z isti mundo renūciantes
tanq̃ ab egipto recedētes. z p̃ votū continentie paup̃ta
tis volūtariē z vere obediētie terre p̃missionis appro
pinquātes adhuc in deserto positi sunt. hoc est in sta
tu religioso p̃stituti: in quo omnia delectabilia carnis
et mundi p̃ voluntariū p̃emptū in ipsis debēt esse de
serta: cibaria vilia egypti appetūt z cibum celicū. id est
suauitatē intīme deuotiōis fastidiūt. q̃uis in se retine
at om̃e delectamentū z om̃is saporis suauitatē: vt scri
bitur Sapientie. xvi. ¶ Secundi sunt virgines z femi
ne seculares: q̃ statim cū viros aspiciunt prauis cogita
tionibz agitant. A quo dehortat̃ p̃pheta cū dicit. Bea
tus q̃ tenebit. i. restrīget motū z impetū illicite cogi
tatiōis z sensualitatis z allidet puulos suos. i. p̃mos
motus carnaliū delectatiōnū: ad petrā. i. ad christum
se christi exēplis p̃formando q̃ nunq̃ p̃tulit aliq̃ue mo
rum illicitū sensualitatis. ¶ Tertij sunt q̃ licet nolint
p̃cupiscere: volūt tñ p̃cupisci. qz multe sunt tam mulie
res q̃ virgines q̃ ad hoc se lauāt z ornāt vt amabilio
res fiant. q̃ nō solū in choreis z plateis: s̃ etiā in ecclia
corda viroz vulnerant dum eis nunc colore albo nūc
rubeo nunc familiari colloquio nunc manū iniectiōe
nunc vultus p̃positiōe nunc oculoz lasciuū intuitiōe
illaqueāt: z occasiōē ruīne prestāt. Sciēdum tñ q̃ ta
lis ornatus decēs z solitus bonis mulieribus non de
bet interdici dūmodo fiat decenti modo z recta inten
tione. qz quilibet mulier legitima bene potest se solli
te ornare ad complacētiam viri sui. nō alicuius alteri
us. z hac intentiōe ne p̃ eius p̃emptū in adulteriū la
bat. Cuius rō est. quia sicut quilibet christianus toto

Preceptum

nisu conari debet ut in oibus suis actibz capret diuinā cōplacentiā. ita mulier legitima in oibus suis moribus conari debz ad cōplacentiā viri sui ut ex hoc amor mutuus vigoret et fides thori integra cōseruetur. Et quo prz q talis ornatu multo periculosius frequētur a virginibz et viduis q̄ a mulieribz nuptis. Quis causam assignat Aug⁹. ex eo q mulier nupta conatur placere vni soli: cui etiā de iure cōplacere tenet. i. **1°**. vii. Mulier q nupta est cogitat q̄ sunt mūdi quō placeat viro. virgo autē innupta nitit omnibus cōplacere. et ideo plurimoz viroz animos p̄ suo cultu et cōplacentia lauciare. Quo tñ retrahit apls dices. ij. ad **1°**. vi. Remini dātes vllā offensionem. **P**ropter scōm sciendū est. q hō merito debet retrahi a delectatōe carnali ppter multa damna supius expressa in sexto p̄cepto. Sed pter hec p̄nt hic adduci alia tria dāna cuilibz homini merito phorēda. **P**rimū est. qz delectatio carnalis puat hōiem ab omniū bonoz p̄sortio et p̄ncipatōe. **S**cōm est. qz puat hōiem abo diuino et angelica refectiōe. **T**ertū est. qz excludit hōiem a beatifica fruitiōe. q̄ s̄m Augustinū tāte est suauitatis pulcritudinis et delectatōis: ut si in ea solū p̄ momentū mora/ri liceret merito p̄ illo mille anni p̄ncis vite pleni delicias p̄temnerent. Et quo prz quantū dispendiū sibi/ipsis faciāt qui se p̄ feda et momētanea delectatōe eterna dei p̄templatōe priuant. Et ista tria dāna pulcre sunt figurata in Nabuchodonozor. q̄ ppter sua p̄ccā a consortio hōim electus fuit. In q̄ innuit priuatio p̄ncipatōis oim bonoz que fuit in ecclia militate. Item fenū ut bos comedit. ecce priuatio cibi angelici et diuini: et resectio bestialis et pecoris. Item exclusus fuit a regno

De cōmum

septem annis. in quo inuēit ppetua pūatio diuine vi/
sionis z pfortij beatorū. **P**ropter terciū est sciēdum
q tria sunt q potissime puritatē mentis pseruāt. **P**ri/
mū est fortis sensuū exteriorū z interiorū restrictio. qā
ipsi sensus exteriores sunt qsi quidā custodes z ianito/
res interioris puritatis mētis. z ideo sicut proditor il/
le diceret qui portas castri hostibz traderet et aperiret
vt hostes ingredientes ipm castrū caperēt z libere pos/
siderent. Ita sensuū nostrorū euagatio est quasi quedā
spūalis pditio. quia p hoc liber aditus fantasmaticū
aperit p que castrū dei capitur: hoc est puritas mentis
corrūpitur. Et ideo p dicta mentis puritate pseruāda
nostri sensus sunt a notijs euagationibus viriliter re/
pmendi. In cuius figura **Iosue**. x. precepit **Iosue** po/
pulo israelitico vt pedes suos ponerēt sup collū z cer/
uices qnq regū quos ceperāt. Innuens p hoc q qnq
sensus in multis proh dolor regale dominū obtinētes
sunt p rōnis iudiciū z p volūtatis imperiū tanq duo/
bus pedibz interioribz calcādī z viriliter restringēdi.
Scōm est feruens z deuota ozo que sua virtute men/
te sublimat z sublimatā subtrahit z depurat z suo fer/
uore oēm mentis fluctuatōem desiccāt. ppter qd talis
mens deuota recte mons myrhe dīz que sponfus libē/
ter visitat. z in quo spōsam suā quodā familiari collo/
quio interioris suauitatis inebriat. iuxta illud **Anti/
cor.** iij. **I**bo ad montē myrhe z ibi loquar spōse mee
Tertū est passionis chī intima meditatio. In omē
em tentatiōis impulsu mens deuota ad modū colūbe
dīz ad chīm puolare z in foraminibz petre. i. chī vulne/
ribz nidificare: pfundissime scz meditando amaritudi/
nem sue passionis. z debet residere sup riuulos aquaz

U De decimis.

sue passionis amaritudinē deplozādo ⁊ interiorē men-
tis puritate deuotissime p̄mplantando. In q̄bus riuus
p̄uideat ymbzā acapitris. hoc est caueat p̄ambula p̄-
uerse cogitatioz, ⁊ statim cū inceptit talibus titillat
fugiat in petre foramina. id est in ch̄i vulnera subtra-
hēdo se p̄uerse cogitatioz p̄ deuotā orōnē ⁊ p̄ passiois
dominice feruidā meditōnē ⁊ p̄ xp̄i corpis rigidā
castigatōem. Sic em̄ a aqua carnalis delectatōis muta-
bitur in vinū diuine p̄solatōis ⁊ interioris deuotio-
nis. Hoc est vinū quod letificat deū ⁊ hoīes. vt scrib-
tur Iudic. ix. Quod vinum nobis meritis gloriose
virginis marie prestare dignetur eius filius benedi-
ctus. Qui cum patre ⁊ sp̄ritu sancto est vnus deus be-
nedictus in secula seculorum Amen.

¶ Finium decem p̄cepta triplici expōe interprata

De decimis.

nota qd hō decimas oīm q̄ habet libēter dare
debet. ⁊ hoc ppter tria. **Prīmū** est. qz istud
a dño statuit ⁊ p̄cipitur. **Un̄** **Exod. xxij.** dixit
dñs moysi. **Decimas ⁊ p̄mitas nō tardabis mihi of-**
ferre. **Et** **Leuit. xxvij.** **Dēs decime terre siue de frugē**
siue siue de fructibz arborū dñi sunt ⁊ illi sanctificant.
¶ Scdm̄ est. vt hō deo placeat ⁊ vt oēs penurie vini ⁊
frumētī ⁊ ceteroz remoueant. **vñ** **Palach. iij.** scribit.
Et vos p̄funditis totā gentē in decimis ⁊ p̄mitijs q̄s
nō bñ redditis mihi: ⁊ in penuria vobis estis maledicti.
Quia p̄ subtracōem decimarū immitit dñs penuriā
frumētī ⁊ vini in terrā. **Et** sequitur ibide. **Inferte om̄nē**

De .xii. articulis fidei.

decimā in horreū meū vt sit cū in domo mea ¶ Tertiū est. ne hō ad decimā partē angeloz que cecidit in infernū deducat. ¶ **Vñ Aug.** Redde decimas: alioqn deducetis ad decimā partē. s. angeloz q̄ cecidit in infernū. Decima est q̄si cēsus que debem⁹ p hereditate eterna. Qui nō reddit cēsum p̄dit agrū. i. paradysum

De articulis fidei.

Sciendū est. q̄ tota lex euāgelij q̄ est vera fides catholica: est nobis data tpe gr̄e. que p̄sistit in duodecim articulis. q̄ colligunt principaliter in trib⁹ locis. i. trib⁹ symbolis. Primū vocat symbolum ap̄lorum. q̄ ap̄li ip̄m cōposuerūt. qd̄ (credo puū) appellam⁹. et incipit. Credo in deū patrē oīpotentē zc.

Secundū vocat symbolū nycenū. q̄ factū fuit in sy / nodo nycena. licz in p̄stantinopolitana fuerit reformatū. s̄m quā formā cantat tota eccl̄a greca z latina. Et hoc vocam⁹ (credo magnū) qd̄ incipit. Credo in vñū deū zc. Tertiū vocat symbolū Athanasij. q̄ sanctus Athanasius ip̄m fecit. et incipit. Quicūq̄ vult saluus esse zc. Qui quidem articuli sunt isti: prout in p̄mo symbolo apostolorum sunt appositū.

¶ Primus articulus (Credo in deū patrē oīpotentē creatorē celi z terre) Et p̄ hunc articulū debem⁹ credere omnipotentīā dei p̄ quam ip̄e creauit ex nihilo celum z terrā z om̄ia que in eis sunt. Et illum articulū apposuit Petrus princeps apostolorum.

¶ Scd⁹ articulus (Et in iesum chr̄m filiū eius vñī cū dñm nr̄m) Et p̄ hunc ostendit q̄ nō solū debemus credere in patrē: s̄ etiā in filiū eius q̄ est deus z dñs vñ

De duodecim

sicut pater. Et istū articulū apposuit **A**ndreas.

Tertius articulus (Qui conceptus est de spūscō natū et maria virgine) Et p hunc debemus credere q chīs filiū dei nō fuit conceptus in ventre pginis marie de pctō carnis sicut alij hoies. s. de pte spūsancti. et istū articulū apposuit **J**acob maior q bē zebedeus.

Quartus (Passus sub pōtio pylato: crucifir⁹ mortuus z sepultus) Et p hunc debemus credere iesum chistū verā habuisse passionē mortē z sepulturam. q quē nobis demonstrat ipm chistū fuisse verū hoīem. Et istū articulū apposuit **J**ohānes euāgelista.

Quintus (Descēdit ad inferos: tertia die resurrexit a mortuis) Et p hunc credere debemus q añ resurrectōem suā chīs descēdit ad inferos vnde extraxit patres qui omēs descenderūt ad lymbū. Et postq̄ eos traxit de inferno surrexit a mortuis in vero corpore glorificato. Et istū articulum apposuit **P**hyllippus.

Sextus (Ascēdit ad celos: sedet ad dexterā dei patris oipotētis) Et p hūc articulū debemus credere q chīs post resurrectōem suā post qdraginta dies ascendit ad celos z sedet ad dexterā prīs: vt esset in illa gloria cū humanitate assumpta in qua fuerat anteq̄ humanitatē assumeret. qm̄ tanq̄ deus sp fuerat apud deū patrē. sed tanq̄ hō erat in mundo. z ideo ascēdit in celū vt ibi esset etiā tanq̄ hō vbi eternaliter fuerat tanq̄ deus. Et istū articulū apposuit **B**artholomeus.

Septimus (In vcturus ē iudicare viuos z mortuos) Et p hūc debem⁹ credere q chīs deus z hō dēz venire in fine mūdi ad iudicandū totū mundū. videlicet saluādos z dānādos. Et istū apposuit **T**homas.

Octauus (Credo in spūscm̄) Et p hūc debemus

Articulis fidei.

credere in spiritūscm q̄ est tertia p̄sona in trinitate. qm̄
sicut in p̄mo ⁊ in secūdo articulo demonstratum est q̄
debemus credere in patrē ⁊ filiū: ita debemus credere
in spiritūscm qui ab vtroq; p̄cedit. scz a patrē ⁊ filio
Et istum articulū apposuit **B**athheus.

Nonus (Sanctā eccliam catholicā: scōz ꝓmunio
nē) Et p̄ hūc debemus credere eccliam catholicā esse
verā dei eccliam. cuius caput est romanus p̄tifer tan
q̄ vicarius iesu ch̄i. Et debem⁹ credere q̄ illi q̄ sunt
in ecclia catholica habēt cōmunionē cum omnib⁹ san
ctis in omnibus orationibus suis. Et istum apposuit
Jacobus minor qui dicit alpheī.

Decimus (Remissionē peccatorū) Et p̄ hunc cre
dere debemus q̄ in ecclia catholica est potestas remit
tendi peccata p̄ sacramenta ecclie. ⁊ maxime p̄ sanctā
penitentia. Quia data est potestas sacerdotib⁹ absol
uendi homines a peccatis suis. Et istū apposuit **S**e
mon qui dicitur zelotes.

Undecimus (Aarnis resurrectōem) Et p̄ hūc de
bemus credere q̄ in die iudicij debemus resurgere cū
corpibus nostris ad reddendū rōem de factis nostris
q̄ fecimus in hac vita. Et istū apposuit **T**hadeus.

Duodecimus (Et vitā eternā) Et p̄ hunc credere
debemus q̄ in die iudicij q̄ bona egerūt ibunt in vitā
eternam. qui vero mala in ignem eternum. Et istū ap
posuit **B**athias vltimus apostolor: positus loco iu
de proditoris. Et omēs istos articulos tenemur om
nes sine aliqua dubitatione firmiter credere. Et qui
hoc nō crediderit saluus esse non poterit.

Sequitur de septē p̄ctis mortalib⁹.

De septem peccatis

De Supbia quod est primū peccatū mortale.

Ecceata mortalia sunt septem quorū supbia ca/
put et principium oīm est. p quā lucifer de celo ce/
cidit. et hō primus de paradiso terrestri expul/
sus est. Et oīm malorū scz peccatorū ex quocūq; pueni/
unt seu fuit principū sp est supbia. et hoc in inobediētia
mādatoꝝ dei. q̄ quidē inobediētia puenit ex fundamē
to supbie. Ut aut eius p̄ditio intelligat sciendū est q
supbia p̄mittit diuersis modis. Et p̄mo qñ est inobe/
diens maiorib; suis et despiciētes et cōtemnit mino
res suos ppter supbiā. Itē qñ p̄tendit litigādo et excla/
mādo et vult oēs vincere vt appareat sapiētiōꝝ ceteris.
Itē qñ p iactantiā se laudat: laudādo et magnificādo
opa sua corā hoīb; vt laudet ab alijs. Itē qñ p ypocrī
sim offēdit se bonū et deuotiū. et tñ est iniqu⁹ et magnus
peccōꝝ. Itē qñ est p̄tinax et obstinatus in defendēdo ma/
lū qd̄ fecit vlt̄ dixit. nec vult p̄fiteri se errasse ppter eius
supbiā vt videat scire vltra ceteros. Itē qñ discordat
cū alijs accipiēdo sp p̄trariā partē vt discordet se a cete
ris volēdo sustinere suā opiniōē p̄ veritatē: et esse cete
ris meliōrē ppter eius supbiā. Itē qñ p̄sumptōe noui
ratū fingit res nouas et mirabilia se fecisse vel vidisse
vt reputet notabilis inter ceteros et laudet ab hoīb;
Itē qñ nō recognoscit grās sibi collatas a deo: s̄ poti⁹
attribuit eas suis meritis et p̄futiōib;. Itē qñ desiderat
et q̄rit sibi maiores honores q̄ pueniat et existimat se
ipm plus valere q̄ valeat ppter suā supbiā. Et ex hjs
modis p̄mittit peccatū supbie qd̄ est mortale peccatū.

De Inuidia quod est scdm peccatū mortale.

Inuidia est scdm peccatū mortale: quod est vicium
infelicissimū. qm̄ noget tñ sibi et uō alijs. Nā in/

Mortalibus

uidia se reddit hominem inuidum semetipso. **¶** Cum autem alius peccata mortalia videant dare aliquam delectationem sensualem: hoc miserrimum viciū nullā penitus delectationem dat: sed solā tristitiam se habet. **¶** Committit autem hoc peccatum multis modis. **¶** Primo quando quis gaudet de alieno malo et tristat de alieno bono. **¶** Item quando desiderat malum alienum et nollit bonum alienum propter eius inuidiam. **¶** Item quando quis susurrat in occulto verecundiam proximi sui ut disparet proximo apud homines ne sibi equalis in virtute reputetur. **¶** Item quando in publico detrahit honorem et reputatōem proximi vel verecundiam sibi inferendo verecundando eum coram hominibus ut proximus despiciatur ne possit reputari equalis sibi in fama vel aliqua pretute. **¶** Item quando quis impedit ne bonum aliquod perveniat ad proximum: siue faciat hoc cum verbis siue cum opere per se vel per alium. **¶** Et habet et filibus modis committit peccatum invidie quod est peccatum mortale.

¶ De Ira quod est tertium peccatum mortale.

¶ Ira est tertium peccatum mortale. quod est propter cetera delicta mortalia nocivum tam proprio subiecto. id est ipsi homini irascendo: quam proximo contra quem irascitur. **¶** Sibi enim nocet nimis: quoniam facit hominem perdere rationem ad discernendum verum. **¶** Unde facit quodammodo hominem effici bestiam et animal brutum quod caret ratione. **¶** Nocet etiam proximo propter mala que iratus homo facit contra proximum suum. **¶** Committit autem hoc peccatum multis modis. **¶** Primo modo quando quis de facili irascitur et facit libere questionem cum proximo vel cum verbis vel cum factis. **¶** Item quando quis de facili turbat in mente suam vocat ad iram. **¶** Et hoc vulgariter dicitur spiritus: quasi habens coruscum in mente sua. **¶** Item quando quis insurgit de facili in contumeliam siue iniuriam proximi sui cum

De septem peccatis

iniurijs et blasphemijs. Item quoniam quis occidit vel mutilat aliquod membrum et animo turbato ad offendendum primo. Item quoniam quis ex ira blasphemat nomen dei et aliorum sanctorum vel fidei siue aliud nomen venerabile. Et his et similibus modis committitur peccatum ire quod est mortale.

De Acedia quod est quartum peccatum mortale.

Acedia est quartum peccatum mortale. Et hoc est valde triste et reprehensibile peccatum. Cum enim deus dederit nobis sensus corporis. videlicet pedes et manus etc. ut laborare possimus et exercitare nos in hoc mundo in quo positi sumus. et tamen in tristitia et inertia consumimus vitam nostram sine aliquo exercitio laudabili. valde in nobis reprehensibile est. Nam formica que est animal brutum absque ratione et paruum preter cetera animalia nullas quasi vires corporis habet: tamen semper laborat ad victum. Quanto magis et nos qui rationem habemus et intellectum non debemus inuani et inuacui gratiam dei recepisse. Et hoc peccatum committitur multis modis. Et primo quoniam quis stans ociosus cogitat malum. et cogitat quomodo possit suam malam machinationem perducere ad effectum. Item quando quis per suam pigritiam non perficit multa bona facere que tamen facere possit. sed tamen propter pigritiam suam non ponit se ad faciendum illa. Item quoniam homo non satisfacit officio ad quod tenetur. et hoc facit propter inertiam et pigritiam suam. Et hoc maxime est considerandum apud clericos. qui non debent propter pigritiam dimittere horam officii sui. Item quando homo efficitur tristis ad bonum peragendum propter longum otium. Item quoniam homo stans sine exercitio cogitat malas cogitationes circa res illicitas. His autem et similibus modis committitur peccatum acediae: quod est mortale peccatum. et est nobis cavendum.

Mortalibus.

De Avaricia quod est quintū pctm mortale.

Avaricia est quintum pctm mortale. qđ est valde deo odiosum. qm̄ bona q̄ nobis pcedit deus gratis in hoc mūdo nos volum⁹ violēter rapere z cupide detinere: z nolum⁹ ea cōicare primis nris. Et iō apl's multū vituperās hoc viciū: dicit. Avaricia est ydolorū servitus siue cultus. Nihil em̄ p̄t esse magis iniquū q̄ ponere se ad servitutē ydolorū. z iō hoc valde magnū pctm est. Et est magn⁹ laqueus diaboli. qz p ipas avariciā multi q̄tidie dānant. Et cōmittit hoc pctm multis modis. Primo qm̄ hō ponit totū eius aīm ad acq̄rendū pecuniā. Un̄ siue comedēdo vel bibēdo vel audiendo diuinū officiū sp̄ hz cor suū ad pecuniā cumulandā ppter eius avariciā z cupiditatē. Itē qm̄ hō decipit. primū vt ab eo possit aliqd lucrari. Itē qm̄ p cupiditatē nō subuenit primo in sua nēccitate fm̄ possibilitatem suā. Item qm̄ p avariciā nō satisfacit familie sue fm̄ occurrentē nēccitatē siue in cibo siue in potu siue in vestitu z siliis fm̄ honestatē sui status. Itē qm̄ nō p̄uidet sibi ip̄i in victu z vestitu fm̄ statū suū. Itē qm̄ dicit mēdaciū z facit piuria vt plus vēdat vel min⁹ emat q̄ res valeat. z hoc vt lucret aliqd ppter eius cupiditatē. z sic plus diligit vnū denariū q̄ honorē dei quē piurat: z q̄ amorē primī quē decipit. Itē qm̄ hō facit iniusta lucra sicut vsurā z venditōes vel emptōes phibitas z siliā illicita lucra: qbus totus mūdus hodierna die corruptus est. q̄ oīa ppter excrescentē avariciā sūt introducta p maliciā hoīm. Un̄ hys z similibz modis cōmittitur pctm avaricie qđ est pctm mortale.

De Gula quod est sextū pctm mortale.

Gula est septimū pctm mortale. qđ inter cetera vi-

De septem peccatis

cia est valde bestiale. qm facit hoīem effici tanq̃ por-
cum siue canem q̃ nihil appetit nisi saturitatē ventris.
Sic em̃ facit gulosus hō. qz z ipe ponit totū bonū sue
felicitatis in gula. **Uñ** apls in reprehensione istoz dicit
Quoz deus vter est. **Facit** em̃ isti ventrē suū deum
sibi. z pvertunt similitudinē dei in naturā bestie. **Uñ**
de istis psalmista dicit. **Homo** cū in honore esset non
intellexit: pparatus est iumentis insipientibus z similis
factus est illis. **Et** ab isto vicio se maxime debēt clerici
pcauere. qm gula est incentiuū z nutrimentū luxurie
Uñ apls dicit. **Frates** nolite inebriari vino in q̃ est
luxuria. **Et** hoc pctm̃ gule cōmittitur multis modis
Primo mō qū hō p ingluuie comedendi nō vult expe-
ctare tps ordinatū ad comedendū. **Et** in hoc peccant
multi q̃ in die resurrectōis ch̃i summo mane surgūt z
currūt ad comedendū ova vel carnes anteq̃ audiant
diuinū officium. **Similiter** qdam faciunt in nocte car-
nispruij q̃ propter gulositatem z ingluuie stant ad co-
medendū carnes tota nocte / z ova z similia. **Unde** ta-
les peccant mortaliter z violant q̃dragessimā que inci-
pit quo ad puationē carniū immediate post horam ce-
ne pcedentis diei. **Item** pmittit hoc pctm̃ gule qū q̃s
querit z pcurat habere p̃ciosa cibaria diuersoz saporū
vt cū maiori gulositate comedere possit z bibere. **Itē**
qū quis inordinate bibit vel comedit plus assumēdo
q̃ sibi pueniat solum ppter ingluuie z delectatōem gu-
le. **Itē** quādo cū nimia velocitate comedit vel bibit p-
ter qd̃ videt porius ita deuorare q̃ comedere. **Itē** qū
ponit studiū suū z totā cogitatōem suā in bñ comedē-
do vel bibēdo: ita q̃ vbi est vnus bolus siue morsell⁹
illū vult habere. z sic de bono vino. **Et** totā curā suam

Mortalibus.

consumit in hmoi gulositate. **I**tem qñ hō quicqd habet expedit p gula sua. **I**tem qñ tpe phibito ad comeden-
dū carnes vel diebus ieiunij aliqñ nō observat mādā
tū ecclesie ppter eius gulositatē. **D**ejs autē z similibus
modis pmittit peccatū gule qd est pctm mortale.

¶ De Luxuria qd est septimum peccatū mortale.

Luxuria est septimū z vltimūz pctm mortale: qd
est fetidū turpe z verecūdum vltra cetera pecca-
ta intantū q etiam eius nominatio est verecūda inter
morales z honestas psonas: quanto magis eius com-
missio. **U**n apls volens hoc pctm execrare ait. **L**uxu-
ria sine fornicatio nō nominet in vobis. **E**t hoc est tur-
pius ceteris pctis. qm alia pctā maculant solā animā.
hoc autē pctm tante est turpitudinis q corpus detur-
pat vna cū animā. **E**st quoq; periculosum vltra cete-
ra vicia. qm hō faciliter capit in eo. **U**n nos possum⁹
pugnare cū ceteris vicijs z pctis. sed qd isto oportet debē
gere. **U**n clerici maxime ab hoc pctō se pcauere debēt
qm tāto magis deū offendūt peccādo in hoc vicio q
ceteri quāto maiore grām receperūt a deo cuius minist-
stri facti sunt. **U**n dicit bñs Ambrosi⁹ in quodā suo
sermone. **T**anto quis humilior atq; ad seruiendū deo
pmprior debet cē ex munere quāto se obligatiozē pspit
cit in reddēda rōne. **U**n magnus terror z tremor de-
bet esse in clericis ne immūdi accedāt ad ministerium
chri. qm sibi iudiciū manducāt z bibūt fm aplm. **¶**
hoc pctm cōmittitur multis modis: de quibus nō est
multū pticulariter dicendū: cū malicia pntis tps facit
le cognoscat z intelligat oēs modos ex qbus in h pec-
cato hō peccare pōt. **¶** **U**t tñ aliq modi notent: cōmittit
hoc pctm luxurie pūmo quando homo in carnalibus

De triplici modo

desiderijs z luxuriosis cogitationibz delectat in mente sua z veller talia desideria adimplere. **Itē** qñ hō loquitur vba luxuriosa et inhonesta cū desiderio z volūtate carnali. **Itē** qñ videt aliquā psonam z trahit ad libidinofam voluntatē in eā. dicēte dño nro iesu chzo in euāgelio. **Qui** viderit mulierē ad concupiscendū eā iam mechatus est in corde suo. **Itē** mittit hoc pctm p amplexus z oscula libidinosa z alios inhonestos tactus libidinose pmissos in semetipso vel in alia psona. **Item** cōmittēdo pctm carnis cū corpis pollutōe. **Et** hoc pmittit tot modis q̄ modis iniquitas carnis pōt satisfacere sue volūtati libidinose. Quoz modoz tanto est vnus grauior altero quāto vnus magis displicet deo q̄ aliter. **Hoc** tñ p sacerdotibz est notandū. vt cū ex aliquo mō se senserint in hoc pctō pollutos atq̄ immundos nō accedat aliq̄ mō de ppinguo ad celebrandū: etiā si fecerint cōfessionē suā: nisi necitas coget. qm̄ post tale pctm remanet immūdia corporalis q̄ nō tollit p̄fessionē: licet mētalī culpa remittat. sed abstineat se q̄ fuerit in hoc pctō mortali maculatus p tres vel q̄tuor dies: vel occurrēte necitate celebrādi saltē p. xiiij. horas se abstineat. ex q̄ tpe reintegratur inordinatio corporalis. **N**ullus em̄ dz immūdus accedere ad tantū sacrm̄. **Et** si accedit sibi iudiciū manducat z bibit: put fm̄ aplm̄ supra dictū est. **Et** istis oibz modis pmittit pctm luxurie qd̄ est mortale. **Et** ista septe vicia supius enumerata sūt pctā mortalia q̄ damnāt aīam ad mortē eternā.

De triplici modo peccādi in deū.

Sciendū est q̄ tripliciter peccamus in deum. qm̄
1. aliqñ peccam⁹ in patrē. aliqñ in filiū. aliqñ in sp̄s

Peccandi in deum.

ritūscm. ¶ In patrē quidē peccamus p fragilitatē suē
impotentia. qz potētia q̄ est sibi p̄raria attribuit patrī
¶ Un qñ hō vellet nō peccare: z tñ supueniēte tentatiōe
nō est fortis ad resistendū. s̄ p fragilitatē suā vincit ab
ip̄a tentatiōe tūc d̄z peccare in patrē. qz p potētiā pec-
cat. Et hoc mō peccauit Petrus qñ ch̄m negauit. qz
timore mortis hoc fecit. z sic p fragilitatē d̄z peccasse.
¶ In filiū peccam⁹ p ignorantia. qz sapiētia q̄ est sibi p̄-
ria attribuit filio. ¶ Un qñ hō nō cognoscit id qd̄ agno-
scere d̄z z putās nō peccare peccat. tūc d̄z peccare in fi-
liū. qz p ignorantia peccat. Et hoc mō peccauit Paul⁹
psequēdo eccliam dei. qz ignorabat ch̄m esse filiū dei.
z sic p ignorantia peccauit. ¶ In sp̄m sanctū peccamus
p maliciā. qz bonitas q̄ est sibi cōtraria attribuit sp̄m
tūscō. ¶ Un qñ hō cognoscit pctm̄ z p̄t resistere ip̄i pec-
cato z tñ non vult sed p solā maliciā dat causam pctō.
tunc d̄z peccare in sp̄ritūscm̄. qz p maliciā suā peccat
nō p fragilitatē vel ignorantia. Et hoc modo peccauit
iudas p̄ditōz tradēs ch̄m. qz sepe admonit⁹ a xp̄o po-
terat desistere ab ipsa p̄ditōe. Et sciebat se peccare. qz
cognouit se tradere sanguinē iustū. z tñ p suā maliciā
atq; iniquitatē voluit peccare. z sic per maliciā peccauit.
Peccatū in patrē z filiū de facili remittit. qz de facili
supuenit p̄ritio p quā hō ducit ad penitentiā z impe-
trat remissionē pctōrum Sic fuit in petro z paulo quī
penitētia ducti sunt z salui facti sunt. Peccatū aut̄ in
sp̄m sanctū neq; remittit in hoc seculo neq; in futuro. id ē
difficile est vt remittat in hoc seculo quantū ad culpā.
et in futuro quantū ad penā. qz postq; volūtas obli-
uata est in malū nō potest habere vnq; penitentiā nec
cōtritiōē z a deo nunq; h̄z remissionē. Et sic fuit in iu

De operibus misericordie

da p̄dītoze. qui finaliter desperās laqueo se suspendit
et descendit in infernum ⁊ in damnationē eternam. Et
sic nō habuit remissionē in hoc seculo quo ad culpam.
neq; in futuro quo ad penam.

De operibus misericordie.

Sciendum q̄ dupliciter agimus misericordiā
cum primo. Uno modo corporaliter. id est sub
ueniēdo sibi in corpore. Alio modo spūaliter.
id est subueniēdo sibi in spiritu. **O**pera vero miseri
cordie ex quibus subuenimus primo in corpore sunt
septem. Quorū primū est pascere famentē. hoc est qm̄
homo videt pauperem habere famem dare sibi ad co
medendū. Potare sitientē. hoc est qm̄ hō videt paupe
rem habere sitim: dare sibi ad bibendum. Vestire nu
dos. hoc est quādo homo videt pauperē nudum ⁊ ha
bere necessitatē in vestib; vel calciamentis subuenire si
bi ⁊ cooperire eū p̄ eius necessitate. Ministrare infir
mis. hoc est quādo hō videt vel sentit aliquē infirmū
qui habz necessitatē vt sibi seruiat: seruire debz sibi in
sua infirmitate ⁊ sibi administrare. Visitare in carce
ratos. hoc est ire ad carceres ad vīsandū ⁊ confortan
dū carceratos ⁊ eos redimere ex sua facultate si p̄t. vel
parare sibi elemosynas alias si ex suo nō p̄t. Susci
pere peregrinos. hoc est nō habētes domos vel hospē
tū recipere eos in domū pp̄iam ⁊ dare sibi coop̄tū
et refectionē. Sepelire mortuos. hoc est quādo hō vi
det corpa mortuorū q̄ nō habent q̄ eorū corpa sepeliant
sepelire ea si p̄t. vel facere ea sepeliri cum elemosyna
aliena. Et hec omnia sunt opera misericordie de qui
bus debemus in die iudicij reddere rōnem.

De vita et morte Antichristi

Cōpendiū de Antichristo

Circa statū z psecutionē antichristi notanda sunt
quinq; Primo ortus antichristi. scdo pgressus. ter
tio cultus. quarto pfectus. quinto obitus.

Circa ortū antichristi nota quattuor. Primo de q
p genie nascet. qz de tribu Dan. vt Gen. xlii. Fiat dan
coluber in via. Et ideo in Apocal. dan nō scribit in ca
thalago scōz in detestatiōem antichristi. Scdo nota quō
nascet. qz de fornicatrice non de virgine. ū. Thesal. ii.
Nisi venerit discessio primū z reuelatus fuerit hō pec
cati. id est in pctō pceptus. Tertio nota quō pcepit
tur in vtero. qz operatione diabolica sicut dicit Aug.
Spūs malignus descēdet in vterū matris z ex pte
diuina cōmouebit z implebit antichristus. ū. Thesal. ri.
Cuius aduentus erit fm opationē sathane. glo. nō tñ
sine p̄sensu liberti arbitrij. qz incipiet esse malus ex vte
ro matris. iuxta illud Gen. xlii. Trāsgressorē ex vte
ro vocauit te. Quarto nota vbi nascet. qz in babilone
vt in Apocal. xvi. Babilon magna mater fornicatio
nū. Et seqtur de antichristo. Vidi mulierē ebriam de
sanguine martyrum z sanctorū christi iesu.

CScdo circa pgressum antichristi nota qtuor. Primo
vbi nutrit. qz nutrit in illis duab; ciuitatib;. s. Coro
zaym z Bethzayda. Vñ sup illo verbo euāgelij (Ve
niti bethzayda ve tibi corrozayn) dicit Aug. Io im
p̄catur z improp̄eratur eis dñs dices: qz in eis p̄uersatu
rus est filius p̄ditionis. Scdo nota a qbus nutrit. qz
a spiritib; malignis. qz p̄pter incantatiōes p̄tinue ei fa
mulabunt z assistēt cōcomites iniquissimi. Apo. xvi.

De Antichristo

Vidi de ore bestie. i. antichristi. ppter incantatoēs q̄s
de ore emitteret: exisse tres spūs immundos. **T**ertio
nora a q̄b recipiet. Primo qz a iudeis. vt dicebat eis
dñs Joh. v. in fine. Ego veni in noīe patris mei z nō
recepistis me. cū aut alius venerit in noīe suo illū reci-
pietis. **Q**uarto nora. in q̄ etate incipiet hec omīa. qz
Ecc̄l. iij. d. Vidi cūctos viuētes q̄ ambulāt sub so-
le cū adolefcere sc̄do. i. antichr̄o. Nā p̄mus adolescens
salutis fuit chr̄s. **C**irca cultū eius nora q̄tuor p̄ q̄
attrahet ad se diuersos cult⁹. Primo em̄ vt attrahat
ad se iudeos dicet se mesiā p̄missum in lege vey deū
et verū hoīem. z reedificabit tēplū Salomonis. ij. ad
Thessal. ij. Qui aduersat z extollit sup oē qd d̄r deus.
fictē sc̄z ab ydolatriis. aut qd colit: sc̄z in veritate a fide
lib. Sc̄do vt attrahat ad se gentiles ydolatras faciet
symulachz z statuā p̄ incantatoēm: z in eā mittet sp̄m
malignū ad dandū respōsa. z vocabit eum deū maon
Daniel. xi. Deū patrū suoz nō reputabit deū: deū aut
maon in loco suo venerabit. Hanc statuā faciet adora-
ri. **Apoc. xi.** Faciet vt q̄cuqz non adorauerit imaginē
bestie occidat. Tercio vt attrahat ad se christianos
dicet se chr̄m venisse ad iudiciū. sicut p̄missum ē in euā-
gelio. z ostēdet se mortuū z tertia die resurget. iuxta il-
lud. Unū de capitib⁹ eius quasi occisum in monte. et
plaga montis eius curata est: z admirata est vniuersa
terra. Quarto vt attrahat ad se omne hoīem magnū
et paruum: ponet caracterem in frōte z manu dextera
vniuscuiusqz vt distinguant ab alienis z nemo poterit
emere vel vedere nisi habuerit signū suum. **Apoc. xij.**
Faciet omnes pusillos z magnos habere caracterē in
manu dextera: z ne q̄s possit emere vel vedere zc̄.

De Antichristo.

Quoniam circa afflictum antichristi nota. quod pugnabit contra duos
genera hominum. scilicet nobilium et ignobilium. seu maiorum et minorum
Maiores autem distinguet secundum tres gradus. scilicet clericos
milites. et mercatores. Clericos et litteratos expugnabit
et attrahet per rationes naturales. Erit enim valde instru-
ctus in scripturis prophetarum. **Daniel. viii.** Consurget rex im-
pudens facie et intelliget propositiones scilicet naturales. et supra
quod credi posset universa vastabit. Milites expugnabit
per distributionem terrarum et dignitatum. **Daniel. xi.** Multi-
plicabit gloriam et dabit eis preteritatem in multis et terram
dividet. Gratuito mercatores expugnabit per argentum
et aurum. **Dan. viii.** In copia rerum occidet plurimos. **Et**
eiusdem. x. Dominabit thesauros auri et argenti etc. De-
mones enim revelabunt ei omnes thesauros occultos sub
terrīs in sepulchris antiquis quos antiqui abscondebant quoniam
moriebantur sperantes se redituros post longum tempus ad
eosdem. quod posuerunt quidam erronei philosophi. **Et ideo dicitur Job**
xxi. Ad sepulchrum duces. scilicet antichristus: et in agerie mortuo-
rum congilabit. **Et eiusdem. xli.** Sternet sibi aurum quasi lutum.
Populum minorem distinguet tripliciter. scilicet in simplices
quos attrahet per falsos prophetas. In timidos quos attra-
het per tyrannos. In perfectos et etiam penitentes quos attra-
het per falsa miracula. Nam sicut dicitur **Apoc. xiiij.** faciet sig-
na ita ut ignem faciat descendere quo ad falsam apparen-
tiam. **Et ideo dicitur Math. xxiii.** Surgent pseudo christi et
pseudo prophete ad decipiendum simplices et tradent eos
in tribulationem magnam et occident ad cogendum pauidos
et dabunt signa magna ut in errorem inducant si fieri poterit
etiam electi ad commovendum penitentes et perfectos. **Q**ui-
ca obitum antichristi nota quatuor. Primo tempus. quod postquam
dicaverit tribus annis cum dimidio. **Dan. xii. dicit Dani-**

De Antichristo.

el angelo. **U**sq̃quo finis horū mirabiliū? Respondit angelus: q̃z per tps̃ z tpa z dimidiū tps̃is. sc̃z p tres annos z dimidiū. **H**eb̃reus em̃ tps̃is noīe accipit vñū annū. z p tpa accipit duos annos. z p dimidiū tps̃is accipit dimidiū annū. **S**ec̃do notanda est p̃sona interficiens: q̃ erit ip̃e ch̃ris. **ii. Thessal. ii.** Quē dñs iesus interficiet spū oris sui. vel **Michael** interficiet ministerio ch̃ri. **T**ertio notādus est locus in quo interficiet. q̃a in loco vbi ascēdit ch̃ris in celū. sc̃z in mōte oliueti. **Danielis. xi.** Veniet in multitudine magna. supple exercitus vt p̃erat plurimos. z figet tabernaculū suū supra montē inclitū. id est supra montem oliueti. z veniet ad summītatē eius. sc̃z montis oliueti. z nemo ei auxilia/bis q̃n sc̃z occidet a ch̃ro. **Q**uarto notādus est mod⁹ q̃ occidet. z est triplex. Occidet em̃ subito. **Iob. Subi**to moriet. Interficietur absq̃ manu hoīs. **Dan. viii.** Sine manu p̃teret. Item interficiet publice. **Iob. xl.** Videntib⁹ cunctis precipitabitur. **D**e die aut̃ illa sc̃z iudicij vel aduētus anticipi nemo scit. iuxta illud **Mat. xxi.** De die illo zc̃. **E**t **Mat. xxi.** Aduentum aut̃ antichristi p̃cedent q̃ttuor. **P**rimo romani imperij discessio z diuisio in decē regna. **ii. ad Thessal. ii.** Nisi venerit discessio zc̃. **S**ecūdo inobediētia ecclesiariū ab eccl̃ia romana. **T**ertio generalis p̃citatio p̃elior. **Mat. xxi.** Surget gens cōtra gentem z regnū aduersus regnū zc̃. **Q**uarto **Enoch z Helpe** predicatio. **Apocal. xi.** Dabo duobus testib⁹ meis z prophētabūt mille ducentis septaginta diebus.

ExPLICIT cōpendiū de vita z morte antich̃ri.

Sequit̃ de fine mūdi z extremo iudicio.

De fine mundi et extremo iudicio.

Vltimo vt de extremo et finali iudicio: qđ erit in fine mundi: aliquid denotetur. Sciendū est qđ iste mūdus habebit finē z totus destruetur et aburet p ignem de celo missum. z post hoc erit iudiciū generale omnīū hoīm qui fuerūt ab adam vsqz ad finē seculi. qui omēs debent resurgere cū corporibz suis: z habēt reddere de factis ppijs rōnem. Et qđ bona egerūt ibunt in vitā eternam. qđ vero mala in ignem eternū. **¶** Est quoqz notandū. qđ licet aīa exiens a corpe immediate sit iudicata ad bonū vel ad malū fm eius merita. est tñ extremū iudiciū necessariū in quo iudicabitur omīs hō vel totus hō: scz aīa cū corpe. qz sicut in simul bonū vel malū fecerūt: ita penā vel meritū habent. **¶** Aīa aut pūs iuste iudicat ad bonū vel ad malum. qz etiam pūs qđ corpus bñ vel male opata est. **¶** Nā aīa qđ corpus aliqd opetur se aīa hz pūs voluntatē agēde illud. z sic pcedit corpus in qcuqz actu. z ideo fm dei iusticiā debet etiāz ipm corpus pcedere in pena vel in merito. **¶** Item aīa cum egredit a corpe non habet totū meritū vel totā penā quā debet habere vnita cū corpe in die extremi iudiciū. qz multa sunt privilegia z gaudia celestia qđ dātur corpi vltima dotes aīe. Et sūt multa sunt tormēta infernalīa que pueniunt corpi tñ. de quibz supra dictū est. **¶** Et de talibz nō poterit fieri plenū iudiciū soli aīe sine corpe. z ideo est necariū ad integrā et plenā dei iusticiā vt in extremū z vniuersale iudiciū fiat: in qđ detur vnicuiqz integra merces suoz operū tā in aīa qđ in corpe. **¶** Est tñ sciendū qđ ante mūdi finem veniet antichrīs qđ nasci debet in babilonia z veniet in hierlm dicēs se esse chīmveꝝ messyam: z oēs iudei crederent in eum. **¶** Erunt em hō viciosus facies multa mira

De fine mundi

bilia virtute diaboli. Et cū penis z tormētis flagella-
bit christianos nolētes credere in eū. ppter qđ seducet
multos. Veniet autē interim **Enoch** z **Helyas** qui re-
seruātur in testimoniu chri in paradiso terrestri z pđi-
cabūt ptra antichm. Et ppter eoz pđicatorēs multi
reprobabūt ipm antichm tam iudei qđ chiani. Anti-
chris autē videns se reprobari ex eoz pđicatoribus occi-
det eos. z post triduum resurgēt z leuabunt in celum.
Post mortē vero enoch z helye p.xv. dies regnabit an-
tichris in magna glia putās se oia superasse postqđ oc-
ciderit enoch z helyā. h. die decimaqnta post eoz mor-
tē antichris occidet a dei potētia p michaelē archāge-
lū. Iudei pō vidētes malū finē antichri oēs puerntē
ad fidē veri chri. z tūc erit vñi ouile z vnus pastor. In-
terfeco autē antichro nō statim erit iudiciū. h. pūs erūt
signa magna in celo z in terra ad significandū vep u-
diciū qđ postmodū est fiendū. Nā fm qđ dicit **Dathan**
xxiii. Sol obscurabit z luna nō dabit lumē suū. Stel-
le de celo cadent. z pntes celoz mouebunt. Sz mox
liter intelligēdo intelligere possumus qđ sol obscurabi-
tur. i. chris qđ est sol iusticie efficiet obscurus ptra nos z
rigidus z asper vñ solet nobis esse pius z misericors.
Luna nō dabit lumē suū. i. virgo maria qđ est luna ele-
cta non dabit lumen sue intercessionis quā p nobis sp-
facit ad filiū. Stelle de celo cadent. i. sancti qđ fulgebūt
sicut stelle in p̄spectu dei: de celo cadent quantū ad no-
strā intercessionē. qm̄ sancti qđ habent? in aduocatos
nrōs nō intercedēt tūc p nob nisi p iusticia dei. Et p-
ntes celoz mouebunt. i. angeli qđ sunt nunc ad nostrā cu-
stodiā tunc erunt ptra nos ad iudicandū z accusandū
nos in p̄ctis nostris de qbus noluerimus p̄miam agē

De fine mundi

¶ Et extremo iudicio.

re. et ita mouebunt de fauore in odiū. Sed añ hec sig/ na celestia erūt signa in terra magne psecutiōis. qm̄ vt dicit **Lxxii.** Surget gens ptra gentē et regnū aduersus regnū. Et terremot⁹ erunt p loca magni. et pestilētie et fames et c. Et hec oīa initia dolorū sunt. Hec autē et multa alia signa magna erūt. Et post hec comedētib⁹ et bēbētib⁹ hoībus veniet ignis magnus de celo et p̄buret totā terrā: ita qd oīa in cinerē puerent. Et facta plūm matōe oīm rerū ad sonū tube omēs resurgēt cū corporibus suis tam boni q̄ mali: ita qd oēs erūt in statura trigintatruū annorū s̄m etatē in qua ch̄s etiā surrexit. Erūt tñ boni pulcri et lucidi et impassibiles. Mali autē deformes turpes et passibiles. Et oēs coadunabūtur in valle Josaphat q̄ est ppe hierlm̄. Et facta oīm p̄gre gatōe q̄ fuerūt ab adā vsq; ad finē mūdi. tūc veniet iudex. sc̄ilicet ch̄s filius dei viui cū p̄tate magna et maiestate sup nūbe candida. et cū eo scōz milia. et sepabuntur boni a malis. qm̄ angeli ponent bonos a dextris. malos autē a sinistris. Parato q̄dem iudicio tūc dicet iudex hīs q̄ a sinistris erūt p̄tā et ingraticudines suas qm̄ noluerūt facere misericordiam cū p̄mo suo subueniēdo sibi in necitatib⁹ suis tam corporalib⁹ q̄ etiā spūalib⁹ ppter qd dabit sententiā p̄dicatoriā ptra eos dicēs. **Ite maledicti in ignē eternū.** Hīs autē qui a dextris erūt dicet bona opa sua et oēm misericordiam suā quā fecerūt cū p̄mo suo administrādo sibi in oīni necessitate sua. ppter qd dabit eis sn̄iam meritoriā dicēs. **Veni te b̄ndicti p̄ris mei p̄cipite regnū meū.** Et sic immediate fiet hāz sn̄iaz executio. qm̄ ibunt mali in ignē eternū. boni at in vitā eternā. Qui? ille nos faciat esse p̄ticipes q̄ viuit et regnat in secula seculorū. Amen.

Exhortatio infirmorum
Interrogatōes faciēde
infirmis agonizantibus multū necessarie.

S Equunt interrogatōes et exhortatōes sumpte
ex dictis **A**cellarij parisiē. et aliorū doctorū: q̄
fieri debēt morientibus seu infirmis dū adhuc
vsum rōnis hñt. Quibus rīdere debēt verbo si possint:
sinaūt cordis p̄sensu rīdeant vel aliq̄ signo. Et scribā
tur hec in libris extreme vinctōis ad memoriā ppetuā.
nā multū valēt. **A**tiā s̄z p̄lo intīmāda in ābone et alīs.
Primo infirmus interroget sic. **D**ilecte vis tu mo
ri et viuere in felicitate fidei ch̄iane tanq̄ ver⁹ fidelis
et obediēs filiūs sancte matris eccle. **A**etaris quoq̄
q̄ in fide ch̄isti morieris: **R**espōdeat: ita.
Secūdo sic. **R**ecognoscis te creatorē tuū sepe et gra
uiter offendisse: **R**espondeat. sic
Tertio. **P**oles de omnibus peccatis tuis p̄tra dei ma
iestatem amorē et bonitatē p̄missis: et bonis omisissis:
et q̄ deum nō honorasti prout debuisti: **E**t petis sup
hīs omnibus a deo veniam:
Quarta. **H**abes ne sincerum p̄positum vitā tuam
emēdandi si supuixeris: **R**ogas etiam deū vt det tibi
grām pseuerādī in hoc p̄posito et verā p̄ritōez habēdī
Quinto. **E**s tu conscius tibi p̄psi de aliquo mortale
peccō de quo nō sis p̄fessus: **O**ptas ne etiā cor tuū illu
minari ad obliuorū peccatorū habēdī noticiam si q̄ sint.
Et si tu scires libenter p̄fitereris ea.
Sexto. **I**ndulges ex toto corde eis q̄ te vnq̄ offen
derūt verbo vel facto ob amorē iesu ch̄i. a quo tu etiā
veniam speres: **N**etis s̄z tibi indulgeri ab illis quos

Exhortatio infirmorum

lesisti verbis aut factis ¶ **S**eprimo. habesne aliq̃ bona iniusta. vel obligaris in aliq̃ debito occulto: **N**is quoq; iniusta bona si q̃ habes restitui integralit̃ iuxta valorē tue facultatis: **N**ic nota. q̃ si infirmus obligatus in debitis vel iniustis satisfaciatur si possit. z inūgat heredib; vel alijs quorū interest. **V**tē sibi interroget de votis z peregrinatoib; nō ppletis. z etiā dicat here dib; zc. ¶ **O**ctavo. **C**redis q̃ ppter te mortuus est christus. z q̃ aut saluari nō potes nisi p meritū passionis dñi nři iesu christi q̃ se p nobis obrulit in cruce deo patri: **A**gis quoq; de hoc deo grās ex toto corde:

¶ **S**i igit infirm⁹ ad p̃dictas interrogatōes vere poterit affirmative r̃ndere: p̃babile signū est sue saluatōis quare dicat sibi. **D**ilecte si ita sentis sicut ostēdisti: certifico tibi q̃ saluaberis z nūq̃ a deo sepaberis. teipm ergo deo resigna ad moriendū qñ deo placuerit q̃ p te in cruce mori voluit. **E**t cū in hac extrema necessitate constitut⁹ sis: meditare circa tua salutē spūalem z vitā ppetuo duraturā. z te pmitte deo oīpotenti z omīa tua. **O**mnēq; cogitatū tuū in eū dirige: impmendo mentē tue passionē crucē vulnera z mortē ch̃i. oēm aliā solē citudinē z rerū terrenarū curā relinq̃ q̃ te iuuare nō p̃nt. **A**stātes solūmō z sup̃stites rogās vt p salute tua deū precib; exorēt. **I**nsup q̃cuq; tibi aduenerit tēratio vel occupatio rerū tpaliū vel heredū amicorū vel alīs: resiste fortit̃ recurrēdo in corde tuo ad crucē z vulnera xpī in nullo alio fiduciā hñs. **E**tiā glōsaz reginē mariā matrē miscōie mediatricē z refugū pctōz fideliter inuoca. ac ppiū angelū tuū z scōs sp̃caliter q̃s honorasti in vitā. ¶ **P**ost hoc excita infirmū ad dicēdum post te ore vel corde orōnem sequentē in lingua materna.

Nota

Exhortatio infirmorum

Dissime dñe iesu chryste respice sup me indignū
pctōrem oculis misericōdie tue quibz respexisti latro
nē a dextris pendētem. **M**isericordissime dñe adiu
ua me in hac vltima necessitate. ⁊ da mihi veniā oīm
pctōz meoz ⁊ vitā tuā eternā quā postulo: nō ob va
lorē meritoz meozū sed in virtute tue bñdite passio
nis ⁊ preciosissimi sanguinis tui q̄ me redimere digna
tus es. **I**git in manus tuas dñe ꝓmendo spiritū meū
¶ Itē inuocādo virginē glōsā dñe. **M**aria mat grā
tie ⁊c. sepius repetēdo. ¶ Notandū si indulgētiās pa
pales infirmus obtineat: ꝑtute illaz absoluat in mor
tis articulo. Item imago crucifixi apud eū esse debet
et ei sepe ostēdi debz. Itē sepe asp̄gatur aqua bñdicta
Itē amici carnales vxor vel liberi sui nullatenus sibi
ad memoriā reducātur. nisi necesse fuerit ꝑ salute aīe
sue. Acc fiant in pñcia infirmi: ꝑsertim in agone. Itē
nō detur sibi nimia spes corpālis sanitatis. qz pericu
losum est. ¶ Postremo auertant p̄vdyteri in noto
rio ꝓcubinato detestabiliter viuentes: vt si dei vindī
cā euadere querāt: ad cor redire vereqz ⁊ nō fictē peni
tere debēt ꝓcubinas remouēdo. quia ꝑter penas iuris
formidabiles quas incurrūt celebrādo: grauissimā in
iuriā deo faciūt ⁊ ecclie spōse sue. sua qz vita scandalo
sa multos ad inferna trāsmittūt. suntqz cā ruine popu
li. Et tot mortibz digni sunt quot ad subditos exēpla
male vite trāsmittūt: vt ait Greg⁹. Nullatenus igitur
absoluēdi sunt in confessione nisi ꝓcubinas remoueat
vel quātorius remouere ꝓponant vel ꝓmittant.

Et in hoc finit prima ps hui⁹ libelli: mul
tos pulcherrimos tractatulos in se ꝓplectens.

Dyalogus Anselmi

Anselmi deuotissimi de passiōe Jesu chri-
sti querentis: ⁊ glorioſissime virginis Marie
respondentis Dyalogus incipit feliciter.

B

Catus Anselmus p

singula quesiuit passionem Jesu christi. et
beata Maria respōdit p singula. ¶ Que
fuit ergo sic pmo. Anselmus. Dic dñā charissima
quale fuit inītiū passionis filij tui? Respōdit Ma-
ria. Qñ filius meus cenauit cū discipulis suis: surre-
xit Judas pncipes sacerdotū adiit ⁊ filiū meum p tri-
ginta argēteis vendidit. Anselm⁹. Quales fuerūt
⁊ enarīt? Maria. ysmahelite p qbus etiam Joseph
venditus fuit ante quattuor milia annorum. et heredi-
taria successione deuoluti sunt ad illos iudeos q eme-
runt filium meū: ⁊ unusquisq denarioꝝ decem valuit
vsuales. Judas vero ita auarus fuit qñ vidit deum
q eum p eis vendidit. ⁊ tñ christus ei sepe pdixit. sed il-
le se p hoc nō emendauit. Ansel. Fuisti tūc cū filio ⁊
discipulis? Maria. Nō. sed scies q filius meus ce-
nauerat ⁊ pedes discipuloꝝ lauerat ⁊ corpus suum ⁊
sanguinē dederat discipulis suis ⁊ dulciter eis predi-
cauerat. ⁊ iudas pōtiffices adierat. fili⁹ meus de mon-
te syon cū discipulis suis p portam ad natatorā syloe
vbi erat hortus quē intromit. ⁊ discipulis dormiētib⁹
ascendit ad pedē montis oliueti quantū ad iactū lapi-
dis a discipulis: ⁊ orauit patrē suū sic. Exaudi me do-
mine qm̄ benigna est miscdia tua fm multitudinē mi-
serationū tuarū respice in me. Ne auertas faciē tuam
a puero tuo: qm̄ tribuloꝝ velociter exaudi me. Intēde

Dyalogus Anselmī

anime mee ⁊ libera eā ppter inīqtatem meā eripe me

Ansel. Quare adorauit. **Marīa.** Propter tres rō
nes. **Prīma** qz delicate nutritus est. vtpote filius vir
ginis ⁊ de stirpe regia natus. sed quia magis dolēt no
biles cū ledunt q̄ ignobiles. **Scda** qz tanta angustia
eum īsuauit q̄ guttas sanguineas sudauit de toto cor
pore suo. qz deus fuit ideo oīa que pati debuit psciuit.
scz pspuicionē flagellatiōem / blasphemias. crucifixio
nes. ⁊ sic hī mōi. **Licet** etiā fur sciat q̄ mori debeat: tñ ne
scit quō mors sapit nisi qñ funis collū stringit. **Filius**
meus oīa psciuit tanq̄ deus ⁊ hō. **Tertio.** qz psciuit
q̄ iudei nō deberēt eius misereri. **Et** qñ sic orauit (pa
ter si possibile est trāseat a me calix iste. verūm ꝛc.) an
gelus dñi apparuit ei cōfortans eū dixit. **Cōstans** est
modo genus humanū redimere debes. **Post** hoc fili
us meus ad discipulos rediēs eosq̄ dormientes inue
nit. quibz ⁊ dixit. **Nō** potuistis vna hora vigilare me /
cū. ⁊ adiecit. **Ecce** appropinquabit q̄ me tradet. **Et** ec
ce iudas aduenit cū turba magna dixitq̄ iudeis **Duo**
ita pares sunt. scz **Jacob** ⁊ **Iesus.** quem osculat⁹ fue
ro ipse est tenete eū. **Et** cum iudas accederet cū turba.
processit iesus ad eos dicens. **Quē** queritis: **Qui** rñ /
derūt. **Iesum** nazarenū. **Quibz** ipse. **Ego** sum. **Cum**
dixisset (ego sum) oēs ceciderūt deorsum. **Iterū** dixit
iesus. **Si** me queritis sinite hos abire: vt scriptura im
pleret. **Quia** quos dedisti mihi nō perdidi ex eis quē
q̄. **Tunc** accedēs iudas osculatus est eum. **Cui** dixit.
Iuda osculo filii hoīs tradis. **At** illi īiecerūt manus
in iesum ⁊ tenuerūt eum. **Tūc** petrus eduxit gladiū et
peussit eum q̄ vocabat **Malchus.** **Ansel.** Fecit ibi
aliq̄d miraculū **Marīa.** Filius meus applicauit sibi

De passione domini.

seruū z curauit auriculam eius z dixit Petro. Mitte
gladiū in vaginā. oīs em̄ qui accipit gladiū gladio pe-
ribit. An putas qz non possum rogare patrē meū z ex-
hibebit mihi plus q̄ duodeci legiones angeloz. Tūc
oīs discipuli relicto eo fugerūt. Ansel. Fuisti tūc cū
eo? Maria. Nō. Ansel. Quare tūc eū tantū dili-
geres? Maria. Nō instabat z nō expediebat vt iuue-
cule foras inuenirent. Ansel. Ubi tūc fuisti? Ma-
ria. Fui in domo sororis mee matris Johānis euāge-
liste Ansel. Qñ vel a quo fuit tibi nūciatū qđ factū
fuit? Maria. Audi nūc anselme qđ est nimis lamēta-
bile: venerūt discipuli currētes z lachrymabiliter dicē-
tes. Charissima dñā dilectus filius tuus captus est z
nescimus quo ducat iam ligatus. nec scimus vtrū sit
ocisus vel quicqd sit actum de eo. Ansel. Fleuisti
tunc dñā? Maria. Licet scirē q̄ humanū genus re-
dimere deberet. tñ ppter matrem affectū doloris gla-
dius de quo Symeon pdixerat aīam meam ptransi-
uit. Ansel. Quo tunc ductus fuerat? Maria: De
horto p vallem iosaphat per portā que aurea vocabat
ducebat in palaciū scribarū z pontificū z pharizeoz iū-
sta templū in domū Anne. z quesituit annas de doctri-
na eius z discipulis. Et ipse rñdit. Ego palā locutus
sum mūdo: sp̄ docui in synagoga z in tēplo in q̄ oīs iū-
dei pueniunt: z in occulto locutus sum nihil. qđ me in-
terrogas. interroga eos q̄ audierunt qđ locutus sum
ipsis. ecce hī sciunt que dixerim ego. Tunc assistens
vnus ministroz dabat ei alapā z inexplēte crudelitatis
dicens. Sic respondes pontifici? Filius aut̄ meus vt
agnus rñdit ei. Si male locutus sum testimoniū phi-
be de malo. si autem bene qđ me cedis. Tunc ligauē

Dialogus Anselmi

runt oculos eius tanquam furi, et illuserunt ei tota nocte spuerentes in facie eius dicentes. Prophetiza quod es qui te percussit. Iohannes vero existens intus (quod notus erat pontifici) introduxit Petrum, quem videns ostiaria dixit. Tu unus ex discipulis eius es. Et petrus vero ter negavit cum iuramento quod nunquam eum novisset nec vidisset, et statim gallus cantavit. Et respexit dominus petrum, et recordatus est petrus verbi iesu (quod prius quam gallus cantaret ter me negabis) et egressus fleuit amare. Ansel. Ubi fuisti quando hec facta sunt? Maria. Statim cum mihi discipuli retulissent quod factum erat peremerunt omnia mea, bra mea, surgebam et cucurri cum Maria magdalene iuxta templum, et audies tumultum in domo Anne volebam intrasse, sed non fui permissa. Tunc stabam foris plorans et clamans. Heu heu mi dilecte fili mi lumen oculorum meorum: quis dabit capiti meo aquam et oculis meis fontem lacrimarum ut plangam interfectionem unigeniti filii mei. Maria ergo magdalene circumibat undique introspiciens, quem audies negatione petri commota sunt omnia viscera mea pro dilectione unici filii mei, eo quod princeps discipulorum eum negasset: et dixi. O iesu iesu quale finem sortitus es vel quid fiet de te: cum iste qui princeps omnium esse domino scitis te negavit, o iesu te non negabo in eternum. Ego autem stabam plena dolore audiens omnes illusiones et contumelias quas filio meo dilecto inferebant, et petrum negantem audivi et omnia que tota nocte fiebant. Cum ergo petrus tertio negasset filius meus eum respexit: et propter quod negaverat amare fleuisset: egressus foras invenit nos foris stantes, cui plena dolore dixi. Petre petre quid agitur de filio meo: ubi est iesus: qui clamans et etulans lacrimosa voce dixit et rudit. Heu domina charissima absque mihi

De passione domini.

ricordia cruciat⁹ z occidit vsq; ad mortem. z currēs ab
scondit se in lapidē pre timore q̄ vocat gallicatus. z nō
paruit donec ch̄s mortu⁹ fuit. **Anf.** Quid factū
est post hoc? **Maria.** Vane facto eduxerūt eum ad
Cayphā pontificē. ibi tunc postq; captus fuit vidi eū.
et accurrēs q̄si leena raptis catulis videbā illā deside/
rabile facie sp̄tis iudeoz maculatā z lachrymabile. ac
plorādo dixi Heu dilectissime fili miserabile te modo
video que toties tuo amātissimo aspectu gaudebā. et
volēs eū amplecti nō fui pmissa eū accedere. sed trusa
a iudeis huc z illuc z cōtumeliosa amota. z ppls vndi
q; purrebat sicut qñ fures z latrones pdenant. **An**
sel. Habuisti tūc aliquā spem q̄ posset liberari? **Ma**
ria. Etia. sciebā em̄ q̄ ingeniosus fuit z faciendus z spe
rabā q̄ se excusaturus esset si ad iudicē venisset. sed tūc
stetit tanq; agn⁹ māsuetus z innocēs z nō aperuit os
suū. Fuit etiā ita miserabilis q̄ sperabā q̄ deberēt ei⁹
misereri. z nō tpe modico elapso adeo p̄sputus fuit q̄
q̄si leprosus apparebat. Inuenerūt em̄ multa testimo/
nia p̄ eū dicētes eū esse legis destructore z ppli subuer
sore. Tandē duo falsi testes accesserūt dicētes. **Hic** **di**
xit. possum destruere templū dei z infra tridū reedifi
care illud. **Et cayphas dixit.** Dic nobis si tu es ch̄s.
Iesus r̄ndit. Si dixerō vobis nō creditis mihi. **Amē**
dico vobis amodo videbitis filiū hoīs sedentē a dex
tris p̄tutis dei z veniētem in nubib; celi. **Tūc p̄nceps**
sacerdotū scidit vestimēta sua z ait. **Quid adhuc ege**
mus testib; audistis blasphemā qd vobis videtur?
Tūc oēs clamabāt. reus ē mortis. **Hac plata snia gla**
dus symeonis p̄transiuit corpus meū z aiām meam.
Ansel. Quo tūc ductus fuit? **Maria.** Ad iudicē pp

Dyalogus Anselmī

latū. Ansel. Sperasti ibi aliqd charissima domina
Maria. Vultū sperabā cū turba pueniret cui sepe
dulciter predicauerat z quoz infirmos sanauerat z in
deserto pauperat: q cū de manibz eoz liberare deberet.
Tūc vnanimiter clamabāt corā pylato. Crucifige cru
cifige eū. Et imposuerūt ei q se dixerat filiū dei z q p
hibuisset tributa dare cesari. Tūc pylatus reqsiuit de
regno suo dicens. Tu es rex iudeozū. Rñdit iesus. An
de teipso hoc dicis an ali j dixerūt tibi de me. Rñdit py
latus. Nunqd ego iudeus sum. gens tua z pōtīfices
cui tradiderūt te mihi. quid fecisti. Rñdit iesus. Reg
nū meū nō est de hoc mūdo. Dixit itaqz pylatus. Er
go rex es tu. Rñdit iesus. Tu dicis qz rex sum ego. in
hoc natus sum z ad hoc veni in hunc mūdum vt testī
moniū phibeam veritati. omīs q est de veritate audit
vocē meā. Dixitqz ei pylatus. Quid est veritas. Hāc
questionē nō soluit ei iesus. q si voluisset eū vtrqz libe
rasset z nūc humanū genus redemptū nō fuisset. Tūc
iudas videns qz dānatus esset pma ductus reddidit
triginta argēteos pncipibz sacerdotū z seniozibz dicens
Peccaui tradēs sanguinē iustū. At illi dixerūt. Quid
ad nos: tu videris. Et pīctis argenteis in templū re
cessit ab eis z laqueo se suspēdit. Pylatus aut puoca
tis pncipibz sacerdotū z magistratibz z plebe dixit ad
eos. Nullā causam mortis inuenio in hoīe isto ex his
in qbus eū accusatis. At illi magis inualescētes dice
bant. Cōmouit pplm docens p vniuersam iudeā a ga
lilea incipiēs vsqz huc. Tūc pylatus audiēs galileā z
q galileus esset misit eū ad herodē. qz z ipse erat hiero
solyms illis diebz. Herodes aut viso iesu gauisus est
valde. Erat em multo tpe cupiens videre iesum. eo q

De passione domini.

audierat multa de eo. et sperabat signū fieri ab eo. Interrogabat eū multis sermonibus. videlicet si ille esset puer quē pater suus volebat interficere et propter eum multos pueros occidisset. Itē si esset ille q̄ cecos illū minasset et qui lazariū resuscitauerat et adolescentē filiū vidue in porta ciuitatis Nayim: et multa alia. Et rogauit eū vt signa faceret p̄mittensq; eū de manib; iudeorū liberare. Iesus autē nihil r̄ndit. Et posuit coronā sup caput ei⁹ dicens. Promitto tibi si signū feceris te participē regni mei et coheredē te statuā hac coronā q̄ oēs impatores coronant. Iesus autē nō r̄ndit ei. Et stabāt p̄ncipes sacerdotū: pharisei et scribe p̄stāter accusabāt eū. Ansel. Dic dulcis maria qd tu sperabas? Maria. Sciebā herodē esse regē elegātie et naturā supbie. et ideo sperabā q̄ regi excellētissimo scz filio meo p̄cere debuisset. Spreuit em̄ ipm et indutū veste alba remisit pylato. Et facti sunt amici herodes et pylatus ex illa die. nā añ inimici erāt ad inuicē. Sciēs q̄ pylatus crudelitātē eorū q̄ p̄spirauerūt: p̄uidit quosdā q̄ eū ad herodē ducerēt ne eū interficerēt. Remisso igit vnicō filio meo cōuocans pylatus oēs iudeos dixit ad eos. Oblulistis mihi hūc hoīem q̄si p̄lm seducēt et ecce ego corā vobis interrogās nullā cām mortis inuenio in eo ex his in q̄bus eū accusatis. s; neq; herodes. nā remisi vos ad illū. et ecce dignū morte nihil additū est ei. emēdatū ergo dimittā eū. Et illi petebāt Barrabā q̄ p̄pter seditionē et homicidiū missus est in carcerē. Ille tertio dixit. qd em̄ mali fecit: nullam cām mortis inuenio in eo. corripit ergo illū et dimittā. At illi instabant vocib; magnis vt crucifigere et clamātes. crucifige crucifige eū. Sedente autē pylato p̄ tribunali: venit ad eū

Dialogus Anselmi

vxor eius dicens. Nichil tibi z iusto illi. multa em̄ hae
nocte passa sum ppter eū. Pylatus aut̄ speras q̄ crude
litati iudeoz satisfacere deberet. apprehendit z flagella
uit in statua ligatū. ita q̄ a planta pedis vsq̄ ad verti
cē capitis nō esset in eo sanitas. Statua aut̄ illa adeo
spissa fuit q̄ bñ circa duas palmas manū tangere non
posset. Un̄ accipiebāt corrigias z man⁹ eius ligabāt
et milites s̄o plectētes coronā de spinis imposuerūt ca
piti ei⁹. z veste purpurea circūdederāt. z dabant ei ala
pas. Hāc coronā h̄z rex frācie. Hec coronā nō fuit tm̄
de spinis. s̄ de iūcis marinis q̄ acutiores h̄nt aculeos
q̄ vera spina. Hanc coronā cū lancea pcutiētes capiti
eius impmebant. ita q̄ sanguis eius p faciē defluebat
Et sic coronatū eduxit eū pylatus foris et dixit. Ecce
rex vester. Illi aut̄ clamabāt. Tolle tolle crucifige eū.
Dixit eis pylatus. Accipite eū vos z crucifigite. Cui
rñderūt. Nos legē habem⁹ z s̄m legē debet mori q̄ fi
liū dei se fecit. Cū ergo pylat⁹ audisset hos sermones
magis timuit. z ingressus iterū proriū dixit ad iesum.
Un̄ es tu? Iesus aut̄ rñsum nō dedit ei. Dixit ergo ei
pylat⁹. Mihi nō loq̄ris. nescis qz prātem habeo cruci
figere te. Iesus rñdit. Nō haberes prātem aduersus
me vllā nisi tibi datū esset desup. p̄pterea q̄ tradiderūt
me tibi magis pctm̄ habēt. Exinde q̄rebat pylatus di
mittere eū. Sed iudei clamabāt dicētes. Si hunc di
mittis nō es amicus cesaris. Quidēs aut̄ pylat⁹ q̄ ni
hil pficeret s̄ magis tumultus fieret: accepta aq̄ lauit
manus corā p̄lo dicēs. Innocēs ego sum a sanguine
hui⁹ iustū vos videritis Et rñdens vniuersus p̄ls di
xit. Sanguis eius sup nos z sup filios nr̄os. Instabat
ergo vocib⁹ magnis vt crucifigeret z inualefcebāt vo

De passione homini

ces eoz. Et pylat⁹ adiudicauit fieri petitiões eoz. **Di**
misit at illis eū q̄ ppter seditionē z homicidiū missus
fuit in carcerē: quē petebāt. Ad nimiam ergo plebis in
stantiā pylatus huius mortis sniam ptulit aduersus
filium meū dicēs. Jesum nazarenū abiudico uite z adiu
dico mortī ignominioſe crucis. **Anſel.** Quid fecisti
tūc dñā dulcissima cū hec audires? **Maria.** Hec p
lata snia gladius ptransiuit eoz z aīam meā. Suscepe
rūt dilectū filiū meū vt scribit **Iohes** z eduxerūt eum
vt crucifigereſ. z baiulans sibi crucē exiuit in locū q̄ dz
caluarie locus vbi crucifixerūt eū. z crux adeo magna
fuit z habuit q̄ndecim pedes in lōgitudine. z adeo de
bilitatus erat tota illa nocte q̄ eam portare nō potuit
Uñ Lucas scribit. Apphenderūt quendā Symonē
ſyrenſem z iposuerūt illi crucē portare cum iesu filio
meo. qd̄ nō fecerūt cā miſeratōis q̄ſi ppaterent. ſ; quia
pre debilitate illud facere nō poterat. **Anſel.** Seq̄
bant eū aliq̄ cū educereſ? **Maria.** Tota turba pcur
rebat ſicut qñ fures educunt ad ſuſpedum. **Uñ** Lu
cas ſcribit. Seq̄bat multa turba ppli voce lachryma
bilī plāgentes eū. Seq̄bant aut̄ pueri p̄iciētes lutum
in eū. Conuerſus aut̄ filius me⁹ dixit. Filie hierlīm nō
lite flere ſup me ſ; ſup vos flere z ſup filios vrōs: vide
licet q̄ lutū z lapides in me mittūt z nesciūt qd̄ faciūt.
qz dies veniūt in q̄bus dicēt. beati ſteriles z ventres q̄
nō genuerūt z brā ybera q̄ nō lactauerūt. tūc incipient
dicere montib; cadite ſup nos: z collib; cooperite nos
qz ſi in vīridi ligno: hoc eſt in puericia hoc faciūt in ari
do z in etate qd̄ fiet. Ducebant z aliq̄ duo nequā cū eo
vt crucifigereſ. z hoc ad p̄fuſionē ſuam **Cū** aut̄ educe
reſ ego volēs eum ſeq̄ z videre pre nimia multitudine

Dyalogus Anselmi

nō potui. Sed tandē cū maria magdalena vna delibe-
raui q̄ p viam abiacentē platee zc. quandā foueā cir-
cūuimus z iterū illi obuiā venim⁹. Et cū veniremus
iuxta fontē obuiā habui filiū meū deformatū z oppres-
sum omni dolore. q̄ benigne se inclinās ad me dicebat.
Ach mater. q. d. grates tibi refero. p multumodis bñfi-
cijs mihi a te impēsis. p multo labore. Et postq̄ vene-
runt in locū caluarie crucifixerūt eum z duos latrones
vnū a dextris z aliū a sinistris. **Ansel.** Et quō tunc
fecerunt ei? **Maria.** Cū ad locū caluarie venisset vbi
carnes z mortificinia scoriebant. z nudauerūt eū totalit̄
vestib⁹ suis. z ego exanimis fui facta tunc capitis mei
velamē accipies feci ligari libis eius. Post hoc depo-
suerunt eū sup terrā z eū desup extenderūt. z pmo vnū
clauum incusserūt adeo spissum q̄ sanguis nō potuit
emanare ita vulnus clauo replebat. Postea accipien-
tes funes traxerūt aliud brachiū / z aliū clauū incusse-
runt p̄similē. Postea pedes etiā cum funibus traxerūt
et clauū incutiebāt. ita q̄ oīa mēbra z ossa apparebāt.
vt impleret illud. Dinumerauerūt oīa ossa mea. Post
hoc exerexerunt eum cum magno labore. Et fuit ita alte
suspēsus q̄ nuncq̄ pedes etiā attingere poterāt. Et cū
erectus fuisset tūc. ppter ponderositatē corpis oīa vul-
nera lacerata sunt z apta. z tūc sanguis de manib⁹ z pe-
dibus emanauit. Ego autē induta fui quadā veste qua
mulieres illius regionis vti solēt q̄ texti totū corpus. z
est idē qd limthei. z fuit illa vestis tota sanguine aspsa.
Ansel. Quid factū fuit post hoc? **Maria.** Postq̄
crucifixerūt filiū meū diuiserūt sibi vestimēta sua sor-
tē mittētes sup vestē incōsuetū: vt impleret illud qd dī-
ctū erat p̄phetā. Diuiserūt sibi vestimēta mea z sup

De passione domini

veste meā miserūt sortem. Et scripsit pylatus sup ea /
put eius litteris grecis hebraicis /z latinis. Iesus na /
zarenus rex iudeoz. Et dixerūt iudei. noli scribere rex /
iudeoz. sed qz se dixit regem iudeoz. Rñdit pylatus.
Qd scripsi scripsi. Pretereūtes aut blasphemabāt eū /
mouētes capita sua dicētes. Glāh q destruxit templū /
dei z infra triduum reedificauit illud. salua temetipm /
si filius dei es descēde nunc de cruce. Ansel. Quid /
ad hoc rñdit fili⁹ tuus. Maria. Sicut Lucas scribit /
Pater dimitte illis qz nesciunt quid faciūt. Et stabat /
ppls expectās z deridebāt eū. Audies hoc latro q a si /
nistris pēdebat z insultauit ei dicēs. Si fili⁹ dei es sal /
ua temetipm z nos. Rñdit q a dextris pēdebat dicēs /
Neqz tu times deū q iuste dānatus es et qdem digna /
factis recipimus. Et dixit illi iesus. Amē dico tibi ho /
die mecū eris in paradiso. Ansel. Quid autē fecisti /
dnā. Maria. Stabā iuxta crucē meroze plena qz ei /
solatiū ferre nō poterā. z mecū stabat soroz mea z Jo /
hānes euāgelista z Maria magdalene. Et cū vidisset /
me z discipulū meum Johānem quem diligebat. ad /
uersum me ait. Mulier ecce filius tuus. Deinde dixit /
discipulo. ecce mater tua. Erat autē hora sexta z tene /
bre facte sunt sup vniuersam terram vsqz ad horā no /
nam. Et clamauit voce magna. Hely hely lāmazaba /
thani. Et qdam dicebāt. Ecce helyā vocat iste. Post /
hoc sciens iesus q omnia cōsummata sunt z dixit. Si /
tio. Et vas erat appositum aceto plenum. et currens /
vnus impleuit spongiā et dabat ei bibere vt citius /
moreretur. Et cum bibisset acetum dñt. Cōsumma /
tum est. z postea. In manus tuas cōmendo spiritum /
meum. Et inclinato capite emisit spiritū. Tūc velum

Dialogus Anselmi

templi scissum est a summo usque deorsum. et terra mota
est et petre scisse sunt: et maxime illa in qua stabat crux scis-
sa est ut manus imponi potuisset. Et monumeta aperta
sunt et multa corpora sanctorum qui dormierunt surrexerunt et in-
troierunt in sanctam civitatem et apparuerunt multis. Ceteru-
m et qui cum eo erant custodientes Iesum visum terremo-
tu et hijs qui fiebant timuerunt valde. et ipse Ceterum glo-
rificabat deum dicens. Vere hic homo iustus erat. Ecce omnia
elementa quomodo christo participabant. soli autem iudei indura-
ti erant. Anselm. Charissima domina habuit adhuc finem
dolorum eius? Maria. Non. quia nondum impleverat prophetiam
Symeonis. sed Tuam ipsius animam pertransibit gloria-
dus. Iudei autem quia pascebat erat: rogabat ut non ma-
nerent in cruce corpora eorum sabbato. Erat autem illa dies
sabbato. et rogaverunt Pilatum ut frangerent eorum crura.
Et venerunt ergo milites. et primi quidem frangerunt corpora
sua: et alterius qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum
cum venissent et viderunt eum iam mortuum non frangerunt
eius crura. sed militum unus lancea latus eius perforavit.
Et continuo exiit sanguis et aqua. et cum hoc videret quod
talem crudelitatem exerceret in illum mortuum exanimis fa-
cta fuit. et nunc cepi plulare et flere dicens. quod mihi det ut
moriar pro te fili mi. Anselm. Quid factum fuit post hec?
Maria. Rogabat Pilatum Ioseph ab armathia ut tol-
leret corpus Iesu. Tunc Pilatus quesivit si esset mortuus.
tunc iussit reddi corpus. Quod cum Ioseph deponeret
Maria stabat deorsum respiciens ut brachium solueret
et oscularetur. quod et fecit. Et cum depositus esset de cruce
posuerunt eum super terram bene ad tres passus de loco crucis
et Maria caput eius in sinu recipiens amarissime flere
cepit dicens. Deus dulcissime fili mi quem consolatorum

De passione domini.

modo habeo quē mortuū corā me video. Tunc accurrens Iohes euāgelista cecidit sup pectus eius plorās et dices Heu heu heu de isto pectore potavi dulciora: mō tristia ⁊ lamētabilia. Tūc Petrus aduenit qui ip sum negauerat ⁊ amarissime fleuit. Tunc maria mag dalene pre omnib⁹ flere cepit sup dominū suū dicens. Quis mihi pctā nunc dimittet. Tunc ceteri discipuli accurretes oēs lamentabant sup eū. Tūc deus ad pso latōem matris ⁊ discipuloꝝ suoꝝ glorificatus fuit ibi q nulla plaga ne liuor in corpe suo apparuit pter vul nera quinq; q seruabit vsq; in diē iudicij. ⁊ adeo sanus et clarus apparuit ac si nunq; aliquā penā sustinuisset. Et cū sepelire eū vellent beatissima pgo fortissime cor pus tenuit dices Iohāni. Iohes charissime relinque mihi filiū meū mortuū quē viuū habere non potuerā vel rogo vt me cum eo sepelas. Cui iohānes. Scias q aliter esse nō potuit s; sic genus humanū redimi de buit. Tandē cū sepultus fuisset maria sup sepulcrū se pstravit ⁊ adeo miserabilr pcessit q oēs discipuli fleue runt. Et cū eam Iohes ad ciuitatē ducere vellet ⁊ a se pulcro moueret miserabilr clamauit dicens Iohānes charissime amice nō facies mihi iniuriā vt separet me a dilecto filio meo: q; hic expectabo donec moriar Quā tandē accipies iohānes violēter deduxit eā ad ci uitatē. Quā cū vidisset ppls vēstē aspsam sanguine si cut ante crucē stetit. ⁊ sanguis sup eā stillauerat vnā miter clamabāt gemētes. Quāta iniuriā facta est ho die in hierusalem in ista pulcerrima domina ⁊ in filio eius. ⁊ ei ppariebant. Rogemus ergo dñm ⁊c.

Admitt dyalogus beati Anselmi de passione
Iesu christi. ⁊ passione bte virginis Marie.

Tractatus Bernardi

Tractatus beati Bernardi de plāctu sanctissime virginis Marie.

Vix dabit capiti meo

aquā z oculis meis ymbre lachrymarū vt possim deflere p diem z noctem donec seruo suo appareat dñs Jhesus visu vel somno p̄solans aiam meā. Hos si hic hierl'm sponse dilecte meū lachrymas fundite donec sponsus in sua speciositate benignus ac suavis occurrat. Recolite recolite et sedula mente pensate q̄ sic amara ab ipso separari cui nupsistis: cui vos in omni sanctitate vouistis. vouistis vota reddite ea. Vos ipsas christo vouistis: vos ipsas reddite deo. Currite filie currite virgines. sacre matres currite christo castitatem vouentes. Omnes ad virginem currite que genuit christum. Ipa enim portauit regē illum se omni corde petenti datura. Ipa genuit eū. lactauit eū. z die octaua circūcidit et quadragesima die in templo p̄sentauit. fugiens ab herode in egyptū. portans. lactans eū. z nutriens. Crede firmiter q̄ erat inter feminas ministrātes ei. Hāc puero fuisse inter illas dolētes que lamentabantur flentes domini. Poterat enim z hec esse inter feminas ad quas iesus imperio: imo plenus opprobrio spurs illusus flagellis afflictus sibi in angariā mortis baiulans crucē couersus ait. Filie hierl'm nolite flere sup me sed sup vos ipsas magis flere z sup filios vestros. Putasne dñā mundi dñā mea dilecta mea dilecta eiusdē christi: estne verū qd dico. Bene obsecro dicas seruo tuo decus paradisi: gaudiū celi: veritatē huius rei. Obliviscere tū rogo doloris quem tūc te passam nō dubito fuisse.

De planctu Marie.

O utinā sic inhereret quotidie visceribus meis dolor si
cut inhesit tunc tuis. **O** utinam die illa qua assumpta
fuiſti in celū vt gauderes in eternū cū tuo dilecto filio
mihi tuas lachrymas indicasses vt p̄ illas cognosce-
rē quantum tibi amaritudinis fuerit cū iesum dilectū fi-
liū tuū videres crucifixū. **D**eū non parū olīm dilectū
clauis in ligno p̄fixū: capite inclinato suū sanctissimū
exalare spiritū videns. **S**ed peto ne te moueāt verba
que dico: cū tñ sara deberēt scindi ad ista. **Q**uis vnq̄
fursū vel pegrinans in terra deorsum audies vel mē
te p̄tractans quō factus est opprobriū hoīm ipse dñs
angeloz: et abiectio plebis ipse filius dei patris: quis se
vnq̄ a lachrymis cōtineat: **I**erūramē tu gaude gau-
dio magno ab ip̄o nunc gl̄ificata in celis q̄ in mēte da-
uis amarissime fuiſti p̄fixa p̄ssime mortis. **S**ihi cū
obsecro lachrymas illas infunde quas ip̄a habuisti in
sua passione. et vt in hīs efficiar largior de passione fi-
lij tui dei et dñi nostri verba inuicē p̄feramus. **M**aria
te de p̄cor semen veritatis que mater es et p̄go summe
trinitatis: **O** cui illa r̄ndit. **I**llud qđ queris p̄pūctum
est et magni doloris. s̄ qz iam gl̄ificata sum flere non
possum. **T**u cū lachrymis scribe que cū magnis dolo-
ribz ip̄a p̄fensi. **F**lere pop̄to: nihil me aliud libet. sed
miser ego cor lapideū habeo et ideo flere neq̄o. **O** re-
gina celi mater crucifixi da quod iubēs. et p̄be qđ cu-
pio. **A**udit seruus tuus dicat domina mea. **V**ic si in
hierusalem eras quādo captus filius tuus fuit et vin-
ctus et ad Annam tractus et ductus: **O** cui illa respō-
dit. **I**n hierusalem eram quando hec audiui: gressū
qualicūq̄ potui ad deum meum flens perueni. **T**un-
q̄ fuiſsem illum int̄uita pugnis percuti. alapis cedi.

Beatus Bernardus

sp̄itis coronari. z opprobrium hoim fieri: cōmota sunt
om̄ia viscera mea z defecit sp̄s meus. z nō erat mihi
vox neq; sensus. erant meū mee sorores z alie femine
multe plāgentes quasi vnigenitū. inter quas erat ma-
ria que sup om̄es excepta me sola dolebat dū christus
filius meus preconē clamāre z Plato imperāte sibi
batulans crucē traheret factus est p̄cursor populorū
post ipm euntū z p̄culantū ipm. Alij autē supriden-
tes z illudētes ei. Et alij p̄ciebāt lutū z stercoza z im-
mundiciā in capite z in faciē eius. Heu heu p̄curitur
facies decoza quam desiderant angeli p̄spicere. quam
cherubyn z seraphyn ardēter p̄spiciunt. Glor̄a virtus.
sputis limf. alapis ceditur. Sequebar iesum christū
ego mestissima mater cuz mulieribus que secute eum
fuerant a galilea ministrātes ei: a quib; velut mortua
tenebar quousq; puentum est vbi crucifixerūt eū ante
me. Ipse videns me fuit in cruce eleuat⁹ z in ligno du-
rissime clavis cōfixus. Ego videns filiū meum z ipse
videns me plus dolebat de me q̄ de semetipso. Ipse
autē tanq; agnus coram tondēte se vocē non dabat nec
aperiebat os suū. Aspiciēbā ego infelix et misera dñm
et filiū meū pendētem z morte turpissima morientem
tanto dolore et mesticia et tristitia verabar in mente q̄
non possent explicari sermone. Nec mirū. discurrebat
em̄ sanguis ex quattuor partibus r̄gantib; nudis ma-
nibus z pedibus confixis in ligno. de vultu illius pul-
critudo effluerat. Et q̄ erat p̄ filiis hoim speciosus
videbat omniū oculis indecorus. iste erat dolor mari-
mus: qz videbā me deserī ab ipso quem gerebā. nec si-
perat alius qz mihi erat vnicus. z ideo non poterat in
me se recipere quid q̄ dolor meus. vox mea om̄is pe/

De planctu Marie.

rierat. h̄ dabā gemitus. suspīrīaq; doloris volebam lo
q̄. h̄ dolor meus rūpebat verba. qđ verbū iam mēte re
ceptū dū ad formatiōez p̄tenderat oris ad se imp̄fectū
renocabat dolor: nō minus cordis. **G**lor tristicie sona
bat foris vulnus annūciāns mentis. verba donabat
amor que rauca sonabāt. **N**ā lingua vocis magistra p
diderat vsus loquēdi. videbā moriētē quem diligit
aīa mea / z tota liq̄facta est pre doloris angustia. aspici
ebat ip̄e vtrūq; benignissimo vultu me matrē suā plo
rantē: z me paucis verbis voluit cōsolari. sed ego cōso
lari nullo modo potui. flebā dicendo / z dicebā flēdo
Fili mi qđ mihi dabit vt ego moriar p te. misera qđ
faciā. morit̄ filius z cur non morit̄ secū hec mestissima
mater eius. **O** fili mi qđ faciā mater vnica. fili mi di
lectissime noli me derelinquere post te. trahē me ad te
ip̄m vt ip̄a moriar tecū. male solus morieris. tecū per
inā ista tua genitrix. **O** mors misera noli mihi par
cere. tu mihi sola pre cunctis places: extra vires truci
das: matrē cū filio perime. **F**ili dulcis vnice singulare
gaudiū vita aīe mee z om̄e solatiū / fac vt ego moriar
que te ad mortē genui. o fili recognosce miserā z exau
di vocē meā. **D**ecet em̄ filiū exaudire matrē desolatā.
exaudi obsecro / in tuo me suscipe patibulo: vt qui vna
carne in vnū z vno amore se diligit / z vna morte pere
ant. **O** iudei miseri. o iudei imp̄i nolite mihi p̄cere. ex
quo vnicū natū meū crucifigitis matrem crucifigite.
aut alia qualicūq; seua morte perimite: dum mō simul
cū filio meo finia vitā. **V**ale em̄ solus morit̄: orbatur
orbis radio: me iudei filio gaudio dulcoris **V**ita mea
morit̄: salus mea perimit̄ ac de terra tollit̄ omnis spes
mea. cur ergo viuat post filiū mater in dolore. **T**ollite

Tractatus Bernardi

tollite suspēdite matrē cū filio. Non parcas proli: nec
parcas ⁊ mihi. Tu mihi soli mors esto medela. Tunc
summe gaudere si fil' mori possem cū christo filio meo
Dulce est mori misere: sed mors optata recedit. Ne
mihi infelicit' p'cipue venit: mors mihi melius est q̃
vitā ducere mortis. sed a me misera fugit ⁊ me infeli/
cē relinquit cui multū ipsa mors optata nunc esset. O
fili chare, o benignissime nate miserere matris suscipe
p'ces: desine matri nūc esse durus q̃ cūctis sp̃ fuisti be/
nignus. suscipe matrē tecū in cruce vt viuā tecū sp̃ post
mortem. Heu tū mihi pater, en mihi fuisti spōsus, tu
mihi filius, en mihi oīa eras. Nunc orboz patre, vidu
or' sponso, desolo:z prole, oīa p'do fili mi vltra qd faci
am. Ne mihi fili quo vadā charissime: vbi me vertaz
dilectissime, qd mihi solatiū piissime, qd mihi de cetē
ro subsidū solatiūq; prestabit Fili dilectissime omnia
possibilia sunt tibi: sed si nō vis vt moriar tecū mihi re
linque aliqd benignū cōsiliū. Qui dñs iam anxius
in cruce oculis vultu intus de Iohē ait. Mulier ecce
filius tuus. Erat ⁊ ipse Iohānes p'sens ⁊ vultu cristis
lachrymās ⁊ sp̃ plorans: iaci diceret. O mater dilectis
sima mollis ad flendū ⁊ mollis ad dolēdum, tu scis q
ad hoc veni, carnem de te sumpsi vt te p' crucis patibū
lum sanarē genus humanum. Quō implebunt scrip/
ture, scis em̃ q' oportet me pati pro salute generis hu/
mani. Die nanq; tertia resurgā, tibi ⁊ discipulis patē/
ter apparebo. Desine flere, dolorē depone qd ad patrē
vado, ad gloriā paterne maiestatis ascendo. Nūc gra
tulare mecū quia inueni nūc ouem que errauerat quā
tam longo tpe pdideram. Doritur vnus vt inde vt
uat totus mūdus. Vnius ob demeritū cūcti perierē

De plandū Marie.

homines. Saluētur cuncti vnius ob meritum. quod placet deo patri quomodo displicet tibi mater dilecta. Calicem quem dedit mihi pater non vis vt bibam illum: Noli flere mulier: noli plāgere speciosissima mater: nō te desero. non te derelinquo. tecum sum. tecum ero omni tempore seculi. Si fm carnem subiaceo mortis imperio: fm diuinitatem sum ego ⁊ fui semper impassibilis et immortalis. Bene scis mater vnde processisti et vnde venisti: quare ergo tristaris si illuc ascendo vnde descendisti. tempus est vt reuertar ad eum qui misit me. ⁊ quo ego vado nō potes venire modo: venies autem postea. Iohānes qui est cognatus tuus de cetero reputabitur tibi filius. curam habebit tui et erit ipse solatium. Inde Iesus Iohānem intuitus dixit. Ecce mater tua. ei seruiēs. curam illius habe. eam tibi commēdo: suscipe matrem tuam: imo magis suscipe me. Cum hec diceret pauca / isti duo dilecti semper lachrymas fundere non cessabant. tacebant isti virgines ambo et pre dolore loqui non poterant. Isti duo virgines audiebant christum loqui voce rauca. ⁊ christum videbant paulatim morientem: nec ei poterant verbum respondere. quia videbant eū quasi iam mortuum. Erant em̄ illi duo velut mortui. vnde spiritus eorum voces exprimere non valebant. Defecit namq; spiritus eorum ⁊ perdiderunt virtutem loquendi. Audiebant ⁊ tacebant. quia pre angustia loqui non poterant. Solus ille dolor luctusq; remāsit amicus. Amabant flere ⁊ flebant amare. Amare flebant quia amare dolebant. nam gladius Symeonis animas utroꝝq; transibat. Transibat seuus seuē perimebat vtrumq;. Que enim magis amabat seuior flebat. Immane.

Tractatus Bernardi

mater sentiebat christi dolores: virgo que gladiū passa est doloris christi mortis. vulnera matris erāt xpi dolores. seui fuerūt tortores in aīa matr̃. Mater erat decapitata p mortē fili. mēte mater erat pcussa cuspi / dis anxio telo: quo mēbra christi seui foderūt iniquo. Ipsa erat quā magnus dolor tenebat. in mente ei⁹ creuerāt immēsi dolores nec poterāt extra refundi intus atrociter seuisētes dolores nati aīam gladiabāt in carne christi soluebant debitū mortis. qđ grauius erat qđ mortē aīe matris p̃mendata matre Johāni dixit iesus. Sitio. Et dederūt ei q crucifixerūt eum acetū cū felle mixtū. z dū gustasset noluit bibere. s̃ dixit. Cōsumma tū est. Et exclamauit voce magna. Hely hely lā maza bathani. hoc est. Deus meus deus meus vt qđ dereliquisti me. Et sic emisit spiritū. Tūc tremuit terra. sol sua lumina clausit. merebāt poli. dolebāt sidera cūcta. omne suū splendore amisit luna doledo. recessit ab alto ethere fulgor. scindūtur duri lapides. scandunt fastigia tēpli. Cogitare libet quātus dolor etiā tūc fuerit matri: cū sic dolebant que insensibilia erāt: nec lingua loqui nec mens excogitare p̃t quāto dolore tūc anima marie tenebat. Iuxta crucē stabat iam emortua mater illū p̃ceperat de spūsco. Glor nō erat illi dolor abstinerat vires: imo strata iacebat pallēs. aīa viuens viuēbat moriens. viuens mortua erat. ibat stabat dolens seuo cōfecta dolore expectās corpus ch̃i deponi de cruce. z plorabat dicēs. Reddite misere matri corpus velut exanime p̃plestis vota extinctum deponite matri. Deponite illū deponite illū queso mihi vt habeā me cū eius exanime corp⁹ mihi solamen vel saltē sic defunctū. Iuxta crucē stabat maria p̃siderans vultu benigno

De planctu Marie.

no christum pendentē in crucis stipite seuo. pedibusq;
tensis manus in altū leuabat amplectēs crucē: ruens
in oscula eius qua pre christi sanguis runda manabat
quo vt poterat sursum si etiā volebat tāgere man⁹: vo
luit amplecti chm in alto pendentē. Sed man⁹ inde
tense in se plexe rigebāt se leuās a terra sursum erige
bat ad christū. Qd male illi tunc erat: graui⁹ illi erat
vita viuere tali qm mortis gladio ab impijs seuo nece
ri. Itē vir nobilis quidā noie Ioseph q erat discipu
lus eius occultus: pfidēter tñ iuit ad pylatū postulas
sibi dari corpus iesu. Quo pcesso vocauit ad se quen
dā virū sapiētem ⁊ pariter discipulū iesu occulte noie
Nycodemū. ⁊ venerūt ad locū vbi erat iesus. Quos
vt vidit mater ei⁹ volētes eū deponere de cruce qsi de
morte p̄surgēs reuiuiscēbat spūs eius. ⁊ qd poterat in
ministerium adhibebat. vnus clauos ex manib⁹ trahē
bat ne caderet corpus illius exanime alter sustētabat
Stabat maria brachia leuās in altū: ⁊ caput manus
q dependētia supra pect⁹ chri trahēbat ipa suū. Quē
cū attingere valebat in osculis ⁊ āplerib⁹ ruens de suo
charissimo filio satiari non poterat. Sz dū de cruce in
terra depositū fuit supra ruēs pre incōtinētia ⁊ immē
sitate doloris quasi mortua stetit ⁊ trāsire nō posse vi
sa est Stabat ad caput sui extincti filij mater maria la
chrymis faciē eius rigās p diuersa torquebat suspīra
quatiēs caput. ⁊ amarissime plangens se ad crucē ma
nib⁹ pcutiebat dicens. O mater mesta. o dulcis virgo
qd fecisti. o fili dilectissime quare te iudei crucifixerūt.
In gremio em̄ mō te mortuū teneo tristissima mater
tua. o fili mi qd mater ista tua misera. ve mihi fili mi.
vbi est em̄ qd in natiuitate tua habui. ve mihi in quā

De planctu Marie.

tam tristitia z dolore puerum est gaudium meum. fili mi
nil aliud restat nisi vt me interficiam. qz plus viuere non
possum: succurre mihi z tuum sanctum spiritum in me refunde
In vero marillas oculosq; sicut z nasum oraq; frequen-
tius osculabat ipsius. Lachrymarum tanta vbertas ef-
fluxerat vt carne cum spiritu oem in lachrymas resoluere
putares. rigeat cum lachrymis extincti filij corpus de-
positum qd fuerat: lapideq; madebat. Alia facta oppro-
bria q reuocabat ad mentem quis vel qualis fuerat que
ipsa virgo pceperat sine libidine z peperit sine dolore
qui erat omne qd ipsa viuebat tanq; deus z dominus suus
filius eius. z sic male ei erat sicut esse poterat z esse de-
cebat Unde maria dicebat. Dic fili mi dulcissime die
amor vnice vita mee aie. Amor me? singulare gaudi-
um vnicum solatium: quare sic dolere me permittis. cur tam
longe factus es a me deus meus solans animam meam.
Respice in me z misere mei: da impetum filie tue z
saluam fac virginem matrem tuam. Oum Joseph z Hecode-
mus dominum deponeret in sepulcro volebat mater mesta
sepeliri cum filio. Hec erat inuicem super dilectum suum ample-
ctens illum cum omni amoris dulcedine deosculans dice-
bat. Miseremini mei miseremini mei saltem vos amici
mei: illum adhuc paululum relinqte mihi: facie illius sub-
tracto velamine videam: vt aliquatulum videndo ipsum com-
solari possim. Nolite eum tam cito tradere sepulture. da-
te illum misere matri sue vt habeam illum mecum vel saltem
mortuum. Aut si eum ponitis in sepulcro me miseram sepe-
lite cum illo. qz post illum spiritus male erit mihi. Illud ponebat
illuc in sepulchro z maria trahebat eum ad se. Illa vole-
bat illum retinere. illi volebant tradere sepulture. Quis
eum sic amarissime fiebat vt quisq; eorum non posset ad ple-

hū ve
destit
extinc
dolore
q; trā
tes cū
mētes

In
toris

q in dū
ceps ru
fentis a
Banc r
missis v
stinere.
scendi a
dolores
sensib; si
atq; ppe
bites off
larum v

Colloquiū Peccatoris

nū verba formare. Videbant em̃ matrē omni solatio destitutā: ⁊ sup illā potius ducebant placentū q̃ super extinctū dñm suū. Maior ille dolor fuerat de matris dolore q̃ fuerat de dñi sui morte. Fiebat luctus q̃cum q̃ trāsibat. Maria plorabat. plorabāt om̃es ambulātes cū illa. Aiebāt ergo cūcti miserātes ⁊ pre dolore gemētes. Et sic dñm vite ⁊ mortis sepulture dederūt.

¶ Explicit tractatus beati Bernardi
de placentu beate Marie virginis.

Incipit colloquiū peccatoris et crucifixi Jesu valde deuotum.

¶ Peccator.

i. Gnosce rogo benignissime dñe Jesu chris̃te indignissimo et infelici tecum atq; de tali alio quantulū volēti loqui seruo. ¶ Crucifixus. Quis em̃ es tu? ¶ Peccator. Hō peccator q̃ in diuersorū peccatōz miseras ac feditates infelix ⁊ preceps ruit in eternas miseras tristitiasq; decurso vite p̃sentis articulo multo infelicius ruiturus. ¶ Crucifi. Hanc ruinā horrendā ne timeas: si tñ de peccatis cōmissis vere volueris penitere ⁊ a peccatis de cetero abstinerē. Ego nāq; deliciosissimus mea beatitudine descendī a regali solio sublimis glorie mee: in immensos dolores q̃s sp̃ōtaneē in carne in mente in membris et sensib; sustinui vt te ab eterna tristitia inferni liberarē. atq; p̃petuā celi leticiā donarē. De tuis itaq; non dubites offensis: obliuiscar ego omniū dūmodo tu malorum voluntatum ⁊ male p̃suetudinis obliuisci velis

Colloquiū Peccatoris

Obluiscar inquā z delebo iniquitatē tuā. z quātum distat ortus ab occidēte longe faciam a te z a pctō tuo mundabo te. nec desinā donec summū illud impleue/ro: vt vbi abūdauit pctm supabundet z gratia. Volo aut amari. volo de me sperari. volo cū gemitibz orari et lachrymis. nulla melodīa mihi suauior est. ¶ **Pec**caror. Crucifige iesu scio qā charior sum tibi ego qm mihi ppi. Tibi em sp sum charus: qui (vt scriptū est) diligis omīa que sunt. z nihil odisti eoz q fecisti. Ac non vt tibi sp sic z sibi met charus est hō. quia q diligit iniquitatem odit animā suam. ¶ **Crucifige?** Hoc p̄muis doloribz toti⁹ crucifige vite mee hoc ostēdi. Si qdem crucē passionis mee in vtero matris accepi. z continue ipam baiulauit corde: z ea firmavi multa austeritate in corpe. Vñ ad ostendendā immēsitatē dolorū aīe mee instāte finali passione mea oībus mēbris meis sanguinē sudare volui. z illud qd latuit intra mee crucifixio nis secretū ab vtero matris mee signis sensibilibz meis fidelibz reuelare. qd maxime imminēte mortis mee trāsitū decēs fuit. ¶ **Pctōr.** Attēde bone iesu in sudore isto sanguineo quo tinctus z rubricatus oībus mēbris tuis fuisti. q bñdicta aīa tua tota passa fuit. quia ipa est in qualibet pte corpis tota. z etiā ipsius corpis vita. Sed indica mihi qd reposcis a me pro tanto dolore p me p̄muis portato. ¶ **Crucifi.** Solū me rediligere. Idcirco nāq sustinui meā passionē vt emerē tuā dilectioem. ¶ **Pctōr.** Plane dignissimus q reameris qz bonus es in te. z nemo bonus nisi solus deus. Et qz dñs es liberās a diaboli potestate z seruitute. Et qz deus es pctā dimittens que nemo dimittit nisi solus deus. Et qz diligētes te diligis. vñ dicis. Ego di

Et Crucifixi

ligētes me diligo Et qz exaudis rogātes. Unde dicit
quidā. Dilexi qm̄ exaudiet dñs. Tu quoqz vt far cha
ritatis in mundū venies p̄ incesione z inflāmatiōe fri
gidoz z tepidoz dixisti. Ego veni vt vitā habeant. sz
gratie in p̄senti. z abūdantiū habeant. sz glie in futu
ro. ¶ **Cruci.** Certe nihil est qđ sic accēdat ignem diuī
nū in corde tuo qđ iugis cōsideratio z ruminatio hui⁹
verbi mei. Ego veni vt vitā habeāt z abūdantiū ha
beāt. Et illius huic similis. Sic deus dilexit mundū
vt filiū suū vnigenitū daret. ¶ **Pctōr.** Vere miser et
miserabilis est in cuius corde ignis amoris nō accēdi
tur/cum cōsiderat ista in q̄bus summe apparuit charē
tas dei. Sed o vnigenite dei nō patiaris cor meū tam
gravi gelicidio p̄strictū quin potius te miserante in re
cordatiōe istoz verboz tuoz ad instar niuis ad solē fer
uidū liquefactus dicere possim cū regio p̄pheta Factū
est cor meū tanq̄ cera liquefēs. ¶ **Crucifix⁹.** Sume
bat humana impietas añ passiōē meā occasiōē inq̄
titudinis. Dicebat em̄ hō creatus sz nondū redēptus
Nō amplius teneor deo qđ cetera creature. Dixit em̄
et factus sum. nō plus in me qđ in aliquo brutoz aīalē
um laborauit. Sed iam obstructū est os loquentium
iniqua. z iam non est ingratiūdi locus. Plus em̄ la
borauit in sola redemptiōe hoīs qđ in tota mundi fabri
ca. Factus nāqz de dño seruus. de diuīte paup. de im
mortali mortalis. de verbo caro. de filio dei filius ho
minis. Sustinui opprobria exprobrantiū. passus sum
infidiatōres in factis. p̄dictōres in p̄bis. illusoꝝes
in angustijs. necessitates carnis. horroꝝe mortis. igno
miniā crucis. ¶ **Pctōr.** O qđ stupenda dilectio. qđ re
tribūā dño p̄ oībus doloribz suis. ¶ **Cruci.** Si reco

Colloquium Peccatoris

las quāta sustinuerim p te dñs maiestatis filius deli
et si millies te dare posses ad mortem nō sufficeres tñ
ad paria respōdere. Estimatio nanqz tantī bñficij ppe
satis vicem nō recipit. ¶ **P**ec̃or. Et sciam quātu de
beo tibi dño glorie qui p me animā tuā in morte pclu
sisti: vt beatitudine fruerer quā nec ocul⁹ vidit nec au
ris audiuit: enumera mihi obsecro rōnes que tam an
gustiosissimā penā p̃tinue in aīa tua sanctissima causa
bant. Dixisti em̃ iam q in vtero bñdicte matris crucē
tue passionis accepisti. eāqz p̃tinue portasti. ¶ **C**ruc̃.
Et valeas p dilectōem z p passionē esse acceptum dei
holocaustū totū igne charitatis incēsum: p̃sumptis z
deuoratis omni rubigine z scoria peccati: cōsidera di
ligenter corde viuaci q ego duplex martyrium passi
sum. vnū in corpe. aliud in aīa siue in spū meo. ¶ **C**irca
martyriū meū corpeale attende q nuncqz fuit alicuius
martyris passio tam dura: tam penalis que potuerit
mee passioni pparari. ¶ **N**ō tibi pbare volo ex auctori
tate. ex signo. ex rōne. ¶ **P**rimo ex auctoritate. Nā ego
ipse exclamans de dolor meoz magnitudine dixi. ¶ **O**
vos omēs q transitis per viam attēdite z videte si est
dolor similis sicut dolor meus. quasi dicerē non. Se
cūdo ex signo. quia nuncqz sunt visa tot signa in marty
rio alterius quot in passione mea duriciē z penalitātē
ei⁹ ostendētia. s. q sol obscurat⁹ est. terra mota est zē.
acū lamētosis clamoribz sensum pie p̃passionis accipe
rent me dei filiū in cruce deplorātes. Nō em̃ ferre po
terat creatura iniuriā creatoris. In quo arguūtur cor
da maligna que nolūt ad p̃passionē scindi. nec de mor
te mea pietate molliri. ¶ **T**ertio pbo tibi amaritudi
nē mee passionis ex rōne. qz mea cōplexio nobilissima

Et Crucifixi

fuit. tū rōne incorruptōis carnis. tū etiā ex qualitatum
elemētarium pportionalissima vnione vel pmixtione.
Ego em̄ carnem incorruptā assumpsi in virgine ppter
immunitatē om̄is pcti originalis. i. inordinate cōcupi
scētie. Tali aut̄ pplexioni cōuenit z speciositas pulcr
tudinis z robur fortitudinis. Quia ergo quāto elemē
tariū qualitātū ex qbus cōponit̄ z pplectit̄ hō pportio
nabilior ē vnio. tāto eorūdem difficultior z violentior est
dissolutio. Hinc parz q mei corpis z aīe sepatio inter
ceteras mortes penaliōr fuit. Caro quoq; mea bea
tissima quāto ab om̄i pcti labe sincerior fuit tāto vtrius
passibiliōr extitit ad tormēta. ¶ Circa martyrrium
vero meū spūale qd passus sum in aīa: scire debes si
cut tibi p̄dixi. q illud incepit in me cū primo cōceptus
in vtero matris extitit: z aīa corpori infusa fuit. z dura
uit absq; interuallo trigintatribz cū dimidio annis q
usq; in cruce aīa a corpe separabat̄. Et ideo adhuc in
vtero matris cōstitutus martyr fui. Nunq̄ ergo vel
ad vnicū momentum absq; acerbissimo martyrio mei
spūs fui. Qm̄ quicqd in nocte dū capiebar z in die se
quēti dū occidebar passus fui illusionis. vituperatōis
cōspuitōis. spinee coronatōis. amare potationis fel
lee. z clauationis. z extēsiōis in cruce zc. hoc totaliter
et oīno inātea scīssima aīa mea sustinuit. Maxime aut̄
attendere debes q excessiuū obiectū dolor meoz fue
rūt angustiosissima iacula p̄ginis b̄ndicte m̄ris mee q
resp̄cū oīm dolor meoz in charitate pfecta q̄tū dece
bat statū matne excellētie tātū doluit de oībz doloribz
meis q̄tū dolere debuit. Et oēs dolores m̄ris mee cō
tinue mētē meā sagittabāt. vñ crux matna nouā cruce
mibi tribuebat. Aliud obiectū primum doloris mei fue

Colloquii Peccatoris

runt omnia martyria que vnq̃ fuerunt facta vel inferenda aliquibz electis meis p me. Tū in veritate tibi dico. q̃ omnes penas illas quas ab Adā vsq̃ ad nouissimū hoīem q̃ in fine seculi nascet: quilibet hō tā in cor/porē q̃ in aīa passurus erat z erit tristitias tribulationes persecutiones z miseras: has omnes ego sp̃ patiebar in aīa mea plenissime. z ex cōpassione plus me ledebant z acriorē dolorē ingerebāt q̃ cuilibet seorsum sua pena corporalis cū iam actualiter pateret. Et huius sunt due causę testimoniū veritatis phibentes. Una est. qz ego in eterno speculo mee diuinitatis omnia creata z creāda. pręrita. p̃sentia. z futura: sp̃ p̃sentialiter cōtēplabar. z ergo in p̃mo instanti infusionis aīę mee in corp⁹ incepī semp videre quousq̃ sp̃m in cruce emisit: oēs penas mihi futuras: z q̃cquid omnes electi ab origine mūdi vnq̃ passi fuerūt: z q̃ adhuc nascituri erant vsq̃ ad finē seculi pati deberēt: hoc totū ego patiebar in inferioribz anīme mee viribz. Et de quolibet specialiter magis z grauius torquebar in spū meo q̃ q̃libet in suo pprio corpe tpe quo cruciabatur seu patiebatur. Alia causa que tantā penā in spiritu meo causabat: erat supfluens amor. Nā amor generat tristitiā z dolorē in spiritu. qz de quāto amor tuus erga me fuerit intensior z maior p tanto magis cruciat aīa tua ex mea passione z morte. Et qz ego te z oēm hominē sp̃ plus incōparabiliter amauī q̃ aliq̃s seipm amare possit. tō maiorē in spū meo sustinui penā de omni illo qd vnq̃ aliq̃s in terris passus fuit: aut passus erat z erit vsq̃ ad finē mundi. Scis q̃ cum Paulus consensit neci et lapidatōi Stephani z p̃sequebat christianos: dixi illi Saule qd me p̃sequeris. z tamē in ppria p̃sona menō

Et Crucifixi.

psequēbat. sed in psonis meorū dilectorū amīcorū. quā
quicquid meis amīcis boni aut mali fiat. mihi fit. Et
hoc puenit ex maximo amore quē ad homīnes habeo
Sic ergo pſiderare potes ppter quod passio mea excelle
bat in penīs passiones oīm q̄ vnq̄ passi sunt vel patie
tur. qz ego patiebar in corpore et aīa et absq̄ culpa et in
natura delicata. et tāto tpe: videlicet trigintaquatuor an
nis patiebar in spiritu meo ppiū martiriū et oīm ele
ctorū. Laurentius vna nocte affatus fuit in craticula.
Bartholomeus vna die excoziatus. Katherina vna
hora trūcata et c. Hec oīa nūq̄ aliquē eorū tantū lede
bant in xp̄io corpore sicut me cruciabant in aīa mea tri
gintaquatuor annis. **Uñ** Esaias. Vere languores no
stros ipse tulit: et dolores nr̄os ipse portauit. Et ideo nū
q̄ ridere potui. sed sepius fleui. et apparui q̄si quinquagin
ta annorū cū vix essem triginta annorū. qd̄ accidit ppter
tristitiā p̄tinuā quā incessanter portavi de passioe mea
futura et electorū meorū: quā sp̄s clare p̄speri et penose p
culi in imaginatiua vi. **Uñ** sepe patri dicebā. Multi
gemitus mei et cor meū merēs. Tibi q̄z vt p̄passione
et dilectōe erga me mouearis: dico. **Qm̄** defecit in do
lore vita mea: et anni mei in gemitibz. **Ps̄** c̄d̄r. **O** bo
ne iesu: certe sicut audiui et intellexi abyssum angustia
rū et tristitiarū aīe tue sanctissime dolorūq̄ et passionū
corpis tui nulla mēs sufficiēter cogitare sufficit. Sed
questio pfundissima animū meū pulsat. s. q̄to aīe tue
bēdīcte tristitiā pena aut dolor accidere poterat: cum
ipsa sp̄s in summa delectatōe erat ex cōtemplatōe diuī
nitatis. q̄ tam amabilis et delectabilis est ad p̄templā
dū. q̄ si dānati in inferno cōtemplari possent amabilē
vultū dei sicut beati sp̄s in regno celoz a nullo dolo

Colloquiū Peccatoris

re vel tristitia possent torqueri: siue ex igne infernali / siue ex aspectu demonū. ¶ **C**rucifi. Verū est q̄ pura z beata aīa mea fuit glorificata q̄uis corpus meū esset mortale. Aīa em̄ mea ab instanti p̄ceptionis sue z postea sp̄etiā in cruce z in lyngo inferni ita gloriosa z in tanta leticia z delectatiōe s̄m vires supiores fuit sicut hodie est in celo sedens ad dexterā dei patris. Sed in viribz inferioribz hoc est in imaginatiua / estimatiua z in alijs viribz inferioribz fuit in cōtinua z p̄seuerāti tristitia z dolore ex causis p̄dictis. Sed istud nō potuit esse p̄ naturā q̄ in vna z eadē aīa simul z semel starent tanta leticia z tāta tristitia. sed erat miraculose. qz s̄m cursum nature leticia z delectatiō expellūt tristitiam z dolorem. z nō possunt se simul p̄pati in eadem anima. ¶ **E**t vt ista clari⁹ intelligere possis scire te volo q̄ fons et origo omnīū dolorū meorū fuit illa summa z ineffabilis disp̄satio diuina qua phibitum fuit in me ne in fluxus glorie z fruitionis qui erāt in viribz superioribz anime mee redūdarent in inferiores. qz aliter nullum dolorem sensisset. Sed qz iste influxus dispensabiliter in me phibitus fuit. ideo simul p̄fecte fruebar s̄m vires supiores. z p̄fecte patiebar z vehementissime affligēbar s̄m vires inferiores. Et sic miraculose paterna potentia coniungit summū dolorem summe suauitatis. z sum / mā potestatem summe infirmitatis. Quia q̄ iste influx⁹ in me phibitus fuit vtqz p̄ter naturālē cursum fuit. Nā naturale est s̄m cursum nature q̄ vires supiores redūdant in inferiores. z inferiores imp̄manz in supiores. Et q̄nto ista disp̄satio mirabilior tāto in me acutior z intensior fuit dolor. Scias etiā q̄ naturā meā seruauī in robore in passione mea vsqz ad vltimū instans

Et Crucifixi.

mortis. Ex q̄ sequitur q̄ dolorosius passus fui. ¶ **P**ec-
cator. Dignus plane est morte q̄ tibi dñe iesu recusat
vivere q̄ vitā tuā posuisti p nobis. z vivens mortuus
est q̄ ad memoriā tue p̄imue acerbissime passiōis: qui
crucifixionē tuā nō representans: stigmata tua nō portat
in corpe suo p asperitatē penitentie. z in ara cordis sui
seipm tibi nō crucifigit: sibi crucē rep̄mendari carnali
um voluptatū faciendo. ¶ **C**rucifi. Qui vult venire
post me abneget semetip̄m z tollat crucē suā quotidie
et sequat me. ¶ **P**et̄r. O iesu dei virtus z dei sapien-
tia da mihi intellectū verborum illorū. ¶ **C**rucifi. In
hīs verbis meis tria p̄posui homīni rōnali facto ad
imaginē dei. scz servitutē. vilitatē. z asperitatē. In ab-
negatōe sui servitus. In baiulatōe crucis vilitas. In
imitatōe mei asperitas designat. Ut qui p inobediē-
tiā de statu trine felicitatis ceciderat: humiliatus affli-
ctione trine miserie p obedientiā resurgat. Ceciderat
em̄ a seip̄o. a societate angelorū. a visione dei. Id est a
libertate. dignitate. beatitudine. Audiat ergo p̄siliū
meū vt abnegādo seip̄m. i. p̄riā volūtatem recuperet
sui libertatē Tollēdo crucē suā. i. eligēdo ab alijs p̄tem-
ni z vilipēdi recuperet societatē angelorū. Sequendo
me. i. passiōis mee imitādo vestigia per castigatōem
carnis sue recuperet claritatis mee visionē. ¶ **P**et̄r.
Vere dignū z iustū est: imo necessariū vt p̄patiantur
qui volunt p̄regnare vt te imitētur qui te frui volunt.
¶ **C**rucifi. Felix hec p̄p̄rii oris tui sentētia. felix terq̄ q̄/
terq̄ felix qui sp̄ recogitat q̄ angusta z ardua: q̄ ama-
ra z aspera est via q̄ ducit ad vitā: qm̄ oportuit me pa-
ti vt intrare gloriā meā. Si propriā gloriā sic em̄ q̄s
eam omnino gratis habebit; Non est igit alia via qua

Colloquiū Peccatoris

puenitur ad p̄m̄ium celeste nisi p̄ labores z afflictiones
Dives ille q̄ se nō castigauit laboribz penitētie in secu-
lo in penis est apud inferos. Paup̄ vero dolore z la-
boze vite hui⁹ miserabilis coronā acq̄siuit glorie eter-
ne. ¶ **O**ctoꝝ. **U**e mihi q̄ dulcedine carnaliū delecta-
tionū illicioꝝ z vanitate gaudioꝝ seculariū decipioꝝ q̄
te imitari deberē quē sepe doluisse z plorasse legi: exul-
tasse spiritu semel **V**aria mater tua p̄gina semel ex-
ultauit in cantico. **Q**uotiens aiam eius doloris gla-
dius p̄transijt. **I**ohānes exēplar z preco penitētie exul-
tauit semel in vtero q̄ multoties bñ credidit lamētasse.
¶ **C**rucifi. **E**go pendēs in cruce nulli paradysum pro-
misi nisi existiētī in cruce. **I**n cruce existiūt q̄ carnē suam
crucifigunt a vicijs z p̄cupiscētijs. **I**n cruce etiā orant
solū p̄ negligēter peccantibz. nō p̄ peccantibz sciēter. **Q**ui
em̄ sic sunt extra amplexū crucifixi sunt: q̄ expāsis
in cruce manibz amplexabar oēs p̄ quibz patiebar **S**i
ergo vis post me ascendere z mecum regnare in celo:
oportet vt me sequaris p̄ viam crucis p̄ quā ego intra-
ui in gloriā meā. **N**ō speres molliorē viā quā precessi
sequaris. si em̄ a vestigio meo aberraueris peribis **A**c-
tēde diligēter vt scias quā viā in celū ascēdere possis.
Ego namq; in mundū veniēs descēdi p̄ scalā habetēm
tres gradus. s. humilitatis. **U**nde legit de me (**I**nuen-
ieris infanrē) **P**aup̄tatis. qz seq̄tur ibidē (pannis in-
uolutū) **E**t acerbatis. qz seq̄tur (iacentē in presepio)
Et p̄ illos gradus postea redij in celū. **H**os gradus
innuit ap̄ls meus inclitus **P**aulus ita scribes de me.
(**E**xinaniuit semetip̄m) **E**cce gradus paup̄tatis (for-
mā serui accipiens) **E**cce gradus humilitatis (factus
obediēs vsq; ad mortē) **E**cce gradus acerbatis. **S**i

Et Crucifigi.

quo duxit me ista scala trium graduū: audi qđ sedetur.
(Propter qđ & deus exaltauit illū & dedit illi nomē qđ
est supra omē nomē) Stulti ergo & insani sunt qđ p sca
lam p̄trarios gradus habentē ascendere volūt post me
in celū. scz p diuitias / delicias / & honores. Hec em̄ du
cit ad infernū sicut p̄ma in celū. ¶ **O**ctoꝝ. Magna ab
usio est seruū epulari & q̄scere / dño suo patiēte & labo
rante. ¶ **C**rucif. Qui deuote meā recolit passionē eru
bescit sequi corpis voluptatē. Vee crucifixionis me /
morā oīa cruciat vicia. in penis passionis mee oēs de
licie carnis & mundi cōdemnant: quas si absq; labore
vincere volueris / debes passionē meā deuote recolare
et in ea suauissime delectādo vulnerib; meis medullī /
tus inherere. imo si diabolo: qđ singulariter religiosōs
p̄sequitur: vis nocere & resistere: eūq; a tuis infestationi /
bus coercere: debes passionē meā quotidie deuote re
colere. Sed necē est vt mee crucifixionis exemplū ac si
militudinē suis imprimant morib; qđ crucis mee signū
ad munimen suis imprimūt frontib; & illius viuunt le
ge cur? armanē fide. Alioqn fallaciter caracterē regis
gestat cuius p̄ceptū nō obseruat. nec recte illius se tue /
tur signo cur? nō paret imperio. ¶ **O**ctoꝝ. Vp̄ie iesu
auditu meo dare digneris ampliorē leticiā enumerā
do mihi indignissimo p̄ctoꝝi ceteras vtilitates & fruct?
prouenientes ex quotidiana rememoratōe sanctissime
passionis tue. ¶ **C**rucif. Mortis mee memoria in al /
tari mētis tue p quotidianā ruminatiōem eius ardere
debet. ppter multa. Primo qz nihil gratius mihi fa /
cere potes qđ in mea sacratissima passione exercere cor
tuū cū amore & passiōe veneratōe & imitatōe. de quo
non est tibi dubium certificato plurib; sacre scripture

Colloquiū Peccatoris

auctoritatibz. Ego autē ammonēo te meum penosum
amōrē ⁊ amorosam penam in aīa tua sigillare: mīhī qz
grās age dīcēs Pone me vt signaculū sup cor tuū. ac si
dicerē. Ama me sicut amo te. Vemēto nō solū quāta
tibi fecerim. sed qz dura ⁊ indigna p te ptulerim. ⁊ vt
de si nō inique agis contra me: si nō amas me. Quis
em̄ te amat sicut ego: quis a te sic amari desiderat si /
cut ego: Proinde pone me vt signaculū sup cor tuum
vt me tua virtute diligas. Sup brachiū tuū: vt q mī
hī placita sunt tota dilectiōe pficias. Sup cor tuū: vt
omne qd charū est postponas: ⁊ me semp supponas: ⁊
me sp plus diligas. Scdo passiōē meā iugiter reco
lere debes. qz p eam habes manuctiōem ad amorē
diuinū. Per passiōē meā ostendi tibi quantitātē dile
ctionis mee. Amor em̄ meret reamatiōem. Intellige
q dico. Noli hōiem redimere prece. qz sic hō hominē
frequēter de captiuitate liberat. Irē nec p̄cio auri ⁊ ar
genti. qz sic oues ⁊ boues redimunt. Sed p̄cio sangui
nis mei: vt in rei cōapte p̄cio mea ppenderet dilectio.
Ne ergo p̄cipuas dignitatē tuā: cōsidera frequēter
precū tuū. Si auro vel argento hominē redimissē:
posset putari q diuitijs tpalibus pparabilis esset hu
mana aīa. Illud qd redimīt p̄ciosius est q illud p qd
redimīt. ergo p̄ciosior est aīa tua sanguine meo. Ter
tio ppter deuotiōis excitamentū. Vñ Sāpson inuenit
fauū mellis in ore leonis mortui. Leo de tribu iuda
ego sum in cui⁹ morte fauus deuotiōis inuenit ex quo
spūs hōis recreat. V si attēte cogitares quō in cruce
os meum aperui ad instar semicidi apertum: ⁊ lingua
mea sanguinolenta: etiā si ferreū cor haberes liquaret
cōpassiōē ⁊ deuotiōē. Quartus fructus memoriē

Et Crucifixi.

mee passionis est. qz in ea inuenit tutela defensionis cōtra inimicos. Un̄ apls meus Petrus. Christo passo et vos eadē cogitatioe armamini. Et Esa. Ingredere in petrā sicut miles qui nō posset resistere in capo refugit in castra. Deniqz nihil pficiet inimicus in eo quē quotidianū exercitiū mee passionis delectat. Quin / tus. qz nullo alio exercitio hō tantū dicit meritis. Nā fundamentū omnis grē z radix meriti p̄sistit in dolore cordis z corpis crucis mee. Propter qd electus apls meus ait. Nihil iudicauī me scire nisi iesum christū et hūc crucifixū. Et deuotus filius b̄ndicte matris mee Bern̄. Sūma phia mea inquit est scire christū iesum et hūc crucifixū. Sed dolere deberes qz multi sunt inimici crucis mee. Nā voluptatū amatores mei sunt qz secutores. rei sunt mortis mee nō sicut auctores vel fautores. s̄ sicut mortis mee p̄emptores q̄ meritū passionis mee in se euacuāt. qui celesti b̄ndictione z ineffabili gl̄ia indignos se faciūt. Qui in delicijs agētes multū passionis mee irridēt. q̄ me filiū dei p̄culcant. z sp̄ritui gratie p̄tumeliā faciunt. Vita carnalis dei iniuria est. crucis mee exprobratio. z in totius trinitatis cōtumeliā reducat. Sextus est laborū z dolor occurrētū in via p̄m̄e z vire religionis alleviatio. Deior nā qz miles nō sentit sua cū benigni ducis vulnera intuei. Ego aut̄ oīa bona terrena p̄tēpi vt ea p̄tēnēda de / mōstrarē. z oīa aduersa sustinui vt ea sustinēda docerē. Septim⁹ est carnaliū desideriorū extinctio. vīa nāqz mea passiōe marcescit q̄qd est carnale. Octau⁹ est excitamentū p̄p̄tōis z p̄m̄e de pctis. Quis em̄ nō sum me doleat recolens qz sua pctā deo p̄ri tam odiosa fuerūt qz p̄ ip̄is delectis dilectū filiū suū voluit crucifigi z

Colloquiū Peccatoris

mozi. **N**onus est bone spei z fiducie generatio. Nam
in cruce mea hz pctōr refugii sicut homicida ad cimu-
terii. Nilhil tā ad mortē qđ nō mea morte sanet. Sen-
tentiā tui eterni supplicij mutavi in crucifixionē corpis
mei. Nā ego in snia quā pylatus cōtra me dedit. z me
in oīm pctōr assumēs psonā ad expiāda eorū pctā in q̄
bus diu laborauerāt. p oibus pctōribz adiudicat⁹ sum
morti. ¶ **P**ctōr. Intēdo z p̄p̄loz in hys q̄ dicis iesu
bone. q̄ licet hec snia fuerit in te multū puerſa z ideo
execrabilis. quia nullā prātem hz hō sup deū: reus sup
iustū. quantū tñ ad nos fuit multipl̄r vtilis z pficua.
et ideo amabilis z venerabilis. qz sentētiā p pctō p
mo hōi datā totalr reuocauit. Nā lata fuit snia exclu-
sionis dolorose. vñ scriptū est. Emisit eū dñs de para-
diso voluptatis z posuit angelū ad custodiendū viā lē-
gni vite. Sed felix z honorāda snia tua. qz exulē reuo-
cavit dñs hac sententia filius p seruo a colonis vinee le-
gis moysaice cū iniuriā extra hereditatē eijcī. Unde
apls inq̄t. Iesus vt sanctificaret nos extra portā pas-
sus est. Et bñ extra vt nos reduceres intra. Habem⁹
eīm introitū p sanguinē tuū. Sed rogo intimo cordis
affectu piissime iesu p illos dolores quibz tanq̄ sagit-
tis acutissimis p̄cussus est dulcissimū cor tuū z virgī-
nis matris tue bñdicte ex auditu illius snie tue dāna-
tionis vt liberari merear in hora mortis mee z in die
extremi iudicij a p̄bo aspero snie damnatiōis eterne q̄
reprobis est intonat⁹. Discedite a me maledicti in
ignē eternū qui parat⁹ est zc. ¶ **C**ruce. Felix a cui⁹ me-
morā suū finale iudiciū nunq̄ excidit. vt metu illi⁹ vi-
tā suā a prauitate z carnis voluptate p̄pescit. Et certe
tremendū est iudiciū in quo sine testibz oīa manifesta

Et Crucifixi.

erūt. vbi oīm angeloz et sanctorū exercitus circūstabāt.
et tremiscetis ante tribunal meū oīs creatura cū metu nū-
mio. Quid tūc dicet q̄ in hoc puo tpe negligēter et seg-
niter vixerūt. Ego autē patiēter vos expecto. et omnes
vos ad meū regnū inuito. Rōnem exgrām a vobis p
hac negligētia v̄ra et dicā vobis Propter vos incurua-
tus sum. ppter vos in terra puerfatus sum. ppter vos
flagellat⁹ sum. ppter vos cōspuit⁹ sum. ppter vos in sa-
cie meā palmis verberat⁹ sum. ppter vos iniuste dāna-
tus sum. ppter vos crucifixus sum. ppter vos in ligno
suspensus sum. felle cibāt⁹ sum. et aceto potat⁹ sum vt
vos scōs efficiat. Dēs vos frēs vocauit. p̄ri meo vos
obtulit. sp̄m sc̄m vobis misit. padisum meū vobis aperuit.
Ampli⁹ qd facere debui et nō feci vobis vt saluarentur
Dicite mihi pctōres qd passi estis p̄t me dñatorem
vestrū q̄ tanta p vobis iustus passus sum. Hec qdem
erūt p̄ria illius diei et iudicij. ¶ Pctōr. Heu qd ego
miserrimus qd dicā vel qd faciā dū nūl boni pferā aut
tantū iudicē. ¶ Crucifi. Quid dū tps est corrige. mo-
res muta. mala tentamenta resistendo vince. ppetrata
etiā fletib⁹ puni. Te habeat pctm̄ tuū hic punitōr vt
tu me tūc habeas nō iudicē s̄ saluatorē. Si hec fideli-
ter feceris in die illa terribili securus eris. Neq; te ter-
reat tuorū pctōrum magnitudo. multo em̄ magis ego
sum miserator q̄ tu pctōr Tua miseria qdem magna:
mea autē misericordia infinita est. Si tu hō pctōr es:
ego sum agnus dei q̄ tollit pctā mūdi. qui nō venit vo-
care iustos sed pctōres. Deniq; plus in me misericōdie et
dilectiōis reperies q̄ sperare auderes et optare.

¶ Explicit dialogus siue Colloquiū pctōris
et Crucifixi Iesu christi sp̄s benedicti.

Dyalogus Iſidori

Dyalogus ſiue ſynonyma Iſidori: de ho
mine & ratione Incipit Epiſtola.

Sidorus lectori ſalu

i tem. Venit nuper ad man^u meas quedā ce
dula quā ſynonyma dicū: cuius formula p
ſuaſit aīe quoddā lamentū mihi vel miſeris condere.
Imitatus pfecto nō eius operis eloquiū ſed meū im
pleui votū. Quisq; ergo ille es libenter plege id. & dñ
aduerſitatib; mūdi tangeris teipm cenſorio iudicio dñ
ſeute. & ſtatim agnoſces q; quaſcūq; miſerias pateris
in hoc ſeculo retriburōe tibi iuſtiſſima inferunt. Duo
rum vero perſone hic inducūtur: deſcendentis ſc; homi
nis. & ammonentis rationis.

Homo loquitur.

a Anima mea in anguſtijs eſt. ſpūs meus eſtuat.
et cor meū fluctuat. Anguſtia em̄ poſſedit me.
circūdatus ſum malis & erūnis. Non inuenio
vſpā tantoꝝ maloꝝ pfugū. Et em̄ vbicq; infelicitas &
calamitas me pſequunt. & velut ymbra corpus ſic ma
la mea mihi comitātur. Et quis nulli aduerſus nullū
moleſt? fuerim oēs tñ ad exitiū & ad diſcrimē vocant
ſalutē meā: nemo mihi adimniculū pber. Null? meis
malis ſuccurrit. Abolita eſt fides. q; veritas & iuſticia
cupiditatu amore abiiciunt. Nemo peccantib; p̄radē
cit. ſcelus & crimē impunita manēt. iniqui ſunt ſalvi &
honorant. Juſti deſcunt & criminant falſis iudicijs &
odioſis teſtimonijs. A quo pſiliū petam cū oēs deſer
ta charitate moleſti mihi ſint & fugiant a me. Quis
humiliato vultu ſilerem nec reſpōderem impijs. illi tñ

De homine et rōne.

rotumeliāz opprobria supiacāt a nullo puocati. Tanto igitur turbine emarcuit cor meū: z formido turbauit animā meā. Miser exilio dānatus. serui operi mancipatus. in frigore z labore atq; periculo positus. Amis sis bonis meis publice posco alimoniam. nō est q̄ mihi misereat. cūctis factus sum abominabilis. Nec desunt mihi tormēta z corpi meo crudelissimi carnifices. nulli laceror supplicijs. Ignorāte me repētina calamitas oppressit me Infelix ego cur natus sum: quare miseris expectata mors tarde venit cū det finem miserie requies sepulture. Nequeo cōsolari: infinitus est dolor meus. Ratio loquitur. Hō qd tantū diffidis animorū quare tāta pusillanimitate deijceris in aduersū: Obmitte tristitiā. repelle dolorē a corde. **Mo.** Qualiter. quo pacto. qua arte. q̄ cōsilio. quo ingenio **Ro.** Omni arte z rōne. omni virtute z instātia sume luctamen p̄ra tpales molestias. Esto in cūctis casibus firmus. Aduersa omnia equo animo tolera. Noli pensare solam tuā acerbitatē vel calamitatem. Si respicis siles aliorū multorū miseras et pericula mitius portabis tua. Nō sunt noua tua pericula vel supplicia. Habes multa calamitatis exēpla. Patienter ab vno ferendū est. quod multis accidit tolerabile. Pena huius vite breuis est. z q̄ affligit z qui affligit mortalis est. Tribulatio huius t̄pis finē habet. z impossibilis est q̄ hō sis z nō gustes angustias. Dolor z tristitia omnibus cōmunia sūt. Nemo est q̄ in hoc seculo nō doleat. Qui nascit a fletib; incipit viuere. ipse ortus sequentiū dolorū est gemitus. Valis omnia plena sunt. Interpone ergo tibi rōnem. p̄ualeat tibi rō. Oportet em̄ nos p̄ multas tribulatōes intrare in regnū dei. Nec sunt cōdig/

Dialogus Ithori

ne passionēs huius tēpīs ad futurā gloriā que reuelā/
bitur in vobis. Utiles sunt vite huius pressiure. Da/
lorū prauitas non te occidit sed erudit. Semper deus
hos vulnerat quos ad salutē parat. In fornacē pbat
aurū. Tu vt sordecareas tribulatiōis camino purga/
ris. Ad probatiōē sunt omnia ista que sustines. Non
ergo murmures. nō dicas quare sustineo tot mala: sed
magis dic: peccauī vt erā dignus nō accepi. minus p/
cūsum q̄ merebar agnosco. Non sunt tanta supplicia
quāta existūt peccā. Qui in flagellis mīrmurat deum
plus cōtra se puocat. Qui vero aduersa patienter to/
lerat deū sibi citius placat. Ad purgatiōē tuā p̄ficie
si ea q̄ pateris ad iusticiā dei retuleris. Cogita homo
quoslibet mundi cruciatus et cōpara gehēne et leue est
valde qd̄ pateris. si times penas illas time. His quē
sub flagello non corriguntur duplex manet damniatio
Scito hō q̄ nō haberet potestātē aduersarius nisi p/
mitteret deus. nā q̄ corpīs debilitatibus frāgeris. q̄
carnis morbis afficeris. q̄ languorū stimulis cruciaris
q̄ mentis angustijs torqueris. q̄ impugnatōibus ma/
lignorū spiritūū agitaris: hoc ipm̄ pro culpa diuini iu/
dicij infert sententiā. Tua cōtra te dimicant arma. telis
tuis vulneraris. Secutus es carnē. flagellaris in car/
ne. In ipsa est tibi censura supplicij q̄ fuit causa peccati
Discute p̄scientiā tuā. examina te. loquat tibi cor tuū.
Confidera meritū tuū. nil boni agis. nil iusti in te est.
nil pudoris. nulla memoria digna Quotidie peccas.
q̄tidie p̄ceps in deterius ruīs. elatio tua nō resider. su/
pbia tua non depomīs. Rapiet te quoq̄ furor. inflāmat
ira. clamor excitat. mouet indignatio. Alienis felicitatē
tibi sp̄s es inuidus. detractor et dilaniator aliorū. et iacta

De homine et rōne.

cor aliene infamie. Fallax, incōstans, avarus, inhumas, infructuosus. Non est in te villa misericordia, flagras in terreno amore, congeris res perituras, nec expletur sitis tue cupiditatis. Nō diluis scelus sed dilatas. Nec satias vñq; flammā libidinose ꝑcupiscentie. Jam tandē peccare desce, iam tandem desine a scelere. Mores malos muta in melius. Habeat iniquitas ꝑctm finē suū, delictorū tuorū cōsidera magnitudinem. Culpas tuas saltē verberatus agnoscito. **Nomo** Heu me infelicem, heu miserū, nesciebā q ꝑ mea iniquitate ꝑcurior ꝑ iudicor, ꝑ istud iudiciū ꝑ mea sit iniusticia tu mihi manifestasti, ꝑ te cognoui qd nesciebam: ꝑ iam non est mihi absconditū vel ambiguum.

Ratio. Vñ est o hō omīs ista calamitas, iste cruciatus, ista erūna: tibi note sunt causē, nō ex aliquo casu vel euentu. Iste languor, hec egritudo ꝑpria iniquitas est. An aliud tibi videt, an aliud sentis. **Nomo.** Nihil sane, nihil habeo quod cōtradīcam, negare nō possum, fateor esse verum. **Ratio.** Quis istud neget si ita est: Si ꝑpensum est ꝑ exploratum, aufer a te omne crimen ꝑ viciū. Fuge libidinē ꝑ turpem vitā, ꝑ veteres maculas ablue. **Nomo.** Bñ dicis, bñ amones ꝑ instruis. Et ego optabā a ꝑcti nexu resoluī, et a ꝑsuetudine mala retrahi, sed heu ꝑrauius vsus viciū vincit. Assiduo em̄ vsu in naturā vertit viciū. Uix vicia credo ꝑ ꝑctā mea vllō tꝑis spacio exolescere, ꝑ ꝑpo arbitrio ꝑdidī me, spontaneo studio me pollui. Liber crā sponte factus sum debitor mortis. Infelix ego cōmunione ꝑccandi āplexus sum, ꝑccādī vsu ꝑstringor. Longa cōsuetudo in me ius sibi ꝑ legē fuit. Quero a lapsu surgere ꝑ nō valeo vsui repugnare. Trahor bo

Dyalogus Iſidori

ni amore. retrahor male cōſuetudinis lege. Pctā mea
cōſuetudine duruerūt. Volo agere bonū. ſ pcta mea
nō ſinunt. **Q**uō. Repugna contra malā conſuetu/
dinē tota virtute. Vltimē vſum carnalē etiā cū dolo/
re. Propone tibi cōtra carnis ardores futuri ſupplicij
ignes. Memoria gehēne ardorē excludit luxurie. Pa
tiēter leuioꝛa portabis ſi grauioꝛa cogitaueris Recole
ſp diē mortis incertū. Sollicitus eſto ne ſubito raptā
ris qz vltim⁹ dies appropinquat. Improuiſus eſt mor
tis occuſus. ideo time ne dies illa tanq̃ ſur te pꝛehē
dat. Spūs q̃ ad peccandū ſuccēdit peccantē ſepe ſubē
to rapit. q̃ viuētes inflāmat moriētes ſubito deuorat.
Quāti q̃ mori nō eſtimant moriūtur. quāti ad eterna
ſupplicia deducūtur. Vita ergo foueā in q̃ vides corā
te aliū cecidiſſe. Alienos caſus tua reputa eſſe pericu
la. aliena pdiſio tua ſit cautio. Qd male feciſti dū po
tes emēda. dū datur ſpaciū luge. dū eſt licētia penite
ſ us q̃ infernus te rapiat: vbi nō eſt locus indulgētie vlt
p̃mie aut correctōis lima. vel p̃feſſiois reſuſus. nec ad
veniā vllus reſreſſus. **Q**uō. Verū dicis. qd opti
mū eſt ⁊ qd mihi expedit doces me. Sed ſcire volo ſi
eſt ſpes in p̃feſſione. vel ſi eſt locus p̃ p̃miam regredien
di ad iuſticiā. **Q**uō. Eſt plane ⁊ indubitātē ſpes in
cōfeſſione. Nā p̃feſſio iuſtificat ⁊ p̃cti veniā donat. ⁊ in
ea eſt locus miſericōdie de q̃ nullo mō deſperes. Deſpera
tio em̃ auget p̃ctm. ⁊ eſt peioꝛ oī p̃cto Depone ergo in
iuſticiā: ⁊ ſpera ſalutē eternā. Non em̃ tam grauis cul
pa eſt que nō habeat p̃ p̃feſſione veniā. Quis oībus
nephādīs criminib⁹ ſis opp̃ſſus nō denegat tibi p̃mie
locus. Per p̃miam aut oīa delicta abſtergunt. **Q**uō.
Deu me miſerū oīm ſpem bonā amiſerā vel p̃diderā

De homine et rōne.

Fractus erat animus meus desperatōe. h̄ tam regres-
sus sum ad spem indulgētie. De pietate dei nō despe-
ro. de eiusdē bonitate nō dubito. et ipse si qđ facere cu-
pio adiuerit: reuerti ad ipsum sine dubio decreui.
Quod. Deus tibi optata tribuat. voluntatē in bono p-
ficiat. et votis tuis suffraget. Ergo age dū licet. dum
mors morat obsecra deū et pete enī totis visceribz. et de-
ploza scelera tua et iniquitates. Que male fecisti illicite
vel gessisti innumeris lachrymis ablue. **Q**uod. Heu
aīa mea sordida est tot pctis. tot iniquitatibus irretita.
Quid primū plangā: nō sufficit referre memoria tan-
torz criminū gesta. ebetudine corpis coagulate sunt la-
chryme. Obziguat animus nec vllō merore ptingit.
Anima mea in stuporē conuersa est facta insensata. O
lachryme vbi vos subduxistis: vbi estis fontes lachry-
marz. aspgite me fletibus. irrigate genas meas. Inter
omēs enī grauius corruī. tartarea tormēta vix malis
meis sufficiūt. Nō est pctm sup pctm meū. nō est iniq-
tatem meā pena cōpensans. Lōparatiōe mea nullus
est iniquus. iuste penas debite infelicitatis exoluo. iu-
ste tot supplicijs cōteror. Factis meis rependit pgrua
vicissitudo. Vinus enī retribuit mihi qđ ipse deliqui.
Grauior est culpa mea quā feci: minor vindicta quā p-
fero. Penso malū qđ gessi nō est tantū qđ patior. Ali-
ud vero est qđ ampli⁹ me affligit. qđ magis me terret.
cui nullus malū est sile. cui incōparabilis est oīs pena.
qđ oībus supplicijs antefert: et antecellit omīa tormēta.
Quod. Quid autē est illud tam metuendū quod sic
te corripit et ad tantā mesticiā te impellit. **Q**uod. Homo.
Veruo diē iudicij. diem tenebrarū. diē durū et valde
amarū. Jam p̄sens pena me laniat. h̄ futura magis cō-

Opalagus Iſidori

turbat. Succurre mihi deus meus anteq̃ moriar: aff
q̃ mors me pueniat. pius q̃ tartarea tormēta vel flam
ma me pburat. ⁊ me tenebre inuoluant ppter immanī
tatē ſclerū meorū. Examen tuū metuo. Si em̃ vix iu/
ſtus ſaluabit vbi impius ego apparebo: quo fugiam
vel qd faciam cū venerit tremēdi iudicij formido. qd
dicā cū ante tribunal terribilis iudicis fuero pſtatus
Ule diei illi qñ trāſgreſſus ſum pcepta dñi dei mei. O
dies deteſtanda q̃ me in hoc ſeculo pſtulit q̃ ortus mei
oſtia referant. Nulla em̃ ſordii ſentina extitit q̃ in me
miſerū nō pſluerit. Flagitioſus vt bñ viuerē vltro p/
miſi. qd pollicitus ſum nūq̃ ſeruau. ſclere meo mul/
te aſe perierūt. Orate p me oēs ſancti ad dñm: ſi forte
recipiat me ⁊ deleat pctā mea ⁊ preſtet mihi miſericōr
diā ſuā ⁊ nō retribuat mihi ſm iniquitatū mearū mul
titudinē. Quis miſerebit tui aīa conſolans te: Deus
meus ne obliuiſcaris me in ſinem. nec derelinquas me
in p̃tate demonū. Offenſe mee ſunt intolerabiles. ſ; tu
es pius vltro ferens miſericōdiam miſeris. Quanti ſcele/
rati luxurioſi bonitate tua indulgentiā ⁊ grām pcepe/
runt. Nō abneges ergo mihi dñe quod plurib; pſtul/
ſti. ſana aīam meā dñe qz peccaui tibi. Si em̃ iniquita
tes obſeruaueris dñe: dñe q̃ ſuſtinebit: Ad examē tu
um neq̃ iuſticia iuſti ſecura eſt. Ecce q̃ ſeruierūt dño
fuerūt inſtabiles: ⁊ in angelis repta eſt iniquitas. Aſtra
celi in cōſpectu tuo nō ſunt mūda. quanto magis ego
indign⁹ miſer ⁊ abominabilis putredo ⁊ filius hoīs
vermis: q̃ hauſi vt gurgites pctm̃. ⁊ bibi quaſi aquas
iniquitatē. Demēto dñe qz terra ⁊ puluis ſum. ⁊ ſuc
curre carnali fragilitati. Patēt tibi vulnera mea. tu vi
des q̃ ſaucius ⁊ q̃ languidus ſum. medelā curatiōis

De homine et rōne.

impende.

Ratio loquitur.

Immotus sum ad lachrymas tuas et ad fletus tuos sum punctus Veniā tibi retribuatur deus. culpas tuas deleat. Nō te polluas post lamentū. post p̄me luctū nō redeas ad p̄ctm. Inanis em̄ est penitētia quā sequēs coīgnat culpa. Vulnus iteratū tardē us sauat. Frequēter peccans / lugens veniā vit mere / tur. Tūc em̄ p̄fectū opus tuū si vsq; in finē durauerit. Semp cōsidera teipm o hō. et scito qd sis et quare sis in hoc seculo p̄creatus. Esto talis qualē te fecit deus. et tene rectā fidē. Nulla insipiens doctrina diuertat te a fide. Nichil de deo prauū sentias. et quē inuocas fide nō abneges ope. Opera tua recta sinistra facta nō maculent. Carnali delectationi cōsensum non p̄beas vllō modo. Priuata examinatioe oculoꝝ tuoꝝ discute latebras. Anxia cogitatioe custodi aīam tuā. Scito te et de cogitatioibus tuis esse iudicandū. Prauā p̄cti suggestionē qūcūq; tibi euenerit expelle. Calca serpētis caput. Calca p̄me suggestionis initū. si cogitatio nō cōsentis cito operi resistes. Nō em̄ p̄t corpus corūpi nī si prius fuerit animus corruptus. Audi q loquor. atten de que moneo. Nulla immūdia polluaris. nulla libidine maculeris. Fornicatioi p̄aminari deterius p̄ctm̄ puta. Velius est aīam effundere q̄ eam p̄ incontinētiā p̄dere. Castitas hōiem celo iungit. regnū celoꝝ castritari p̄mittit. Qd si adhuc carnis molestias et titilla tōēs sentis: memoriā mortis tibi obijce. futurū iudiciū tibi proponere: et p̄petuos ignes et gehenne penas horribiles. Ora deū lachrymās indefinēter. Sint orōnes arma assidua. Surge in nocte ad p̄cē. Incumbe nocturnis vigilijs. Frequēs orō diaboli

R 3

Dyalogus Indori

net et in oibus malis pualet orō. Adime quoq; tibi sat-
turitatē panis. Parcimonia corpus castiga. Nō potes
tentatōes vincere nisi ieiunijs erudiaris. Etas em li-
bido crescit. Liborū saturitas carnis luxuriā suscitāt.
Saturitati sp libido vicina est. Vīno q̄q; multo gra-
uior mens. Vīno luxuriā exatatur et fomes libidinis
enutrit. Adiecta igni materia ligni plus ipsius ignis
auget flāma. Oculi q̄q; prima sunt tela libidinis. Aspe-
ctus nāq; mentem illicitat et cor vulnerat. Nullā ergo
mulierē vel aliā rem ad ꝑcupiscendā aspicias. nec eam
animo attēdas vt ꝑcupiscas. Si vis esse a fornicatiōe
tutus esto corpe et visione discretus. Qm̄ circa serpen-
tē posit⁹ nō eris diu illesus. An ignē ꝑstēs etiā si ferre-
us sis aliqñ dissolueris. Sepe q̄s voluptas nō potuit
assiduitas supauit. Quositati deditū cito luxuria sur-
ripit. Corpus fatigatū dolore min⁹ delectat flagitio.
Quapropter nō dicas vitā in ocio. sed fatiga vitā in
studio cuiuslibet honesti operis atq; vt̄ilis. Sūmo ꝑe
vaca lectōi et in lege dei meditare. Lectio em̄ ostendit
quid caueas. quo tendas. sensum et intellectum auget.
Vultū proficis cū legis: si tñ facias qđ legis. Nō em̄
auditores vel lectores legis iustificabunt sed factores
Esto in humilitate fundatus. Humilitate minimum
te fac. Nulli te ꝑponas. Om̄es existima superiores te
esse. Quis summus sis. Humilitatem tene et habebis
gloriā. Caue iactantiā et inanem gloriā et alas supbie.
nec pēnas elatōis erigas. Nullū bonū tibi attribuas.
De bono ope nō gloriaris. Descēde vt̄ ascendas. Hu-
militare vt̄ exalteris ne exaltatus humiliaris. qz q̄ se ex-
altat humiliabit. et q̄ se humilitat exaltabit. De excessu
grauior casus. qz angelū supbia eiecit in infernū. Tu,

milites
ter veni
mortē
deo. P
ti. et ex
Terra
cinere s
menta
media
Incess
dm̄ sp
solicite
age de
tas ar
Ad m
inueni
Prem
as. In
est em̄
forten
tuū et
nerit i
iracū
ra. E
prob
cōtun
dium
respō
cis. A
nobis
spūti

De homine et rōne.

militas casum nescit. Lognosce o hō qz deus humili/
ter venit in forma hoīs seruū factus obediens vsqz ad
mortē / z sequere eius vestigia. Displice tibi vt placeas
deo. Porta verecundiā in vultu de recordatiōe pecca/
ti. z exhaustū corpus luctuosus habit⁹ z asper tegat.
Terra tibi cubile sit. Puluis in puluere sede. cinis in
cinere suspiria cordis emittēs. Tantū sis pnus ad la/
menta quantū fuisti pnus ad culpā. fm vulnus sint re/
media medicine. Nulla res de pctō te securum faciat
Incessant in corde tuo spes z formido p̄sistāt. Timor
dm sp̄ emendat z rep̄mit viciū. cautū hoīem facit atqz
solicitiū. In infirmitatib⁹ tuis nō p̄tristeris. sed grās
age deo. z opta magis valere aīa q̄ carne. Si p̄speri/
tas arriserit nō attollaris: si aduersitas nō deiciaris.
Ad nullā insolentiā cōmuteris. z oīs casus paratū te
inueniat Proponere tibi nihil esse qd̄ accidere nō potest
Premeditare p̄tra oīa fortuita z oēs futuras miseri/
as. In secūdis meditare quō aduersa feras Sapiētis
est em̄ piculis p̄uidere iacturā. inopinatū aut̄ malum
fortem frangit. Ad bonum igit̄ z ad malū prepara cor
tuū z put tibi euenerit libera mente sustine. Si p̄ue/
nerit iracūdia restringe illā. Cohibe aut̄ motū. refrena
iracūdie impetū. Si nō potes irā vitare / saltē tempe/
ra. Esto patiens / mansuetus / z modestus. Irrisionum
probra despiciēdo erupera z dissimulādo. Sagittas
cōtumelie patientie dypeo frange. Contra lingue gla/
diū patientie prebe dypeū vel scutū. Iniuriatus non
respōdeas. cōuitium nō repēdas. qz taceo citius vin/
cis. Ch̄istū attende z nō dolebis p̄pter iniurias. Pro
nobis nanqz passus. palmis percussus. flagellis celsus
sputis derisus. clauis cōfixus. spinis coronatus. cruc

Dyalogus Ihdori

dānatus sp cōticuit. Magna est virtus si lesus remi-
tas. z cū possis nocere parcas. leuius cūcta portabis
si p criminibz tuis mala que tibi inferūtur attenderis
Cū derogat tibi tu ora. Cū maledicū tibi tu benedic.
Aliena mala tuo bono supera. Aperi trāquillo corde
dolorē iniurie. Vulnus quū graue sit apertum eua-
porat. Valde autē comedit animū vulnus inclusum
et quāto magis tegit tāto plus auget. Aperi igit hoc
grato aīo z nō te ex cruciat. Si offenderis quenq; re-
propicia cū humili pce celeriter. Petenti veniā libēter
indulge. Dimitte vt tibi dimittat. Ignosce vt tibi ig-
noscat. Et licet ille q te leserit nō sibi postulet dimitti:
tu ex aīo dimitte. Aufer a corde tuo fraternā offensio-
nē. nā odiū a regno dei sepat hoīes. Odiū nec passiōe
nec martyrio explat nec sanguine fuso detergit. Quid
zeli referā ignē. Inuidia aīe tinea est. sensum comedit.
mentē afficit. z quasi quedā pestis depascit. z oīa virtu-
tū germina pcremat. Occurrit tibi ptra zelū charitas
vt de alterius pfectibz nō tabescas. Pacē cū oībz re-
tine. Ne sis leuīs in amicitia. sed retine tibi sp vīculū
cōstantie. Odiētes ad pacē inuita. Discordātes ad cō-
cordiā reuoca. Propici⁹ esto in affectu. affabilis in ser-
mone. Fuge lites: qz pacē extinguunt z facies odiorum
accendūt. Ne leteris sup inimici ruina ne forte conuer-
tat deus ab eo iram suā in te Qui em̄ gaudet de inimi-
ci casu cito ledit in illū. Delectet te dolere sup eū q af-
flictus est. z sic alienā miserā sicut tuā luge. In oībz
opibz tuis imitare bonos. z p̄sidera sanctorū exēpla
Nullū vite tue scandalizet infamia: nec vllis lactetur
opinionibz fama tua. Contēne laudē popularis fano-
ris. Esse magis bonus q̄ videri stude. Nec eq̄tas q̄

De homine et rōne.

quis te extollat aut contemnat. Nec fauor te seducat
nec vituperatio frangat. Qui laudē nō appetit nec p̄u
meliā sentit. Nec ideo bonū te existimes si bonus p̄di
ceris. sed discerne te tuo non alieno iudicio. Nemo sic
scire p̄t quis scis sicut tu qui cōsciū es tui. Obscurio
ri veste nō simules sanctitatē. sed p̄fessionē tuā ⁊ habi
tu ⁊ incessū demonstra. Sit in gressu tuo simplicitas.
in motu puritas. in gestu grauitas ⁊ humilitas. Ani
mus em̄ in corp̄is habitu apparet. ⁊ gestus corp̄is sig
nū est mentis. Incessus ergo tuus alterius oculos nō
offendat. Nō prebeas de te spectaculū alijs nec obtre
ctandi locū. Vita malos. Fuge turbas hoīm: mari
me euis etatis q̄ ad viciā proueniunt. Honorū socie
tē quere. q̄ cū sancto sanctus eris ⁊c. Periculosum est
hīs qui prauē volūtatis sunt sociari. ⁊ melius est eoz
habere odiū q̄ cōsortiū. Sicut multa bona hīs cōmu
nis vita sanctorū. sic plurima mala habet affertq̄ socie
tas malorū. Qui em̄ tetigerit immundū cōinquinabit.
Claude aures tuas ne audias malum. Fuge impudē
cos ⁊ inhonestos sermones. Vanus sermo cito pollu
it mētem. ⁊ facile agitur quod libenter auditur. Nichil
ex ore tuo quod impedire possit p̄cedat. vel qd̄ non ex
pediat: aut qd̄ offendere possit aures audientū. Ser
mo vanus cōscientie vane index est. Ex abundantia em̄
cordis os loq̄tur. Deice verbū quod non edificat au
diētes: q̄ non erit sine iudicio. Ante vniuersū facie
sua verba stabūt ⁊ reddent ex eis rōnem. Qui ociosa
verba nō rep̄mit ad noxia cito trāsīt. Qui minora nō
sp̄rnit in maximis facile p̄ruit. Minor culpa maiore
generat. Ea que loqueris etiā grauitate ⁊ doctrina di
gna sunt ⁊ in nullo rephensibilia. sed cunctis audientibz

Dialogus Iheronimi

verilia et iocunda. Fuge casus lingue. et in loquendo periculus esto. Delibera quid dicas: et pone custodiam oris tui. et signaculum labijs tuis. Tace usquequo interrogaris. Non loquaris nisi interrogatus. sintque verba tua paucula. Multiloquia non effugit culpam. Et fluuius exundans cito colligit lutum. Platusque maris ultra modum periculum facit. et ymbrium nimietas semper ruinam facit. Breuem sermonem sapientia facit. et multum loqui stulticia est. Maneat igitur in verbo mensura. In sermone sit statera. nec modum loquendi transgredere. Abscinde a lingua vicium detrahendi. nec de alieno malo conuincere os tuum. Non detrahas peccatori sed condolere. et quod in alio detrahis in te potius premisce. Detractionis crimen grauis damnatio est. et omnes hoc vitium iuste vituperant et reprehendunt. Quoniam mos est canum lacerare et pestiferum dente mordere. Quoniam alium mordens tua peccata redargue. Si vis alij detrahere ad tua prius peccata recurre. Nunquam alicui detrahes si te bene prospexeris. Detrahentes non audias. susurrantibus auditum non prebeas. quia pari reatu detrahentes et audientes tenentur. Quod ad te non pertinet noli querere aut quid aliquis faciat vel dicat. Nulla curiositas animi tui capiat. ne oblitus morum tuorum alienos perquiras. Omne quoque genus mendacii summo opere fuge. nec casu vel studio loquaris falsum. nec qualibet fallacia vitium alicuius defendas. Mendacio fides perditur. error inducitur. veritas obolet. Omne quod a veritate discordat peccatum est. Si leges seculi falsarios damnant. mendaces puniunt. fallaces perimunt. quanto magis periment ante deum testes verborum et operum. ante quem etiam de verbo ocioso rationem unusquisque reddet. ante quem per ocioso

De homine et rōne.

verbo vel sermone penas vnusquisq; luet. **Q**s em̃ qđ
mentis occidit aīam ⁊ p̃det oēs qui loquunt̃ mēdaciū
Esto in sermone verax. Nullū mētiēdo fallas vel in
errore ducas. **P**rohibe etiam tibi iuramentū. Tolle
ysum iurandi. qm̃ assiduitas iurādi p̃iuri cōsuetudinē
facit. Sit sermo tu⁹: est est; nō nō. Veritas iuramēto
nō indiget. Fidelis sermo sacramēti retinet locū. Fac
bonū qđ spopōdisti. nec sis in verbis facilis ⁊ in opere
difficilis. **Q**đ nō potes facere nō pollicearis. Multū
eris deo ingratus si nō reddideris qđ voueris. Int̃ infī
deles p̃putant qđ qđ vouerūt nō implēt. **D**eli⁹ est em̃
nō vouere qđ post votū pmissa non reddere. In malis
em̃ pmissis rescinde fidē. In turpi voto muta decretū
Qđ incaute vouisti nō facias. impia est em̃ pmissio qđ
scelere adimplet. Verbū iniquū in corde tuo nō dicas
vel abscondi putes. Pandet em̃ in manifesto qđ in oc-
culto depromit. Lapides qbus cōscij loqmur nō cēla-
būt. ⁊ ipsi parietes qđ audierint nō tacebūt. Si hoīes
taceāt iumēta loquent̃. **U**bi peccas ibi deus est testis.
videt em̃ occulta qđ fecit abscondita. **Q**đ intus agit aut
latet ipse videt. qđ intus disponit ipse cognoscit. qđ hō
ignorat in se nouit ⁊ nōscit. Nemo p̃t seipm̃ effugere.
Etsi te nō dānat publica fama ⁊ dēnat tñ p̃pria cōscia
Nulla em̃ pena grauior est cōscientia praua. **U**lis nunq̃
esse tristis habet cōsciam securā bone vite. Bona vita
sp̃ gaudiū prestat. **D**ens vero rea p̃p̃ris agit stimulis
Si in iusticia p̃seueraueris tristitia non occurret tibi.
Nec plaga nec mors te terrebūt si bñ vixeris. In om̃
ni opere tuo dei auxilium posce. ⁊ bona tua tñ dei gra-
tie ascribe nō meritis tuis. Si p̃tutes tuas agere vis
prodere noli. **Q**đ manifestādo potes amittere tacē-

Dyalogus Iñdori

do custodi. Uicia cordis tui reuela. Cogitationes tuas illico manifesta. Peccatū em cito proditū curatur. Crimen autē tacēdo ampliat. Si pater viciū fit ex magno pusillū. si later fit ex minimo magnū. Malū autē cauere potius q̄ emēdare oportet. Velius est em vt vices viciū q̄ vt emēdes: ne forte cum ipm incurreris reuocare nō possis. Vltus difficile vinatur. Quod inuolueris nō facile tollit. Incipitē diu delibera sententiā. An opus p̄meditare diu. In certis rebus bñ agendi tarditas remoueat a te. nam in bonis dilatio nocet. Etia id qd fieri expedit differre impedit. Absit in bonis remissa segnicies. Sepe ex consuetudine longa natura facta est. Sed natura p̄suetudine superat. Omnia cedūt vsui. et quod cū difficultate corporis per vsum voluptate pficies. Nihil sapientia melius vel dulcius. Nihil stulticia peius vel turpius. Ignorātia mater est error et viciōrū nutrit. Indoctus facile decipit. Prudentis vero cito insidias deprehendit. Noxia non vitant nisi p̄ sapientiā prius cognoscant. Et est summū bonū p̄scire vel scire quid caueas. et summa miseria nescire quo tendas. Dilige igit sapientiā et manifestabit tibi. assiduus esto illi et instruet te. Disce quod nescis ne doctor inutilis videaris. Antea esto auditor q̄ doctor. Discendi et docēdi nō cōtemnas studiū. Si scientiam quā aure p̄cipis ore diffundas alijs magis eā auges tibi. Sapientia dando largior fit et augmetatur. retinēdo parior et minorat. Verba tua precedant opera. et que verbis doces exemplis ostende. Non satis est laudare quod dicis nisi dicta factis coniungeris. Sic instrue alios vt te custodias. Sic doce vt humilitatis grām nō amittas. et verborū obscuritate nō praris ne

De homine et rōne.

simplicibz displiceas et prudentes offendas. Iuxta sen-
sum audientis erit sermo doctoris. Varie volūtates
diuerſas diſciplinās deſiderāt. Unuſquiſq; ſm pſef/
ſione ſuam docēdus eſt. Inſpiciēda eſt pſonarū varie/
tas. et aperta cūctis et operta paucis ſunt diſſerēda. In
omni tpe paratus ſis ad inſtructōem. Nulla hora prete/
reat in qua doctrine ſtudiū nō pſeras. Nec erubeſcas
loqui quod noſti defendere. Qñ nō eſt tibi ſciētia men/
tis pquire ab alijs. collatōe em op̄a clareſcūt. pſerēdo
difficilia aperiuntur. Nulla curiositas ſit tibi ſcire la/
tētia. Laue indagare que ſunt a ſenſibus humanis re/
mota. Pretermitte quaſi ſecretū qđ ſcripture auctori/
tate nō didiciſti. Scire nō cupias quod ſcire non licet.
Curioſitas pſumptuoſa piculoſa eſt. In heresi em
prouocat et fabulas ſacrilegas mētemq; p̄cipitat. In
diſputatōe tolle p̄tinacem vincendi deſenſionem. Le/
de cito veritati. Nō cōtradicas iuſticie. Nō contēdas
euacuare quod rectū eſt. Diſputare ſtude nō ſuperare.
Plus dilige auſcultare q̄ loqui. In principio audi. lo/
quere nouiſſimus. Uenerare vnūquēq; p ſuo merito.
Potiori gradu i ppetentē reuerentiā tribue. ſm digni/
tatē redde vniciq; honore. Senioribz exhibe obediē/
tiam: et obtēpera et obſequere eorū volūtati in omnibz
p̄ceptis bonis. Noli cuiq; poteſtati in malū cōſentire:
etiāſi pena p̄pellat: ſi tormenta occurrant. Velius eſt
em pati mortem q̄ vitam cōplere p̄nicioſam et dānari
eterno iudicio. Nō factores ſolū: ſed etiam p̄ſcij pecca/
ti tenent obnoxij. Facientē et obſequētem ſeu p̄ſentien/
tem par pena cōſtringit. A ſubditis magis venerari q̄
timeri ſtude. Ex reuerētia amor p̄cedit. et odiū timor
affert. Vbi timor eſt audacia ſequitur. vbi metus eſt

Dyalogus Iſidori

deſperatio occurrit. Quapropter domini tēpera auſteritatē. Sūma bonitate ſubditos rege. ⁊ in diſciplīna ⁊ in modeſtia modū ſerua. Nec nimīū nec modicū indulgeas. ſed tene modū in omī ope tuo. Etīa in bonis immoderatū eſſe nō decet. bona etēm immoderato vſu noria efficiunt. Proſpice ſp quid. vbi. qñ. qualiter. q̄dīū facere debeas. In omī actiōe diſcretiōem tene. q̄ virtus ſine diſcretiōe vicij obrinet locum. Praviū vſum lex ⁊ rō vincat. Quod tibi vis fieri fac alteri. et eſto alijs talis quales optas circa te eſſe alios. Teſtimonio tuo nulli noceas. Qd nō vis tibi fieri non facias alteri. Nullū cōtra veritatē defendas. Cū iudicas cauſam pſpice nō pſonam In omnibz veritatē cuſtodi Nulla ambitōe vel precio mouearis. Munera ſemp̄ preuaricāt veritatē. Juſticiā pro ſola eterna remuneratione diſtribue. In iudicio nunq̄ ſine miſericordia ſedeas. Et noli eſſe iuſtus plus q̄ iuſtus eſt. Omne em̄ qd nimis eſt viciū eſt. Iudicij examen ſequat pietas. Diſtrictiōis cenſurā temperet indulgētia. Ita demēs eſto in alienis delictis vt in tuis. nec quenq̄ diſtrictius q̄ te iudices. Cū indulges alieno pctō tibi miſereris In qua mēſura menſus fueris remetiet tibi et adijcietur. Omīa primū inquire vt cum iuſticia diſſintas Nullū cōdemnes ante iudiciū. Nullum iudices ſuſpitiōis arbitrio. Nō em̄ q̄ accuſat ſed qui conuincit reus eſt. In ambiguis dei iudicio ſerua ſentētiā: qui manifeſta bit abſcondita cordiū. Quis vera ſint nō ſunt credenda niſi que certis iudicijs cōprobant ⁊ iudicario ordīne publicant. Impoſitas tibi curas humiliter exple. et traditū tibi miniſteriū deuote ſuſcipe. Eſto obediens diuine diſpenſatiōi. ⁊ oīa nō turbulēto animo ſed

De homine et rōne.

trāquillo corde dispone. Laue autē honores quos sine culpa tenere non potes. In maiori gradu sine dubio maior est pena. et iudiciū durissimū in hīs q̄ p̄sunt fiet. Potētes em̄ potēter tormēta patient. Cui plus p̄mittitur plus ab eo exigit. Honores seculi hui⁹ pericula gerūt. et quāto maiores fuerint tāto grauior pena siue ruina. Alta arbor a vento fortius agitā. Et excelsae turres grauiori casu procūbunt. et altissimi mōtes crebris fulminib⁹ feriunt. In potentē cito cadit inuidia. q̄ q̄p̄ / uis in seculi gl̄ia fulgeat. Quis purpura et auro resplē / deat. et excubātium armis protegatur. et obsequētium cuneis cōstipetur. sp̄ tñ in pena est et angustia. Breuis est huius mūdi felicitas. et gl̄ia caduca. et fragilis tpa lis potētia. Dic vbi sunt reges. p̄ncipes. imperatores. locupletes rerū. potētes seculi. diuites mundi. q̄si ym bra et fumus trāsierunt et q̄si somnia euauerūt. Solli tudines rerū tp̄alium mentē turbāt et exagitāt. Sē per mētis req̄em habebis si mūdi curas a te abieceris. et si te a strepitu terrēnarū substantiarū subtraxeris que nuncq̄ sine pctō acq̄runt. Valde rarū est vt q̄ diuitias possident ad req̄em tendāt. Qui in terrenorū amore de figitur in deo nullatenus delectat. Qm̄ seculū simul et xp̄istū nemo pōt amplecti. Propter deū ergo renūcia oibus. et p̄pter deū ab amore seculi te suspende. Nulla cura vel sollicitudo rerū ab intentiōe dei te subtrahat. Abice a te quicqd̄ impedire bonū. p̄positum p̄r. Esto mortu⁹ mūdo et mūdus tibi. et eius gloriā sicut q̄ mortuus est nō aspicias. Contēne uiuens q̄ post mortē ha bere nō potes. Que habes ad moderatiōem habero. Suffraget virtus tua necessitate patienti et ad inopi am redacto. Nullus a te tristis aut vacuus abcedat.

Dyalogus Iſidori

Omnibz cōmunia tribue. Ex oībus nō eligas cui mī
ſerearis: ne forte p̄termittas eū qui meret accipere. In
certus es p̄ quo magis placeas deo. Elemoſynā p̄be
ſine murmure. ⁊ maior ſit beniuolētia q̄ qd̄ dat. Tale
erit opus tuū qualis fuit intentio tua. Qui cum tristi
cia manū porrigit fructum remuneratōis amittit. Nī
hīl p̄deſt tibi ſi quantū vnū reficiis aliū inde inanū fa/
cis. cōdemnat miſeratio iſta nō p̄iciat. Quicqd̄ agis
propter futurā age mercedē nō p̄ laude humana. Si
em̄ hic laus querit illic remuneratio amittitur. In celo
nō in terra merces iuſtis p̄mittitur. ¶ Inter cetera
quocq; monita mea ſcire debes. q̄ pctm̄ quattuor mo/
dis p̄petratur in corde. ⁊ quattuor modis cōſummat
in opere. In corde nāq; ſuggeſtione. delectatiōe. p̄ſen
ſu. ⁊ deſenſionis audacia. Fit em̄ ſuggeſtio p̄ aduerſa
riū. Delectatio p̄ carnem. Conſenſio p̄ ſpiritū. Deſen
ſionis audacia p̄ elationem. Culpa em̄ que terrere de
buit extollit ⁊ deſcendendo eleuat: ſed grauius eleuando
ſupplantat. vñ ⁊ illam p̄mi hoīs rectitudinē diabolus
hīs quattuor modis fregit. Nam ſerpēs ſuaſit. Eua
delectata eſt. Adam cōſenſit. Et requiſitus p̄fiteri cul
pam p̄ audaciā noluit. Et ſicut ſerpens tunc ſuaſerat
ita nūc occultus hoſtis mala cordibz hominū lācen
ter ſuggerit. Et ſicut eua delectata eſt: ita carnalis ſen
ſus ad delectamēta ſubſternitur. Aſſenſus Adā mul
eri p̄poſitus p̄buit. Et dū caro in delectatōis rapitur
a ſua rectitudine ſpūs infirmatus inclinā. Reſtitus
Adā p̄fiteri noluit: q̄ ſpūs q̄ peccādo a veritate diſiū
gitur eo in ruine ſue audacia nequius indurat. Neſcīdē
quattuor modis cōſummat in ope. Prius em̄ latens
culpa agitur. Poſtmodū vero etiam ante oculos hoī

De homine et rōne

minū sine cōfusione reatus aperitur. Dehinc in p̄sue/
tudine ducitur. Ad extremū quoq; vel false rei sedu/
ctionib; vel obstinatōe misere desperatōis obstruitur.
Hos itaq; peccādi modos qui vel latēter in corde fi/
unt, vel patenter in opere ppetranf; manifestat nobis
hystoria primi hominis. Sciendū quoq; q̄ illi mo/
di peccādi tres descēsus sui ordine facilius cōstringun/
tur. iste vero difficile. Un̄ z redēptor noster puellam
in domo. iuuenē extra portā. Lazarum de sepulcro su/
scitauit. quartū vero suscitare noluit. ¶ Vitare etiam
debes septē Ade originalia p̄ctā. scz Supbiam. quia
maluit in sua q̄ in dei potestate esse. Sacrilegiū. quia
in deo nō credidit. Homicidiū. qz in peccādo seipsum
occidit. Fornicatōem spiritualiter. quia integritatem
mentis corrupit. Furtum. quia cibū prohibitū attigit.
Avariciam. quia plus q̄ debuit appetiuit. Gulā. quia
fructum vetitū comedit. Et ideo pmeruit maledictā
terrā. z de paradiso exuluit eiectus in terrā vilem z mi/
serie. post vite laboriose finē ad inferos descēsurus.
¶ Scire etiā te volo q̄ angusta via est in hoc mūdo vi/
uere nec de eius p̄cupiscētia aliqd habere. aliena nō ap/
petere. p̄pria nō tenere. laudes despiciere. p̄ deo oppro/
bria amare. Gloriam huius mūdi fugere quoniam fal/
lar. et eiusdē inanem pulcritudinē quoniam deceptrix et
inutilis. Despectū sequi. Adulantes nō sustinere. De/
spiciētes se honorare. Mala nocētum ex corde dimic/
tere. Et soli deo omnia bona hec ascribere.
¶ Ecce accepisti monita. data est tibi viuēdi nor/
ma. Nulla te iam ignorātia a peccato excusat. Non es
iam vite nescius. Nō debes esse deinceps imprudens
et ignarus. Legem quā debeas sequi disposui. z q̄lis

Vtiles doctrine

debeas esse scripsi. Cognitionem habes mandatorum et recte viuendi. iam scis quid sit recte viuere. Vide ne ultra offendas. vide ne bonum quod nosti despicias. Vide ne quod legendo aspicias viuendo premnas. Bonum scientie acceptum retine. Imple opere quod didicisti exhortatione

Non loquitur. Gratias ago tibi. gratias refero. gratias actiones rependo. habeo tibi rationi vberes gratias. Tu es enim dux vite. tu magister morum et virtutum. tu es qui a recto nunquam discedis. tu a veritate nunquam auertis. Tu indagator iusticie. Si quid distortum est tu corrigis. si quid corruptum est emendas. Nihil mihi te charius. nihil dulcius nihilque mihi sanctius. Tu mihi super omnia places.

ExPLICIT dialogus synonymorum Iuliorum de homine et ratione pluribus doctrinis suauissimis refertus.

Quedam breues exhortationes et utiles doctrine pro lucranda anima bus valde necessarie.

Equitur quedam breues et utiles doctrine et exhortationes quas pro lucranda christo multis animabus sepe facere debet predicator et pastores animarum subditis suis et alijs eis occurrentibus: tam predicando quam confessiones audiendo aut aliter. Hic etenim ad docendum populum dei orandumque pro eo fideliter obligantur sub periculo damnationis eterne. Nam (ut ait beatus Ambrosius) sacerdos christi si non est infidelis aut infideli deterior curam habere debet pro viribus de salute animarum.

Primo doceant populum et potius in vulgari

Pro lucrādis animabz

q̄ in latino. quia multū necesse est vt intelligāt quid dī
cant. scz Pater noster. Ave maria. Duodecim articu/
los fidei. z decem precepta decalogi.

¶ Item parentibus pueroꝝ tam publice q̄ pua
te iniungāt q̄ similiter pueros suos p̄dicta doceāt. Qz
q̄ eos instituāt in bonis moribus ac timore z reuerē
tia erga deū z sanctos / ac p̄byteros / z parētes zc. Et
q̄ parentes eis p̄beant bonum exēplum in verbis z fa
ctis. Item q̄ eos dirigāt ad scholas a puericia: vt as
suescant virtutibz z timere discant. Item q̄ parentes
nō p̄mittant pueros suos incedere vestibz pomposis
aut curiosis. sed humilibz z decentibz. Item q̄ eos fa
ciant diligēter frequētare ecclesias. z ad cōfessōre eos
ducant vt confiteantur. Item q̄ eos corrigant delin/
quētes. z pro posse faciāt abstinere a malo cōsortio ac
choꝛeis publicis z tabernis ac ludis illicitis. et locis
inhonestis. Parentes nanqz p̄ suis pueris in districto
dei iudicio rōnem reddituri sunt. Eteim p̄cipua cau
sa humane malicie ac tribulationum z malozum con/
tingentium est negligentia parentum pueros nō edu/
cantū disciplinate. Perulātia nanqz cum ex consuetu/
dine in naturam trāsierūt nec erubescere possunt homi
nes. nec timere. sitqz ceruix dura. donec pauprate bel
lis z alijs tribulatiōibus assuescat attrita. Flagellū er
go sibi p̄parat qui filiū nō castigat. Sic determinatū
fuit a doctis viris circiter annū dñi. D. cc. lxxij. Tūc
quidem erant t̄pa periculosa: nūc. p̄ dolor renouata.

¶ Item q̄ nemo suadeat pueris suis vel alijs qui
buscuqz intrare monasterium aliquod vbi nō viuunt
in communi ac in obseruantia regulari fm tria vota.
Quia ergo cum ipse papa dispensare nō possit contra

Vtiles oratione

paupertatem et castitatem religiosorum. extra de sta. mona. ca. Cum ad monasterium. Multo minus platus cum eis dispensare potest qui habeant proprium etc. Ex quo sequitur quod parentes vel amici pueros vel alios ad talem religionem inducentes seipsum cum illis eterne damnationis periculo exponunt. ps. Cum puero peruerteris.

¶ Item horrentur mulieres pregnantes sepius deum et sanctos inuocare. orare. confiteri. communicare. opera misericordie exercere. et in statu gratie pueros in utero gestare: ut deus procedat in partu. prosperum successum

¶ Item qui quilibet semel vel bis in die. scilicet mane et vespere contritus deum exoret pro venia peccatorum cum bono proposito vitam suam emendandi et a peccatis abstinendi. ac peccata suo tempore confitendi. quia talis saluaretur quibus morte preuentus improuisa decederet non confessus.

¶ Item qui quilibet quotidie dicat unum pater noster flexis genibus in memoriam expirationis anime christi in cruce pro nobis. ut deus nostri misereatur in hora mortis nostre per illam amaritudinem quam tunc sustinuit.

¶ Item sicut est deo multum acceptum et homini valde meritorium si quis legerit quotidie saltem per unum annum quindecim pater noster. quia in fine anni tot erunt pater noster quot christus habuit vulnera in corpore suo. scilicet quinquaginta. quadringenta. septuagintaquing.

¶ Item qui quilibet suo proprio angelo sibi dato ad custodiendum seruiat quotidie saltem cum uno pater noster

¶ Item qui omnes dicant Ave maria. vel Maria mater gratie etc. pro felici et bona mortis hora dum horologium audierint. Et hoc ipsum faciant predicantes in am bone dum hora tangit ut populus assuecat sic facere

Pro lucrādis animabz

Item inducant omnes tam pueri q̄ alij vt quoti
die vel dominicis diebz et festiuis aut semel in hebdo
mada legant Rosariū gloriose virginis Marie. scz q̄n
quaginta Ave maria cū q̄nq; pater noter interpositis
¶ Vel psalteriū eiusdē gloriose virginis: qđ cōstat ex tri
bus rosarijs. Qui qđem modus orandi a sede aplica
approbatus est cū cōfraternitate oībus cōmuni desup
instituta. Date quoq; sunt legentibus maxime indul
gentie multozū nullū annozū. Etiam q̄libet sic legens
spēaliter participat de oībus meritis z suffragijs om
niū hominū sic legētium vbiq; terrarū: q̄ sunt infiniti.
¶ Et sciēdum q̄ ex illo rosario seu psalterio multi pec
piunt saluberrimi fructus: quoz aliqui sequuntur.

Primo quia p̄ illud liberat homo a cordis duricia
et obduratōe p̄ perfectissimā contritōem Item deus
ex speciali gratia dat hominibz bone voluntatis illud
legentibus remissionē omniū peccatorū. Item datur
p̄ hoc gratia sancte moriendi z cū sacramētis deceden
di. Et sic legentibz apparebit z subueniet gloriosa vir
go maria in hora mortis. Item anime defunctorum
pro q̄bus hoc legitur cito a purgatorio liberātur. Et
sicut reuelauit gloriosa virgo maria cuidam sibi deu
to. Sic orare dictum vsq; in finem est eterne predesti
nationis seu saluatōis signum probabilissimū. Prout
hec z alia laudabilia de eo ponit magister Alanus de
¶ Rube doctor deuotus in suo cōpendio: eadem proban
do auctoritatibus miraculis z exemplis.

¶ Præterea norandum p̄ cōfessoribus et pastoribz
ecclesiay. q̄ in cōfessione et al's cauti sint: p̄cipue in cas
bus sequētibz. Ut pote si quis carnaliter cognoue
rit consanguineā illius mulieris quā postea ducere p̄

Vtiles doctrine

tendit. vel de facto ducit in vxorem. vel econtra. Quia
tunc nō solum impeditur matrimoniū contrahēdum
sed etiam dirimitur iam cōtractum ppter affinitatem
Separandi sunt igitur nisi ex causa rationabili papa
cum eis dispensauerit. Idem dicendū est de cognatio/
ne spiritali. scz cōpaternitate inter tales añ. matrimo/
nium cōtracta. Si vero quis post matrimoniū contra/
ctum carnaliter cognouerit cōsanguineam vxoris sue:
tunc non soluitur matrimoniū. sed ppter affinitatem
cōtractam cum vxore nunq̃ potest vīr ab eadem pe/
tere debitum coniugale. reddere tamen debet vxori il/
lud petenti. Idem dicēdum est de vxore cognita a cō/
sanguineo viri sui. &c.

ExPLICIT Preceptorium Nicolai de
Lyra: cum additionibz & tractatulis pul/
cerrimis multis: diligētissima correctio/
ne elaboratis: tam senibus q̃ iuuenibz:
ac sermocinari volētibus summe vtili/
bus: Colonie retro fratres Minoros
Anno dominice geniture. M. ccccij.
Die septimo mensis Maij sanctissime
Impressis. Deo gratias.

Teles. r. finis latini

Virgo in par nulla est et nulla femina
Ad diuam virginē Mariam
Carmen.

O genus ethereum virgo: sidusq; salubre
Cuius ab aspectu gaudia vera fluunt.
Tu madidum vellus: tu fecundissima radix
Berminē de cuius prodijt ipse deus.
Tu pratū riguis: quo nullū dulcius: vndis
Quod semper flores donaq; veris habet
Tu grauis immenso pubescens vinea fetu
Tu populis Judith: Hester es atq; tuis.
Tu formosa nimis: vincens tentoria cedar
Scandere siderei digna cubile ducis.
Inter femineas pulcerrima fama cateruas
Aurea tu fuluo porta decoza sinu.
Thuris odorati tu vas: et aromata fragras
Tu rosa: tu nard⁹: cinnama myrrha croc⁹
Quā iaceo et nigrā mihi mors denūciat horā
Tunc expiranti pacis olīua veni.

¶ Finis.

mitte dona carnis

ut in eo creatus in laude et laude
est dñs. Ad quē accedentes lapides
plus quidē reprobati adeo autē et
et ipsi tāquā lapides vivi sup
er sp̄ales. sacerdotiū sanctū. offerre
les acceptabiles dō p̄ ihm xp̄m. Propte
ptura. Ecce pono in syon lapidē summi
ctū preciosum. et omnis qui crediderit
fructuetur. Vobis igitur honor credentibu
us. Quē lapis quē reprobauerunt edifi
tus ē in caput anguli. Et lapis offensis
ndali. his qui offendunt uerbo nec cre
positi sunt. Vos autē genus electum.
uū. gens scā. popl̄s acquisitionis. ut u
Celsus. qui de tenebris uos uocauit in
en suū. Qui aliquando non popl̄s. ne
Qui non secuti misericordiam. nō autē
secuti. *hēc di*

